

BOZKIRDA

BİR KRAL LEAR

Bozkırda Bir Kral Lear'in hazırlanmasında, MEB Rus Klasikleri dizisinde yayınlanan birinci baskısı temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Yayına hazırlayan : Egemen Berköz

Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.

Şubat 2000

TURGENYEV

BOZKIRDA

BİR KRAL LEAR

Rusçadan çevirenler:

Erol Güney - Oğuz Peltek

BOZKIRDA

BİR KRAL LEAR

Bir kış gecesi, altı yedi kişi, eski bir üniversite arkadaşımızın evinde toplanmıştık. Konuşma döndü dolaştı, Shakespeare'e, yarattığı tiplere, bu tipleri doğrudan doğruya insanın "öz"ünü derinden kavrayıp doğru bir biçimde canlandırdığına geldi. Bizi en çok, onların yaşamdan alınmış, adım başı raslanabilir olmaları şaşırtıyordu. Her birimiz, karşılaştığımız Hamletleri, Othello'ları, Falstaff'ları; dahası, duruma göre III. Richard ve Macbeth olabilecek tipleri anlatıyorduk birbirimize. Yaşlıbaşlı bir adam olan ev sahibi arkadaşımız:

- Ben de baylar, dedi, bir zamanlar bir Kral Lear tanımıştım.

Hepimiz:

- Nasıl olur? diye sorduk.

- Öyle işte. İsterseniz anlatayım...

- Lütfen! diyerek anlatmasını istedik.

Arkadaşımız da hemen öyküsüne başladı.

I

On beş yaşına dek bütün çocukluğum, köyde, *** ilinde geniş toprakları olan annemin yurtluğunda geçti. Artık geçmişe karışmış olan bu zamandan bende kalan en unutulmaz anı, yakın komşumuz Martin Petroviç Harlov'un anısıdır. Gerçekten böyle bir anı kolay kolay unutulamazdı. Harlov'a benzeyen birine yaşamım boyunca bir daha raslamadım. Gözlerinizin önüne dev gibi bir adam getirin! Kocaman gövdesinin üstünde boyunsuz, korkunç, bir az da eğri duran bir kafası vardı. Hemen gür kaşlarından başlayan sarımtırak kır renkte bir yığın saç, kafasında dimdik duruyordu. Derisi tüyü yolunmuş bir tavuğu andıran koca yüzünde iri, etli bir burnu vardı. Gök mavisi küçük, ama tepeden bakan iki gözü; yüzüyle bir renkte, eğri, çatlamış, küçük bir ağız vardı. Bu ağızdan boğuk da olsa çınlayan bir ses çıkıyor; bu ses, kötü kaldırımlı bir sokak üzerinde demir çubuklar taşıyan bir arabanın gıcirtısını andırıyordu. Harlov, her zaman rüzgârlı bir havada, geniş bir yarin öte yanındaki bir adamla konuşuyor gibi bağıra bağıra konuşurdu. Yüzünden neler okunduğunu anlatmak oldukça zordu. Çünkü bu yüz, öyle bir bakışta iyice görülemezdi. Yalnızca bu hoş gitmeyen bir yüz de sayılmazdı; onda bir büyüklük de göze çarpmaktaydı, ama ne de olsa görülmemiş, şaşırtıcı bir yüz. Ya ellerine ne dersiniz: her biri yastık gibiydi. Ya parmakları, ya ayakları! Anımsıyorum, Martin Petroviç'in iki arşın enindeki sırtına, değirmen taşını andıran omuzlarına saygılı bir korkuyla bakardım; ama en çok kulakları tuhafıma giderdi. Yanaklarının yukarı doğru ittiği girintili çıkıntılı kulakları, bizim "kalaç" dediğimiz ekmeclere benziyordu. Martin Petroviç, kış yaz belinden bir Çerkez kuşağıyla bağlanmış yeşil çuhadan bir Kazak ceketi, ayaklarına da katranlı çizmeler giyerdi. Hiç boyunbağı takmazdı, hem nereye takacaktı ki? Bir boğa gibi, ağır ağır ve güçlkle soluk alırdı. Bir odada, her şeyi kırmaktan, devirmekten sakınır gibi yavaş, dikkatli,

sinsi sinsi ve yan yan yürürdü. Gerçekten Herkül gibi güçlüydü; bunun içindir ki bizim oralarda büyük bir saygı kazanmıştı. Halkımız, babayığitlerin önünde bugün bile saygıyla eğilir. Onun için bir takım söylenceler de uydurulmuştu: Bir kez ormanda karşısına çıkan bir ayıyı elleriyle yere sermiş; bir kez de otlığında gördüğü hırsız bir köylüyü arabasıyla, atıyla birlikte çitin üzerinden atmış... Kısacası, buna benzer daha birçok şey! Kendi gücüyle hiç böbürlenmezdi; "Elim kolum güçlüyse, bu Tanrı vergisidir," derdi. Gene de gururlu bir adamdı; ama gücüyle değil, soyu sopuyla, akıllılığıyla övünürdü.

- Soyumuz, diyordu, Siveç (İsveç sözünü böyle söylerdi) Harlos'tan gelir. Bu Harlos, pek eski zamanlarda Prens Kara İvan Vasilyeviç döneminde Rusya'ya gelmişti; işte bu Siveç Harlos, kendi yurdunda bir Fin kontu olarak kalmaktansa bir Rus soylusu olmak istemiş, adını soyluların altın kitabına yazdırmıştı. Görün bakın, biz Harlovlar nereden gelmişiz? Bunun içindir ki biz Harlovlar hep sarı saçlarla, açık renkli gözlerle, ak pak yüzlerle dünyaya geliriz. Gerçekten kar altında büyümüşüzdür.

Bir gün ona karşı çıkma cüretini gösterdim; dedim ki:

- Ama Martin Petroviç, Kara İvan Vasilyev diye biri yoktur; Korkunç İvan Vasilyev vardır, "Kara" sanı büyük Prens Vasiliy Vasilyeviç'e verilir.

Harlov, hiç istifini bozmadan:

- Saçlamama, dedi, ben öyle söylüyorsam öyledir.

Bir gün annem, gerçekten pek tok gözlü olduğunu söyleyerek onu yüzüne karşı övmeye kalkıştı.

Harlov, bayağı canı sıkılarak:

- Eh, Natalya Nikolayevna, bunun için de insan övülür mü hiç? dedi. Biz soylular, başka türlü davranamayız ki! Bize bağlı herhangi bir köylünün bizim için kötü şeyler düşünmemesi gerekir. Benim soyum, Harlov'un soyu, pek yükseklerden gelir. (Bu sözleri söylerken parmağıyla tavanı gösterdi.) Bizde onur olmaz olur mu hiç? Olmamasına olanak var mı?

Bir kez bizde konuk olarak kalan önemli bir kişi, Martin Petroviç'le alay etmek istedi. Martin Petroviç, Rusya'ya gelen o Siveç Harlos sözüne başlayınca, bu önemli kişi sözünü kesti:

- Şu Goroh Çar (*) zamanında gelen, değil mi? dedi.

Öteki karşılık verdi:

- Hayır, Büyük Prens Kara İvan Vasilyev zamanında, dedi.

- Bence soyunuz sopunuz çok daha eski olsa gerek. Mastodontların, megaliterlerin yaşadığı Nuh tufanı öncelerine dek bile çıkar...

Bu bilimsel terimler Martin Petroviç'e pek yabancı geliyordu. Ama önemli kişinin alay ettiğini anladı.

- Belki, gerçekten soyum pek eskidir, dedi. Atam Moskova'ya geldiği zaman derler ki, orada ekselansınızdan pek aşağı olmayan bir budala yaşıyormuş. Böyle budalalar da ancak bin yılda bir dünyaya gelir.

Önemli kişi, küplere bindi: Harlov ise başını arkaya doğru attı, çenesini ileri uzatarak homurdandı, çıktı gitti. İki gün sonra yine geldiğinde annem ona çıkışmak istedi, ama Harlov annemin sözünü keserek:

- Yooo hanımefendi, dedi, ona ders olsun! Karşısında kim olduğunu öğrenmeden bir daha insana sataşmaya kalkışmasın. Daha genç, öğrenmesi gerek.

Önemli konuk, Harlov'la hemen hemen yaşitti. Ama bu dev adam, herkesi delikanlı yerine koyuyordu. Kendisine pek çok güveni vardı, kimseden de korkusu yoktu. Arada bir:

- Bana bir şey yapmak, kimin haddine düşmüş, öylesi daha anasından doğmamıştır, der, kısık ama insanı sağır edecek denli gür bir sesle gülmeye başladırı.

II

Annem, dostluklarında pek titiz davranırdı; yalnızca Harlov'u ayrı bir sevgiyle kabul eder, kusurlarına da aldırış etmezdi. Yirmi beş yıl önce atların yuvarlandığı derin bir çukurun hemen başında arabayı durdurarak annemin yaşamını kurtarmış.

Dizginlerle koşumlar paramparça olmuş, ama Martin Petroviç tırnaklarının altından kan fışkırdığı halde gene de tuttuğı tekerleğı bırakmamış. Annem onu, evinde yetiştirdiğı on yedi yaşında öksüz bir kızla evlendirmişti. Martin Petroviç, o zaman kırk yaşlarındaydı. Karısı ince yapılydı; onu evine avucu üstünde götürmüş, derlerdi. onunla kısa bir süre yaşadı. Bununla birlikte, kadın ona gene de iki kız çocuğı doğurmuştu. Annem kadının ölümünden sonra da Martin Petroviç'i korumayı sürdürdü. Büyük kızını soyluların gittiğı kız sanat okuluna yerleştirdi; sonra da ona bir koca buldu. İkinci kız için de bir kısmet hazırlamıştı. Harlov, işlerine iyi bakardı. Elinde üç yüz hektar kadar toprak vardı, yavaş yavaş da bu toprağın üzerinde birtakım yapılar yükseltmişti. Köylülerine gelince; onu nasıl saydıklarını söylemeye gerek yoktur. Ağır gövdeli olduğı için hemen hemen iç yürümez, "Toprak beni taşıyamaz" derdi. Her yere alçak, küçük arabasıyla gider, otuz yaşındaki, yaşlı ve cılız kısırağı kendisi sürerdi. Kısırağın boynunda bir yara izi vardı. Bu yarayı Borodino Savaşı'nda Muhafız Süvari Alayı'ndan bir başçavuşun astırken almıştı. Bu kısarak, sanki dört ayağıyla aksarmış gibi yürürdü. Yürüyüş bilmezdi, bozuk bir tırısla giderdi. Yolun kıyısındaki mis otlarıyla pelinleri yedi. Bu zavallı arık atın böyle bir ağırlığı nasıl taşıdığına hep şaşar dururdum. Komşumuzun kilosunu söylemeye cesaret edemiyorum. Arabada, Martin Petroviç'in arkasında Kazak kılıklı, esmer küçük uşağı Maksimka da vardı. Bütün vücuduyla, yüzüyle efendisine abanırdı. Çıplak ayaklarıyla arka tekerleklerin dingiline basınca, önündeki koca kitleye rasgele yapışmış bir yaprağı ya da bir böceğı andırırdı. Gene bu çocuk, haftada bir Martin Petroviç'i tıraş ederdi. Bunun için de bir masanın üstüne çıktığı söylenirdi. Kimi şakacılar da bir yandan bir yana geçmek için efendisinin çenesi çevresinde koşmak zorunda kaldığını söylerlerdi. Harlov, uzun uzun evde oturmayı sevmezdi. Bu yüzden emektar arabasıyla, bir elinde dizgin (dirseğini biraz yukarı kaldırarak öbür elini dizinin üstünde tutardı), kafasının tepesinde kalan küğücük eski kasketiyle sık sık yollarda görölürdü. Ayı gözleri gibi küçük gözleriyle çevresine erkekçe bakar, rasladığı bütün köylüleri, tüccarları, zanaatçıları gür sesiyle selamlar, hiç sevmediğı papazlara yakası açılmadık sövgüler savururdu. Bir gün elimde tüfekte yolda bana rasladığı sırada yolun kıyısındaki tavşanı görünce: "Kaçırma! Tavşan!" diye öyle bağırdı ki akşama dek kulaklarım çınladı durdu.

III

Annemin, Martin Petroviç'i eve seve seve kabul ettiğini biraz önce söylemiştim. Onun kendisine beslediğı büyük saygıyı bilirdi. Martin Petroviç annemden söz açılınca her zaman, "Tam bir hanımefendidir, o da bizdendir!" derdi; annemle konuşurken de "velinimetim" sözünü dilinden düşürmezdi. Annemse Martin Petroviç'e kendisine bağılı bir dev gözüyle bakardı, hem de köylü kalabalığına karşı tek başına gitmekten çekinmeyecek bir dev. Böyle bir çarpışma akla bile gelmemekle birlikte, genç yaşta dul kalan annem nedense Martin Petroviç gibi bir koruyucuyu yitirmemek gerektiğine inanırdı. Bundan başka Martin Petroviç dost, tok sözlü, borçsuz, şarap içmez bir adamdı; okuyup yazması kıt olduğı halde hiç de budala değildi. Annemin kendisine büyük bir güveni vardı; vasiyetnamesini hazırlamayı düşündüğü zaman, onu tanık göstermek istemişti. O da takmadan yazamadığı demir çerçevevi yuvarlak gözlüklerini almak için eve gitmişti; gözlüklerini burnuna taktığı halde yine oflaya pufloya çeyrek saat uğraşarak ancak sanını, adını, soyadını yazabilmişti. Bu birkaç sözü, iri iri, kuyruklu, süslü püslü harflerle çizmişti. Bu işi bitirdikten sonra da yorulduğunu, kendisi için yazı yazmakla pire yakalamanın aynı şey olduğunu söylemişti. Kısacası annem, Martin Petroviç'i çok sayardı, ama gene de onu yemek odasından başka bir yere almazdı: çünkü üstünden başından pek keskin bir koku yayılıyordu. Sanki toprak, kuru yaprak, bataklık çamuru kokardı. Yaşlı dadım ona, "Ormanda oturan adam azmanı" derdi. Bizde yemek yediğı zaman bir köşeye onun için ayrı bir sofrta kurulurdu. Martin Petroviç buna hiç gücenmezdi; başkalarının, onunla birlikte oturmaktan hoşlanmadıklarını bilirdi. Hem ayrı olunca daha rahat yemek yiyebilirdi; devler zamanlarından beri onun kadar çok yiyen biri çıkmamıştır, diyebilirim. Yemeğın başında yedek olarak yanına iki üç kiloluk lapa tenceresi

koydururdu. Annem, "Bu tencere olmazsa beni yersin!" derdi. Martin Petroviç tatlı bir gülümsemeyle, "Çok doğru hanımefendi, yerim!" diye karşılık verirdi. Annem, sıradan bir çift çubuk işinde bile ona danışmadan yapamazdı. Ama konuşmasına da uzun zaman dayanamazdı: "N'oluyor sana kuzum?" derdi, "Bari git de kendini tedavi ettir. Kulaklarımın zararını patlatacaksın. Ses değil, borazan!" Martin Petroviç çoğu zaman şöyle karşılık verirdi:

- Natalya Nikolayevna, velinimetim, gırtlığımı tutmak elimde değil. Hem siz düşünün. Nasıl ilaç alabilirim? İyisi mi, biraz susayım. Gerçekten bana öyle geliyordu ki, hiçbir ilaç onu etkilemezdi. Hem, hiçbir zaman da hastalanmış değildi.

Öykü anlatmayı ne bilirdi, ne de severdi. Biraz suratını asarak:

- Uzun söylevler insanın soluğunu kesiyor, derdi.

Yalnız, konuşma 1812 yılına gelince (gönüllüler arasında hizmet etmiş, bayram günleri bir Vladimir kurdelesine bağlı olarak taktığı bir tunç nişanı almıştı) seve seve birkaç öykü anlatırdı. Ama o yıl gerçekten Fransız olan hiç kimsenin Rusya'ya gelmediğini söylerdi. Yalnızca açlık, birkaç cılız çapulcuyu Rusya'ya atmıştı. Kendisi de ormanlarda bu serserilerden epey avladığını anımsıyordu.

IV

Ama, bu boyun eğmez, kendisine güvenen devin bile kimi zaman kuruntulu, düşünceli anları olurdu. Görünüşte hiç neden yokken birdenbire üstüne bir can sıkıntısı gelir, odasına kapanır, arı kovana gibi vızıldamaya başlardı. Kimileyin de küçük Maksimka'yı çağırır, nasılsa eve giren biricik derginin, Novikovskiy'in "Çalışanların Boş Vakitleri" (*) adlı dergisinin, başı sonu olmayan bir sayısından okumasını ya da bir şarkı söylemesini buyururdu. Her nasılsa sözcükleri heceleye heceleye okumayı öğrenmiş olan Maksimka, vurguları yalan yanlış söyleyerek var gücüyle şöyle tümceler okurdu: "Ama, insan tutkulu varlıklarda bulduğu o boşluktan pek kötü sonuçlar çıkarır. Her varlık diyor, bana mutluluk sağlayamaz." Ya da incecik bir sesle yanık bir türkü tutturmurdu. Bu türküde de ancak şu sözcükler anlaşılabilirdi: "Hey a...man... a...man...ya...an...dım!" Martin Petroviç de başını salları, bu dünyada her şeyin gelip geçeceğini, yok olup gideceğini düşünürdü. Eline nasılsa, yanaklarını şişirerek ortadaki mumu üfleyen kişilerle rüzgârları simgeleyen bir basma resim geçmişti. Resmin altında şöyle bir satır yazılıydı: "İnsan yaşamı işte böyledir!" Bu resim, Martin Petroviç'in çok hoşuna gitmişti.

Resmi odasına astı, ama kuruntulu ve üzgün olmadığı zamanlarda kendisini sıkmasının diye ters çeviriyordu. Bu dev adam ölümden korkardı, ama kuruntu bunalımları arasında bile dinin, duanın yardımını pek seyrek isterdi. Daha çok kendi zekâsına güvenirdi. Ayrıca dindar bir yanı yoktu. Kilisede pek görünmezdi. Ama vücudunun oylumundan dolayı herkesi dışarda bırakmamak için gitmediğini söylerdi. Bunalım, çoğu zaman şöyle biterdi: Martin Petroviç, ılık çalmaya başlar, gürleyen sesiyle arabasının koşulmasını buyurur, boş kalan elini kasketinin önünde babayiğitçe sallayarak sanki, 'Bana artık vız gelir,' demek istemiş gibi bir komşusuna giderdi; tam bir Rus işte.

V

Martin Petroviç tipinde babayiğitler, çoğu zaman soğukkanlı olurlar. O ise tam tersine, pek kolay öfkelenirdi. Onu en çok çileden çıkaran da rahmetli karısının kardeşi Biçkov'du. Biçkov, küçük yaşından beri Suvenir takma adını taşırdı; herkes, hizmetçiler bile onun bu adla çağırır, yalnızca onlar Suvenir Timofeyiç derlerdi. Gerçek adını, sanırım kendisi de bilmiyordu. Suvenir, yarı sığıntı, yarı dalkavuk, herkesin aşağı gördüğü bayağı bir adamdı; tek sözcükle söylersem, çanak yalayıcıydı. Ağzının bir yanında hiç diş yoktu. Bu yüzden buruşuk, küçük yüzü bir yana eğilmiş görünüyordu. Durmadan oraya buraya seğirtirdi; ya çamaşırlığa koşar, ya yazıhaneye girerdi. Papazların dairesine, muhtarın izbesine girer çıkardı. Kendisini her yerden kovarlardı, o ise biraz bozulur, şaşı gözlerini kırpar, bir

şışe çalkanışına benzeyen sesiyle gülerdi. Bana öyle gelirdi ki, Suvenir'in parası olsaydı, ahlaksız, kötü, dahası katı yürekli bir adam olurdu. Ama yoksulluk, hiç de istemediği halde kolunu kanadını kırmıştı. Ancak bayram günlerinde içki içmesine izin verilirdi. Annemin buyruğuyla iyi giydirilirdi. Çünkü akşamleyin piket ya da boston (*) oyununa onun da katılması gerekirdi. Suvenir'in en çok kullandığı sözlerse "ben, işte, işte izin verin... şindik!" sözleriydi. Annem biraz canı sıkılarak, "Nedir bu şindik, şindik!" diye sorardı. Suvenir, hemen ellerini arkasına atar, korkuyla mırıldanırdı: "Nasıl isterseniz, hanımefendi, nasıl isterseniz." İş gücü kapıları dinlemek, dedikodu etmek, en çok da başkalarını alaya almak, onların dalına basmaktı. Bunları yaparken de sanki haklıymış ya da herhangi bir şeyin öcünü alıyormuş gibi bir hali olurdu. Martin Petroviç'e "kardeşim" derdi, onu iyiden iyiye bıktırmış, usandırmıştı. Çevresinde sırtarak dört döner, "Siz kardeşimi, Margarita Timofeyevna'yı niçin mezara soktunuz?" derdi. Bir gün sıcağa, güneşe düşman olan komşumuzun pek sevdiği, hiç sinek görünmeyen, serin bilardo odasında oturuyorduk. Suvenir, bilardoyla duvar arasında oturan Martin Petroviç'in çevresinde dolaşıp birtakım kaş göz işaretleri yapıyor, onu alaya alıyordu. Sonunda Martin Petroviç'in sabrı tükendi, Suvenir'i itmek istedi. İki elini iter gibi ileri uzattı. Bereket versin Suvenir, bu vuruştan kurtulabildi. Kardeşinin avuçları bilardonun kıyısına değdi, bu ağır köy bilardosunu döşemeye bağlayan altı vida birden yerinden çıktı... Suvenir bu güçlü ellerin altına düşmüş olsaydı, kim bilir durumu nice olurdu.

VI

Uzun zamandan beri Martin Petroviç'in evini nasıl kurduğunu, nasıl çekip çevirdiğini öğrenmeyi merak ediyordum. Bir kez onu atla Yeskovo'ya (yurtluğu oradaydı) dek götürmeyi önerdim. Martin Petroviç, "Bak sen," dedi, "krallığı

kilomerelik bir yol vardı. Birdenbire Martin Petroviç hiç kımıldamayan kafasını sağa sola çevirmeye çalışarak, kollarını da iki yana sallayarak gürledi:

- İşte benim krallığım. Hepsi benim.

Harlov'un yurtluğu, tatlı eğimli bir tepenin doruğundaydı. Aşağıda, küçük bir derenin yanında, birbir□□0ne yapışmış birkaç kötü mujik kulübesi vardı. Bir bent üzer□□0nde damalı bir eek g□□0ymış yaşlı b□□0r kadın, sıkılmış olduğu çamaşırları sopayla alab□□0ldığıne dövüyordu. Martin Peroviç, "Aksinya!" diye öyle gür bir sesle bağırdı ki, yandaki yulaf tarlasından kargalar uçtu.

- Kocanın şalvarlarını mı yıkiyorsun?

Yaşlı kadın, bir□□ğenbire döndü, yer□□Uere kadar eğildi, hafif bir sesle:

- Şalvarları efendim, dedi.

- Peki, peki.

Martin Peroviç, yarı çürümüş çit boyunca tırıs tırıs g□□0derek:

- İşte bak, dedi, bu benim kenevir□□0m, şu da köylülerin. Ar□□2daki farkı görüyorsun

ya? Bu da bahçem. Şu elma ağaçlar□□Şnı, söğütleri kendi elimle diktim. Eski□□ğen bur□□2da hiç ağaç yoktu. Bak, benden ibret al dostum.

Şar□□2mpolla çevr□□0li avluya g□□0r□□ğik. Tam kap□□Şnın karşısında sap saman örtülü yıkık bir sundurmayla alçacık □□ğirekler üstünde küçük bir merdiven başı vardı. Bir yanda, ayağı üzerinde □□ğuran bir tavuğu andıran, yap□□Şsı daha yeni başka bir sun□□ğurma görölüyordu.

Harlov seslendi:

- Bak da örnek al. Bir babalarımızın yaşadığı kulübeye bak, bir de benim kendime kurduğum saraya.

Ama bu saray, mukavvadan bir evi andırıyordu. Hepsi birbir□□0nden çirkin, birbir□□0nden tüylü beş altı köp□□Nk, havlayarak bizi karşıladılar.

Martin Petroviç:

- Çoban köpekleri, diye anlatmaya başladı. Hepsi Kırım cinsi□□ğir! Şşşşt, keratalar!

Hep□□0nizi gebertirim şim□□ğİ.

Yeni sundurmanın eşiğinde uzun bir dokuma kaput giymiş genç bir adam göründü. Martin Petroviç'in büyük kızının kocasıydı. Çevik bir koşuyla arabaya doğru seğırtti. Arabadan inen kayınbabasını bir eliyle dirseğinden tuttu, öbür eliyle de Harlov'un bütün gövdesiyle eğilerek arabada oturulan yer üzerinden geçirdiği o dev ayağını tutmak ister gibi davrandı. Sonra attan inmem için bana da yardım etti.

Harlov, birden bağırdı:

- Natalya Nikolayevna'nın oğlu! Bize gelme lütfunda bulundu. Onu iyi ağırlamalı. Evlampiyuşka (büyük kızının adı Anna, küçüğünün Evlampiya idi) nerde?

Anna, kapının yanındaki pencereden başını uzatarak:

- Evde değil, mine çiçeği toplamaya gitti.

Harlov:

- Peynir var mı? diye sordu.

- Var.

- Kaymak var mı?

- Var.

- Öyleyse hepsini masaya getir, ben de o zamana kadar küçük beye çalışma odamı göstereyim.

Bana parmağıyla işaret ederek:

- Buyurun, buraya... buraya, dedi.

Evinde bana 'sen' demiyordu. Öyle ya bir evsahibi nazik olmalıydı, değil mi? Beni koridordan geçirdi. Geniş bir kapının eşiğinden yan yan girerek:

- İşte çalışma odam, buyurun! dedi.

Bu çalışma odası, hemen hemen boş, sıvasız bir odaydı. Duvarlara yer yer çakılan çivilerde iki kırbaç, kızılı çıkmış üç köşe bir şapka, çakmaklı bir tüfek, bir pala, üzerinde bakır levhacıkları olan bir at gerdanlığı, bir de rüzgârda yanan mumu gösteren o ünlü resim; bir köşede çiğ renklerle süslü bir halı örtülü tahta kanape duruyordu. Yüzlerce sinek, tavanın altında vızıldayıp duruyordu. Gerçekten oda serindi, ama Martin Petroviç'in her yerde peşinden gelen o orman kokusu burada daha da güçlüydü.

Harlov:

- Nasıl, çalışma odamı beğendin mi? diye sordu.

- Çok güzel, dedim.

Harlov, yeniden 'sen' diyerek:

- Bak, dedi, şu Felemenk hamutuna. Ne güzel, ne güzel. Bir Yahudi'den bir şeyle değişerek aldım. İyice bak hele.

- Evet, güzel doğrusu.

- Hem de dayanıklı. Bir kokla bakalım. Ne deri, ne deri.

Hamutu kokladım. Acı yağ kokuyordu, o kadar.

Harlov:

- E, oturun bakalım, şu küçük sandalyeye. Konuğum olun, dedi. Kanapeye oturup gözlerini kapadı, uykuya dalmış gibi göründü. Dahası, hafiften solumaya başladı. Ona sessiz sessiz, hayran hayran bakıyordum, şaşmamak elimden gelmiyordu; bir dağ gibiydi beyler.

Birdenbire silkindi:

- Anna! diye bağırdı. Kocaman karnı denizde bir dalga gibi kabarıp indi. Neredesin?

Hadi çabuk ol! İşitmiyor musun yoksa?

- Her şey hazır babacığım, buyurun, diye kızının sesi duyuldu.

Martin Petroviç'in buyruklarını böyle çabuk yerine getirmelerine içimden şaşarak onun ardından salona girdim. Orada beyaz çiçekli, kırmızı bir masa örtüsünün üstünde güzel bir kahvaltı hazırlanmıştı; peynir, kaymak, has ekmek, toz şekerli zencefil vardı. Ben peyniri yutarken Martin Petroviç tatlı bir sesle:

- Ye dostum, ye oğlum. Bizim köy yemeklerimizi beğenmezlik etme! dedikten sonra bir yana oturdu, gene kestirmeye daldı. Önümde, Anna Martinovna hiç kımıldamadan gözlerini yere eğmiş duruyordu; ben de pencereden kocasının atımı avluda nasıl gezdirdiğini, gem suluğunu kendi eliyle nasıl sildiğini görüyordum.

Annem, Harlov'un büyük kızını pek sevmez, "Biraz gururluca," derdi. Gerçekten Anna Martinovna, anneme saygılarını sunmaya hemen hiç gelmezdi. Annemin karşısında soğuk, gururlu bir tavır takınırdı. Oysa onu yatılı okulda okutan, evlendiren, nikah gününde kendisine bin rubleyle biraz eskice de olsa bir keşmir şalı veren, gene annem olmuştu. Anna Martinovna orta boylu, ince yapılı, çevik davranışlı, sık ve açık sarı saçlı bir kadındı; güzel esmer yüzünde biraz garip, ama hoş giden açık mavi, biraz çekik iki göz belirliyordu. Burnu düzdü, dudakları ince, çenesi sipsivriydi. Onu her gören, kesinlikle, "Ah, pek zekisin, ama yezitsin!" derdi. Gene de onda çekici bir şey vardı. Yüzünde yer yer görünen benler, bu çekiciliği daha da artırıyordu. Ellerini baş örtüsünün altına saklayarak yukardan aşağı (ben oturuyorum, o ise ayakta duruyordu) gizliden gizliye beni süzüyor; dudaklarında, uzun kirpiklerinin gölgelediği yanaklarında kötü bir gülümseme belirliyordu. Bu gülümsemenin sanki "Ah, seni şımarık küçük bey seni!" der gibi bir anlamı vardı. Her soluk alışında burun delikleri hafifçe açılıyordu. Bu da insana oldukça garip görünüyordu. Bana öyle geliyordu ki, Anna Martinovna beni sevse ya da yalnızca incecik, diri dudaklarıyla öpmek istese sevincimden tavana dek zıplardım. Çok sert, çok titiz olduğumu biliyordum; köylü kadınlarla hizmetçiler, ondan şeytandan korkar gibi korkarlardı. Ama nasıl anlatayım, düşlemimi altüst ediyordu işte. Aslında on beşime de henüz basmıştım. Eh, o yaşlarda da...

Martin Petroviç, yeniden silkindi:

- Anna, diye bağırdı. Biraz piyanoyu zımbırdatsana. Küçük beyler böyle şeyleri severler.

Çevreme bakındım, odada az çok piyanoyu andıran bir şey vardı. Anna Martinovna:

- Baş üstüne babacığım, dedi. Ama kendilerine ne çalayım bilmem ki... Hoşlarına gitmez sanırım.

- Öyleyse Sanat Okulu'nda sana neler öğrettiler?

Anna Martinovna'nın yırtıcı kuşların sesini andıran, çınlayan, iniltili, ama çok hoş bir sesi vardı.

Martin Petroviç:

- Hımmm, dedi, düşünceye daldı. Öyleyse ambarımı görmek ister misiniz? Sizi Volodka götürsün.

Atımı hâlâ avluda gezdiren güveysine:

- Volodka, diye bağırdı. Küçük beyi ambara götür, bütün çiftliği gezdir. Ben biraz uyuyacağım. Hadi, güle güle.

Martin Petroviç çıktı, ben de arkasından çıktım. Anna Martinovna, biraz canı sıkılmış gibi sofrayı toplamaya başladı. Kapının eşiğinde dönüp onu selamladım. Ama selamımı görmemiş gibi yeniden, hem de eskisinden daha zalimce gülümsedi. Harlov'un güveysinden atımı aldım, dizgininden tuttum. Birlikte ambara gittik. Ama orada ilgimi çekecek hiçbir şey yoktu; kılavuzum da genç bir çocuğun çiftlik işlerine ilgi göstereceğini pek düşünmediği için, yan yana bahçeden geçip yola çıktık.

VIII

Harlov'un güveysini iyi tanırdım. Adı Vladimir Vasiliç Slötkin'di. Annemin işlerine bakan küçük bir memurun oğluydu. Çocuk denecek yaşta öksüz kalan bu genci annem yetiştirmişti. Önce bölge okulunda okutmuş, çiftliğimizin bürosunda çalıştırdıktan sonra devlet mağazalarından birine yerleştirmiş; sonunda da Martin Petroviç'in kızıyla evlendirmişti. Annem ona 'çiftçik' derdi. Gerçek kıvrıcık saçlarıyla pişmiş mürdüm eriğini andıran, kara ve her zaman nemli gözleriyle, şahin burnuyla, yayvan kırmızı ağzıyla tam yahudi tipi vardı. Yalnızca teni apaktı. Kendisi de oldukça yakışıklıydı. Her zaman hizmete hazır, yeter ki, iş kendi çıkarına dokunmasın; dokunduğu zamansa kızar, köpürür; ağlamaktan bile kendini alamazdı. Bir paçavrayı yüz kez anımsatır; sözü yerine getirilmeyince öfkelenir, bağırır, çağırırdı. Tarlalarda omzunda tüfekte dolaşmayı pek severdi. Bir tavşan, bir yaban

ördeği vurunca eşsiz bir zevkle av çantasına kordu. "E, yeter artık, gezdiğin yeter! Şimdi bana hizmet edeceksin!" derdi.

Atıma binerken bana yardım etti. Kekeleyerek:

- Atınız ne güzel, dedi. Ah benim de böyle bir atım olsa! Ama nerde bizde o talih.

Bari annenize bir söyleseniz...

- Size söz mü verdi?

- Ah, söz vermiş olsaydı, tabii iş başka olurdu. Vermedi, ama o büyük cömertliğiyle...

- Martin Petroviç'e söylesenize.

Slötkin, her heceyi uzatarak:

- Martin Petroviç mi? dedi. Ona göre, benimle şu uşak Maksimka arasında hiçbir fark yoktur. Bizi süründürüyor işte. Bunca çalışmamızın hiç karşılığını gördüğümüz yok.

- Sahi mi?

- Vallahi öyle. Bir kez inadım inat dedi mi, ne yapsanız para etmez. Rica etsen de, etmesen de vız gelir ona. Anna Martinovna yok mu, şu karım Anna Martinovna da onun gözdesi değildir. O, Evlampiya Martinovna'yı sever.

- Aah ah, diyerek birdenbire kendi sözünü kesti. Umutsuzlukla ellerini silkti:

- Aman Tanrım! Bakın, bakın, iki ölçek kadar yulaf biçmişler, alçağın biri bizim yulafı biçmiş. Ne insanlar, ha? Gel de böyle bir yerde yaşa! Haydutlar, haydutlar! Tevekkeli değil, Yeskov'dan, Beskov'dan, Yerin'den Belin'den sakınmalı, derler! (Bunlar çevredeki dört köyün adıydı.) Aah ah, Tanrım, bir buçuk, belki de tam iki rublelik zarar var.

Slötkin'in sesinde hemen hemen hıçkırıklar duyuluyordu. Atımı mahmuzladım, ondan ayrılıp uzaklaştım. Slötkin'in haykırırları hâlâ kulağıma geliyordu. Birdenbire yolun dönemecinde, Anna Martinovna'nın dediği gibi tarlaya mine çiçeği toplamaya giden Harlov'un ikinci kızı Evlampiya'ya rasladım. Başına bu çiçeklerden yapılmış sık bir çelenk sarmıştı. Sessizce selamlaştık. Evlampiya, ablası gibiydi, hiç de çirkin değildi. Yalnızca bambaşka bir tipti. Uzun boylu, iri yapılıydı. Her şeyi iriydi; başı, ayakları, elleri, kar gibi beyaz dişleri, koyu mavi patlak gözleri, her şeyi gösterişliydi; şaka mı bu, Martin Petroviç'in kızı! Ama gene de güzeldi. Sarı, gür saç örgülerini nereye koyacağını bilmediği için başına üç kez dolamıştı. Gül gibi taze, ahududu gibi kırmızı, pek hoş bir ağzı vardı. Konuştuğu zaman da üst dudağının ortası pek sevimli bir durumda yukarı doğru kalkıyordu. Ama iri gözlerinin bakışında yabanıl, sert bir anlam vardı. Martin Petroviç, ondan söz açarken "Serbest bir kız, damarlarında Kazak kanı var!" derdi. Bu devanası kız, bana nedense korku veriyor, babasını çok anımsatıyordu.

Biraz daha uzaklaştım. Onun gür, sürekli, biraz sert sesiyle, tam bir köylü kızı sesiyle şarkı söylediğini işittim. Sonra birdenbire sustu. Arkama döndüm, tepeden aşağı doğru bakınca, kaynıyla birlikte biçilen yulaf tarlası önünde durduğunu gördüm.

Harlov'un güveysi ellerini sallayıp o yeri gösteriyor, kızsı hiç kımıldamıyordu.

Güneş uzun boyunu aydınlatıyor, başındaki o mine çiçeği çelengi mavi mavi parlıyordu.

IX

Beyler, annemin bu ikinci kıza da bir nişanlı hazırladığını, sanırım daha önce söylemiştim. Bu nişanlı, en yoksul komşularımızdan biri olan emekli binbaşı Gavriilo Feduliç Jitkov'du. Bu adam artık pek genç sayılmazdı, biraz da övünerek söylediği gibi feleğin çemberinden geçmişti. Şöyle böyle okur yazardı, budalalığına da diyecek yoktu. Ama içinden annemin çiftliğinde baş kahya olmayı kuruyordu. Çünkü kendisini yaman bir iş adamı sayıyordu. Dişlerini gıcırdatarak: "Başka işten pek çıkmam ama, köylülerin dişlerini dökmeye gelince, benim üstüme yoktur. Buna askerlikte alıştım," derdi. Jitkov, bu denli budala olmasaydı, annemin yanına taş çatlasa başkahya giremeyeceğini bilirdi; çünkü girebilmesi için annemin, yüzdeyüz güvenini kazanmış, tuttuğunu koparan, işten anlar bir adam olan Lehli Kvitsinski'yi çıkarması gerekekti. Jitkov'un uzunca yüzü, bir at suratını andırıyordu. Tozlu sarı renkteki saçları, gözlerinin altına dek bütün yüzünü kaplıyordu. En soğuk

zamanlarda bile yüzünde, çiğ gibi ter damlaları görünüyordu. Annemi görür görmez hazırola geçer, hizmet etmek çabasıyla sağa sola sallanır, iri ellerini kalçalarına vura vura kımıldatırdı. "Buyur, ne istersen yaparım!" der gibi bir görünüşü vardı. Annem, onun ne mal olduğunu iyi bilmekle birlikte, gene de Evlampiya ile evlenme işi için uğraşmaktan geri kalmıyordu. Yalnızca bir gün:

- Ama dostum, onunla anlaşabilir misin bilmem? dedi.

Jitkov hoşnut hoşnut gülümsedi:

- Ne diyorsunuz Natalya Nikolayevna, bütün bölüğü gereği gibi yönetmiş, hepsini mum gibi yapmış bir adamım. Bir kadını mı yönetemeyeceğim?

Annemin biraz canı sıkıldı:

- Bölük başka, eğitim öğrenim görmüş bir kız başka, dedi.

- Canım, Natalya İvanovna, bilmez olur muyum? Genç kız, elbette nazik bir yaratık.

Annem en sonunda:

- Eh, dedi, Evlampiya da kendini kolay kolay ezdirmez.

X

Bir haziran akşamı, uşak, Martin Petroviç'in geldiğini haber verdi. Annem, bu gelişe şaştı. Bir haftadan beri onu görmemiştik, ama hiç bu denli geç vakit gelmezdi. Hafif bir sesle, kendi kendine:

- Bir şeyler var sanırım, dedi.

Martin Petroviç odaya girdi, kapının hemen yanındaki sandalyesine çöktü. Yüzü öyle garip, öyle düşünceli, öyle solgun görünüyordu ki, annem istemeye istemeye gene aynı sözleri yineledi. Martin Petroviç, anneme küçücük gözlerini dikip sustu; ağır ağır iç çekti, yeniden sustu. Sonunda, "bir iş için.. pek özel bir iş.."
dolayısıyla geldiğini söyledi.

Bu birbirini tutmaz sözleri söyledikten sonra, birdenbire ayağa kalktı, dışarı çıktı.

Annem, çingırağı çaldı. Gelen uşağa, Martin Petroviç'in ardından koşmasını, ne yapıp edip onu geri çevirmesini söyledi. Ama o, uşak yetişinceye dek, arabasına binip gitmeye vakit bulmuştu.

Yüzündeki garip görünüşten, tuhaf davranışlarından, şaşkınlığa, kaygıya düşen annem, ertesi sabah kendisine bir adam göndermeye hazırlanırken Martin Petroviç çıkageldi. Bu kez daha yatışmış görünüyordu. Annem onu görür görmez:

- Söyle dostum, dedi; söyle, ne oldu sana? Ne yalan söyleyeyim, dün, bizim ihtiyar sakın aklını oynatmış olmasın? diye düşündüm.

Martin Petroviç:

- Hayır hanımefendi, ben aklını oynatacak adamlardan değilim. Sizinle bir iş için görüşmeye geldim, dedi.

- Ne gibi bir iş?

- Yalnız, bu şey sizi rahatsız eder mi bilmem?

- Söyle, söyle. Dosdoğru söyle. Yüreğimi oynatma! Bu şey demek de ne demek? Hadi doğrusunu söyle. Yoksa yine mi kuruntular bastı sana?

Harlov somurttu:

- Hayır, kuruntu değil; kuruntu bende yeni ay doğunca olur. Yalnız izin verin de size sorayım. Siz ölüm konusunda ne düşünüyorsunuz?

Annem şaşırdı:

- Ne konusunda?

- Ölüm... Ölüm bu dünyada kimseyi esirger mi?

- Bu da nereden geldi aklına senin? İçimizde eceli gelmeyecek kim var? Dev gibi bir adamsın ama, senin de sonun gelecek.

Harlov, başını eğerek:

- Evet, doğru, gelecek, dedi.

Biraz sustuktan sonra:

- Bir düş gördüm de... diye mırıldandı.

Annem, sordu:

- Ne diyorsun?

- Bir düş. Ben çok düş görürüm.

- Sen mi?

- Evet, bilmiyordunuz, öyle mi?

Harlov, göğüs geçirdi:

- Bir haftadan çok oluyor. Petro Perhizi'nden bir gün önceydi. Öğle yemeğinden sonra kanapeye uzanmıştım; birden uyuyakalmışım! Baktım, odama kara bir tay girdi, oynamaya, zıplamaya, dişlerini göstermeye başladı. Kapkara bir taydı.

Harlov sustu, annem:

- E, sonra? diye sordu.

- İşte bu tay, bana birdenbire arkasını çevirdi. Sonra sol dirseğimin en nazik yerine çifte attı!.. Uyandım, baktım: kolumu kaldıramıyorum, sol bacağım da öyle. E, dedim, inme indi. Ama gene de kolum biraz sonra kımıldamaya başladı. Yalnızca uzun zaman oynamaları karıncalandı durdu, hâlâ da öyle. Avcumu açınca karıncalar hemen koşuşmaya başlıyor.

- Martin Petroviç, demek, elinin üstüne yatıp uyumuşsun.

- Hayır hanımefendi, öyle değil. Bu bir haber... ölüme yaklaşıyorum demek.

Annem:

- Yok canım, dedi.

- Bir haberdi bu! Yani, hazırlan oğul demek istiyordu. Bunun içindir ki hanımefendi, size hemen bunu söylemek gerektiğini anladım.

Sonra birdenbire bağırarak:

- Ölüm, Tanrı'nın ben kulunu, beklenmedik bir zamanda, hazırlıksız yakalamasın diye kafamda şöyle bir şey tasarladım: Şimdiden, henüz yaşıyorken, çiftliğimi Tanrı'nın bana esinlediği gibi, iki kızım arasında, Anna ile Evlampiya arasında pay etmeye karar verdim.

Martin Petroviç durdu, göğüs geçirdi; sonra:

- Hem de hiç zaman yitirmeden; hemen, dedi.

Annem:

- Eh, dedi, bu kötü bir şey değil! Yalnızca bana öyle geliyor ki, boşuna acele ediyorsun?

Harlov, sesini daha çok yükselterek:

- Bu işte, yasal yollardan gitmek istediğim için, oğlunuz Dimitriy Simenoviç'i göndermenizi rica ediyorum. Siz hanımefendiyi rahatsız etmeye kalkışmıyorum. Akkrabam Bıçkov'aysa bu işi bir görev olarak veriyorum. Mülklerimin kızlarıma verilmesi konusunda gereken resmi tutanak ve iki kızımın, evli olan Anna'yla bekar olan Evlampiya'nın mülkiyetlerine verilmesi için resmi tutanağa konan hüküm öbür gün, Yeskovo ya da Kozulkin adlı yurtluğumda şimdiden çağrılmış kimselerin katılımıyla yapılacak olan toplantıda okunacağından, orada bulunmalarını rica ediyorum.

Martin Petroviç, besbelli ezberlediği, sık sık iç çekmeleriyle kestiği bu söylevini güçlkle bitirdi... İnsana, okurken göğsünde yetecek kadar hava kalmadı gibi geliyordu. Solmuş olan yüzü gene her zamanki kırmızılığını aldı. Birkaç kez yüzündeki terleri sildi. Annem:

- Bu mal bölümü tutanağını şimdiden yazdın, öyle mi? Ne çabuk yaptın bu işi?

- Eh, zaman bulduk. Gece gündüz demedik, çalıştık.

- Kendin mi yazdın?

- Volodka yardım etti.

- Dilekçeyi verdin mi?

- Verdim. Yargıtay kabul etti. Hemen bir kurul gönderip mal bölüşümünde bulundurması için bölge mahkemesine yazdı.

Annem gülümsedi:

- Anladım Martin Petroviç. Her şeyi düşünüp taşınmışsın. Bu işte parayı pulu esirgemedin ha?

- Esirgemedim, hanımefendi!

- Şimdi de bana akıl danışmaya geldiğini söylüyorsun. Eh, peki, Mitinka gitsin, Suvenir'i de birlikte gönderirim. Kvitsinski'ye de söylerim... Gavril Feduliç'i çağırma mı?

- Gavril Feduliç'i mi? Bay Jitkov'u mu? Ona da haber verdim. Nişanlı olduğu için gelmesi gerek!

Martin Petroviç'in bütün söz gücünü tükettiği belliydi. Bana öyle geliyordu ki, annemin bulduğu nişanlıyı pek gözü tutmuyordu. Belki de sevgili Evlampiyası için daha parlak bir kısmet bekliyordu. Sandalyesinden kalktı, ayaklarını birbirine çarptı:

- Kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim!
- Nereye gidiyorsun? Otur. Kahvaltı getirsinler.
- Çok teşekkür ederim, ama olmaz! Eve gitmeliyim.

Geri geri çekildi. Her zamanki gibi kapıdan yan yan geçmek üzereyken annem:

- Dur, dur, dedi. Sen çiftliğin hepsini mi kızlarına pay ediyorsun? Kendine bir şey bırakmıyor musun?
- Elbette hepsini.

- Ya sen kendin nerede oturacaksın?

Harlov bu soruya öyle şaşı ki, ellerini sallamaktan kendini alamadı:

- Nasıl nerede oturacağım? Bugün dek nerede oturdysam gene orda otururum.

Yaşamımda ne değişiklik olabilir?

- Senin kızlarına, güveyine bu denli güvenin var demek?
- Yani, Volodka'dan mı konuşuyorsunuz? Canım, o her zaman istediğim gibi kullanabileceğim bir paçavradır. Ne gücü var onun? Kızlarıma gelince; ilk görevleri ölünceye dek beni yedirmek, içirmek, giydirmek değil mi? Ben de uzun zaman onlara yük olacak değilim. Ölüm de yaklaştı zaten.

Annem:

- Ölüm Tanrı'nın emri, dedi, gerçekten de söylediğim gibi kızlarının görevidir sana bakmak! Gücüne gitmesin, Martin Petroviç, ama büyük kızın Anna pek büyüklük taslıyor, öbürüyse biraz yabanice.

Harlov annemin sözünü keserek:

- Ne diyorsunuz, Natalya İvanovna, dedi, kızlarım... sizce yani itaat... etmeyecekler mi? Böyle şey onların aklından bile geçmez. Bana mı karşı gelecekler? Kime, babalarına karşı mı? Buna cüret edebilirler mi hiç? İlenirim sonra. Bütün ömürlerini korku içinde, söz dinleyerek geçirdiler. Şimdi birdenbire... Tanrım! Olmaz öyle şey!

Harlov, öksürmeye başladı, sesi kısıldı. Annem onu yatıştırmak için acele etti:

- Eh, peki, dedi, ama gene de onlara mülkünü niçin hemen pay etmeyi düşündüğünü anlamıyorum bir türlü. Mal mülk senden sonra nasıl olsa onlara kalmayacak mı? Bunlar hep kuruntuların yüzünden oldu, sanırım.

Harlov, biraz canı sıkılarak:

- Eh, hep kuruntu der, durursunuz. Bunda belki doğaüstü bir gücün etkisi vardır. Sizse kuruntu diye tutturmuşsunuz. Hanımefendi, ben bu işi şunun için düşündüm: Gözlerim açıkken neyin kime düşeceğine karar vermek istiyorum. İstiyorum ki, kızlarımin her biri, babasının, velinimetinin bağışladığı şeyi teşekkürle öpüp başına koysun, büyük bir iyilik saysın...

Harlov'un sesi, bir daha kısıldı. Annem:

- Yeter, yeter dostum, dedi. Yoksa bu kez gerçekten kara tayı görürsün.

Harlov inleyerek:

- Aman, yalvarırım Natalya İvanovna, bunu söylemeyin. O, beni almaya gelen ölümün ta kendisi. Neyse bana izin. Küçük bey, sizin de, yarın değil öbür gün bize onur vermenizi bekleyeceğim.

Martin Petroviç çıktı, annem arkasından baktı. Başını anlamlı anlamlı salladı:

- Pek iyi belirti değil, dedi, bana döndü, farkında mısın, konuşurken güneşe bakıyormuş gibi hep gözlerini kırıştırıyor. Bil ki, bu kötü bir belirtidir. Böyle yapan kimselerin içleri üzüncle doludur. Yıkım, onları kollar. Öbür gün Suvenir ve Vikenti Osipic'le birlikte gidereceğin.

XI

Belli günde, altı doru at koşulu, dört kişilik büyük aile arabamız çalımli çalımli

gelip evimizin ana kapısında durdu. Arabayı şişman, kır sakallı baş arabacımız Alekseyiç sürüyordu. Harlov'un böyle önemli bir işe girişmesi, bizi törene çağırması, anneme dokunmuştu. Bunun için bu gösterişli arabanın koşulmasını, benim de, Suvenir'in de bayramlık giysilerimizi giymemizi istedi; belliydi ki "protegé"sine (*) saygı göstermek istiyordu. Kvitsinski'ye her zaman frak giyer, beyaz boyunbağı takardı. Suvenir yol boyunca, bir papağan gibi hiç arasız gevezelik etti durdu, kıs kıs güldü. Kardeşinin kendisine de bir şey verip vermeyeceği üzerine konuştu. Aynı zamanda da onu "kaba herif, taş yürekli adam" diye niteliyordu. Sonunda asık yüzlü, titiz bir adam olan Kvitsinski dayanamadı, güçlü Leh ağzıyla:

- Bu boş laflardan usanmadığınız mı daha? dedi. "Hiç kimseyi ilgilendirmeyen" (bu sözleri çok severdi) saçmaları söylemeden konuşamaz mısınız?

Suvenir'in canı sıkıldı:

-Şindik, şindik, dedi, şaşı gözlerini arabanın penceresine dikti.

Aynı hızla koşan atlar, çeyrek saat geçmeden yepyeni, incecik koşumların altında henüz terlemeye başlamışlardı ki, Harlov'un çiftliği görüldü. Arabamız, ardına dek açık duran ana kapıdan avluya girdi. Atların birinin üzerinde oturan arabacı çocuk (pek küçücüktü, ayakları atın yarı gövdesine kadar ancak geliyordu) son olarak incecik bağırsıyla yumuşak eyerin üzerine sıçradı, yaşlı Alekseyiç, dirseklerini gererek kollarını kaldırdı. Hafifçe "Brrrr!" sesi işitildi, arabamız durdu. Bu sefer hiçbir köpek bizi havlayarak karşılamadı. Avludaki, önleri açık gömleklerinin altından kocaman karınları görünen çocuklar da kaşla göz arasında yitivermişlerdi. Harlov'un güveysi, bizi kapı eşiğinde bekliyordu. O sırada ilk gözüme çarpan şey, Hamsin Yortusu'nda olduğu gibi, eşiğin iki yanında duran küçük kayın ağaçları oldu. Suvenir, arabadan inerken burnundan:

- Amma da gösteriş ha, diye söylendi.

Gerçekten ortalıkta bir tören havası esiyordu. Harlov'un güveysi, saten düğümlü bir kadife boyunbağı takmış, dapdaracak bir siyah frak giymişti. Arkasında duran Maksimka'nın saçları ekmek sırasıyla o kadar ıslatılmıştı ki, yere damlalar düşüyordu. Odaya girdik. Odanın ortasından Martin Petroviç'in yükseldiğini gördük (burada yükselmek sözünü kullanmak yerindedir, çünkü gerçekten bir dağ gibi yükseliyordu). Suvenir'le Kvitsinski, bu dev vücudu görünce neler duyumsadılar bilmiyorum, ama ben güçlü saygıya benzer bir şey duydum. Martin Petroviç kara, dik yakalı, eski kurşuni bir kazakin giymişti; belki de 1812'de giydiği gönüllü üniformasıydı bu. Göğsünde bir tunç madalya parlıyor, yanında bir kılıç sallanıyordu. Sol eliyle kılıcın kabzasına dayanıyor, sağ eliyle kırmızı çuha kaplı masaya dayanıyordu. Masa üzerinde, iki yazılı kâğıt vardı. Harlov, kımıldamak şöyle dursun soluk bile almıyordu. Duruşunda büyük bir önemlilik, sınırsız, kuşku duyulmaz gücüne karşı büyük bir güvenme vardı. Bizi şöyle hafifçe selamladı, kısık bir sesle, "Buyurun!" diye mırıldandıktan sonra sol elinin işaret parmağıyla yandaki bir sürü iskemleyi gösterdi. Konuk odasının sağ duvarı önünde bayramlık giysilerini giymiş olan iki kızı duruyordu: Anna'nın üzerinde sarı ipek kuşaklı, yeşil leylak rengi bir giysi vardı; Evlampiya, gelincik rengi kurdeleli pembe bir giysi giymişti. Yanında yeni üniformasını giymiş Jitkov duruyordu. Yüzünde her zamanki budalaca görünüş, gözlerinde hırslı bir bekleyiş, tüylü yüzünde de her zamankinden daha çok ter damlası vardı. Konuk odasının sol duvarının yanında, tütün rengi eski bir cüppe giymiş bir papaz oturuyordu. Sert, kirli kahverengi saçları, yorgun, üzüntülü gözleri olan, yaşlı bir adamdı. İri, nasırlı ellerini, ağır ağır dizlerine vuruyordu. Bir de cüppesinin altından parlak çizmeleri görünüyordu. Bütün bunlardan çetin, hoş geçmeyen bir yaşam sürdüğü anlaşıyordu. Yoksuldu, cemaati çok azdı. Yanında ufak tefek, şişmanca, solgun yüzlü, hırpani kılıklı, kısa kollu, kara gözlü, kırpık bıyıklı polis komiseri oturuyordu; yüzünde neşeli, ama kötü bir gülümseme okunuyordu; yaman bir rüşvetçi olduğu söyleniyordu; kendisine zorba adı bile verilmişti. Ama gene de çiftlik sahipleri, köylüler ona alışmışlardı, onu severlerdi. Çevresine biraz alay eder gibi bakıyor, sanki bütün bu "olup bitenler" onu eğlendiriyordu. Ama asıl ilgilendiği şey, votkayla mezelerdi. Yanında oturan mahkeme üyesiye Martin Petroviç'in verdiği buyrukları büyük bir dikkatle

izliyordu. Pek hoş bir adamdı, uzun bir yüzü, kulağından burnuna değin uzanan, Birinci Aleksandr modası, ince favorileri vardı. Bu adam, Martin Petroviç'i ciddi bakışlarıyla süzüyor, dudaklarını açmadan ikide bir ağzını kıpırdatıp duruyordu. Suvenir, yanına oturdu, bana dönüp "Bu eyaletin baş farmasonu," dedikten sonra kulağına bir şeyler fısıldadı. Bilirsiniz, geçici bölge mahkemesinde bir de üçüncü üyenin yer alması gerekir. O da komiser yardımcısıydı. Ama bütün bölgenin "Yok" adını verdiği bu adam, bir yerde görünmüyordu; gözden yitmişti. Ben Suvenir'in yanına oturdum, Kvitsinski benim yanıma oturdu. Becerikli Lehli'nin yüzünde, kimsenin işine yaramayan böyle bir yolculukta boşu boşuna zaman yitirildiğini düşünen bir adamın can sıkıntısı okunuyordu. Sanki kendi kendine, "Hanımefendi! Soyluların fantezileri! Ah şu Ruslar!..." diyordu.

XII

Hepimiz oturduktan sonra, Martin Petroviç omuzlarını yukarı kaldırdı. Oradakileri iyi bakışlı, küçük gözleriyle süzdü. Gürültülü bir iç çekikten sonra söze başladı: - Beyler, sizi şu nedenle buraya çağırdım: Gün geçtikçe yaşılanıyorum. Artık güçten düştüm. Şimdiden ölüm belirtileri ortaya çıktı. Ölüm, bize sinsi sinsi yaklaşıyor!

Öyle değil mi, papaz efendi?

Birden irkilen papaz, mırıldanarak:

- Tabii, tabii, dedi.

Harlov, birdenbire sesini yükselterek;

- Bunun içindir ki, dedi, ölüm beni hiç hazırlıksız alıp götürmesin diye şuna karar verdim.

Martin Petroviç, burada iki gün önce anneme söylediği sözleri harfi harfine yineledi.

- Aldığım karara göre, (eliyle masada duran kâğıtlara vurdu) bu tutanak, tarafımdan imzalandı, yetkili kişiler tanık olarak çağrıldı. Kararım neyse aşağıda nokta nokta belirtilmiştir. Buyurduğum yeter artık!

Martin Petroviç, demir çerçeveli yuvarlak gözlüklerini burnuna taktı. Masadan yazılı kâğıtları aldı, okumaya başladı:

- Ben, mütekait zabitlerden asilzade Martin Harlov; bütün melekât-ı aklıyeme sahip olarak, kendi irademle şu taksim kararında iki kızıma (Anna ile Evlampiya'ya dönerek "Selam verin," dedi; kızlar başlarını eğerek selam verdi) neler düşeceğini bütün teferruatıyla anlatıyor; köylülerimin, öteki mülklerimin bu iki kız arasında nasıl taksim edileceğini alenen bildiriyorum. (*)

Komiser, yüzünden hiç silinmeyen gülümsemesiyle Kvitsinski'ye dönüp fısıldadı:

- Bu kâğıdı kendi yazdı. Anlatımı güzel diye kendi okumak istiyor. Ama yasa gereğince hazırlanan bir belgenin bu tür anlatım özentileri olmaması gerekir. Suvenir, kıs kıs gülmeye başladı. Komiserin bu sözlerine kulak kabartmış olan Harlov:

- Kararıma tümüyle uygundur, diye bağırdı.

Komiser, hızlı hızlı, neşeyle:

- Her bakımdan uygun, diye karşılık verdi. Yalnızca bilirsiniz ki Martin Petroviç, resmi belgenin biçimselliği değiştirilemez. Gereksiz ayrıntıları atmalısınız; siz istediğinizi yazın, ama çeşit çeşit ineklerinize, ördeklerinize mahkeme karışmaz. Harlov, kendisiyle birlikte odaya girip yaltaklanıcı bir tavırla kapı yanında duran güveysine:

- Gel buraya, diye bağırdı.

Güveysi, bir sıçrayışta kayınbabasının yanına koştu:

- Hadi oku bakalım. Bana zor geliyor. Yalnızca gözünü aç, sözleri yutma. Burada bulunan beyler her noktayı anlayabilsinler.

Slötkin, kâğıdı iki eliyle tuttu; açık, ama biraz titreyen bir sesle, her söze hakkını vere vere, bölüştürme belgesini okumaya başladı. Burada en küçük ayrıntılarına varıncaya dek Anna ile Evlampiya'ya verilen malların, mülklerin, aralarında nasıl bölünmesi gerektiği gösteriliyordu. Harlov, onun okuyuşunu, zaman zaman şu sözlerle kesiyordu:

- Dinliyor musun, Anna; bu, çalışkanlığının ödülü olsun diye; bu senin için küçük Evlampiyam, sana bağlıyorum.

İki kızkardeşten Anna, yerlere eğilerek, Evlampiya ise yalnızca başını eğerek selam veriyordu. Harlov da onlara ağırbaşlı, ama biraz çatık bir yüzle bakıyordu. Asıl yurtluk, yeni yapı (küçük kız olduğu için, geleneğe uygun olarak) Evlampiya'ya veriliyordu. Güveyinin sesi, hoşuna gitmeyen bu sözleri okurken tizleşiyor, titriyordu. Jitkov ise dudaklarını yalıyordu. Evlampiya ona yan yan baktı. Ben Jitkov'un yerinde olsaydım bu bakış pek hoşuma gitmezdi. Büyük Rus güzellerinin yüzlerinde görülen o aşağı görme, bu bakışta ayrı bir anlam alıyordu. Martin Petroviç, oturduğu odalarda gene oturmak hakkını, yaşaması için gerekli olan her türlü yiyeceği, bir de giyinip kuşanması için ayda on kâğıt rubleyi kendisine ayırıyordu. Belgenin son tümcelerini kendisi okumak istedi:

- Baba olarak kutsal, karşı gelinmez buyruğumun Tanrı buyruğu gibi dinlenmesini isterim. Çünkü ben Tanrı'dan sonra onların başıyım, babasıyım. Kimseye hesap vermek zorunluğunu duymadım, hesap vermedim. İstencime boyun eğlerse benim iyi duamı alırlar. Dinlemezlerse Tanrı saklasın, ilencim şimdi de, yüzyıllar boyunca da onları vuracaktır. Hayırlısı Tanrı'dan!

Harlov, kâğıdı başından yukarı kaldırdı. Anna, kaşla göz arasında diz çöktü, alnını döşemeye dokundurdu. Arkasından kocası da aynı şeyi yaptı.

Harlov, Evlampiya'ya:

- Ya sen ne bekliyorsun? dedi.

Evlampiya, kıpkırmızı kesildi, o da yerlere dek eğildi.

Jitkov, bütün gövdesiyle öne doğru eğildi. Harlov, parmağıyla kâğıdın alt ucunu göstererek:

- İmza edin, diye bağırdı. Önce şuraya, "Teşekkür eder, kabul ederim, Anna; teşekkür eder, kabul ederim, Evlampiya," yazın.

İki kız da doğrulup birbiri ardınca imza ettiler; Slötkin de doğrulup kaleme doğru yönelirken, Harlov orta parmağını boyunbağının üstüne dayayıp onu öyle bir itti ki, adamcağız az kalsın düşüp yerlere serilecekti. Sessizlik bir dakika kadar sürdü.

Birdenbire Martin Petroviç, hıçkırır gibi mırıldandı:

- Neyse, artık her şey sizin, dedi. Masadan kalkıp uzaklaştı. Kızlarla güveysi bakiştılar. Ona yaklaşıp dirseğinin ucunu öpmeye başladılar, boyları omzuna bile yetişmiyordu.

XIII

Komiser, Martin Petroviç'in yolu yordamıyla hazırladığı tutanağı okudu; sonra avukatla birlikte kapı önüne çıktılar. Olup biteni komşulara, tanıklara, Harlov'un köylülerine, birkaç uşağına bildirdiler. İki yeni çiftlik sahibinin mal mülk hakları yürürlüğe girdi. Onlar da kapı önüne çıktılar. Komiser, bir kaşını yukarı kaldırıp ilgisiz yüzüne bir sertlik vererek köylülere boyun eğmelerini öğütledi. Bu öğüdü vermese de olurdu. Dünyada Harlov'un köylülerinden daha yumuşak başlı insanlar olmasa gerekti. Kötü bir kaftanla delik deşik koyun derisi giymiş, ama her törende olduğu gibi kuşaklarını adamakıllı sıkı sıkı olan bu adamlar, put kesilmiş gibi hiç kımıldamadan duruyor, komiserin her "İşitiyor musunuz, melun şeytanlar," deyişine sanki, buyruk almış gibi yerlere eğilerek hep birlikte karşılık veriyorlar; "melunların, şeytanların" hepsi de iki elleriyle şapkalarını sımsıkı tutuyor, Martin Petroviç'in görüldüğü pencereden gözlerini ayırmıyorlardı. Köylü tanıklar da onlar gibi çekingen görünüyorlardı. Komiser, "Harlov'un iki mirasçısı olan kızlarının bu çiftliği ele almalarında yasaca bir engel olup olmadığını biliyor musunuz?" diye sorduğu zaman, bütün tanıklar bozuldular. Komiser:

- Söylesenize melunlar, diye yeniden bağırdı.

Kesik sakalından, bıyıklarından emekli bir asker olduğu anlaşılan sağlam yapılı, yaşlı bir adam atılarak:

- Soylu efendim, bir engel yoktur, dedi.

Dağılan tanıklar onun için:

- Ne yürekli adam şu Yeremeyiç, diye aralarında konuşuyorlardı.

Komiser rica ettiği halde Harlov, kızlarıyla kapı önüne çıkmak istemedi:
- Benim uyruğunda olanlar buyruklarına böyle de boyun eğler, dedi.
Tören bittikten sonra üzerine sanki bir üzünç çökmüş, yüzü gene sararıp solmuştu. Martin Petroviç'te hiç görülmeyen bu üzünçlü durum, onun iri, babacan görünüşüne öyle aykırıydı ki, ne düşüneneğimi kestiremiyordum. Yoksa gene bir kuruntu bunalımı mı geçiyordu? Öbür yandan köylülerin de bir duraklama geçirdikleri belliydi. Gerçekten acaba, "Beyefendi hâlâ yaşıyor. Bakın ayakta duruyor. Hem de ne beyefendi: Martin Petroviç! Birdenbire malını mülkünü elden çıkarsın, olur iş değıl!" diye mi düşünüyorlardı? Harlov, uyruğunun kafasından neler geçtiğini kestirmiş ya da ne adam olduğunu son olarak göstermek istemiş olacak ki, pencereyi açıp başını dışarıya çıkarak gürleyen sesiyle:
- Boyun eğmenizi istiyorum, boyun eğmenizi! diye bağırdı, sonra pencereyi kapattı. Köylülerin duraksaması, bu sözlerle ne dağıldı, ne de azaldı. Onlar, daha çok taş kesildiler, artık çevrelerine bakmayı bile göze alamıyorlardı. Hizmetçiler, köylülere göre daha çok canlılık gösteriyordu. (Aralarında kısa basma entari giyen genç irisi iki kız vardı. Baldırları, ancak Michelangelo'nun "Kıyamet Günü" tablosunda görülebilirdi. Bir de kaba çuldan bir kaput giymiş, yaşlılıktan artık büsbütün çökmüş, yarı kör bir adam vardı. Anlattığına göre, Potyomkin zamanında borazancıymış; küçük uşak Maksimka'yı ise Harlov kendisine alıkoymuştu.) Bu hizmetçiler topluluğu, hiç olmazsa yer değıştirebiliyordu. Yeni ev sahipleri pek çalımlıydılar. Hele Anna, dudaklarını sıkmış, gözlerini yerden hiç ayırmıyordu; onun dış görünüşü, köylülere iyilikle davranacağı konusunda pek de umut vermiyordu. Evlampiya da gözlerini yerden kaldırmıyordu. Yalnız bir kez, nasılsa Slötkin'le kapı önüne çıkmak gereğini duyan nişanlısı Jitkov'u yavaş yavaş, şaşıp kalmış gibi süzdü. Güzel, iri gözleri "Sen ne hakla burada duruyorsun?" der gibiydi. Herkesten çok değışen Slötkin olmuştu. Baştan aşağı canlılık kesilmişti. Sanki iştahı açılıyormuş gibiydi. Kafası, ayakları gene yaltaklanır gibi kıprdıyordu, ama ellerini öyle sevinçle açıyor, omuzlarını, "En sonunda istediğıme kavuştum!" der gibi öyle hoşnutlukla indirip kaldırıyordu ki...
Tören bitti, yemek zamanı yaklaştığı için komiserin ağzı sulanmaya başladı. "Bir kadeh votkayı gövdeye indirmeye" hazırlanan insanlarda görüldüğü gibi ellerini ovuşturmaya başlamıştı. Ama Martin Petroviç'in yemekten önce bir dua okuyup kutsal su serpilmesini düşündüğü anlaşıldı. Yaşlı papaz, lime lime olmuş sırmalı giysisini giydi. Pek de canlı olmayan diyakoz mutfaktan çıktı, eski bakır buhurdanlığı soluk soluğa üfledi. Dua töreni başladı. Harlov, durmadan oflayıp pufluyordu; bedeni yere dek eğilmesini engelliyordu. Ama sağ eliyle istavroz çıkarıyor, başını eğerek sol eliyle döşemeyi gösteriyordu. Slötkin'in yüzü sevinçle parlıyordu; bir an gözleri bile yaşardı. Jitkov, tam bir asker gibi elini üniformasının üçüncü, dördüncü düğmeleri arasında gezdirerek sözde istavroz çıkarıyordu. Kvitsinski, katolik olduğu için bitişik odada kalmıştı. Avukat öyle canla başla dua ediyor, Martin Petroviç'in arkasında öyle ahlak oflar çekiyordu, dualarını o denli içten gelen bir dindarlıkla okuyor, gözlerini önündeki dağa öyle bir kaldırıyordu ki, ona bakarken içime bir dindarlık duygusu geldi. Ben de can ve gönülden dua etmeye başladım. Bu sırada okunmuş su serpildi; oradakilerin hepsi, Potyomkin'in kör borazancısı ile Kvitsinski bile gözlerini suyla ıslattılar. Böylece tören bittikten sonra Anna ile Evlampiya, Martin Petroviç'in buyruğu üzerine, bir daha onun önünde eğilerek şükranlarını bildirdiler. En sonra yemek zamanı geldi. Yemekler boldu, lezzetliydi. Hepimiz tıka basa yedik. En sonra, sofralarda eksik olmayan Don şarabı geldi. Hepimizden çok yol yordam bilen komiser, ayrıca hükümet temsilcisiyle de kadeh tokuşturmalara başladı. "Yurtluğun güzel sahipleri" onuruna, hemen sonra da "Sayın, eliaçık" Martin Petroviç'in sağlığına içti. "Eliaçık" sözünü işitince Slötkin'in yüreğı coşkuyla dolup taşı; velinimetinin elini öpmeye koştı. Harlov'un canı sıkıldı, dirseğıyle onu yanından itti:
- Peki peki, gereğı yok, dedi.
İşte bu sırada pek hoş gitmeyen bir şey oldu.

Yemeğin başından beri durmadan içen Suvenir, birdenbire pancar gibi kıpkırmızı kesildi, sandalyesinden kalktı, Martin Petroviç'i göstererek kısıp, tiz, çirkin sesiyle güldü:

- Eliaçık, eliaçık, diye bağırdı; ama bakalım kar üstüne çırılçıplak atıldığı zaman hoşuna gidecek mi bu eliaçıklığı?

Harlov, küçümseyen bir tavırla:

- Neler saçmalıyorsun, budala? dedi.

Suvenir:

- Budala! Budala! dedi. Hangimizin budala olduğunu Tanrı bilir. Siz kardeşimi, zavallı kardeşimi mezara soktunuz. Bu yüzden de şimdi kendi kendinizi yok ediyorsunuz. Ha, ha, ha!

Slötkin, Martin Petroviç'in omzunu bıraktı:

- Sayın velinimetimizi aşağılamaya nasıl yelteniyorsunuz, diyerek Suvenir'in üzerine saldırdı. Velinimetimiz isteyince hemen devir senedini yırtmaktan çekinmeyeceğimizi bilmiyor musunuz?

Kvitsinski'nin arkasına gizlenen Suvenir:

- Ama, gene de onu kara çırılçıplak fırlatıp atacaksınız, dedi.

Harlov:

- Susun, diye gürledi. Sana öyle bir vururum ki, ortada kıymığın bile kalmaz.

Sonra Slötkin'e dönerek:

- Sen de sus, köpek enciği. Seni ilgilendirmeyen işlere burnunu sokma. Ben Martin Petroviç, böyle bir bölüştürme senedi yapmaya karar verdim, bu kararımı kim değiştirebilir? Böyle bir güç yoktur dünyada.

Avukat da çok içmişti, ama şarap, onun ciddiliğini artırıyordu. Birdenbire kalın sesiyle:

- Martin Petroviç, dedi, ya gerçekten bu bey doğruyu söylediyse? Siz büyük bir işe giriştiniz. Ama Tanrı saklasın, ödemeleri gereken minnet borcuna karşılık ya size bir oyun oynarlarsa?

Ben iki kızkardeşi yandan gizlice, şöyle bir süzdüm. Anna, gözlerini dört açıp avukata iğneler gibi dikmişti. Yaşamımda bundan daha kötü, daha yılanca, bütün bu kötülüğüne karşın daha güzel bir yüz görmemiştim!

Evlampiya başını çevirdi, kollarını göğsünde çaprazladı. Dolgun, gül rengi dudaklarında her zamankinden daha aşağı gören bir gülümseme belirmişti. Harlov, kalkıp ağzını açtı, ama bir türlü sesi çıkmıyordu... Birdenbire yumruğunu masaya öyle bir indirdi ki, odada bulunan her şey gürültüyle yerinden oynadı, şingirdadı.

Anna, ivedi ivedi:

- Baba, dedi, bizi tanımıyorlar, bunun için de anlamıyorlar. Siz de boşu boşuna öfkelenmeyin. Öfkelenmek size yaramıyor. Yüzünüz bir tuhaf oldu.

Harlov, Evlampiya'ya bir baktı. Yanındaki Jitkov, kendisini dürttü ama, Evlampiya gene de hiç istifini bozmadı. Harlov, boğuk bir sesle:

- Teşekkür ederim Anna kızım, dedi. Sen benim zeki kızımsın. Sana da, kocana da güveniyorum.

Slötkin, bir daha vızıldadı; Jitkov göğsünü kabarttı, hafifçe ayağını yere vurdu.

Ama Harlov, onun bu çabalamalarını görmedi, çenesiyle de Suvenir'i göstererek sözlerini sürdürdü:

- Benimle alay etmek bu serserinin hoşuna gidiyor.

Sonra da avukata dönerek:

- Siz beyefendi, Martin Harlov hakkında yargıya varacak denli olmadınız daha. Memursunuz ama, sözleriniz pek saçma. Aslında iş olup bitti. Kararımdan dönmem...

Hadi hoşça kalın, ben gidiyorum, şimdiden sonra burada ev sahibi değil, konduğum.

Anna, artık ev sahibi sensin, beyleri istediğin gibi ağırlarsın. Ben odama

çekiliyorum, yeter artık!

Martin Petroviç bize arkasını döndü, bir söz söylemeden yavaş yavaş odadan çıktı.

Ev sahibinin birdenbire gidişi eğlentiimizi bozmuştu. Aslına bakılırsa iki ev sahibi hanım da çok geçmeden çekildiler. Slötkin, bizi alıkoymak için boşu boşuna çalışıyordu. Komiser, avukata yersiz içtenliği için sitem etti.

O da:

- Ne yapayım, dedi, vicdanım söyledi.

Suvenir bana dönüp mırıldandı:

- Mason olduğu nasıl da belli.

Komiser:

- Vicdan mı? dedi. Biliriz sizdeki vicdanı. O da Tanrı'nın biz günahlı kullarına verdiği vicdan gibi cebinizde durur.

Bu sırada papaz, şölenin sona erdiğini anlayarak ayağa kalkmıştı, ama gene de birbiri ardınca bir şeyler atıştırmaktan geri kalmıyordu. Slötkin biraz sertçe:

- Görüyorum, iştahınıza diyecek yok, dedi.

Papaz, zavallı bir gülümsemeyle karşılık verdi:

- Yedek olsun diye!.

Bu sözlerde hiçbir zaman giderilemeyen bir açlık duyuluyordu.

Arabaların gürültüsü işitildi, herkes yoluna gitti.

Dönerken kimse Suvenir'in kaş göz oynatmasına, gevezelik etmesine engel olamıyordu.

Kvitsinski, "Hiç kimseyi ilgilendirmeyen" bu saçmalardan bıkip usandığını

söyleyerek eve yalnız, yaya döndü. Onun yerine arabamıza Jitkov oturdu. Emekli

binbaşının canı pek sıkıydı, durmadan bir hamamböceği gibi bıyıklarını oynatıp duruyordu.

Suvenir:

- Eee ekselans, diye kekeledi. Demek artık boyun eğme filan kalmayacak. Hele durun, siz daha neler göreceksiniz. Size de gösterirler. Ah, siz zavallı yavuklu, zavallı yavuklu! Başınıza neler gelecek sizin yavuklu bozuntusu.

Suvenir kahkahalar savuruyor, zavallı Jitkov ise yalnızca bıyıklarını kımıldatıp duruyordu.

Eve gelince her şeyi anneme anlattım. O da beni sonuna kadar dinledi. Birkaç kez başını salladı:

- Bunlar pek hayra alamet değil, dedi. Bu yeniliklerin hiçbirisi hoşuma gitmiyor.

XV

Ertesi gün Martin Petroviç, yemeğe geldi. Annem, girişimini hayırlısıyla sonuna erdirdiği için onu kutladı.

- Sen şimdi, dedi, özgür bir adamsın. Sanırım büyük bir yürek açıklığı duyuyorsun.

Martin Petroviç:

- Evet hanımefendi, yürek açıklığı, büyük bir rahatlık duyuyorum, dedi. Ama yüzünün anlatımı hiç de kendisini gerçekten daha rahat duyduğunu göstermiyordu.

- Artık ruhumu da düşünebilir; ölüm saatime de gereği gibi hazırlanabilirim.

Annem:

- Söyle bakalım, dedi, hâlâ elin karıncalanıyor mu?

Harlov, iki kez sol avcunu açtı, kapadı:

- Karıncalanıyor hanımefendi, hem size bir şey söyleyeyim mi? Uykuya dalarken, biri kafamın içinde, "Kendini sakın! Kendini sakın!" diye bağırıyor.

Annem:

- Hep sinirden, dedi.

Sonra dünkü törenden söz açtı. Bölüşme işlemi sırasında geçen kimi şeyleri çıtlattı.

Harlov, sözünü keserek:

- Evet, evet, birtakım şeyler oldu, ama önemsizdi, dedi.

Sonra her sözü tartarak:

- Suvenir, boş laflar etti, diye ekledi, ama önemsizdi. Ciddi bir adam olmasına karşın, avukatın sözleri de bana dokunmadı. Asıl bana dokunan...

Harlov, konuşmasını keserek bir an durakladı.

Annem:

- Nedir? diye sordu.

Harlov, anneme dik dik bakarak:

- Evlampiya'nın davranışı, dedi.

- Evlampiya'nın mı? Kızının mı? Nasıl olur?
- Ah hanımefendi, sormayın, put kesildi. İçinde ruh denen bir şey yok mu acaba?
Ablası Anna, eh, her şeyi gerektiği gibi yaptı. Zeki kızdır. Evlampiya ise hiç...
Oysa niye saklamalı, onu her zaman üstün tutardım. Hiç bana sevgisi yok mu acaba?
Her şeyi onlara bıraktığıma göre, demek ki durumum kötü. Demek ki artık bu dünyayla
ilgim olmadığını anlıyorum. O ise bir söz bile söylemeden put gibi duruyor. Önümde
eğiliyor, eğiliyor, ama hiç minnet duyduğu anlaşılmıyor.

Annem:

- Dur, bekle hele. Onu evlendirelim de... Gavril Feduliç onu yumuşatır.

Harlov, anneme şöyle bir baktı:

- Gavril Feduliç mi? dedi. Sizin sahiden ona güveniniz var mı?

- Var.

- Siz daha iyi bilirsiniz, ama şunu söyleyeyim ki, Evlampiya hık deyip benim
burnumdan düşmüş. Huyumuz aynı. Kanı Kazak kanı, yüreği de kor gibi sıcak!

- Senin yüreğin gerçekten böyle mi?

Harlov hiç karşılık vermedi. Kısa bir sessizlik oldu.

Annem:

- E, söyle bakalım Martin Petroviç, dedi, şimdi ruhunu nasıl kurtarmak istiyorsun?
Voronej'de Aziz Mitrofan Manastırı'na mı, yoksa Kiev'e mi gideceksin? Belki de
Optina'ya gidersin; orası daha yakın. Hem de Makari Baba adlı öyle bir keşiş
varmış ki, ondan daha azizi dünyaya gelmemiş; insanın bütün günahlarını hemen
okuyuverirmiş.

Harlov, hırıltılı bir sesle:

- Gerçekten iyilikbilmez bir kız çıkarsa, onu kendi elimle öldürmek daha hayırlı
olur!

Annem:

- Ne diyorsun, ne diyorsun? Tanrı saklasın! Kendine gel, diye bağırdı. Nedir bu
söylediğin sözler?.. İşte görüyor musun, geçen gün öğüt istemeye geldiğin zaman
beni dinleseydin daha iyi ederdin. Şimdi boyuna kendi kendini yiyip duracaksın. Ne
ruhunu düşünebileceğin var, ne bir şey! Kendini yiyip bitirsen de artık iş işten
geçti. Dirseğini ısıramazsın! Ya, işte şimdi de sızlanıyor, korkuyorsun...

Bu sitem galiba Harlov'a dokundu; her zamanki gururu bir dalga gibi kabardı. Şöyle
bir silkindi, çenesini ileriye uzattı. Üzgün bir tavırla:

- Ben hanımefendi, dedi, sızlanıp korkacak adam değilim. Benim koruyucum, saydığım
bir insan olduğunuz için size duygularını anlatmak istedim yalnızca. Ama Tanrı
taniğim olsun, (elini başı üzerinde tutarak) dünya yıkılsa sözümü geri almam ya da
(öfkeyle hırlayarak) yaptıklarına pişman olmam, korkmam! Bunu yaptımsa nedenleri
vardır; Dilerim, kızlarım da kıyamete dek saygıyı elden bırakmazlar.

Annem, kulaklarını tıkadı:

- Ne oluyor kuzum sana, borazan gibi ötüyorsun! Kızlarına bu denli güveniyorsan,
benim bir diyeceğim yok. Tanrı bağışlasın. Böyle, kafanı patlatmaya ne gerek var!
Martin Petroviç özür diledi, bir iki kez içini çekti, sustu. Annem yeniden
Kiev'den, Optina'dan, Makari Baba'dan söz açtı. Harlov başını sallayarak:

- Evet, evet, gerekli; insanın ruhunu düşünmesi gerekli, diye karşılık verdi, o
kadar.

Gidinceye dek kendini toplayamadı. Zaman zaman elini açıp kapatıyor, avcuna
bakıyor, en çok da günah çıkartmadan beynine birdenbire kan çıkıverir, diye
korkuyordu. Çünkü öfke insanın kanını bozar, beynine çıkartırdı; artık kızmamaya
ant içmişti... Hem de, herşeyden artık vazgeçtiğine göre, artık neden kızacaktı?
Başkaları çalışsınlar da öfkelenсинler.

Annem esenleşirken garip bir tavırla, düşünceli, soran bir bakışla ona bakıyordu.

Harlov, ivedi bir devinimle, "Çalışanların Boş Vakitleri" dergisini çıkarıp annemin
eline sıkıştırdı.

Annem:

- Bu ne? dedi.

Harlov, önceden belirlediği yeri göstererek:

- Okuyun, dedi. Bana öyle geliyor ki, çok güzel yazılmış ama bir türlü

anlayamıyorum. Siz bana anlatsanıza, velinimetim. Bir daha geldiğim zaman anlatırsınız.

Martin Petroviç, bu sözleri söyleyerek çıktı. O, çıkar çıkmaz annem:

- Ah, işler kötü... çok kötü, dedi, kitabı alıp okumaya başladı.

Harlov'un belirlediği yerde şu cümleler yazılıydı: "Ölüm, doğada büyük, önemli bir iştir. Uyduğu yasalardan; elektrik gücünden bile daha hafif, daha ince, daha etkileyici olan ruh, kimyasal olarak temizlenir; kendisine manevi bir yer buluncaya dek çabalar durur. vb. vb. vb."

Annem, bu parçayı birkaç kez okudu. "Püf" deyip dergiyi bir yana attı.

İki üç gün sonra teyzemin kocasının ölüm haberini işittik, annemle birlikte teyzemin köyüne gittik. Güze dek orada kaldık. Ancak eylül sonlarında köyümüze döndük.

XVI

Oradan döner dönmez hem uşağım, hem baş avcım olan Prokofiy, bana ilk haber olarak, çullukların geldiklerini; hele Harlov'un yurtluğu olan Yeskovo'daki kayın ormanında pek bol olduğunu söyledi. Yemeğe daha iki üç saat vardı. Hemen tüfeğimi, çantamı, köpeğimi alarak Yeskovo ormancısına koştum. Gerçekten orada çok çulluk vardı. Otuz kez ateş ettikten sonra beş altı tane vurduk. Avcıyla birlikte hızlı hızlı eve dönerken, yolun kıyısında çift süren bir köylü gördük. Atı durmuştu. O da öfkeli, ağlamaklı bir sesle sövüp sayıyor; ipten bir dizginle atın bir yana attığı kafasını kıyasıya çekiyordu. Hayvanın kemikleri çıkmıştı, terli böğürleri körük gibi kalkıp iniyordu. Boynundaki yara izini görünce uzun yıllar Martin Petroviç'e hizmet etmiş olan o yaşlı, zayıf kısırağı tanıdım. Prokofiy'e:

- Bay Harlov sağ mı? diye sordum. Av bizi çok oyalamıştı, başka bir şey konuşmaya henüz vakit bulamamıştık.

- Yaşıyor, neden sordunuz?

- Bu at onun atı da. Sattı mı dersin?

- At gerçekten onlarındı. Yalnızca atı ondan aldılar da bu köylüye verdiler.

- Nasıl aldılar? Razi oldu mu?

- Ona soran olmadı ki.

Prokofiy şaşkınlığımla alay eder gibi bakarak:

- Siz burada yokken düzenler değişti. Şimdi onlarda her şey Slötkin Bey'in elinde.

- Ya Martin Petroviç ne yapıyor?

- O en sonra gelir. Yetecek kadar yemek bile verdikleri yok. Artık üst yanını sen anla. Onu büsbütün perişan ettiler. Bir gün tutup evden bile kovabilirler.

Böyle bir dev eveden kovma düşüncesini bir türlü aklım almıyordu. Sonra:

- Ya Jitkov, diye sordum. O ne yapıyor? Onun küçük kızıyla evlenmedi mi?

Avcım, bu kez, bir kahkaha atıp ağzını iyice açtı:

- Yok canım, eve bile bırakmıyorlar. Sana gereksinmemiz yok, defol buradan, dediler. Dediğim gibi her şey Slötkin'in elinde.

- Ya Jitkov'un nişanlısı ne oldu?

- Evlampiya Martinovna mı? Ah sayın beyim. Size çok şeyler söyledim, ama daha gençsiniz. Ortada öyle işler dönüyor ki... Bak, bak, Dianka bir şey bulmuş.

Gerçekten köpek, yolu kesen hendeğin sonundaki birkaç meşe fidanının yanında, put gibi durmuştu. Ona doğru koştuk. Bir çulluk uçtu. İkimiz de ateş ettik, vuramadık. Kuş başka yere sindi. Biz de ardından gittik.

Eve döndüğüm zaman çorba, masanın üstünde duruyordu. Annem bana çıkıştı. Sertçe:

- Öyle ha, dedi, daha ilk günde kendini yemekte bekletiyorsun demek.

Vurduğum kuşları, önüne koydum. Bakmadı bile. Odada Suvenir, Kvitsinski, Jitkov vardı. Emekli binbaşı bir köşeye sinmiş, cezalı bir öğrenciyi andırıyordu. Yüzünde utanma, can sıkıntısı okunuyordu. Gözleri kızarmıştı, biraz önce ağlamışa benziyordu. Annem, yemekte keyifsiz görünüyordu, bu durumun geç gelmemle ilgisi olmadığını anlamakta güçlük çekmedim. Yemekte hemen hemen hiç konuşulmadı. Binbaşı, zaman zaman anneme yalvaran bakışlarla bakıyor, ama gene de yemekten bir lokma bile yemiyordu. Suvenir, titriyordu. Yalnızca Kvitsinski, her zamanki kendine güvenir durumuyla oturuyordu. Annem ona dönerek:

- Vikenti Osipic, dedi, lütfen yarın Martin Petroviç'i getirmek için bir araba gönderin. Artık kendi arabası olmadığını öğrendim. Kesinlikle gelmesini, onu görmek istediğimi söyleyin.

Kvitsinski bir şey söyleyecekti, ama kendisini tuttu. Annem:

- Slötkin'e de bildirin, gelmesini buyuruyorum. Duyuyor musunuz, buyuruyorum, diye ekledi.

Jitkov hafif bir sesle:

- Doğru, işte bu serseriye... diye söze başladı, ama annem ona öyle yüksekten bir baktı ki, hemen başını çevirip sustu.

Annem sözlerini yineledi:

- İşliyor musunuz, bu-yu-ru-yo-rum, dedi.

Kvitsinski saygıyla, ama onurunu hiç yitirmeden:

- Başüstüne, dedi.

Yemek odasından benimle çıkan Suvenir:

- Martin Petroviç gelmeyecek, diye fısıldadı.

- Ne duruma düştüğünü bir görseniz, insanın akli almıyor. Bana öyle geliyor ki, artık söylenen sözü bile anlamıyor. Onu adamakıllı boyunduruğa koştular.

Suvenir kısık sesiyle gülmeye başladı.

XVII

Suvenir'in dediği çıktı. Martin Petroviç, annemin çağrısını kabul etmedi. Annem ayak diredi, ona bir mektup yolladı. Martin Petroviç, karşılık olarak küçük bir kâğıt üzerine şu satırları yazıp gönderdi: "Gelemem; utancımдан öleceğim. Böylece yok olup gideyim daha iyi. Teşekkür ederim. Bana daha çok işkence etmeyin. Harlov Martinko."

Slötkin geldi, yalnızca annemin "buyurduğu" günde değil, tam yirmi dört saat sonra. Annem onu çalışma odasına almalarını söyledi... Tanrı bilir ne konuştular, ama konuşmaları uzun sürmedi, yalnızca bir çeyrek saat kadar konuştular. Slötkin, annemin odasından yüzünde zehirli, acımasız, küstah bir anlatımla, kıpkırmızı çıktı; konuk odasında onunla karşılaşınca afalladım. Yakınımızda dolaşan Suvenir, attığı kahkahayı tamamlayamadı. Annem de kıpkırmızı bir yüzle odasından çıktı. Herkesin işiteceği bir sesle Bay Slötkin'in, bir daha ne nedenle olursa olsun asla içeri alınmamasını; Martin Petroviç'in kızları da gelmek isterlerse (böyle bir cüret onlardan beklenir) asla içeri bırakılmamalarını söyledi. Yemekte annem birdenbire "Seni gidi kötü çiftçik, seni!" dedi, "Kulaklarından tutup çamurdan çıkardım, adam ettim. Her şeyi bana borçludur. Şimdi de, işlerine boşu boşuna karıştığını yüzüme karşı söylemeye yelteniyor. Martin Petroviç, bir takım çalgınlıklar ediyormuş, bunların hepsine göz yumulamamış. Bakın şu iyilikbilmez yılan, bakın şu çiftçiğa..." Bizimle birlikte yemek yiyen binbaşı Jitkov, en sonunda Tanrı'nın kendisine bir söz söylemek fırsatını verdiğini sandı. Ama ağzını açar açmaz annem ona adamakıllı çıkıştı:

- Sen de adam mısın sanki? Sözde subay olacaksın, bir kızı bile yola getiremedin! Bölük yönetmişmiş, hıh! Bölüğün senin buyruklarını nasıl yerine getirdiğini gözümün önüne getiriyorum da! Bir de kahyam olmak istiyordun ha! Ama ne de kahya olurdu senden!

Masanın ucunda oturan Kvitsinski, hoşnut hoşnut gülümsedi. Zavallı Jitkov ise bıyıklarını kımılatıyor, kaşlarını kaldırıyor, tıraşı uzamış yüzünü peçeteyle örtüyordu. Yemekten sonra her zaman yaptığı gibi bir pipo tütürmek için kapı önüne çıkınca bana o denli zavallı, öyle yalnız görünmüştü ki, hiç sevmediğim halde gene ona yaklaştım. Uzun uzun söz etmeden asıl konuya girdim:

- Nasıl oldu da Gavril Feduliç, Evlampiya Martinovna ile işiniz bozuldu? Çoktan evlendiğinizi sanıyordum.

Emekli binbaşı yüzünü buruşturarak beni süzdü. Her sözün ayrı ayrı her harfine hakkını vererek acı acı dedi ki:

- Zehirli bir yılan o! Bana da zehrini akıttı. Bütün umutlarımı yok etti. Size Dimitri Simeonoviç, o caninin bütün yaptıklarını anlatırdım, ama annenizi

kızdırmaktan çekiniyorum. (Prokofiy'in "Daha pek gençsiniz," dediği aklıma geldi.)
Bu kadarı da...

Jitkov öksürdü, sonra yumruğunu göğsüne vurarak:

- Çekmekten başka yolu yok! dedi. Çek koca asker, çek. Çar'a candan bağlı olarak, kusursuz hizmet ettim: kanımı da esirgemedim. Karşılığı buymuş demek. - Kısa bir sessizlikten sonra sinirli sinirli piposunu tüttürerek: - İş alayda olsa kılıç tersiyle döve döve beynini patlatırdım onun.

Jitkov, piposunu ağzından çıkardı, gözünün önünde canlanan tabloyu zevkle seyrediyormuş gibi gözlerini uzaklara dikti.

Suvenir koşa koşa geldi, binbaşıyla alay etmeye başladı. Yanlarından ayrıldım. Ne olursa olsun Martin Petroviç'i kendim gidip görmeye karar verdim. Çocuk merakım alabildiğine canlanmıştı.

XVIII

Ertesi gün yeniden tüfeğimi, köpeğimi aldım; ama bu kez Prokofiy'siz, Yeskovo ormanına yollandım. Pek güzel bir gündü. Bana öyle geliyor ki, ancak Rusya'da eylül ayında böyle günler olur. Sonsuz bir sessizlik içinde, insan, yüz adımdan bir sincabın kuru yapraklar üzerinde zıpladığını ya da bir ağacın ta ucundan kopup öbür dallara çarpa çarpa, ağır ağır, yumuşak ot üstüne çürümek üzere düşen kırık bir dalın hışırtısını işitir gibi oluyordu. Hava ne sıcak, ne serindi, yalnızca kokuluydu; sanki mayhoştı. Sanki insanın gözlerini, yanaklarını fiskeliyordu. Ortasında beyaz bir yuvarlacığı olan, ipek gibi hafif bir örümcek ağı, tüfeğime takıldı, bütün uzunluğuyla havada kaldı. Bu da sürekli bir sıcaklığın olacağını gösteriyordu. Güneş parlıyordu, yalnızca öyle tatlı, öyle solgundu ki, sanki ayı andırıyordu. Önüme çulluklar çıkıyordu, ama bu kez pek aldırış etmiyordum. Ormanın, hemen hemen Harlov'un evine, ta bahçe çitine dek uzandığını biliyor, oraya doğru yol alıyordum. Ama doğrusunu söylemek gerekirse evin içine nasıl gireceğimi pek bilmiyordum. Annemin yeni mülk sahiplerine bu denli kızdığı bir zamanda içeri girmenin doğru olup olmayacağını da düşünüyordum.

Oldukça yakından sesler işittim. Kulak kabarttım... Ormandan, tam bana doğru insanlar geliyordu. Bir kadın sesi:

- Böyle söyleseydin ya, diyordu.

Bir erkek sesi de:

- Olur mu, diye karşılık veriyordu, her şey birden söylenir mi?

Sesler, tanıdığım seslerdi. Artık seyrekleşmiş olan fındık fidanları arasında mavi bir kadın entarisi, yanında da koyu bir kaftan göründü. Biraz sonra çayırdı, benden beş adım ötede, Slötkin ile Evlampiya belirdiler. Evlampiya, hemen geriye, fundalığa çekildi, Slötkin, biraz düşündü, sonra bana yaklaştı. Yüzünde bundan dört ay önce Harlov'un avlusunda atımın suluğunu sürte sürte temizlediği zaman gördüğüm yaltaklanmadan artık hiçbir iz kalmamıştı; ama dün annemin çalışma odasının eşğinde görülen o küstahça meydan okuma tavrını da bırakmıştı. Yüzü eskiden olduğu gibi taze, çekici görünüyordu. Yalnız daha erkekçe, daha ciddiydi. Şapkasını kaldırıp elini kara kıvrıkcık perçemlerinin üzerinden geçirdi, gülümseyerek:

- Epey çulluk vurdunuz mu? diye sordu. Siz, ormanımızda avlanıyorsunuz. Buyurun, bir diyeceğimiz yok, hoşnut oluruz...

Ben ilk sorduğu şeye karşılık verdim:

- Bugün bir şey vurmam, dedim. Ormanınızdan da şimdi çıkacağım.

Slötkin, çabuk çabuk şapkasını giydi:

- Rica ederim, sizi kovmuyoruz. Buyurun, diyoruz. Evlampiya Martinovna da aynı şeyi söyler. Evlampiya Martinovna, gelsenize, neredesiniz?

Evlampiya'nın başı fundalıkların arasından göründü, ama kendisi bize yaklaşmadı.

Son zamanlarda daha da güzelleşmişti; sanki daha büyümüş, daha gösterişli olmuştu.

Slötkin, konuşmasını sürdürdü:

- Doğrusu, sizinle karşılaştığıma çok hoşnutum. Daha gençsiniz, ama akli başında bir insansınız. Dün anneniz bana kızdılar. İş açıklamak için söylediğim sözleri asla dinlemek istemediler. Ben de Tanrı'nın önünde olduğu gibi sizin önünüzde de söyleyeyim ki, bu işte hiç suçlu değilim. Martin Petroviç'e başka türlü davranmak

da olanaksızdı. Büsbütün  ocuklaştı. Bütün heveslerini yerine getirecek değildik ya! Yoksa ona gereken saygıyı göstermekte kusur etmiyoruz. İsterseniz Evlampiya Martinovna'ya sorun.

Evlampiya, hiç kımıldamadan duruyordu. Dudaklarında her zamanki aŗaęı gören gülümsemesi belirmişti; güzel gözleri pek de tatlı bakmıyordu.

- Ama dedim, Vladimir Vasilyeviç, siz ne diye Martin Petroviç'in atını sattınız? (Bir köylünün eline düşen bu atın durumu beni pek  fkelendiriyordu.)

- Niçin mi sattık? Aman efendim, ne iŗe yarıyordu ki? Yalnızca boŗu boŗuna yem yiyordu. Bir köylünün elindeyse gene iŗ görür, toprak sürer. Martin Petroviç, bir yere gitmek aklına eserse, bizden at isteyebilir... Biz ona araba verme lik de etmeyiz. Ama,  alıŗma günleri dıŗında...

Evlampiya, hiç yerinden kımıldamadan, sanki Slötkin'i  ağırıyormuş gibi boğuk bir sesle:

- Vladimir Vasilyeviç, dedi. Elinde tuttuğu birkaç pisipisi otunu saplarından sallıyor, birbirine vurarak baŗlarını uçuruyordu. Slötkin:

- Bir de Şu uŗak Maksimka konusu var, dedi, Martin Petroviç ne diye onu çırak verdiniz, diye tutturuyor. Ama kendiniz bir düşünün, Martin Petroviç'in yanında baŗı boŗ dolaŗmaktan baŗka ne yapabilirdi? Hizmet de göremez, budala, toy çocuğun biri. Şimdi bir saracın yanına verdik. İyi bir usta olur; hem kendisine yararı olur, hem bize. Bizim küçük çiftlikte böyle Őeylerin büyük önemi vardır. Burada hiçbir Şeyi boŗlamaya gelmez!

Kendi kendime, "Bu adama da Martin Petroviç paçavra diyordu," dedim. Slötkin'e döndüm:

- Martin Petroviç'e Şimdi kim kitap okuyor? diye sordum.

- Kitap mı? Okuyacak bir Şey yok ki. Bir kitap vardı, o da iyi ki yitti. Hem bu yaŗta okuyup da ne olacak?

Yeniden sordum:

- Ya kim tıraŗ ediyor onu?

Slötkin, sanki hoŗ bir Şaka yapmışım gibi babacanca güldü:

- Hiç... kim tıraŗ edecek! İlk zamanlarda sakalını mumla yakıyordu, ama Şimdi büsbütün bıraktı. Hiç de kötü olmadı

Evlampiya, sabırsızlanarak:

- Vladimir Vasilyeviç, dedi, Vladimir Vasilyeviç!

Slötkin ona eliyle hafifçe iŗaret ederek sözünü sürdürdü:

- Martin Petroviç'in üstü baŗı yerinde. Bizim gibi yiyip içiyor. Daha ne istiyor?

Dünyada yalnızca ruhuyla uęraŗmak istediğini söyleyen o değil miydi? Artık ne de olsa her Şeyin bizim elimize geçtiğini anlaması gerekirdi. Bir de kendisine aylığını vermediğimiz için Şuna buna sızlanıyormuş. Bizde de her zaman para olmuyor ki! Burada her Şey varken parayı ne yapacak? Biz ona vallahi oğul gibi bakıyoruz.

Oturduğu odalar bize nasıl da gerekli, bilerseniz! Ev içinde kımıldayacak yer yok; gene de ona bırakıyoruz. Nasıl eğlendirelim diye düşünüyoruz bile. Ad gününde ona küçük bir İngiliz zokası armağan ettim, oturup balık tutsun diye. Bizim g l m zde ne kırmızı balıklar var. Bir iki saat otursa balık  orbası hazır olur. Tam yaŗlıların göreceği bir iŗ!

Evlampiya    nc  kez:

- Vladimir Vasilyeviç! dedi.

Elinde tutup çevirdiği filizi uzağa fırlattı. "Gidiyorum," dedi. Gözleri gözlerimle karŗılaŗtı, "Gidiyorum," diye yineledi. Sonra fundalığın arkasında gözden yitti.

Slötkin:

- Şimdi, Şimdi, Evlampiya Martinovna, diye bağırdı.

Sonra yeniden bana dönerek:

- Martin Petroviç, kendisi de artık bize hak vermeye baŗladı. Daha önce gerçekten alınıyordu; kızılıyordu bile. Ama sonradan anladı. Bilirsiniz,  fkeli, sert bir adamdır. Őimdiyse  yle uysal oldu ki!    nk  çıkarının bizde olduğunu anladı. Aman Tanrım, anneniz bana nasıl saldırdı... Öyle ya, eskiden Martin Petroviç egemenliğine ne denli bağlı idiyse, Hanımefendi de öyle bağlıdır. Siz kendiniz gelin görün. Fırsat d ŗ k  e de annenize söyleyin. Ben Natalya İvanovna'ya minnet

duyuyorum. Ama bizim de yaşamamız gerek.

- Ya Jitkov'u niye kabul etmediniz?

Slötkin omuzlarını silktilti:

- Ha, şu Feduliç denen serseri mi? Bizim ne işimize yarıyabilirdi ki? Bütün yaşamı askerlikte geçmiş. Burada da çiftlik işleriyle uğraşacakmış. Ben köylülere dayak atabilirim, bu işe alışığım, diyordu ama hiçbir şey yapamaz. İnsan dayak atmasını da bilmeli. Evlampiya Martinovna, kendisi istemedi. Bütün malımızı mülkümüzü yok eder giderdi.

Evlampiya'nın çınlayan sesi işitildi:

- Hey, hey!

Slötkin:

- Şimdi, şimdi, diye karşılık verdi. Bana elini uzattı. İstemeyerek de olsa elini sıktım.

Slötkin, beyaz dişlerini göstererek sırıttı:

- İzninizi diliyorum. İstedığınız kadar çulluk vurun. Uçup geçen bir kuş, kimsenin malı değil. Ama karşınıza tavşan çıkarsa dokunmayın. O, bizim avımızdır. Sizin köpeğin yavrusu yok mu? Verirseniz çok hoşnut olurum!

Evlampiya'nın sesi yeniden işitildi:

- Hey, hey!

Slötkin, aynı biçimde karşılık vererek fundalığa doğru koştu.

XIX

Anımsıyorum, tek başıma kalınca hep şunu düşünüyordum: Nasıl oldu da Harlov bir vuruşta Slötkin'in canını çıkarmadı? Slötkin, başına böyle bir şey gelebileceğinden nasıl korkmuyordu? Gerçekten Martin Petroviç, pek "uysallaşmış" olmalı, diye düşündüm. Yeskovo'ya girmek, hiç değilse sessizleşmiş, uysallaşmış olacağına bir türlü akıl erdiremediğim o devî görmek istiyordum. Ormanın kıyısına yaklaşmıştım ki, birdenbire tam ayaklarımın altından iri bir çuluk kalkıp kanatlarını büyük bir gürültüyle çırpıp çırpıp ormanın içine daldı. Nişan aldım, ama tüfeğim ateş almadı. Çok canım sıkıldı. Kuş pek güzeldi. Arayıp bulmak için ormana girdim. Uçtuğu yere doğru ilerledim, iki yüz adım gittikten sonra bir alanda, güzel bir kayın ağacının altında kuşumu değil, gene bay Slötkin'i gördüm. İki elini başının altına koymuş, sırt üstü yatıyor, durumundan hoşnut bir gülümsemeyle sağ dizinin üzerine attığı sol ayağını kımıldatarak göğse bakıyordu. Yaklaştığımı fark etmedi. Birkaç adım ötesinde Evlampiya, gözlerini yere indirmiş, bir öteye, bir beriye gelip gidiyor, sanırım otlar arasında mantar arıyordu. Zaman zaman elini uzatıyor, hafif bir sesle bir şeyler mırıldanıyordu. Hemen durdum, kulak kabarttım. İlk önce neler söylediğini anlayamadım. Ama biraz sonra eski bir halk türküsünün şu bilinen dizelerini işittim:

Gel fırtına bulutu gel sen.

Öldür kayınbabamı öldür.

Kaynanamı yıldırımla çarp yıldırımla

Genç karımı kendi elimle öldürürüm ben.

Evlampiya, gittikçe yükselen sesle bu şarkıyı söylüyordu. Hele son sözleri çok güçlüydü. Slötkin hep sırtı üstü yatıyor, gülümsüyor, kız da pervane gibi çevresinde dönüyordu. Sonunda Slötkin:

- Bak, neler geçiyor aklından, dedi.

Evlampiya:

- Ne, ne demek istiyorsun?

Slötkin, başını hafifçe kaldırdı:

- Ne mi? Nedir senin bu söylediğin sözler?

Evlampiya:

- Bilirsin ya Volodya, bir şarkının içinden söz atılamaz! Başını çevirdi beni gördü. İkimiz birden bir çığlık atıp ayrı ayrı yönlerde koştuk.

Ben ormandan hızlı hızlı geçtim. Dar bir çayırdan geçtim, sonra kendimi Harlov'un bahçesinin önünde buldum. Gördüğüm şeyleri düşünmeye zamanım yoktu.
XX

Hem neyi düşünecektim? Yalnızca birkaç gün önce ne demeye geldiğini öğrenip şaşıttığım 'Aşk şarabı' sözü aklıma geldi. Çit boyunca yürüdüm. Birkaç dakika sonra, bir akkavağın arkasından (henüz tek bir yaprağı bile düşmemişti; yaprakları güneşte ısıll ısıll sallanıyordu) Martin Petroviç'in evini gördüm. Bütün yurtluk bana daha temiz, daha bakımlı göründü. Her yerde sürekli, titiz bir bakımın izleri görülüyordu. Anna Martinovna, sahanlıkta belirdi. Açık mavi gözlerini kırparak uzun uzun ormana baktı. Avludan geçen bir köylüye:

- Beyefendiyi gördün mü? diye sordu.

Köylü şapkasını çıkararak:

- Vladimir Vasiliç'i mi? dedi, sanırım ormana gitti.

- Ormana gittiğini biliyorum, geri döndüğünü görmedin mi?

- Görmedim... yok.

Köylü, Anna Martinovna'nın önünde şapkasız, öylece duruyordu.

- Haydi git. Yo, dur, dur, Martin Petroviç nerede?

Köylü, sözlerini uzata uzata, sanki olduğu yeri gösteriyormuş gibi bir sağ elini, bir sol elini kaldırarak:

- Martin Petroviç mi? dedi. Bendin kıyısında oltasıyla oturuyor. Balık mı tutuyor, ne tutuyor, Tanrı bilir.

Anna Martinovna:

- Peki, git, dedi. Şu tekerleği de kaldır. Görüyorsun ya boşuna durup duruyor orada.

Köylü, koşarcasına buyruğu yerine getirmeye gitti, kadınsa birkaç dakika daha sahanlıkta durdu, hep ormana doğru bakıyordu. Sonra, elini gözdağı verir gibi hafifçe salladı. Yavaş yavaş evine döndü. Kapının arkasında, buyurgan sesiyle:

- Aksütka, diye haykırdığı işitildi.

Anna Martinovna, öfkeli görünüyordu. Aslında pek ince olan dudaklarını her zamankinden farklı olarak sıkıyordu. Giyinişi pek dağınıktı. Çözülen saç örgüsü, omuzlarına dökülüyordu. Ama sinirliliğine, dökülen kılığına, öfkesine karşın, gene her zamanki gibi çekiciydi. Bir iki kez çözülen saç örgüsünü eliyle arkaya attı, içimde bu öfkeli eli doya doya öpmek isteği uyandı.

XXI

Bahçenin öte yanındaki bende doğru giderken, Martin Petroviç, sahiden balık mı tutuyor, diye düşünüyordum. Ben de çıktım, çevreye bakındım;, Martin Petroviç görünürde yoktu. Bendin bir yanı boyunca yürümeye başladım; sonunda bendin başında, küçük bir koy dibinde, düz, ayak altında ezilmiş, çürümüş kamışlar arasında, kocaman, kurşuni bir yığın gördüm. Yakından baktım, Harlov da şapkasız, saçları darmadağın, her yanı sökükle bir kaftan giymiş, ayaklarını altına almış, hiç kımıldamadan kuru toprak üzerinde oturuyordu. Öyle kıpırtısız duruyordu ki, iki adım ötesinde, kurumuş çamur üstüne konmuş olan bir karabatak, yaklaştığımı duyunca kanat çırparak ısıll ısıll çala çala su üzerinde uçmaya başladı. Demek ki epey zamandan beri bu kuşun yakınında kimse kımıldamıyor, onu korkutmuyordu. Harlov'un oturuşu öyle garipti ki, köpeğim onu görünce durdu, kuyruğunu bacakları arasına alıp hırlamaya başladı. Harlov, başını hafifçe çevirdi, yabanıl gözlerini bir bana, bir köpeğime çevirdi. Sakalı, onu çok değiştirmişti. Kısa olmakla birlikte gene de güldü; kır kıvrıkcıklarıyla kuzu dersini andırıyordu. Sağ elinde tuttuğu oltanın ucu suya dokunuyordu. Yüreğime bir yumruk tıkanmış gibiydi. Ama cesaretimi toplayarak yanına yaklaşp selam verdim. Sanki uykudan uyanan bir adam gibi gözlerini açıp baktı.

- Martin Petroviç, burada balık mı tutuyorsunuz? dedim.

Kısık bir sesle:

- Evet, balık dedi. Oltayı yukarı çekti. Oltanın ucunda bir iki metrelik bir ip

vardı; ama ipin ucunda zoka yoktu.

Ben hemen:

- Zokanız kopmuş, dedim. Martin Petroviç'in yanında ne balık koyacak bir kap, ne de kurt vardı. Hem eylül ayında da ne biçim balık avıydı ki bu?

Martin Petroviç:

- Kopmuş, mu? dedi. Elini yüzünde gezdirdi:

- Varsın kopsun!

Yeniden oltayı suya attı. Bir iki dakika bir sessizlik oldu. Onu şaşkın şaşkın süzüyordum.

- Natalya İvanovna'nın oğlu musun? diye sordu.

Çok zayıf düşmüştü, ama gene de dev gibi görünüyordu. Ne kötü giyinmişti; kendisini nasıl da salıvermişti.

- Evet, dedim, Natalya Nikolayevna B.'nin oğluyum.

- Nasıl, iyi mi?

- Çok iyidir, diye yanıt verdim. Ama gelmemenize çok canı sıkıldı. Çağrısını kabul etmeyeceğinizi hiç ummuyordu.

Martin Petroviç, başını eğdi, çenesiyle eski evini göstererek:

- Oraya gittin mi? diye sordu.

- Nereye?

- Oraya, yurtluğa gitmedin mi? Git oraya. Burada yapılacak bir iş yok. Git. Benimle konuşacak bir şey yok. Konuşmaktan hoşlanmıyorum.

Biraz sustuktan sonra ekledi:

- Sen hep tüfekte dolaşıp duruyorsun. Gençliğimde ben de bu patikadan giderdim.

Yalnızca benim babam... Onu nasıl da sayardım. Zamane çocukları gibi değil. Babam beni kırbaçlayarak bu hevesten vazgeçirdi. Bu yüzden ona çok saygı gösterirdim. Ya, böyle işte.

Harlov, gene bir sessizlikten sonra:

- Sen burada durma, oraya git, dedi. Orada işler şimdi tıkırında. Volodka... (Sesi kısıldı.) Her şey elinden gelir onun. Yaman adam, hem de keratanın biri!

Ne diyeceğimi bilmiyordum. Martin Petroviç, pek hafif sesle konuşuyordu:

- Bilirsin ya, benim kızlarım vardı. Onlar da pek becerikli çıktılar. Ben artık

yaşlanıyorum kardeş. İşleri bıraktım. Tam rahat edeceğim zaman şimdi...

Çevreme bakarak kendi kendime, "Amma da rahat ediyor ha!" diye düşündüm. Sonra yüksek sesle:

- Martin Petroviç, dedim. Sizin kesinlikle bize gelmeniz gerek.

Harlov bana şöyle bir baktı:

- Git, kardeş, git, dedi. Gitmelisin buradan.

- Annemi üzme, gelin bize.

- Git, kardeş, git, benimle ne diye konuşuyorsun?

- Arabanız yoksa annem kendi arabasını gönderir size.

- Git!

- Vallahi gelin, Martin Petroviç!

Harlov yeniden başını eğdi. Bana öyle geldi ki kararmış, sanki toprakla örtülmüş yanakları hafifçe kızardı.

- Vallahi gelin, diye sürdürdüm, ne diye burada oturup kendi kendinize çile dolduruyorsunuz?

Sözlerini uzata uzata:

- Çile doldurmak ne demek? dedi.

- İşte böyle, çile doldurmak.

Harlov sustu, düşünceye dalmış gibiydi. Bu sessizlikten cesaret alarak açık konuşmaya, doğrudan eyleme geçmeye karar verdim. (Unutmayın ki on beş yaşındaydım.)

Martin Petroviç'in yanına oturarak dedim ki:

- Ben her şeyi biliyorum, Martin Petroviç, her şeyi; güveyinizin, kızlarınızın da rızasıyla, size karşı nasıl davrandığını biliyorum. Şimdi kötü durumdasınız. Ama ne diye üzülmeli?

Harlov, hep susuyordu. Yalnızca oltasını düşürmüştü. Bense kendimi o anda nasıl da zeki, nasıl da filozof buluyordum.

- Tabii, siz kızlarınıza bütün malınızı mülkünüzü vermekle sakınmasız davrandınız. Gerçi bir şey diyemem. Bizim zamanımızda binde bir raslanır bir şey. Ama kızlarınız böyle iyilikbilmez olunca sizin de onları hiçe saymanız gerekir. Canınızı sıkmayın, hiçe sayın kısacası...

Harlov birdenbire dişlerini gıcırdatarak:

- Kes! diye mırıldandı. Üstüme dikilen gözleri korkunç bir alevle parladı... Git buradan!

- Ama Martin Petroviç...

- Git diyorum... yoksa öldürürüm seni!

Ona iyice yaklaşmak istemiştım. Bu son sözü işitince elimde olmadan kalktım.

- Ne dediniz, Martin Petroviç?

- Öldürürüm seni, git diyorum, git buradan!

Harlov'un sesi, göğsünden bir aslan kükremesi gibi çıkıyordu, ama gene başını çevirmiyor, öfkeli öfkeli önüne bakıp duruyordu.

- Seni tutar da budalaca öğütlerinle birlikte suya atarım. O zaman yaşlıları boş öğütlerle tedirgin etmenin ne demek olduğunu anlarsın, toy çocuk!

Ben "Belki de delirmiş!" diye düşündüm. Ona daha büyük bir dikkatle baktım.

Büsbütün put kesildim. Martin Petroviç ağlıyor, göz yaşları damla damla yanaklarından akıyordu. Yüzüyse tümüyle yabancı bir insan yüzü gibiydi.

- Git! diye bir daha bağırdı, yoksa vallahi seni öldürürüm! Başkalarına örnek olsun diye!

Birdenbire bir yaban domuzu gibi dişlerini gıcırdatarak vücudunu yana attı.

Tüfeğimi kapıp koşmaya başladım. Köpeğim de var gücüyle havlayarak peşimden atıldı, o da korkmuştu. Eve geldikten sonra, elbette ki anneme gördüklerimi bir tek sözle olsun çıtlatmadım; ama Suvenir'le karşılaştığım zaman nedense hepsini anlattım. Bu uğursuz adam, anlattıklarımı dinledikten sonra öyle sevindi, öyle zıplamaya, katıla katıla gülmeye başladı ki, az kalsın onu dövecektim.

- Ah, büyük "Siveç Harlos" budalasının bataklığa girip oturduğunu bir görsem... diyordu.

- O denli merak ediyorsanız, bent kıyısına gidin de görün.

- Öyle ama, ya beni öldürürse!

Suvenir, çok canımı sıktı. Yersiz gevezeliğimden pişman oldum. Anlattıklarımı Jitkov'a anlattı. O da işe başka türlü baktı, "Polise haber vermeli, belki de bir bölük asker göndermek gerekir," dedi. Askerlerin gelebileceği üzerine yürütülen kestirim doğru çıkmadı. Ama gerçekten olağanüstü bir şey oldu.

XXII

Ekim ayının ortasında, Martin Petroviç'le görüşmemizden aşağı yukarı üç hafta sonra, ikinci kattaki odamda, pencerenin önünde duruyor, hiçbir şey düşünmeden avluya, daha ötedeki yola bakıyordum. Hava, beş günden beri pek kötü gidiyordu. Ava gitmeyi düşünmek bile saçmaydı. Canlı olan ne varsa bir yere saklanmıştı. Serçeler bile susmuş, çulluklarsa çoktan ortadan yitmişlerdi. Rüzgâr ara sıra boşuk boşuk uluyor; ara sıra da kulakları çınlatırcasına ısılık çalıyordu. Hiçbir aydınlık köşesi kalmamış olan basık gökyüzü, kirli beyaz renkten, insana korku veren kurşuni renge geçiyordu. Hiç arasız yağın yağmur, birdenbire daha iri damlalarla yan yan, inleye inleye pencerelere çarpıp dağılıyordu. Ağaçlar, hemen hemen bütün yapraklarını dökmüşler, kurşuni bir renk almışlardı. Üzerlerinde hemen hemen bir şey kalmamıştı; ama rüzgâr, onları durup durup yine sarsmaya başlıyordu. Her yanda, üstünde ölü yapraklar yüzen su birikintileri görülüyor, bu birikintilerde koca koca hava kabarcıkları, durmadan beliriyor, durmadan patlayıp yitiyordu. Yolda, geçilmez bir çamur vardı. Oda içinde, giysi altında bile soğuk iliklerimize işliyordu. İnsan istemeye istemeye bir ürperme geçiriyor, içinde bir burkulma duyuyordu. Ama bu duygu, üzüntü değildi. İnsana öyle geliyordu ki, artık dünyada bir daha ne güneş, ne aydınlık, ne renkler görülecek; bu yapışkan çamur, bu kurşuni ıslaklık, bu ekşi nemlilik, hep böyle sürüp gidecektir; rüzgâr da boyuna uğuldayıp duracaktır. Böylece pencere önünde düşünceli düşünceli duruyordum. Anımsıyorum, birdenbire bir

karanlık bastı; mavi bir karanlık; oysa saat, ancak öğleyi gösteriyordu. Bana öyle geldi ki, bir ayı avlumuzdan, dış kapımızdan sahanlığa değin koşarak geçti. Ama bu ayı, dört ayaklı değil, arka ayakları üstüne kalkmış bir ayıydı. Gözlerime inanmadım. Ayı değilse bile, belki de kocaman, kara, tüylü bir şeydi... Ne olabileceğini daha iyice kestirememiştim; birdenbire aşağıdan korkunç bir gürültü koptu. Belki de hiç beklenmeyen, korkunç bir şey eve dalmıştı. Bir karışıklık, bir koşuşmadır başladı...

Koşa koşa merdivenden indim, yemek odasına daldım...

Annem konuk odasının kapısında, yüzü bana dönük, yıldırımla vurulmuş gibi duruyordu. Arkasında ürkmüş birkaç kadın yüzü görünüyor, başuşakla birlikte iki uşak, Kazak kılıklı küçük uşak, ağızlarını şaşkınlıkla açmışlar, sahanlık kapısında itişiyorlardı; yemek odasının ortasında da çamura bulanmış bir adam duruyordu. Üstü başı darmadağınık, giysileri paramparçaydı; öyle ıslanmıştı ki her yanından duman tütüyor, üstünden sular süzülüp döşemenin üzerine akıyordu. Karşımda, avludan fırlayan o dev, diz çökmüş duruyor, ölecek gibi "Ah! Oh!" çekiyordu. Bu korkunç dev kimdi? Harlov'du! Yanına yaklaştım. Yüzünü değil, ama başını tanıdım. İki eliyle çamurlu saçlarını tutuyor, ağır ağır, kıvrana kıvrana soluyordu. Dahası, göğsünden su kaynaması gibi bir fokurtu işitiliyordu. Bütün bu çamurlu, kara yığında yalnızca fıldır fıldır dönen yabancı, küçücük gözler, açıkça görülüyordu. Gerçekten korkunçtu! Bir gün kendisini mastodontla karşılaştırdığı için terslediği o önemli kişi aklıma geldi. Gerçekten bataklıklar arasında üzerine atılan daha güçlü bir hayvandan kaçmış olan, tufandan önceki bir hayvanın, sanırım böyle bir görünüşü olsa gerekti. Annem, ellerini havaya kaldırarak bağırdı:

- Sen misin Martin Petroviç, aman Tanrım!

Sanki zorlukla, acı duyarak, kesik kesik:

- Ben! Ben! dedi. Oh! ben!

- Aman Tanrım! Ne oldu sana?!

- Natalya Nikolov...na.... Ben size doğrudan doğruya evden... size koşarak geldim...

- Bu çamur içinde. Adama benzeyen halin yok. İnsanlıktan çıkmışsın. Bir yere otur hiç olmazsa.

Annem hizmetçilere döndü:

- Koşun, havlu falan getirin!

Baş uşağa dönerek:

- Kuru bir giysi yok mu?

Başuşak eliyle, bu boya giysi mi uyar, der gibi birtakım işaretler yaptı:

- Ama, dedi, bir yorgan ya da bir at çulu! Yepyeni bir çul var.

Annem bir daha:

- Kalk Martin Petroviç, dedi, otur şuraya.

Harlov birdenbire:

- Kovdular beni hanımefendi, kovdular, diye inledi. Kovdular Natalya Nikolovna! Öz kızlarım, öz yuvamdan kovdular beni!

Annem bir "vah" çekti:

- Ne diyorsun? Kovdular, ha! Ne günah şey! Ne ayıp şey!

İstavroz çıkardı:

- Ama kalk, Martin Petroviç, ne olur!

İki hizmetçi, ellerinde havlularla içeri girip Harlov'un önünde durdular. Belliydi ki, onlar da bu koca çamur yığınına temizlemeye nereden başlayacaklarını kestiremiyorlardı.

Başuşak, büyük bir battaniyeyle geldi, o da şaşkınlık içinde durdu. Suvenir, kapı arkasından görünüp kayboldu.

Annem, kesin bir tavırla:

- Martin Petroviç, ayağa kalk! Otur şuraya! Her şeyi sırayla anlat bana, dedi.

Harlov, ayağa kalktı... Başuşak ona yardım etmek istedi, ama yalnızca elini kirletti, parmaklarını silkerek kapıya doğru koştu. Harlov, sağa sola yalpalaya yalpalaya sandalyeye yürüdü, oturdu. Hizmetçiler, havluları ellerinde ona yaklaştılar, ama Harlov bir el devinimiyle onları uzaklaştırdı, battaniyeyi de

almadı. Annem, üstüne varmadı. Harlov'u kurutmanın olanaksız olduğu belliydi. Yalnızca döşemedeki çamur izlerini çabuk çabuk sildiler.

XXIII

Harlov, artık rahat rahat soluk almaya başlayınca, annem:

- Seni nasıl kovdular? diye sordu.

Harlov, kendisini zorlayarak:

- Hanımefendi! Natalya Nikolayevna! dedi.

Gözlerinin sağa sola kayması beni yeniden kaygıya düşürdü. - Size her şeyi olduğu gibi söyleyeyim! Suçun büyüğü bende.

Annem, koltuğa oturdu, esans damlatılmış mendili yüzünün önünde sallayarak

(Harlov'un üstünden çıkan koku, bir bataklık kokusundan daha keskindi):

- Tabii, tabii, o zaman beni dinlemek istemedin, dedi.

- Ah, suçum bu değil hanımefendi, suçum hep gururumda. Beni bitiren şey, Buhtunnasır'da (*) olduğu gibi, gururdur. Kendi kendime, "Tanrı bana herkes gibi akıl verdi," diye düşünüyordum. Bir şeye karar verdim mi, olmalı. Bir de buna ölüm korkusunu katın... büsbütün yolumu şaşırdım. İçimden, bari son olarak kendi gücümü göstereyim onlara, diyordum; ödüllendireyim de ölünceye dek bana minnet duysunlar. (Harlov birdenbire ürperdi.) Beni pis bir köpek gibi evden kovdular. İşte buymuş onların minnet duyması.

Annem, yeniden söze başladı:

- Ama nasıl oldu bu, nasıl oldu?..

Harlov, gözlerini daha çok belertti. İki elinin parmaklarını birbirine geçirmiş çenesinin önünde tutuyordu. Annemin sözünü keserek:

- Uşağım Maksimka'yı benden aldılar, atımı aldılar, kararlaştırılan aylığı vermediler; yani her bakımdan kolumu kanadımı kırdılar. Her şeye katlandım. Oof of! Bu da gene gururumdan. Azılı düşmanlarımın, "Bak işte budala moruk, bin pişman" demelerini istemiyordum. Anımsar mısınız hanımefendi, siz de o zaman dikkatimi çekmiştiniz. İnsan kendi dirseğini ısıramaz, demiştiniz. Bunun için uzun zaman katlandım... Ama bugün odama girdim, bir de ne göreyim, odamı almışlar. Yatağımı sandık odasına atmışlar. "Orada yatabilirsin, acıdığımız için seni tutuyoruz, oda ev işlerinde gerekli," diyorlar. Hem bana bunları söyleyen kim, biliyor musunuz? Volodka Slötkin... Yani bir süprüntü, bir alçak...

Harlov'un sesi kısıldı. Annem:

- Ya kızların? Onlar ne diyorlar? diye sordu.

Harlov, öyküsünü sürdürdü:

- Ben nelere katlanmadım, nelere! Çok acı, çok utanç duyuyordum... Kimsenin yüzüne bakamıyordum. Bunun için de hanımefendiciğim, size gelmek istemedim. Hep utancımın. Ben, hanımefendiciğim, her şeyi denedim. Onları okşadım, gözdağı verdim, öğüt verdim; önlerinde eğildim bile; işte böyle eğildim... (Harlov nasıl eğildiğini gösterdi.) Hiçbirinin yararı olmadı. Gene de katlanıyordum, kendi kendime her şeyi kırıp dökeyim, bir zerre bile kalmasın ortalıkta, diyordum. Ders olsun onlara, diyordum. Ama sonra boyun eğdim. Alnımın kara yazısı, dedim. Artık ölüme hazırlanmalıyım, dedim. Ama birdenbire bugün beni bir köpek gibi kovdular! Hem bunu yapan kim? Volodka! Kızlarım için sormuştunuz. Onlarda güç kalmadı ki! Volodka'ya kul köle oldular. Öyle, öyle!

Annem, şaştı kaldı:

- Anna için söylediğinize aklım erer. Ne de olsa karısı. Ama öbürü, nasıl olur?..

- Evlampa'ya mı? O, daha beter. Kendisini büsbütün Volodka'nın eline bıraktı. Bu yüzden de askerini kabul etmedi. Volodka'nın buyruğuyla! Anna, doğal olarak, buna karşı gelmeliydi. Aslında kızkardeşinden tiksiniyor; ama gene de boyun eğiyor. Volodka onu büyüledi. Hem de gururlu Evlampa'nın bu duruma düşmesi belki de hoşuna gidiyor. Ah, Tanrım, ah!

Anneciğim, biraz kaygıyla bana baktı. Ben, odadan büsbütün çıkarmasınlar diye önlem alarak biraz uzaklaştım.

Annem:

- Eski evlatlığımın sana böyle acılar çektirmesi, böyle kötü bir adam çıkması, beni çok üzüyor. Ben de yanılmışım. Kendisinden böyle bir şeyi kim beklerdi?

Harlov, göğsünü yumrukladı:

- Hanımefendi, diye inledi. Kızlarımın iyilikbilmezliğine dayanamam, dayanamam hanımefendi! Onlara varımı yoğumu verdim! Vicdanım da beni rahat bırakmıyor. Bendin kıyısında oturup balık tutarken neler düşünmedim. Kendi kendime şöyle diyordum, "Hiç olmazsa, bir kimseye bile bir yararın dokunsaydı; yoksullara el uzatsaydın. Hiç olmazsa ömrün boyunca çile çektirdiğin şu zavallı köylülere özgürlüklerini verseydin. Unutma ki Tanrı karşısında onlardan şimdi sen sorumlusun, gözyaşları seni boğacak!" Siz onların durumunu asıl şimdi görün. Gerçi benim zamanımda da derin bir uçurumdaydılar. Ama bugün uçurumun dibi de görünmüyor. Bütün bu günahları ben üzerime aldım. Çocuklarım için vicdanımı susturdum. En sonunda gördüğüm karşılığa bakın! Beni evden köpek gibi tekmeleyip kovdular!

Annem:

- Artık bunları düşünme Martin Petroviç, dedi.

Harlov yeniden canlanarak:

- Volodkanız bana artık odamda oturamayacağımı söyledi. O oda ki, her girişini kendi elimle koymuştum. Bu sözleri işitince içimden neler geçti, bir Tanrı bilir. Başım döndü. Yüreğime sanki bir hançer saplanmıştı... Ya onu öldürmeli, ya evden çıkıp gitmeliydim! İşte size koştum, velinimetim Natalya İvanovna. Hem başvuracak başka kimsem yok ki! Dışarıda yağmur, çamur, belki yirmi kez düştüm. Şimdi de bu kılıkla...

Harlov kendisine bir baktı. Kalkmaya savaşıyor gibi sandalyesinde bir davrandı.

Annem ivedilikle:

- Yeter, yeter, bırak Martin Petroviç. Bunlardan ne çıkar? Döşeme kirlendiyse ne olacakmış sanki? Şimdi dinle, şöyle bir önerim var: Sana ayrı bir oda versinler, temiz bir yatak hazırlasınlar. Soyun, yıkan, yat, uyu...

Harlov üzüntüyle:

- Ah, hanımefendi, dedi, Natalya İvanovna, nasıl uyurum. Kafama sanki bin bir çekiş iniyor. Beynim zonkluyor!.. Beni iğrenç, hiç işe yaramaz bir hayvan gibi...

Annem, direnerek:

- Yat, uyu, dedi. Sonra çay içer, gene konuşuruz. Kendini salıverme, eski dost! Seni kendi evinden kovdularsa, benim evimde her zaman bir sığınak bulursun. Yaşamımı kurtardığını unutmadım ki!

Harlov, "Velinimetim" diye inledi, yüzünü elleriyle kapattı:

- Şimdi de siz beni kurtarın, dedi.

Bu haykırış, anneme dokundu, gözleri yaşardı:

- Elimden geldiğince sana yardıma hazırım, Martin Petroviç. Ama bundan sonra beni dinleyeceğine, her türlü kötü düşüncüyü kafandan kovacağına söz vermelisin.

Harlov, ellerini yüzünden çekerek:

- Gerekirse, bağışlayabilirim bile onları! dedi.

Annem, peki der gibi, başını salladı:

- Seni bu Hristiyanca ruh durumunda görmek çok hoşuma gidiyor, Martin Petroviç! Ama bunları sonra konuşuruz. Şimdilik kendine çekidüzen ver. Hele bir yat uyu.

Annem, başuşağa döndü:

- Martin Petroviç'i rahmetli beyefendinin yeşil odasına götür. Bir dediği iki edilmesin. Giysisi kurutulsun, temizlensin. İsteddiği çamaşırları da çamaşırcıdan al. İşittin mi?

- Başüstüne.

- Bir de uyanır uyanmaz, terzi ölçüsünü alsın. Sakalını da kesmeli. Ama şimdi dursun, sonra...

Başuşak:

- Başüstüne, dedi. Martin Petroviç, buyurun.

Harlov, ayağa kalktı. Anneme bir baktı, yaklaşmak istedi. Sonra durdu, yerlere dek eğilerek selam verdi; kutsal tasvir önünde üç kez istavroz çıkardı. Uşağın ardından çıktı. Onların arkasından ben de oradan sıvıştım.

Başuşak, Harlov'u yeşil odaya götürdü. Yatak takımları olmadığı için hemen çamaşırcıya koştu. Sofada karşımıza çıkan Suvenir, bizimle birlikte odaya girdi. Kollarını, ayaklarını hafifçe yana açıp odanın ortasında düşünceli düşünceli duran Harlov'un çevresinde gülerek, yüz göz işaretleri yaparak dönmeye başladı. Harlov'un üstünden hâlâ sular süzülüyordu. Suvenir, biraz eğilip elleriyle kasıklarını tutarak:

- Hey Siveç Harlov, diye vızıldadı. Ünlü Harlov soyunun kurucusu. Torununa bak, nasıl buluyorsun? Onu tanıyabildin mi? Ha, ha, ha! Ekselans, elinizi verin de öpeyim. Ama niçin siyah eldiven giydiniz?

Ben Suvenir'e çıkmak istedim... Ama ne mümkün!

- Bana sığıntı, haylaz, diyordun! "Senin yatağın, yerin yurdun yok!" diyordun. Şimdi sen de bak benim gibi bir sığıntı oldun. Artık Martin Petroviç de bir, serseri Suvenir de bir. Sen de benim gibi el eline bakacaksın! Bir köpeğin koklayıp bir yanda bıraktığı kuru ekmek kabuğunu alıp önüne atarlar, hadi ye bakalım derler! Ha, ha, ha!

Harlov, başını önüne eğmiş, kollarını ayaklarını açmış, hiç kımıldamadan duruyordu. Suvenir, gene vızıldamayı sürdürdü:

- Martin Harlov, büyük soylu! Ne kurumlanırdı. Üfff... Var mı bana yan bakan, derdin. Fazla akıllılık edip çiftliğini pay etmeye kalkıştığın zaman da ne kadar çalımlı görünüyordun. "Minnet duysunlar istiyorum, minnet!" diye bağıryordun. Beni niçin unuttun? Bana niçin bir şey ayırmadın? Belki ben ötekilerden daha hayırlı çıkardım. Demek seni çırılçıplak kara atacaklarını söylediğim zaman doğru söylemişim.

Ben, "Suvenir!" diye bağırdım, ama o hiç susacağa benzemiyordu. Harlov, kımıldamadan duruyordu. İnsana öyle geliyordu ki ancak şimdi üstündekilerin ne denli ıslak olduğunu duyuyor, birinin gelip giysinin çıkarmasını bekliyordu. Ama başuşak daha gelmemişti. Suvenir gene başladı:

- Bir de askermiş! 1812'de yurdu kurtarmış, yararlık göstermiş. Biliyorum ne biçim asker olduğunu senin. Soğuktan donmuş asker kaçaklarının tozluklarını çıkarmak marifet değil. Sizin yaptığınız bu; ama bir kız, yere ayak vurup üstüne yürüdü mü ödün patlar...

İkinci kez "Suvenir!" diye bağırdım.

Harlov, Suvenir'e şöyle yan yan bir baktı. O ana dek, sanki onun varlığını bile ayımsamamıştı. Yalnızca benim haykırışım dikkatini çekmişti:

- Dikkat et kardeş, diye boşuk boşuk homurdandı. Başına bir bela gelmesin! Suvenir, kahkahayla güldü:

- Ah, çok korkuttunuz beni, sayın kardeş! Sahiden de çok korkunçsunuz. Bari saçlarınızı tarasaydınız. Yoksa Tanrı saklasın, çamur kurursa bir daha temizleyemeyiz. O zaman orakla biçmekten başka yolu kalmaz.

Suvenir, büsbütün ölçüyü kaçırdı:

- Çırılçıplaksınız, ama hâlâ böbürlenmeyi bırakmıyorsunuz. Söyleyin bakalım, nerede şimdi o göklere çıkardığınız ocağınız? Hep "Benim ocağım var, senin yok," der dururdun. "Bu benim aile ocağım," derdin. (Suvenir nerden de bu ocak sözünü çıkardı!)

- Bay Biçkov, dedim. Ne yapıyorsunuz! Kendinize gelin!

Ama o boyuna konuşuyor, gevezelik ediyordu. Harlov'un çevresinde zıplıyor, fır fır dönüyordu. Başuşakla çamaşırcı hâlâ gelmemişti! İçime büyük bir korku düştü. Annem konuşurken yavaş yavaş rahatlayan, sonuna doğru yatışıp tümüyle boyun eğen Harlov'un yeniden öfkelenmekte olduğunu anlıyordum. Sık sık solumaya başladı. Kulağının altı birden şişer gibi oldu. Parmakları kımıldamaya, gözleri çamurlu yüzünün kara maskesi altında yeniden parlamaya başladı.

- Suvenir! Suvenir! diye haykırdım. Susun, yoksa anneme söylerim.

Ama Suvenir'i sanki şeytan dürtmüştü:

- Evet sayın kardeşim, dedi. Bak şimdi sizinle birlikte ne durumlara düştük!

Kızlarımız, güveyiniz Vladimir Vasilyeviç, damınız altında, ocağınızda sizinle bol

bol alay edecekler. Bari önce siz onlara, karar verdiğiniz gibi ilenseydiniz! Bunu bile yapmak elinizden gelmedi. Siz Vladimir Vasilyeviç'le boy ölçüşecek adam değilsiniz ki aslında! Hem de ona "Volodka!" derdiniz. Sizin için Volodka olur mu hiç? O bay Vladimir Vasilyeviç Slötkin'dir, çiftlik sahibidir, beyefendidir. Ya sen kim oluyorsun?

Korkunç bir kükreme, Suvenir'in sözünü kesti... Harlov, dayanamamış, patlamıştı. Sıkıdığı yumruklarını yukarı kaldırdı. Yüzü mosmor kesildi, çatlak dudakları köpürdü, kızgınlığından titredi, madeni sesiyle:

- Ocak mı diyorsun! dedi. İlenç mi, diyorsun! Yok, onlara ilenmeyeceğim! İlenç onlara vız gelir! Ama yıkacağım ocaklarını! Benim ocağım olmadığı gibi onların da olmasın! Martin Harlov'u görsünler! Gücüm hâlâ tükenmedi! Benimle nasıl alay edileceğini öğrensinler! Ocakları kalmayacak!

Donakaldım. Hiç böyle ölçsüz bir öfke görmemiştim. Karşımda duran bir insan değil, yabanıl, yırtıcı bir hayvandı! Donakaldım. Suvenir ise korkusundan masanın altına saklanmıştı.

Harlov son olarak, "Evleri olmayacak!" diye bağırdı. Odaya giren başuşakla çamaşırcı kadını devirircesine iterek evden dışarı fırladı... Avludan bir top gibi yuvarlana yuvarlana geçti, kapının ardında yitip gitti.

XXV

Annem, başuşak kendisine kaygılı bir tavırla Martin Petroviç'in hiç beklenmeyen bu yeni davranışını söylediği zaman çok kızdı. Başuşak bu gidişin nedenini gizlemek yürekliliğini gösteremedi. Ben de onun sözlerini doğrulamak zorunda kaldım. Annem içeri girip önünde yaltaklanan, elini öpmeye bile hazırlanan Suvenir'e:

- Hep sen, diye bağırdı, her şey şu zehirli dilinden çıkıyor!

Suvenir, kekeleydi, ellerini arkaya atarak:

- Lütfen şindik, şindik... dedi.

Annem öfkeyle:

- Biliyorum senin şindik, şindikini, dedi.

Onu kovdu, sonra zili çaldı, Kvitsinski'yi çağırdı, arabayla Yeskovo'ya gitmesini, ne pahasına olursa olsun Martin Petroviç'i bulup getirmesini buyurdu. Sözlerini "Onu almadan gelmeyin!" diye bitirdi. Asık yüzlü Kvitsinski, sessizce başını eğdi; bir şey söylemeden çıktı.

Odama döndüm, yeniden pencere önüne oturdum. Olup bitenleri uzun zaman düşündüm. Şaşkınlık içindeydim. Evindekilerin bütün aşağılamalarına katlanan Harlov, Suvenir gibi önemsiz bir adamın alaylarına, iğnelemelerine nedense dayanamamış, çileden çıkmıştı, bunu bir türlü anlayamıyordum. Kimi zaman küçük görünen bir insanın ağzından çıktığı zaman bile boş bir sitemde nasıl da dayanılmaz bir acılık olduğunu henüz bilmiyordum... Suvenir'in ağzından çıkan pek tiksindiği Slötkin adı, barut içine düşen bir kıvılcım olmuştu. Harlov'un ağrıyan yeri bu son iğneye dayanamadı. Aradan bir saat geçtikten sonra arabamız avluya girdi. Ama içinde yalnız kahyamız oturuyordu. Annemse "Onsuz gelmeyin" demişti. Kvitsinski, hızlı hızlı arabadan atladı, sahanlığa koştu. Yüzünde bir şaşkınlık vardı, bu da onda hemen hiç görünmeyen bir şeydi. Hemen aşağı indim, onun arkasından salona girdim.

Annem:

- Eh, nasıl? Getirdiniz mi? diye sordu.

- Hayır, getirmedi, getiremezdim.

- Niçin? Onu görmediniz mi? Ne oldu? Yoksa kan mı vurdu beynine?

- Hiçbir şey olmadı.

- Öyleyse neye getirmedi?

- Evi yıkıp döküyor.

- Nasıl? Nasıl?

- Yeni evinin damına çıkmış, yıkıyor. Şimdiden otuz kırk bedavra tahtasıyla dört beş kirişi koparıp atmış.

Harlov'un "Evleri olmayacak" sözünü anımsadım. Annem Kvitsinski'ye gözlerini dikti:

- Ne? Tek başına dama çıkmış da damı mı yıkıyor?

- Evet, dediğim gibi. Çatının üstünde dolaşıyor, sağında solunda neye raslarsa hepsini yıkıyor. Bilirsiniz ya, insanüstü bir gücü vardır onun! Ama unutmamalı ki, dam da pek sağlam değil. Lata tahtaları arasında boşluklar var, tablalı çivilerle çakılmış.

Annem, gerçekten böyle mi, der gibi bana baktı. "Lata tahtaları, tablalı çiviler" diye yineledi. Bu sözlerden bir şey anlamadığı besbelliydi. En sonra:

- Peki, ne yapmayı düşünüyorsunuz? dedi.

- Size danışmaya geldim; yanıma adam almadan bir şey yapmaya olanak yok. Oradaki köylüler, korkularından gizlenmişler.

- Ya kızları ne yapıyor?

- Kızlarının da bir şey yapabildikleri yok, bağırıp çağırıyorlar, oradan oraya koşuyorlar, ama boşuna!

- Slötkin de orada mı?

- Orada, herkesten çok bağırıyor, ama bir şey yapmıyor.

- Martin Petroviç, damda ha?

- Damda, daha doğrusu çatıda. Damı yıkıyor.

Annem:

- Evet, evet, lata tahtaları... dedi.

Gerçekten iş çok karıştı. Ne yapmalıydı? Kente gidip komiser mi haber vermeli, yoksa köylüleri mi toplamalıydı? Annem, şaşırmış, ne yapacağını kestiremiyordu. Yemeğe gelen Jitkov da şaşırmişti. Gene bölük sözü etti ama doğru dürüst hiçbir şey salık veremedi. Yalnızca boyun eğme, bağlılık okunan gözlerle anneme bakıyordu. Kvitsinski, hiçbir buyruk alamayacağını görünce saygılı bir küçümsemeyle anneme dönerek kendisine birkaç bahçıvan, seyis, uşak verilirse bir şey yapmaya çalışacağını söyledi...

Annem, sözünü keserek:

- Evet, evet, bir şeyler yapın azizim Vikentiy Osipç, dedi. Yalnız ne olur, çabuk olun, ben bütün sorumluluğu üzerime alıyorum.

Kvitsinski, soğuk soğuk gülümsedi:

- Yalnız hanımefendi, önce şunu açıklamama izin verin, sonucu yüzde yüz kestiremem, çünkü bay Harlov'un gücü de, öfkesi de büyüktür. Kendini büyük bir aşağılamaya uğramış sayıyor.

Annem:

- Evet, evet, diye başladı, bütün bunlar hep şu pis Suvenir yüzünden; bu davranışını ölünceye dek bağışlamıyacağım. Hadi gidin Vikentiy Osipç, adamları alıp gidin!

Jitkov pes bir sesle:

- Olabildiğince çok organ, yangın çengeli alın başkahya, diye mırıldandı. Varsa bir ağ da alsanız iyi olur. Hiç unutmam, bir kez bizim alayda...

Kvitsinski, onun sözünü biraz sinirlenerek kesti:

- Lütfen, bana ders vermeyin, sayın bay, dedi. Siz olmadan da ne yapacağımı bilirim.

Jitkov, kırıldı, kendisinin de çağrılacağını sandığını söyledi...

Annem konuşmaya karışarak:

- Hayır, hayır, sen kal burada. Vikentiy Osipç işini kendi başına görsün. Haydi gidin, Vikentiy Osipç.

Jitkov, daha çok kızdı. Kvitsinski ise selam vererek çıktı.

Ahıra koştum, binek atımı kendim eyerleyerek dörtlüye Yeskovo'ya yolladım.

XXVI

Yağmur dinmişti, ama rüzgâr daha büyük bir hızla yüzüme doğru esiyordu. Yolun yarısında, eyerim az kalsın kayacaktı. Atımdan atladım, dişlerimle kayışları sıkmaya başladım... Birdenbire adımla çağırıldığımı işittim... Suvenir, bana yetişmek için tarlalar arasından koşuyordu. Uzaktan:

- Hey dostum, diye bağırdı. Pek merak ettin, değil mi?... Doğrusu insan dayanamıyor. Ben de işte bak, Harlov'un kendi izinden koşuyorum. Böyle bir şeyi insan ölse gene

göremez!

Ben, öfkeyle:

- Marifetinizi görmek mi istiyorsunuz? dedim.

Atıma atladım. Dörtnala koşturdum. Ama yorulmak bilmeyen Suvenir, arkada kalmıyor, konuşurken bile hep kahkaha atıyor, yüz göz işaretleri yapıyordu. Sonunda Yeskovo, gene o uzun çit ve evin çevresindeki söğütler göründü... Ben ana kapıya yaklaştım. İnip atımı bağladım ve şaşkınlığımdan donakaldım. Yeni evin damının üçte biri, orta katın da, ancak iskeleti kalmıştı. Yerde, evin iki yanından latalar, döküntüler, darmadağın bir yığın halinde duruyordu. Kvitsinski'nin dediği gibi, aslında dam pek sağlam değildi. Ama ne de olsa Harlov'un gördüğü iş, inanılmaz bir şeydi. Kara kurşuni bir kitle, çatının üstünde, yürüdüğü yerden toz toprak kaldırarak hızlı hızlı, ama hantal hantal kımıldıyor, kâh yapılan bacayı sarsıyor (öteki baca yıkılmıştı), kâh bir latayı çekip aşağı atıyor, bazen çatı kirişlerine bile saldırıyordu. Bu adam, Harlov'du. Bu haliyle burada da bana tam bir ayı gibi göründü. Baş, sırtı, omuzları, tıpkı ayıyı andırıyordu. Birbirinden ayrı, bütün tabanıyla basan ayakları da ayı ayağına benziyordu. Sert bir rüzgâr, dört bir yandan üstüne esiyor, birbirine yapışmış saçlarını kabartıyordu; giysisinin yırtıklarından çıplak vücudunun yer yer kırmızılığını görmek insana korku veriyordu; yabanıl, kısık, hırıltılı sesiyle mırıldanmalarını dinlemek de korkunçtu. Avluya epey insan toplanmıştı; köy kadınları, çocuklar, hizmetçi kızlar, çitin yanında birbirine sokulmuş duruyorlardı. Birkaç köylü, biraz uzakta toplanmıştı. Tanıdığım yaşlı papaz, öteki evin sahanlığında şapkasız duruyor, tunc haçı iki eliyle tutmuş, sanki Harlov'a göstermek ister gibi sessizce, umutsuzca kaldırıyordu. Papazın yanında Evlampiya duruyor, sırtını duvara dayamış, babasına dik dik bakıyordu. Anna, başını pencereden uzatıyor, sonra çekiliyor, bir avluya fırlıyor, bir eve dönüyordu. Slötkin'in yüzü kül gibiydi; eski bir hırka giymiş, başında takke, elinde tüfek, bir öteye bir beriye kısa adımlarla koşuyordu. Bu sefer gerçekten çıtılaştırmıştı. Soluğu kesiliyor, titriyor, Harlov'a gözdağı veriyor, nişan alıyor, sonra tüfeğini omzuna asıyor, yeniden nişan alıyor, bağırıp çağırıyor, ağlıyordu. Suvenir'le beni görünce bize doğru atıldı:

- Bakın, bakın buraya, neler oluyor, diye inledi. Çıldırdı, büsbütün çıldırdı.

Yaptıklarına bakın! Polise adam gönderdim, ama ne gelen var, ne giden! Üstüne ateş etsem bana yasa ceza veremez. Çünkü kendi mülkünü savunmak her insanın hakkıdır. Ben de ateş edeceğim! Vallahi edeceğim.

Eve doğru koştu:

- Martin Petroviç, dedi, bana bakın! İnmezseniz ateş edeceğim!

Damdan kısık bir ses işitildi:

- Ateş et, ateş et! Al, şimdiden sana küçük bir armağan.

Yukardan uzun bir tahta uçtu. Havada bir iki kez döndükten sonra tam Slötkin'in ayaklarının ucuna düştü. Slötkin, arkaya sıçradı. Harlov ise kahkahayı bastı. Biri arkamda "Tanrım!" diye mırıldandı. Arkama baktım, Suvenir'di. İçimden, "Ha," dedim "Artık gülmüyorsun demek!"

Slötkin, yanında duran bir köylünün yakasına yapıştı, var gücüyle sarsarak:

- Çık bakalım, çıkın alçaklar! diye bağırdı. Mülkümü kurtarın!

Köylü, bir iki adım ilerledi, sonra başını arkaya attı, elini salladı:

- Ey, siz! Beyefendi! diye bağırdı; biraz yerinde saydı, bir daha döndü. Slötkin, öbür köylülere dönüp haykırdı:

- Bir merdiven, bir merdiven getirin.

Köylüler:

- Nerden bulalım ki? dediler.

İnleyen bir ses, ağır ağır:

- Merdiven olsa bile çıkmayı kim göze alabilir, dedi. Hangi budala çıkar? Bir anda boynumuzu koparır.

Biraz aptalca görünen, sarı saçlı bir delikanlı:

- Hemen öldürür, dedi.

Ötekiler:

- Öyle ya, öyle ya, diye ona hak verdiler.

Bana öyle geldi ki, tehlike olmasa da köylüler, yeni efendilerinin buyruğunu gene de pek istekle yerine getirmeyeceklerdi. Harlov'a şaşıyorlardı ama, davranışını doğru bulmaktan da geri kalmıyorlardı. Slötkin:

- Ah haydutlar, diye inledi, şimdi hepinizi...

Tam bu sırada son baca da büyük bir gürültüyle devrildi. O anda yükselen sarı toz bulutu içinde Harlov, keskin bir sevinç çılgılığıyla döndü, kanlı ellerini göğе uzattı.

Slötkin, ona bir daha nişan aldı, ama Evlampiya onun dirseğini itti. Slötkin, öfkeyle ona dönüp:

- Engel olma, diye bağırdı.

Evlampiya da:

- Ateş etmeye kalkma, dedi!

Çatık kaşlarının altında mavi gözleri korkunç korkunç parladı:

- Babam kendi evini yıkıyor. Onun malı!

- Yalan, bizim malımız!

- Sen bizim diyorsun, ben de onun diyorum.

Slötkin, öfkeli öfkeli göğüs geçirdi. Evlampiya, ona gene dik dik baktı. Harlov, damın üstünden:

- Oo, merhaba, merhaba sevgili kızım, merhaba Evlampiya Martinovna, dedi. Eee, anlat bakalım, dostunla nasıl yaşıyorsun? İyi mi? Öpüşüp sevişiyor musunuz?

Evlampiya çınlayan sesiyle:

- Baba! diye haykırdı.

Harlov, damın ta ucuna kadar ilerleyerek:

- Ne var kızım? dedi.

Yüzünde gözle görünür, garip bir gülümseme belirdi. Bu gülümseme, duru, neşeli bir gülümsemeydi; böyle olduğu için de daha korkunç, daha hoşа gitmez görünüyordu. Uzun zaman sonra, aynı gülümsemeyi asılmak üzere olan bir adamın yüzünde görmüştüm.

Evlampiya:

- Yeter beybaba, dedi, in aşağı! (Evlampiya "baba" demiyordu.) Biz suçluyuz. Sana her şeyi geri vereceğiz. Yalnız in aşağı.

Slötkin, söze karışarak:

- Sen ne hakla bizim adımıza konuşuyorsun? dedi.

Evlampiya, kaşlarını daha çok çatarak:

- Bana düşeni sana vereceğim, hepsini vereceğim. Yalnız bırak, in, beybaba, bizi bağışla, beni bağışla.

Harlov, her gülümseyip duruyordu:

- İş işten geçti yavrum, geçti artık, diye söze başladı; her sözü tunç gibi çınlıyordu:

- Taşyüreğin çok geç yumuşadı! Artık yolun sonundayım, artık duramam. Hem bana bakma şimdi. Ben yok olmuş bir adamım. İyisi mi, Volodka'ya bak! Baksana güzelliğine diyecek yok, doğrusu! Ya yılan kızkardeşine ne dersin? Bak nasıl tilki yüzünü pencereden çıkarıyor, nasıl kocasını kışkırtıyor. Hayır beyler, beni her şeyimden etmek istediniz. Size de taş üstünde taş bırakmam! Kendi elimle kurdum, kendi elimle yıkacağım, hem de yalnız ellerimle! Bakın, balta bile almadım. İki eline tükürdü, yeniden çatı kırışlarını yakaladı.

Evlampiya gene:

- Bırak artık, beybaba, bırak artık, diyordu. Sesinde eşsiz bir sevecenlik vardı:

- Geçmiş i unut, bana inan, bana... Bana her zaman inanırdın. İn, in artık aşağı, odama gel, benim yumuşacık yatağıma gel. Seni kurutacağım, ısıtacağım, yaralarını saracağım. Bak ellerin yara bere içinde. Benim yanımda cennette gibi yaşayacaksın. İsteddiğini yiyeceksin, istediğ in gibi uyuyacaksın. Evet, suç işledik. Gururumuz yüzünden günaha girdik! Bağışla artık, bağışla!

Harlov, başını salladı:

- Ya, söyle, söyle kızım. İnanırım mı, sanıyorsun? Yağma yok! İçimdeki güven duygusunu öldürdünüz, her şeyimi öldürdünüz. Bir kartal gibiydim. Sizin gözünüzde böcek gibi oldum. Siz bu böceğ i de ezdiniz. Yeter artık. Seni seviyordum, kendin de biliyorsun. Ama artık benim kızım değ ilsin. Ben de senin baban değ ilim. Ben yok

olmuş bir adamım!

Harlov birdenbire Slötkin'e bağırdı:

- Ateş etsene, yalancı pehlivan! Ne diye yalnızca nişan alıyorsun? Yoksa yasayı mı düşündün? Harlov, her sözünü tarta tarta, yasa maddesini söyledi: "Bağışı alan kimse bağışlayanın yaşamına kastederse, bağışlayan bütün bağışını geri isteyebilir." Ha, ha, ha! Korkma yasacı herif, hiçbir şeyi isteyecek değilim... Her şeyimi kendim yok edeceğim. Yallah!

Evlampiya, son kez, "Beybaba!" diye yalvardı.

- Sus!

Suvenir, kekeleyerek:

- Martin Petroviç! Kardeş... beni bağışlayın! dedi.

- Beybaba, canım babacığım.

Harlov:

- Sus kancık köpek, diye bağırdı. Suvenir'e bakmadı bile. Yalnızca onun olduğu yana doğru tükürdü.

XXVII

Bu sırada Kvitsinski, üç arabalık tayfasıyla kapıda göründü. Yorulmuş atlar burunlarından soluyorlar, adamlar birbiri ardınca çamura atlıyorlardı. Harlov var gücüyle:

- Vay gidi vay! Ordu, işte ordu geldi! Bana karşı bütün bir ordu gönderiyorlar. Ama şimdiden söyleyeyim ki, buraya, dama kim gelirse onu hemen tepesi aşağı atarım. Ben sert bir ev sahibiyim. Zamansız gelen konuklardan hoşlanmam. Anlaşıldı mı?

İki eliyle "saçak ayağı" denen iki ön çatı girişini tutup var gücüyle sallamaya başladı. Damin kıyısında duruyor, girişleri sanki kendisiyle birlikte üstüne doğru çekiyor, mavna çekenler gibi "Heyemola, heyasa!" diye bağıırıyordu.

Slötkin, Kvitsinski'ye doğru koşup ona yakınmaya başladı. Kvitsinski, "engel olmamasını" rica etti. Düşündüğü planı uygulamağa koyuldu. Kendisi evin önünde durdu. Dikkatini o yana çekmek için Harlov'a döndü, yaptığı işin soylulara pek yakışmadığını söyledi. Harlov gene "heyamola, heyamola" diye şarkısını sürdürüyordu...

Bu davranışlarından Natalya Nikolayevna'nın hiç hoşnut olmayacağını, ondan böyle bir şey beklemediğini... Harlov "heyamola, heyamola" şarkısını sürdürüyordu... Bu arada Kvitsinski, en güçlü, en gözüpek dört seyisini evin arkasına gönderdi. Onlar da oradan dama çıkacaklardı. Ama bu saldırma planını, Harlov sezmişti. Birdenbire çatı girişlerini bıraktı. Ara kadın arka bölümüne doğru koştu. Görünüşü öyle korkunçtu ki ara kata çıkabilen iki seyis su borusuna tutunarak hemen aşağı indiler. Köy çocukları bu hali sevinç çılgınlıklarıyla, kahkahalarla karşıladılar. Harlov arkalarından yumruklarını salladı. Evin önüne dönerek gene şarkısını tutturdu; eski işine koyuldu. Birdenbire durdu. Dikkatle uzağa baktı:

- Maksimuşka, dostum! Sen misin? diye haykırdı.

Başımı çevirdim... Gerçekten küçük Maksimuşka, köylülerin yanından ayrıldı, gülümseyerek dişlerini gösterdi, öne doğru yürüdü. Ustası olan saraç, belki de onu eve izinli göndermişti. Harlov:

- Bana bak, buraya gel Maksimuşka, benim sadık uşağım. Çık buraya, çık yanıma. Bu Tatar düzenbazlarına, bu Litvanyalı haydutlara birlikte karşı koyalım.

Maksimka hep gülümseyerek hemen dama tırmanmaya başlamıştı ki, onu tutup geri çektiler. Bunu niçin yaptıklarını Tanrı bilir; belki de başkalarına örnek olsun diyerdir. Yoksa onun Martin Petroviç'e ne yardımı dokunabilirdi?

Harlov, gözdağı veren bir sesle:

- Öyle mi, dedi, öyleyse görürsünüz.

Yeniden çatı girişlerini sallamaya başladı. Slötkin, Kvitsinski'ye dönerek:

- Vikenti Osipic, dedi, izin buyurun da ateş edeyim; elbette korkutmak için daha çok. Çünkü tüfeğimde saçma var.

Kvitsinski, karşılık vermeye vakit bulamadı. Harlov'un olanca gücüyle, demir elleriyle sarsılan çift çatı girişleri çatırdadı, eğildi, avluya korkunç bir

gürültüyle düştü, artık yukarda tutunacak yer bulamayan Harlov da bütün ağırlığıyla düşüp yere çarptı. Herkes ürperdi, ah diye bağırdı... Harlov, kımıldamadan, yüzükoyun yatıyordu. Sirtına da damın üst kirişleri düşmüştü.

XXVIII

Herkes, Harlov'a doğru koştu. Üzerinden kirişleri kaldırıp attılar, onu sırt üstü çevirdiler; yüzünde kıpırtı yoktu. Ağzında kan görünüyordu. Soluk almıyordu. Yanıma yaklaşan köylüler:

- Ruhunu teslim ediyor, diye mırıldandılar; kuyuya doğru koştular, bir kova su çekip Harlov'un başına döktüler; çamurlar, tozlar yüzünden sıyrıldı, ama cansızlığı sürüyordu. Bir peykeyi sürükleye sürükleye getirip ta evin dibine koydular, büyük zorluklarla Martin Petroviç'in kocaman vücudunu kaldırıp başını duvara dayayarak oturttular. Küçük Maksimka yaklaştı. Bir dizi üzerine çöktü, öbür ayağını da uzattı; eski efendisinin elini, biraz da yapmacık bir tavırla tuttu. Ölüm gibi solgun yüzlü Evlampiya, babasının tam önünde durdu, iri gözlerini ona dikti. Anna ile Slötkin, yanına yaklaşamıyorlardı. Herkes susuyor, bir şeyler bekliyordu. Sonunda Harlov'un gırtlığından, suda boğulmaya başlayan adam gibi kesik kesik horultular işitildi... Sonra sağ elini hafifçe kımıldattı. (Maksimka sol elini destekliyordu.) Sağ gözünü açtı, yavaş yavaş, sanki korkunç sarhoş olmuş bir adam gibi bakarak, derin derin iç çekti, yayvan bir sesle:

- Düş... tüm... diyebilirdi. Sonra sanki bir az düşünmüş gibi:

- İşte o, dor... ru... tay... cık! dedi.

Birdenbire ağzından kan boşandı, bütün vücudu ürperdi... "Bu son artık!" diye düşündüm. Ama Harlov, gene sağ gözünü açtı. (Sol göz kapağı, bir ölünün göz kapağı gibi hiç kımıldamıyordu.) Evlampiya'ya dikerek güç işitilir bir sesle:

- Ey, kızım... dedi, seni, ben... bağ... iş...

Kvitsinski, sert bir el hareketiyle sahanlıkta hiç kımıldamadan duran papazı çağırdı. Yaşlı papaz, zayıf dizleri daracık cüppesine dolaşa dolaşa yaklaştı. Ama birdenbire, Harlov'on ayakları da, göğsü de çirkin bir biçimde kıvrıldı. Yüzünde aşağıdan yukarı doğru, dağınık bir kıpırdanış göründü; Evlampiya'nın yüzü de aynı biçimde ürperdi, değişti. Maksimka, istavroz çıkarmaya başladı... Beni bir korkudur aldı. Kapıya doğru koştum. Arkama bakmadan, kapı kanadına dayandım. Bir dakika sonra arkamda ağızdan ağıza mırıldanmalar işitildi. Anladım ki, Martin Petroviç, artık aramızda yoktu.

Sonradan otopside görüldüğü gibi, kiriş ensesini kırmış, göğsünü de parçalamıştı.

XXIX

Atıma binmiş eve dönüyordum; yolda, ölürken kızına acaba ne söylemek istemişti; "Seni bağışlıyorum, mu demek istemişti; yoksa Seni bağışlamıyorum" mu, diye düşünüyordum. Yağmur yeniden başlamıştı, ama ben yavaş yavaş ilerliyor, daha bir zaman yalnız kalmak, kendimi düşüncelerime vermek istiyordum. Suvenir, Kvitsinski ile gelen arabaların birinde yer bulmuştu. Gerçi o zaman daha genç, havaiydim, ama beklensin, beklenmesin (fark etmez) ölümün herkeste birdenbire oluşturduğu genel değişiklik; ölümün heybeti, görkemi, gerçekliği beni şaşırtmaktan geri kalmamıştı. Evet, şaşırmıştım, ama gene de çocuk bakışım, birçok şeyin ayrımına varmıştı. Slötkin, ivedi ivedi sanki çalınmış bir eşya gibi, gizlice tüfeğini bir yana atmıştı; herkes ona ve karısına birdenbire aşağı gören bakışlarla bakmaya başlamıştı. Çevresinde kimse kalmamıştı... Evlampiya'nın suçu, herhalde ablasından daha az olmamakla birlikte, ona bu gözle bakan yoktu. Ölen babasının ayağına kapandığı zaman, az da olsa acıma duygusu bile uyandırmıştı. Ama yine de, herkes onu da suçlu sayıyordu. Koca kafalı, kır saçlı, sakallı bir köylü, eski bir bilge gibi iki eliyle sopasına dayanarak:

- Yaşlı adama haksızlık ettiniz, günaha girdiniz! dedi; haksızlık ettiniz!

Bu "haksızlık" sözü, herkesçe karşı çıkılmaz bir yargı olarak kabul edilmiş, böylece halk mahkemesi yargısını vermişti. Bunu hemen anlamıştım. Ayrıca da

Slötkin'in eskisi gibi buyurmayı göze alamadığını görmüştüm. Ona bir şey sormadan cesedi kaldırmışlar, eve götürmüşlerdi. Papaz bir şey sormadan, gerekli olan şeyler için kiliseye gitti. Muhtar da, kente haber göndermek üzere köye koştu. Anna Martinovna bile rahmetlinin vücudunu yıkamak için kazanın konulup su kaynatılmasını söylerken, her zamanki buyurgan tavrını bırakmıştı; sözleri daha çok bir ricaya benziyordu. Ona da kabaca karşılık verildi. Hep "acaba kızına ne söylemek istedi?" diye düşünüp duruyordum. Onu bağışlamak mı, yoksa ilenmek mi istemişti. Sonunda karar verdim: bağışlamak istemişti.

İki üç gün sonra Martin Petroviç'in cenazesi kaldırıldı; giderleri annem ödedi. Annem ölüm haberini alınca çok üzülmüş, paraya bakılmamasını istemişti. Kendisi kiliseye gitmedi, dediği gibi: "Orada iki alçak kadınla şu aşağılık çıfıtı" görmek istemiyordu. Ama Kvitsinski'yi, beni, Jitkov'u göndermişti. Söz arasında da Jitkov'u o günden sonra hep "kadın" diye çağırıyordu. Suvenir'i yanına yaklaştırmıyordu; uzun zaman kendisine "dostumun öldüren" diyerek kızıp durdu. Böylece gözden düşmek, Suvenir'e pek ağır gelmişti. Her zaman annemin bulunduğu odanın bitişiğindeki odasında ayak uçlarına basarak yürüyordu. Kendisini kaygıya, garip kuruntulara kaptırmıştı; hep ürküyor, "Şindik, şindik," diye mırıldanıp duruyordu.

Bana öyle geldi ki, kilisedeki cenaze töreni sırasında, Slötkin yeniden eski tavırlarına dönmüştü. Sağa sola eskisi gibi koşuyor, buyruklar veriyor, para cebinden çıkmadığı halde bir kapık bile fazla harcanmamasına dikkat ediyordu. Annemin armağan ettiği yeni bir ceketi giymiş olan Maksimka, koroda öyle yüksek sesler çıkarıyordu ki rahmetliye karşı duyduğu duyguların içten geldiğine artık kimse kuşku duyamazdı. İki kızkardeş, hele Evlampiya, görgü kurallarına uygun olarak, yas giysisi giymişlerdi; ama ikisi de, sanki daha çok, üzgün değil de utanmış gibi görünüyorlardı. Anna, kendi halinde, tövbe etmiş bir tavır takınmıştı, ama, gene de kendini ağlamaya zorlamıyor, yalnızca güzel, kuru eliyle saçlarını, yanaklarını sıvazlıyordu. Evlampiya düşünceliydi. Harlov'un öldüğü gün gördüğüm o genel, o karşı çıkılmaz yargı, şimdi de, bana öyle geliyordu ki, kilisedeki bütün insanların yüzünde, davranışlarında, bakışlarında okunuyordu. Ama bu kez, halk daha durgun, sanki daha ilgisizdi. Sanki oradaki bütün insanlar Harlov ailesinin düştüğü o büyük günah için verilecek yargıyı, artık o tek büyük Yargıç'ın eline bırakmışlardı. İnsanların da artık bu günah için ne kaygılanmaları, ne öfkelenmeleri, ne de isyan duymaları gerekiyordu. Hepsi de pek öyle seilmeyen; dahası, korkulan rahmetlinin ruhu için can ve gönülden dua ediyorlardı; ölüm, pek de ansızın gelmişti. Kilisenin avlusunda bir köylü ötekine:

- Bari içseydi, kardeş, dedi.

- İçmeden de insan kimi zaman sarhoş olur.

Birinci köylü, o yargı sözünü, "Haksızlık ettiler!" sözünü yineledi. Öteki köylüler de "Haksızlık ettiler" dediler. Harlov'un köylüsü olarak tanıdığım bir köylüye:

- Ama rahmetli de size eziyet etmiyor muydu? diye sordum.

Köylü:

- Eh tabii, beyefendi değil mi? Ama ne de olsa haksızlık ettiler!

Öteki köylüler arasında yeniden, "Haksızlık ettiler," sözleri işitildi. Evlampiya, mezarın başında kendini yitirmiş gibi duruyordu. Sanki içini ağır bir düşünce kaplamıştı. Kendisiyle birkaç kez konuşmak isteyen Slötkin'le, daha önce Jitkov'la konuştuğu gibi, dahası, daha kötü bir tavırla konuştuğunu gördüm.

Birkaç gün sonra, bölgemizde, Evlampiya Martinovna Harlova'nın, bütün malını mülkünü kızkardeşiyle eniştesine bırakarak, bir daha dönmek üzere baba ocağından ayrıldığı haberi yayıldı. Annem "Anna, kocasını kurtardı sanırım!" diye söylendi.

Pike oynadığı Jitkov'a (artık masada Suvenir'in yerini almıştı) dönerek ekledi:

"Yalnız seninle benim ellerimiz pek beceriksiz!" diye söylendi. Jitkov, kocaman pençelerine üzgün üzgün baktı. Sanki "Bu eller mi beceriksiz?" diye düşünüyordu.

Çok geçmeden Moskova'ya gidip yerleştik, aradan uzun yıllar geçtikten sonra Martin Petroviç'in iki kızını yeniden görme fırsatı çıktı.

Evet, onları yeniden gördüm. Anna Martinovna'ya pek doğal bir durumda rasladım. Annemin ölümünden sonra, on beş yıldır ayak basmadığım köyümde oturuyordum. O zaman hâlâ unutulmamış bir yavaşlıkla yapılan ortak çiftlik topraklarının pay edilmesi işinde bir yargıya varmak üzere birkaç komşuyla birlikte dul Anna Slötkin'in evine gitmek için çağrıldım. Doğrusunu söyleyeyim, annemin "Çıfıtcık" dediği kara erik gözlü herifin ölmüş olduğu haberi, bana hiç dokunmadı. Ama dul karısını görmek ilgimi çekiyordu. Bölgede onun yaman bir çiftlik sahibi olduğu söyleniyordu. Gerçekten bütün çiftlik, oturma evi, öbür eklenti yapılar, yurtluk, (elimde olmadan dama baktım; tenekeyle kaplanmıştı) her şey yerli yerindeydi ve gereğince boyanmıştı da; Anna Martinovna, sanki bir Alman kadınıydı. Tabii, yaşlanmıştı; ancak beni bir zamanlar o denli heyecanlandıran, o kendisine göre kuru ve yabanıl çekiciliği büsbütün yitmemişti. Giysisi köy işiydi, zevkle biçilip dikilmişti. Bizi dostça değilse de (bu sözcük ona hiç yakışmıyor) incelikle kabul etti. Beni, o korkunç olayın tanığını görünce kılını bile kıpırdatmadı. Sanki ağzına su almış da dökülmesinden korkuyormuş gibi ne annemden, ne babasından, ne kız kardeşinden, ne de kocasından söz açtı.

İkisi de güzel, yakışıklı, tatlı yüzlü, kara gözlerinden sevinç ve sevgi okunan iki kızı vardı; bir de oğlu... Oğlan biraz babasına benziyordu ama gene de pek hoş bir çocuktu. Çiftlik sahipleri arasındaki konuşmalarda Anna Martinovna, dingin, ağırbaşlı duruyor, söylenenlere ne ayak diyor, ne de ağgözlülük gösteriyordu. Ama hiç kimse onun gibi çıkarlarını düşünmüyor, haklarını onun gibi kandırıcı bir dille ortaya atmıyor, güçlü bir biçimde savunamıyordu. İşle ilgili bütün yasaları; bakanlık genelgelerini bile pek iyi biliyordu. Hafif, tatlı bir sesle konuşuyor, ağzından çıkan her söz amacına ulaşıyordu. Sonunda, bütün isteklerini kabul ettik. Öyle uzlaşmalara yanaştık ki, kendimiz de sonradan şaştık kaldık. Dönüşte kimi çiftlik sahipleri kendi budalalıklarına kızıyorlardı. Hepsi de homurdanıyor, başlarını sallıyorlardı. Biri, "Amma da cin fikirli kadın ha!" diyordu. Başka bir çiftlik sahibi sözlerinde daha az incelikli davranarak, "Yaman bir düzenbaz! Yatağı yumuşak yapar, ama üzerine yatmak zor olur," diye homurdanıyor; bir üçüncüsü de, "Hem de ne pinti!" diyordu, "Bize yalnızca biraz havyarla, birer kadeh votka ikram etti. Olur şey değil!" O ana dek susan bir çiftlik sahibi, birdenbire, "Bu kadından ne beklenir?" dedi, "Kocasını zehirlediğini bütün dünya biliyor!" Kimse, belki de hiçbir temeli olmayan bu suçlamaya kaşı çıkmaya gerek görmemişti, buna pek şaştım. Beni daha çok şaşırtan başka bir nokta da şuydu: Anna Martinovna için söylenen hoş gitmeyen sözlerle karşın, herkes, büyük çiftlik sahipleri bile ona biraz saygı duyuyordu. Hakem, biraz coşkuya kapıldı: "Onu tahta geçirin, bir Semiramis olur, ikinci bir Katerina olur. İşçilerinin boyun eğişi, örnek bir boyun eğiş; çocuklarının eğitimi, örnek bir eğitim! Ne zekâ, ne zekâ!" Semiramis'le ikinci Katerina'yı bir yana bırakalım, ama Anna Martinovna'nın pek rahat bir yaşam sürdüğü kuşkusuzdu. Kendisinden, ailesinden, bütün yaşayışından hem bir gönül rahatlığı, hem de bir ruh sağlamlığı havası esiyordu. Bu mutluluğun ne kadarını hak etmişti? Bu da başka bir soru. Hem bu gibi sorular gençlikte ortaya atılır. İyi, kötü, dünyada olan her şey, insanın yaptığı işlere göre değil, bir takım bilinmez, ama gene de mantıklı yasalara göre oluyor. Ama bu yasaların ne olduğunu anlatmaya kalkışacak değilim. Yalnızca bana öyle geliyor ki, kimi zaman bu yasaları belirsiz bir biçimde duyar gibi oluyorum.

XXXI

Hakemden Evlampiya Martinovna'nın ne olduğunu sordum. "Bildiğime göre evden ayrıldıktan sonra, ondan hiçbir haber alınamadı; belki de çoktan beri göklerde yaşıyordur," dedi. Hakemimiz böyle söyledi, ama ben Evlampiya'yı gördüğüme yüzde yüz eminim. Nasıl, ne zaman gördüğümü şimdi anlatacağım.

Anna Martinovna ile görüştüğümde aşağı yukarı dört yıl sonra Petersburg yakınlarında, orta halli insanların pek iyi bildiği Murino adlı küçük bir yazlıkta oturuyordum. Murino'da iyi avcılık yapılıyordu. Hemen her gün tüfeğimi alır,

avlanmaya giderdim. Orta tabakadan Vikulov adlı bir arkadaşım vardı. Oldukça zeki, hoş bir çocuktur. Ama kendisinin de söylediği gibi yaşamda "pişmiş" bir adamdı. Neler yapmamıştı? Hiçbir şey onu şaşırtmıyordu. Bilmediği bir şey yoktu. Ama yalnızca avla şaraptan hoşlanıyordu. Bir kez Murino'ya dönerken, iki yolun kavşağında, yüksek bir duvarla çevrili, tek başına duran bir evin önünden geçiyorduk. Bu evi ilk kez görmüyordum. Her görüşümde bende bir merak uyanırdı. Burada gizemli, kapalı, iç karartıcı bir şey vardı; bir tutukevini, bir sayrievini andırıyordu. Yoldan, yalnızca koyu bir renkle boyalı dimdik damı görünüyordu. Bütün duvarda bir tek kapısı vardı. Hiç açılmamasıya kapanmış gibi görünüyordu, içerden hiçbir ses işitilmiyordu. Gene de, içinde insan yaşadığı belliydi. Çünkü evin bomboş bir görünümü yoktu. Tersine her şey o denli sağlam, o denli temelliydi ki, sanki bir saldırıya karşı koymaya hazırlanmış gibiydi. Arkadaşıma "Burası kale mi?" diye sordum. Vikulov, anlamlı anlamlı göz kırptı, "Garip bir yapı, değil mi? Buranın komiserine pek büyük bir gelir sağlıyor!" dedi.

- Nasıl iş bu?

- Nasıl mı? Böyle işte. Kendilerine İsa süsü verip papazsız yaşayanların bir tarikatı vardır. İşittiniz mi hiç?

- İşittim.

- İşte onların başanası burada oturur.

- Kadın mı?

- Evet kadın. Onların Meryemi.

- Ne diyorsunuz?

- Dediğim gibi. Hem o kadar sertmiş, öyle buyruklar veriyormuş ki... Elinden binlerce ruble geçermiş. Bütün bu Tanrı annelerini bir elime geçirsem... Neyse, bırakalım bu konuyu.

Vikulov, köpeği Pegaşka'yı çağırdı. Pegaşka, yaman bir köpekti. Dehşetli koku alırdı, ama av kaldırmamasını beceremiyordu. Vikulov, o denli koşmaması için arka ayağını bağlamak zorunda kalmıştı.

Onun sözleri kafamda yer etti. Gizemli evin önünden geçmek için, kimi zaman bile bile yolumdan saptığım olurdu. Bir gün evin avlu kapısının önünden geçiyordum; garip değil mi, anahtarın kapıda gıcırdadığını işittim, sonra kapı kanatları yavaş yavaş açıldı, büyük bir at kafası göründü. Altın yeleleri yukarıya doğru bağlanmıştı. At cambazlarıyla at yetiştirenlerin kullandığı hafif bir araba yola çıktı. Arabanın maroken yastığı üzerinde, benden tarafta, otuz yaşlarında bir erkek oturuyordu. Pek yakışıklı, pek gösterişli bir adamdı. Tertemiz, kısacık bir kaftan giymişti, yalnızca alnının üstünden aşağı sarkan siyah kasketi değil, her şeyi siyahtı; çok iri yarı olan atı ağır ağır sürüyordu. Adamın yanında uzun boylu, kılıç yutmuş gibi dimdik bir kadın oturuyordu. Değerli, siyah bir şalla başını örtmüştü. Zeytin renginde kısa bir kadife kaftan, mavi bir yün eteklik giymişti. Beyaz ellerini gururla ve ağırbaşlılıkla göğsünün üstünde kavuşturmuştu. Araba soldaki yola sapmıştı. Kadın iki adım öteme geldi. Başını bana doğru biraz çevirdi. Ben de Evlampiya Harlova'yı tanıdım. Onu hemen tanıdım; bir an bile duraksamadım. Tanımamak olanaksızdı. Böyle gözleri, hele hem gururlu, hem tutkulu dudak çizgilerini kimsede görmemiştım. Yüzü daha uzamış, daha kurumuş, derisi biraz kararmıştı. Üzerinde yer yer buruşuklar görünüyordu. Ama en çok yüzü değişmişti. Yüzünün nasıl da kendine güvenir, sert, gururlu olduğunu sözle anlatmak güçtür. Her çizgisi, yalnızca egemenliğin verdiği rahatlığı gösteriyordu. Bana yönelen önemsemez bakışında, yine herkeste tam bir boyun eğiş görme alışkanlığı okunuyordu. Bu kadın, belliydi ki yalnızca kendisine tapanlarla değil, kendisine kul köle olan insanlarla çevrili yaşıyordu; belliydi ki her dileğinin, her buyruğunun hemen yerine getirilmediği zamanları unutmuştu bile!

Yüksek sesle:

- Evlampiya Martinovna! dedim. Biraz ürperdi, bana ikinci kez baktı. Korkuyla değil, aşağı gören bir öfkeyle. "Beni kim rahatsız etmeye yelteniyor?" der gibi baktı. Dudaklarını yarı açarak bir buyruk verdi. Yanında oturan erkek bir silkindi. Dizginlerle ata vurdu, at güçlü, hızlı bir tırısla ilerledi, araba uzaklaşıp gözden yitti.

O zamandan beri Evlampiya'ya hiç raslamadım. Martin Petroviç'in kızı bir Tanrı anası kılığına nasıl girmişti, bunu bir türlü anlayamıyordum. Kimbilir, bir gün "Evlampiya Tarikatı" adını alacak bir tarikat kuracaktır, belki de şimdiden kurmuştur. Bu dünyada neler olmuyor ki! İşte benim bozkırdaki "Kral Lear"imin ailesi ve başlarına gelenler konusunda size söyleyeceklerim bu kadar. Öyküyü anlatan arkadaş sustu; biraz daha konuştuk, sonra evlerimize dağıldık. Weimar, 1870.

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 114
RUDİN

Bu kitabın hazırlanmasında MEB Rus Klasikleri dizisinde yayınlanan birinci baskısı temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Yayına hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağustos 2000
TURGENYEV
RUDİN

Çeviren: Memduh Tezel

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüşüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.
Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır. Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik. Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık. Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz. Cumhuriyet

ÖNSÖZ

Büyük Rus yazarlarından İvan Sergeyeviç Turgenyev, 28 Ekim 1818'de Orel ilinde doğmuş ve 1883'te Fransa'da, Paris yakınlarındaki Bougival'de ölmüştür.

Soylu bir ailenin çocuğu olan Turgenyev, Almanya'da öğrenim görmüş, zamanının felsefe akımlarını benimsemişti. Aydın bir Rus yazarı olarak, ülkesinin durumunu görmezlik edemezdi. Rusya'yı, içinde bulunduğu yoksulluktan, bilisizlikten ve karanlıktan kurtaracak biricik yolun, insanlık kültürünü benimsemek olduğuna inanıyordu.

Şiir çalışmaları pek başarılı olmamakla birlikte, yazınsal etkinliğinin ikinci döneminde yazmaya başladığı romanlarıyla hemen tanındı. Ama kendisine yine de birçok ağır suçlamalar, aşağılamalar yöneltildi. Hükümetçe izlendi, yazılarını bastırmakta birçok engelle karşılaştı ve sonunda yurdu olan Rusya'dan ayrılmak zorunda kaldı.

Sığınmacı olarak bir süre Batı Avrupa'da yaşadı. Fransa'da daha uzun süre kaldı ve Fransız yazarlarıyla yakın ilişkiye giren ilk Rus yazarı oldu; bunların arasında Hippolyte Taine, Gustave Flaubert ve Guy de Maupassant başta geliyordu.

Turgenyev'in bütün yazınsal etkinliği, zamanının bir aynası niteliğindedir. Bütün öbür Rus yazarlarında olduğu gibi, Turgenyev'de de, yazın toplumsal yaşamla sıkı sıkıya bağlıdır. "Babalar ve Oğullar", "Avcının Notları", "... Arifesinde", "Bir Soylu Yuvası" ve "Duman" gibi yapıtlarında tutkuların ve toplumsal karşıtlıkların büyük bir yer tuttuğu görülür. Turgenyev, yazın'ın, toplumsal gelişmeye hizmetle yükümlü olduğu ilkesinden ömrü boyunca ayrılmamıştır. O, bu görevi yazarın topluma bir borcu saymıştır. Onun insanlığa, iyi ve kötü insanlara, yararlılara ve "gereksiz varlıklara" karşı olan sonsuz sevgisi de bu düşünceden doğmuş ve bunları birer tip olarak betimlediği yapıtlarında Rus yazınında erişilmez bir aşamaya yükselmiştir.

Dostoyevski, yazdığı bir makalede, İ.S. Turgenyev'in adına, "Rusya'ya, Avrupa yaşamına etkin olarak katılma hakkını sağlayan" Puşkin, Lermontov, Ostrovski ve Gogol'un adları arasında yer vermektedir. Bir başka yazısında, Turgenyev'le aralarında çıkan anlaşmazlıktan önce de Dobrolübov'un saldırılarını geri çevirdikten sonra, Turgenyev'i Rus yazarları arasında "en yazınsal yazar" diye nitelemektedir. Gerçekten de bu değerlendirme tümüyle yerindedir.

Turgenyev'in yazınsal etkinliğinin ikinci döneminde yazdığı öykülerinde, ruhunda gizlenen kuşkuyla coşkunluğun arasında bir uyum olduğunu, "Hamlet"le "Don Kişot"un ruh durumlarının onda bağdaştığını görüyoruz. Nitekim, "Hamlet ve Don Kişot" adlı makalesinde, Turgenyev'in ideale olan inancı, insana olan inancı biçiminde kendini göstermektedir.

Bu inanç ve bu ruhsal uyumu, Turgenyev, "Rudin", "Bir Soylu Yuvası", "... Arifesinde" ve "Babalar ve Oğullar" adlarını taşıyan, yüksek değerli dört yapıtında büyük bir ruh aydınlığıyla işlemiştir.

Turgenyev'in bu yapıtları, Puşkin'in "Yevgeniy Onegin", Gogol'un "Ölü Canlar" gibi en tanınmış başyapıtları arasında sayılabilir.

"Rudin" adlı ilk romanını 1855 yılında yazdı ve 1856'da bastırdı.

"Rudin" romanının kahramanı Dimitriy Nikolayeviç Rudin, felsefi görüşü olan aydın bir Rus gencidir; Batı'da ve en başta Almanya'da öğrenim görmüş birçok genç gibi, o da Hegel felsefesine kapılmıştır. Bu nokta, romanın birkaç yerinde belirtilmektedir. Yazarın söylediği gibi, Rudin "Alman şiirine, Alman coşumculuğuna ve felsefe dünyasına dalmış" bir düşünce adamıdır.

Rudin'de Turgenyev, XIX. yüzyılın 40. ve 50. yılları arasında Rusya'da türemiş olan "gereksiz adam"ı pek iyi betimlemiştir. Turgenyev'in güçlü kalemiyle ortaya çıkarılan bu "gereksiz adam"lar, Rusya'da feodal ilişkilerin çökmeye yüz tuttuğu sırada belirmiştir.

Bu tür insanlar, toplum yaşamında bir iyileştirme yapılması gereğini kavramış olmakla birlikte, tembellikleri yüzünden bunu başarma gücünden yoksundurlar. Düşünceleriyle istençleri arasında bir uçurum vardır. Turgenyev'in Rudin'i aslında Shakespeare'in Hamlet tragedyasının kahramanını anımsatmaktadır. Hamlet gibi, Rudin tipinde ve benzeri "gereksiz adamlar"da da incelikli, yüksek düşünceler, eğilimler vardır; ama ne çare ki, onlar da Hamlet gibi istençsiz, edilgin ve duraksayan varlıklardır. Rusya'daki toplumsal yaşam koşullarının ürünü olarak ortaya çıkan bu insanlar, yaşamda hep başarısız olmaya yazgılıdır.

Turgenyev, Rudin'in kişiliğinde "gereksiz insan"ın, "laf devî" ve "eylem cücesi"nin tam bir ilkörneğini yaratmıştır. Bu arada, Rus toplumunda ortaya çıkan önemli olaylardan hiçbirisi Turgenyev'in gözünden kaçmamış, bunların hepsi onun romanlarında incelenmiş ve betimlenmiştir.

Turgenyev, kendisinin de açıkladığı gibi, romanlarının bütün kahramanlarını gerçek yaşamda yakından tanıdığı insanlar arasından seçmekte ve bunları en doğal davranışlarıyla, kendisinden bir şey katmadan ortaya koymaktadır.

Bir yapıtına başlarken, "... Başarabilirsem, zamanımızın yaşamını, ülkemizdeki gerçek biçimiyle betimlemeye çalışacağım," demektedir.

Rudin'in belli başlı niteliklerinden biri, onun iş başarma isteğiyle yaptığı iş arasındaki karşıtlıktır. O, coşkulu olarak düşünceye dalıp çalışmanın, toplumsal eylemin, girişimci ve uygulayıcı bir insan olmanın gerektiğini düşünebilmekteyse de, kendinde bunu başaracak gücü bulamamaktadır.

Bu sınıfa giren insanlardaki bu karşıtlığı, Turgenyev açık olarak ortaya koymaktadır. Rudin, "gücünü boş sözlerle tüketmemek" gerektiğini coşkuyla anlatmakta; çalışmanın ve toplumsal eylemin yararlarından sık sık söz etmekte, ama aynı zamanda bunu yapmaya gücü yetmediğinden de acı acı yakınarak, "olgunlaşmamış bir varlık" olduğunu söylemektedir.

Rudin: "Karşıma çıkan ilk engelde ben kendimi artık yok olmuş duyumsuyorum" diyor.

Rudin'in bütün girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Onun köy ekonomisiyle ilgili işlerle uğraşmasından hiçbir şey çıkmıyor; eğitim işi kısa süreli ve başarısızdır; öğretmenliğe başlamasıyla vazgeçmesi bir oluyor; bir ırmağı yolculuğa elverişli duruma getirmek için çalışmaları da sabun köpüğü gibi patlayıp yok oluyor. Rudin'in, işi başarabilmek için ne gücü, ne sabrı, ne de durumu gereği gibi kavrayabilecek bilgi ve anlayışı vardır.

Rudin'in yaşama yeteneksizliği, onun Natalya Lasunska'yla ilişkilerinde de açıkça görülmektedir. Yüksekten konuşmalarıyla kızın dikkatini çekmiş, gönlünü büyülemiştir.

Natalya'nın güçlü sevgisine, bağlılığına, romanın kahramanı pek kararsız, belirsiz tavırlarla, sözlerle karşılık veriyor. Sonunda da "sanki sorumluluktan korkarak" duygularından dolayı kendini ayıplıyor.

Ancak Turgenyev, Rudin'de yalnızca olumsuz yanlar görmemektedir. İş yeteneği olmamakla birlikte, Rudin, Turgenyev'e göre yeni kuşakların eğiticisi görevini yapabilmektedir. Rudin'in söylevleri, Lejnev'e göre, "genç, doğanın Rudin gibi eyleme geçme yeteneğinden yoksun yaratmadığı ve düşüncelerini eylem alanına koymasını bilen yeni kuşakların ruhuna pek çok iyi tohum ekmıştır." Turgenyev, kahramanın asla hırslı olmayışını ve kişisel her şeyinden, toplumun yararına olarak el çekmeye hazır olduğunu, özellikle övünerek söylemektedir. Lejnev Rudin'e: "Bir işe her ne düşünceyle başlamış olursan ol, sen her seferinde kendi kişisel çıkarından özveride bulundun ve ne denli yağlı olursa olsun, kötü bir toprakta hiçbir zaman kök salamadın," diyor.

XIX. yüzyıl insanlardan girişim, istenç gücü ve edim istiyordu. Bunları başaramayan Rudinler, bir toplumsal güç olamazlardı.

Ama buna karşın Rudinler, yazarın kanısına göre, saygı ve sevgiyi hak eden kimselerdir. Bu gibi insanlar, yeni kuşakların çalışmalarına yol hazırlamışlardır. Turgenyev, kahramanının olumlu rolünü, işte bu noktada görmektedir.

Rudin romanı, o zamanın Rus soylularının iyilerini anlatmaktadır. Ama sonuçta hepsi de "gereksiz birer insan" olarak gösterilmektedir.

Memduh Tezel

I

Dingin bir yaz sabahıydı. Bulutsuz gökte güneş epeyce yükseldiği halde ovalarda hâlâ şebnemler parıltıyor; az önce uyanan koyaklardan güzel kokulu bir serinlik dalgası esiyor, henüz sessiz ve nemli olan ormanda erken uyanan kuşlar neşeli neşeli ötüşüyorlardı. Doruğundan eteklerine dek yeni çiçeklenmeye başlayan çavdar tarlasıyla örtülü bulunan tepede, küçük bir köy görünüyordu. Beyaz müslin entarili, yuvarlak hasır şapkalı ve şemsiyeli genç bir kadın dar patikadan köye doğru ilerliyor, küçük uşağı da uzaktan kendisini izliyordu. Kadın gezmekten zevk alıyormuş gibi yavaş yavaş yürüyordu. Çevredeki yüksek boylu çavdarlar üzerinde, ara sıra gümüş rengi, ara sıra da kırmızımtırak pırıltılarla tatlı tatlı hışırdayan uzun dalgalar geziniyor, yükseklerde çalı kuşları ötüşüyordu. Genç kadın gitmekte olduğu bu küçük köye, bir verst kadar uzaktaki kendi malı olan köyünden geliyordu. Adı, Aleksandra Pavlovna Lipia idi. Oldukça zengin, çocuksuz bir duldu. Emekli süvari yüzbaşısı olan kardeşi Sergey Pavloviç Valintsev ile birlikte oturuyordu. Kardeşi bekardı ve yurtluğa o bakıyordu.

Aleksandra Pavlovna köye varınca, köyün hemen kıyısında oldukça yıkık ve basık bir evin önünde durdu. Uşağını çağırdı, gidip ev sahibi kadının sağlığını sormasını buyurdu. Uşak çok geçmeden ak sakallı, yaşlı bir köylüyle döndü. Aleksandra Pavlovna:

- Nasıl? diye sordu.

Yaşlı adam:

- Daha yaşıyor, dedi.

- Görebilir miyim?

- Niye göremeyesiniz? Buyrun.

Aleksandra Pavlovna kulübeye girdi. İçerisi dar ve havasız, dumanla doluydu. Sedirde yatan biri kımıldanmaya ve inlemeye başladı. Aleksandra Pavlovna baktı ve yarı aydınlıkta yaşlı kadının kareli bir baş örtüsüyle bağlı, sararmış, buruşmuş yüzünü gördü. Ta göğsüne dek ağır köy giysileriyle örtülü yatan kadın, zayıf kollarını yavaş yavaş kıpırdatarak güçlkle soluk alıyordu.

Aleksandra Pavlovna yaşlı kadına yaklaşıp parmaklarını onun alnına koydu... Alnı ateş gibi yanıyordu.

Sedire doğru eğildi ve:

- Nasılsın Matrena, dedi. Kendini nasıl duyumsuyorsun?

Yaşlı kadın, Aleksandra Pavlovna'nın dikkatle yüzüne baktıktan sonra:

- Ah ah!... Kötüyüm yavrum, dedi. Vade geldi sanırım kızım.

- Tanrı acıyandır Matrena, belki iyileşirsin; gönderdiğim ilaçları aldın mı?

Yaşlı kadın içini çekerek oflamaya başladı ve yanıt vermedi; sorulana işitmemişti.

Kapının önünde duran yaşlı adam:

- Aldı, dedi.

Aleksandra Pavlovna ona dönerek sordu:

- Yanında senden başka kimse yok mu?

- Küçük kız torunu var, ama bırakıp bırakıp gidiyor. Çok pireli şey, yerinde durmuyor ki; ninesine su vermeye bile üşeniyor. Ben de çok yaşlıyım. Bu durumumla elimden ne gelir?

- Hastaneme götürsek mi acaba?

- Hayır efendim. Hastanede ne yapacak? Ölecek değil mi? Bunca yıl yaşadığı yetmez mi?

Demek ki Tanrı böyle istiyor. Sedirden kalkamıyor bile, hastaneye nasıl gider? Kaldıralım derken ölüverir.

Hasta inlemeye başladı:

- Ah güzel hanımcığım, ne olur yetimimi bırakma. Bizim efendiler uzakta. Sen de...

- Merak etme, ne gerekirse yapılır. Bak, sana çay ve şeker getirdim. Canın çekerse içersin, Aleksandra Pavlovna! (Bir an yaşlı köylüye bakarak) semaveriniz var değil mi, diye ekledi.

- Semaver mi? Semaverimiz yok, ama bulabiliriz.

- Öyleyse bulun. İsterseniz benimkini göndereyim. Torununa da söyle, buradan ayrılmasın. Bu davranışının çok ayıp olduğunu da anlat.

İki eliyle çayı ve şeker paketini tutan yaşlı adam, hiçbir şey söylemedi.

Aleksandra Pavlovna:

- Hoşçakal Matrena, dedi. Sana yine uğrayacağım. Sen de üzülme, ilaçlarını da zamanında al.

Yaşlı kadın başını kaldırıp Aleksandra Pavlovna'ya doğru uzanarak:

- Ver elini öpeyim hanımım, diye mırıldandı.

Aleksandra Pavlovna elini vermedi, eğildi ve hastanın alnından öptü. Çıkarken de yaşlı köylüye:

- Bana bak, dedi, ilaçları yazıldığı gibi vermeyi savsaklamayın. Çay da içirin.

Yaşlı adam yine yanıt vermedi, yalnızca eğildi.

Temiz havaya çıkan Aleksandra Pavlovna geniş bir soluk aldı. Şemsiyesini açıp evine gitmeye niyetlendiği sırada, sırtında gri ketenden eski bir palto ve başında aynı kumaştan bir kasketi olan otuz yaşlarında bir adam, ufak tekerlekli arabasıyla, birdenbire kulübenin köşesinden çıkıverdi. Aleksandra Pavlovna'yı görür görmez atını durdurarak ona doğru döndü. Geniş ve solgun yüzü, küçük açık gri gözleri ve aklaşmaya başlamış bıyıkları giysisinin rengine uyuyordu. Yorgun bir gülümsemeyle:

- Günaydın, dedi. Burada ne yaptığınızı öğrenebilir miyim?

- Bir hastayı ziyaret ettim. Ya siz nereden geliyorsunuz Mihaylo Mihaylıç?

Adı Mihaylo Mihaylıç olan bu adam, kadının gözlerine baktı, yeniden gülümsedi:

- Hastayı yoklamakla çok iyi ediyorsunuz. dedi. Hastanenize götürseniz daha iyi olmaz mı? diye ekledi.

- Pek güçsüz. Kimildatmaya gelmez.

- Peki!.. Hastanenizi kapatmak niyetinde değil misiniz?

- Kapatmak mı? Niçin?

- Hiiç, söz gelişi.

- Ne tuhaf bir düşünce. Bu nereden geldi akılınıza?

- Siz Lasunskaya ile sık sık görüşüyorsunuz ve sanırım onun etkisi altındasınız. Onun sözlerine bakılırsa, hastaneler, okullar hep boş ve gereksiz uydurmalarıdır. İyilik kişisel olmalı. Nasıl ki kültür işleri de aynıdır. Belki de o, bunları bir vicdan konusu olarak söylüyor. Kime öykünmeye çalıştığını anlamak isterdim.

Aleksandra Pavlovna gülmeye başladı:

- Darya Mihaylovna akıllı bir kadındır. Kendisini çok sever ve sayarım. Ama o da yanılabılır; bu bakımdan, her sözüne pek inanmam.

Arabasında oturmakta olan Mihaylo Mihaylıç:

- Çok iyi edersiniz; çünkü söylediklerine kendi bile inanmıyor. Sizinle karşılaştığıma çok sevindim.

- Bir şey mi var?

- Ne garip soru bu? Sizinle her zaman karşılaşmak insanın hoşuna gitmez mi sanki? Hele bugün, bu sabah serinliği gibi taze ve sevimlisiniz.

Aleksandra Pavlovna yeniden güldü.

- Niçin gülüyorsunuz?

- Niçin mi? Kompliman yaparken yüzünüzdeki soğuk ve cansız anlatımı görebilseydiniz! Son sözcüğü söylerken esnemediğinize şaşıyorum.

- Soğuk bir anlatımla, öyle mi? Size ateş gerek, ama bu, hiçbir şeye yaramaz: Birdenbire parlar, çevreyi dumana boğar ve söner...

- Ve ısıtır.

- Evet ısıtır. Ama yakar da...

- Yakarsa yaksın! Ne zararı var? Belki de daha iyidir...

Mihaylo Mihaylıç can sıkıntısıyla sözünü keserek:

- Bir kez olsun iyice yandıktan sonra nasıl konuşacağınızı görmek isterdim. Haydi, hoşçakalın, dedi ve kamçıyı hayvana vurarak yola koyuldu.

Aleksandra Pavlovna:

- Durun Mihaylo Mihaylıç, bize hangi gün geleceksiniz? diye bağırdı.

- Yarın. Kardeşinize selamlar.

Araba uzaklaştı.

Aleksandra Pavlovna, Mihaylo Mihaylıç'ın arkasından:

- Ne çuval gibi adam, diye düşündü.

Gerçekten de, Mihaylo Mihaylıç toz toprak içindeki vücudu, iki büklüm sırtı, kenarlarından sarı ve seyrekle saçları görünen kasketiyle bir un çuvalını andırıyordu.

Aleksandra Pavlovna yavaş yavaş ve gözleri yerde, evine doğru yürümeye başladı.

Yakınından gelen bir nal sesiyle durdu ve başını kaldırdı. Karşıdan kendisine doğru gelen atlı, kardeşiydi. Yanında orta boylu, ceketinin önü açık, ince bir boyunbağı ve gri şapkası olan bastonlu bir de adam yürüyordu. Bu adam, genç kadının çevresini görmeden dalgın dalgın yürüdüğünü gördüğü halde, uzaktan bile ona gülümsüyordu; kadın durur durmaz yaklaştı ve sevgi dolu denebilecek bir sesle:

- Günaydın Aleksandra Pavlovna, günaydın dedi.

- Aaa, Konstantin Diomidich, günaydın; Darya Mihaylovna'dan mı geliyorsunuz?

Genç adam neşeli bir yüzle:

- Evet efendim, öyle, dedi. Darya Mihaylovna'dan geliyorum. Beni size o gönderdi. Ben de yaya gelmeyi yeğledim... Güzel bir sabah ve ancak dört verstlik yol. Evinize uğradım, yoktunuz.

Kardeşiniz, Semenofka'ya gittiğinizi söyledi. Kendileri de tarlaya gitmek için hazırlanıyorlardı; ben de kendileriyle birlikte sizi karşılamaya çıktım. İşte böyle. Hoş bir gezinti değil mi?

Genç adam, Rusça'yı temiz ve yanlışsız, ama yabancı bir ağızla konuşuyordu; bundan da hangi ulustan olduğunu anlamak güçtü. Yüzünün çizgileri, Aryalı olduğu izlenimini veriyordu. Uzun ve iri bir burun, çıkık, iri ve devinimsiz gözler, kalın ve kırmızı dudaklar, yuvarlak bir alın, kapkara saçlar, kendisinin bir doğulu olduğunu gösteriyordu. Ama adı Pandelevski olan, iyiliksever ve

zengin bir dulun hesabına Beyaz Rusya'nın bir yerinde okumuş bulunan bu genç adam, Odesa'da doğduğunu söylüyordu. Bir başka dul kadın da onu memurluğa yerleştirmişti. Genellikle orta yaşlı kadınlar, kendisine önem veriyor ve onu koruyorlardı. Adam, aramasını da biliyordu. Şimdi de yurtluk sahibi zengin bir kadın olan Darya Mihaylovna Lasunskaya'nın evinde bir evlatlık ya da pansiyoner durumundaydı. Hoşsohbet, herkese yardım etmesini sever, duyarlı; tutkulu olmakla birlikte bunu gizleyebilen, tatlı sesli, oldukça iyi piyano çalan, karşısındakine gözlerini dikmek alışkanlığı bulunan bir kimseydi. Çok temiz giyinir, giysilerini yıllarca eskitmezdi. Geniş çenesini büyük bir özenle tıraş eder, saçlarını özene bezene tarardı.

Aleksandra Pavlovna onun sözlerini sonuna dek dinledikten sonra, kardeşine dönerek:

- Bugün de raslantılar birbirini kovalıyor; az önce de Lejnev ile konuştum, dedi.
- Onunla ha!.. Bir yere mi gidiyordu?
- Evet, hem de ne durumda, biliyor musunuz? Koşu arabasındaydı, sırtında keten bir torbayı andıran giysisiyle toz toprak içindeydi. Ne garip bir adam!
- Olabilir; ama iyi bir adamdır.

Padelevsky sanki şaşırılmış bir tavırla:

- Kim, dedi, Lejnev mi?

Volintsev:

- Evet, Mihaylo Mihayliç Lejnev, diye yanıt verdi. Hoşçakal kardeşim, senin tarlanda darı ekiyorlar, ben de ne yazık ki tarlaya gitmek zorundayım. Bay Padelevsky seni evine dek götürür, diyerek atını sürdü.

Konstantin Diomidich:

- Büyük bir sevinçle, dedi ve kolunu Aleksandra Pavlovna'ya verdi. Kadın da onun koluna girdi; ikisi birden yurtluğa doğru yürümeye başladılar.

Aleksandra Pavlovna'nın kolunda yürümesi, Konstantin Diomidich'e büyük bir haz veriyor gibiydi. Küçük adımlarla yürüyerek gülümsüyor, doğulularinkine benzeyen gözleri nemleniyordu. Sık sık böyle olurdu. Konstantin Diomidich için, kendinden geçip gözyaşı dökmek işten bile değildi. Aslında böyle genç, güzel ve hoş bir kadını koluna takıp götürmek, kimin hoşuna gitmezdi ki? Bütün (....) ili, Aleksandra Pavlovna'dan 'olağanüstü bir kadın' diye söz ediyordu ve halk bu görüşünde yanılmıyordu. Onun kadifeyi andıran kahverengi gözleri, altına çalan kumral saçları, yuvarlak yanaklarındaki gamzeler gibi güzellikleri şöyle dursun, yalnızca düzgün ve hafifçe yukarı kalkık küçük burnu bile her ölümlüyü çıldırtmaya yeterdi. En güzel yanı da sevimli yüzündeki anlatımdı. İçten, sevecen ve uysal olan bu anlatım, herkesi büyülüyor ve çekiyordu. Bir çocuk gibi bakar ve gülerdi. Hanımlar bile, onu ancak biraz basitçe buluyorlardı ki, bir kadının isteği bundan başka ne olabilirdi.

Aleksandra Pavlovna:

- Demek ki sizi bana, Darya Mihaylovna gönderdi öyle mi?

Padelevski 's' harfini İngilizcenin 'th'si gibi söyleyerek:

- Evet, gönderdiler, dedi. Bugün kendilerine yemeğe gitmenizi çok istediklerini söylememi buyurdular. (Padelevski, üçüncü kişiler, özellikle hanımlar için, kesinlikle çoğul ekini kullanırdı.) Bekledikleri yeni bir konukla sizi de tanıştırmak istiyorlar.

- Kimmiş o?

- Muffel adlı biri. Baron Kameryunker, Petersburg'tan geliyormuş. Darya Mihaylovna geçenlerde kendisiyle Prens Garinlerde tanışmış. Onu çok övüyor. Ondan; ince tavırlı, kültürlü ve genç bir adam diye söz ediyor. Baron hazretleri aynı zamanda yazınla da uğraşıyorlar; daha doğrusu... Aman ne güzel kelebek; dikkatinizi ona çekmeme izin verir misiniz?... Daha doğrusu, ekonomi politikte. Çok ilginç bir konu hakkında bir makale yazmış; bu konuda Darya Mihaylovna'nın görüşünü öğrenmek istiyor.

- Ekonomi politikte ilgili makalesi hakkında mı?

- Evet, ama yalnızca dil bakımından Aleksandra Pavlovna, yalnızca dil bakımından. Darya Mihaylovna'nın bu konuda bilgisi olduğundan, belki sizin de haberiniz vardır. Jukovsky bile sırası geldikçe ona danışırdı. Odesa'da bulunan ve iyi niyetli biri olan koruyucum yaşlı Roksolan Mediaroviç Ksandrika bile... Sanırım, onun adını işitmişsinizdir.

- Hayır, hiç işitmedim.

- Nasıl olur da böyle bir kişinin adını duymazsınız? Şaşılacak şey!.. Demek istiyorum ki Roksolan Mediaroviç bile Darya Mihaylovna'nın Rusça bilgisine çok önem verirdi.

Aleksandra Pavlovna:

- Baron Pedant olmasın, diye sordu.

- Hayır, asla! Darya Mihaylovna'nın söylediğine bakılırsa, onun bir sosyete adamı olduğu ilk görünüşte anlaşılıyormuş. Beethoven üzerine öyle parlak konuşmalar yapıyormuş ki, yaşlı prens bile coşmuş... Açık söyleyeyim, bu konuşmayı dinlemek isterdim; çünkü beni ilgilendiren bir konudur. Size bu güzel kır çiçeğini sunmama izin verir misiniz?

Aleksandra Pavlovna çiçeği aldı ve birkaç adım yürüdükten sonra yola düşürdü... Evine ancak iki yüz adım kadar bir uzaklık kalmıştı. Yakın bir tarihte yapılan ve sıvanan bu evin, geniş ve aydınlık pencereleriyle, yaşlı kayın ve ıhlamur ağaçlarının yeşillikleri arasından sevimli bir görünüşü vardı.

Verdiği çiçeğin yere düşürülmesinden biraz incinen Pandelevski:

- Darya Mihaylovna'ya nasıl bir yanıt götürmemi buyurursunuz? dedi. Yemeğe buyuracak mısınız? Kardeşinizi de rica etmişlerdi.

- Kesinlikle geleceğiz. Ya Nataşa, nasıllar?

- Natalya Aleksiyeve Tanrı'ya şükür iyidirler. Darya Mihaylovna'nın yurtluğuna giden yolun dönemecini geçtik bile; ben izninizi rica edeceğim.

Aleksandra Pavlovna durdu ve duraksamalı bir sesle:

- Bize uğramayacak mısınız? diye sordu.

- Buna çok hoşnut olurum, ama geç kalmaktan korkuyorum. Darya Mihaylovna, Talberg'in yeni bir etüdünü dinlemeyi istiyorlardı. Hazırlamam ve çalışmam gerek. Bundan başka, şunu da belirtiyim ki, benim konuşmamdan zevk duyacağınızı da sanmıyorum.

- Aman o nasıl söz? Neden duymayayım ki?

Pandelevski göğüs geçirerek, anlamlı bir tavırla gözlerini yere dikti. Biraz sustuktan sonra da eğildi ve:

- Hoşçakalın Aleksandra Pavlovna, dedi ve bir adım geri çekildi.

Aleksandra Pavlovna evine doğru yürümeye başladı.

Konstantin Diomidich de kendi yolunu tuttu. Yüzündeki gülümseme birden silindi, yerini öfkeli denecek denli gururlu bir görünüm aldı. Yürüyüşü bile değişti: Şimdi daha geniş adımlar atıyor ve daha sert basıyordu. İlgisiz bir edayla bastonunu sallaya sallaya iki verst yürümüştü ki birdenbire yine sırttı; yolun kıyısında, yulaf tarlasındaki danaları kovalayan oldukça güzel bir köylü kızı görmüştü. Sinsi bir erkek kedi gibi yaklaşıp kızla konuşmaya başladı. Kız ilkin yanıt vermeyerek yalnızca kızardı ve gülümsediyse de, sonradan giysisinin yeniyle ağzını kapatarak başını yana çevirdi ve:

- Git yoluna efendi, dedi, yoksa...

Konstantin Diomidich işaret parmağıyla kıza bir korkutma işareti yaptıktan sonra evine peygamber çiçekleri getirmesini buyurdu.

- Peygamber çiçeklerini de ne yapacaksın? Başına mı öreceksin? Haydi defol; yoksa...

Konstantin Diomidich:

- Beni dinle sevimli güzelim, diye söze başlamıştı ki genç kız onun sözünü keserek:

- Başımdan çekilsene be! Bak, küçük beyler geliyor, diye bağırdı.

Konstantin Diomidich başını çevirip baktı; gerçekten, yol boyunca Darya Mihaylovna'nın oğulları koşuyor, arkalarından da üniversiteyi henüz bitirmiş, 22 yaşlarında genç bir adam olan öğretmenleri Basistov geliyordu. Basistov, sıradan yüzlü, iri burunlu, dudakları kalın, domuz gözlü, çirkin, beceriksiz ama iyi yürekli, namuslu, dürüst, boylu boslu bir delikanlıydı.

Gelişigüzel giyinir, saçlarını da şıklıktan değil tembellikten kestirmezdi. İyi yemesini, iyi uyumasını sevdiği gibi, iyi bir kitabı, heyecanlı bir tartışmayı da severdi ve bütün yüreğiyle Pandelevski'den nefret ederdi.

Darya Mihaylovna'nın çocukları kendisine hayrandılar; ama ondan hiç korkmazlardı. Geri kalan bütün ev halkıyla da senlibenliydi. Bu durum, ufak tefek şeylere önem vermediğini söylemesine karşın, ev sahibinin hoşuna gitmiyor gibiydi.

Konstantin Diomidich:

- Günaydın yavrular, diye söze başladı; bugün ne de erken gezmeye çıkmışsınız, dedikten sonra Basistov'a dönerek:

- Ben de erken çıktım. Doğayı severim. Benim zayıf yanımda bu, dedi.

Basistov mırıldandı:

- Doğadan nasıl zevk aldığınızı gördük.

- Siz maddeci bir insansınız, aklınıza hemen neler geldiğini Tanrı bilir. Sizi iyi tanırım.

Pandelevski Basistov'la ya da ona benzer kimselerle konuşurken çok kolay sinirlenir, (s) harflerini hafif bir ısıklık gibi söylerdi.

Basistov gözlerini sağa sola oynatarak:

- Bu genç kıza, dedi, sanırım yolu soruyordunuz, değil mi?

Pandelevski'nin yüzüne baktığını duyumsuyor ve bu, hiç hoşuna gitmiyordu.

- Sizin maddeci bir insan olduğunuzu yine söylüyorum, işte bu kadar. Siz, her şeyin ancak bayağı yönlerini görmek istiyorsunuz.

Basistov birdenbire:

- Çocuklar, dedi. Şu çayırdaki söğüdü görüyor musunuz? Bakalım ona hanginiz daha önce koşarak gidebileceksiniz? Bir... iki... üç!

Çocuklar var güçleriyle söğüde doğru koşmaya başladılar. Basistov da arkalarından fırladı.

Pandelevski "Çok kaba bir adam, çocukları da kendine benzetecek.. tam anlamıyla kaba!" diye düşündü. Kendi ince ve düzgün boyuna bosuna hoşnut bir göz attıktan sonra, ceketinin koluna parmaklarıyla bir iki vurdu; yakasını silkeleyerek yola koyuldu. Odasına geldiğinde, sırtına eski bir oda üstlüğü geçirdi ve düşünceli bir yüzle piyanonun başına geçti.

II

Darya Mihaylovna Lasunskoy'un evi (...) ilinin hemen hemen en iyi yapısı sayılırdı. Geçen yüzyılın zevkine uygun olarak, Rastrelli'nin planlarına göre taştan yapılmış olan bu ulu yapı, orta Rusya'nın büyük ırmaklarından birinin eteklerinden aktığı bir tepede yükseliyordu. Yüksek bir memurdan dul kalan Darya Mihaylovna da zengin ve tanınmış bir hanımdı. Pandelevski, onun bütün Avrupa'yı, bütün Avrupa'nın da onu tanıdığını söylüyorduysa da, Avrupa onu pek tanımazdı; dahası, Petersburg'da bile önemli biri sayılmazdı; ancak, Moskova'da onu herkes tanır, ziyaretine giderdi. Darya Mihaylovna yüksek sosyetedendi; biraz tuhaf, pek de iyi yürekli olmayan, bununla birlikte çok akıllı bir kadın diye tanınıyordu. Gençliğinde pek güzeldi; şairler onun için şiirler yazar, gençler kendisine âşık olur, önemli kimseler de peşini bırakmazlardı. Ancak o zamandan beri 25-30 yıl geçmiş ve eski çekiciliğinden de iz kalmamıştı. Onu ilk kez görenler, ellerinde olmadan, kendi kendilerine bu zayıf, sarı, sivri burunlu, oldukça genç kadın nasıl olur da eskiden çok güzel olabilir diye düşünüyorlardı. Acaba bir zamanlar kendisine övgüler yağdırılan kadın, bu kadın mıydı? Herkes, ölümlü olan her şeyin böylesine değişmesine içinden şaşardı. Pandelevski'ye bakılırsa, onun olağanüstü güzel olan gözleri, hiç değişmemişti; ama aynı Pandelevski, bütün Avrupa'nın onu çok iyi tanıdığını da ileri sürerdi.

Darya Mihaylovna, her yaz çocuklarıyla birlikte (3 çocuğu vardı, biri 17 yaşındaki kızı Natalya, ötekiler 10 ve 9 yaşlarındaki oğulları) köye gelir, özgürce yaşardı; yani erkekleri, özellikle evli olmayanları kabul ederdi. Taşralı kadınlara pek dayanamazdı. Bunlar da kendisini çekiştirmekten geri kalmazlardı. Onlara göre Darya Mihaylovna burnubüyük, ahlaksız ve çok acımasız bir kadındı; en önemlisi de, o olağanüstü özgür konuşmasıydı. Gerçekten Darya Mihaylovna köyde kendisini sıkımayı hiç sevmezdi. Özgür, yalın davranışlarında, büyük kentlerde yaşamış ünlü bir kadının çevresindeki silik küçük varlıkları küçümsüyormuş gibi bir hal seziliyordu. O, kentli ahbablarına karşı da çok özgür ve alaycıydı, ama onları küçümser bir tavrı yoktu.

Okurlarım, astlarına karşı çok dalgın ve ilgisiz olan kimselerin, üstlerine karşı hiçbir zaman dalgın ve ilgisiz olmadıklarının ayırımına vardınız mı? Bu niçin böyledir? Bununla birlikte bunun gibi sorular bizi hiçbir sonuca götürmez. Konstantin Diomidich, Talberg etüdünü sonunda ezberledikten sonra, temiz ve neşeli odasından konuk odasına indiğinde, bütün ev halkını oraya toplanmış olarak buldu. Söyleşi başlamıştı. Elinde yeni bir Fransız broşürünü sallayan ev sahibi hanım, ayaklarını toplayarak geniş bir divanın üzerine yerleşmişti. Pencerenin önündeki

gergefin bir yanında renkli bonesinin altından takma kara saçları görünen, kulakları pamukla tıkalı, 60 yaşlarında ve kuru bir kız olan eğitimci Matmazel Boncourt oturuyordu. Kapı önündeki köşeye Basistov yerleşmiş gazete okuyordu, yanında da Petya ile Vanya dama oynuyorlardı. Sobanın yanında, elleri arkasında, esmer yüzlü, ufacık gözleri fıldır fıldır dönen, ak saçları karmakarışık, orta boylu bir bey oturuyordu. Bu, Afrikan Semenich Pigasov adında biriydi.

Bay Pigasov çok tuhaf bir adamdı. Sanki bütün dünyaya ve özellikle de kadınlara küskündü. Sabahtan akşama dek, kimi zaman çok yerinde, kimi zaman da oldukça yersiz, ama her zaman zevkle söver sayardı. Sinirli olduğu sıralarda çocuk gibi davranırdı; gülüşü, sesinin tonu, bütün benliği sanki safrayla dolmuştu. Darya Mihaylovna, kendisini sevinerek kabul ederdi; çünkü, bu davranışlarıyla onu eğlendiriyordu. Davranışları gerçekten de eğlenceliydi. Her şeyde abartıya kaçmak Pigasov'un özelliği idi. Örneğin: Yanında herhangi bir yıkımdan söz edilse (bir ağaca yıldırım düşmesi, değirmeni su basması ya da bir köylünün baltayla kendi elini koparması gibi), ilgi ve sertlikle, "Kadının adı neydi?" diye sorar, şu ya da bu yıkımın nedeni olan kadının adını öğrenmek isterdi. Çünkü Pigasov'a göre her yıkıma, dikkatle incelenirse, kesinlikle bir kadının yol açtığı görülürdü. Bir gün kendisini ağırlamak için üsteleme ve birşeyler ikram etmek isteyen çok az tanıdığı bir kadının önünde diz çöküp, yüzündeki korkunç görünüme karşın gözleri yaşararak, ona hiçbir kötülük yapmadığını, kendisine dokunmamasını, artık evine ayak bile basmayacağını yalvararak söylediği görülmüştür. Yine bir gün, Darya Mihaylovna'nın çamaşırcılarından biri, atının bayır aşağı inerken huysuzlanması üzerine arabadan yuvarlanmış ve az kalsın ölecek duruma gelmişti. O günden beri Pigasov bu attan, "Ne iyi huylu bir hayvandır o!" diye söz ediyor ve o bayırla hendeği de çok şairane buluyordu. Yaşam Pigasov'a gülmediği içindir ki, böyle garip bir tavır takınmıştı. Yoksul bir ailenin çocuğuydu. Ufak tefek memurluklarda bulunan babası da çok az okur yazardı; oğlunun öğrenim ve eğitimiyle ilgilenmiyordu. Bütün işi oğlunu giydirip yedirmektir. Bu çocuğa yalnızca annesi yüz verirdi, ama o da pek erken ölmüştü. Pigasov kendi kendini yetiştirdi; ilçe okuluna girdi, sonradan liseye geçti, Fransızca, Almanca, hatta Latince öğrendi. Liseyi parlak bir diplomayla bitirerek Derpt Üniversitesi'ne gitti; orada sürekli yoksullukla savaştı ve çalışıp çabalayarak üç yıllık öğrenimini de tamamladı. Çok yetenekli değildi; her şeyde sabırlı ve dirençli olmasıyla göze çarpardı. En güçlü yanı da yükselme tutkusuydu. Yazgısına inat olsun diye, sosyeteye girmek, başkalarından geri kalmamak istiyordu. İyi okuması ve Derpt Üniversitesi'ne girmesi de hep bu tutkunun sonucuydu. Yoksulluk onu sinirlendirmekle birlikte her şeyi görmek, kurnaz olmak ve her konuyu dikkatle karşılamak, merakını da geliştirmişti. Kendine özgü bir konuşma biçimi vardı. Gençliğinden beri kötümserdi ve sinirli bir tavırla konuşmayı alışkanlık edinmişti. Düşünceleri genel düzeyi aşmıyordu, ama öyle bir konuşması vardı ki, yalnızca akıllı değil, çok akıllı bir insan izlenimini veriyordu. Aday sanını kazandığında da kendini bilimsel çalışmalara verdi. Başka herhangi bir alanda arkadaşlarına hiçbir biçimde yetişemeyeceğini anlamıştı. (Arkadaşlarını yüksek sosyeteden seçmeye çalışırdı. Bu arkadaşlarına durmadan sövüp saymakla birlikte, onlara sokulmasını ve kendilerine iltifat etmesini de becerirdi.) Ancak doğrusunu söylemek gerekirse, bu alanda da gereçleri yetmemiştir. Kendini bilim aşkıyla değil, ama tutkusu nedeniyle yetiştiren Pigasov, aslında çok az şey biliyordu. Denemeleri de korkunç biçimde iflas etmişti. Oysa onunla aynı odada oturan ve her zaman alay ettiği orta derecede yetenekli ama sıradan ve sağlam eğitim almış bir üniversite öğrencisi, tümüyle başarılı olmuştu. Bu başarısızlık Pigasov'u çileden çıkardı. Bütün kitaplarını, defterlerini yaktı ve memur oldu. Önceleri işleri kötü değildi. Bütün işlemleri bilmemekle birlikte, kendine çok güveniyordu. Çalışkan bir görünüşü vardı; bir an önce yükselmeyi istediye de, tutturamadı, ayağı kaydı ve emekliye ayrılmak zorunda kaldı. Köyünde satın aldığı yurtlukta üç yıl oturduktan sonra, birdenbire özgür ve alaycı davranışlarıyla avladığı yarı bilisiz ve yurtluk sahibi zengin bir kadınla evlendi. Ama artık Pigasov'un sınırları çok bozulmuş olduğu için, evlilik yaşamı da kendisine ağır geliyordu. Karısı birkaç yıl birlikte yaşadıkdan sonra gizlice Moskova'ya kaçmış ve açık göz bir dalavereciye, kocasının henüz yaptırdığı köşkün içinde bulunduğu yurtluğunu satmıştı. Bu son darbeye temelden sarsılmış olan Pigasov, karısını dava etmişse de, hiçbir şey kazanamamıştı. Günlerini yalnız başına geçiriyor, arkalarından ve hatta yüzlerine karşı kötülediği ve ciddi hiçbir korku vermediği halde kendisini zoraki bir gülümsemeyle karşılayan komşularını dolaşıyor ve hiçbir zaman eline kitap almıyordu. Yüze yakın köylüsü vardı ki bunların herhangi bir sıkıntıları yoktu. Pandelevski salona girer girmez, Darya Mihaylovna:

- Aaaa... Constantin, Alexandrine gelecek mi? diye sordu.

Constantin Diomidich hoş bir davranışla çevresine selam verip, üçgen biçiminde kesilen ve özenle taranmış olan saçlarına şişman ama beyaz ve uzun tırnaklı eliyle dokunarak:

- Aleksandra Pavlovna, size teşekkür etmemi ve çağrınızın kendileri için büyük bir zevk olduğunu söylememi buyurdular.

- Volintsev de gelecek mi?

- Evet, onlar da gelecek.

Darya Mihaylovna, Pigasov'a dönerek sözünü sürdürdü:

- Demek ki Afrikan Semenich, size göre bütün kızlar olağandışıdır, öyle mi?

Pigasov'un dudakları bir yana büzüldü ve sinirle dirseğini sallamaya başladı. Ağır bir sesle (sinirli olduğu zamanlar yavaş ve teker teker konuşurdu):

- Ben diyorum ki, dedi, küçük hanımlar genellikle... kuşkusuz ki, şu toplantımıza katılanlardan söz etmiyorum...

Darya Mihaylovna:

- Ama bu, onlar için de aynı şeyi düşünmenize engel olmaz, diyerek onun sözünü kesti.

Pigasov:

- Ben onları söylemek istemiyorum, diye yineledi. Bütün küçük hanımlar genellikle ve son derece olağandışıdır; kendi duygularını olağandışı bir yolla belirtirler. Örneğin, küçük hanımlar bir şeyden korksalar, bir şeye sevinse ya da bir şeye üzülseler, kesinlikle önce vücutlarına zarif bir poz veririr (Pigasov çirkin bir tavırla eğilerek kollarını açtı) ve ancak bundan sonra, "Ah!.." der, ya güler ya da ağlarlar. Bununla birlikte (o dakikada kendinden hoşnut bir tavırla gülümsedi), bir gün son derece olağandışı olan bir küçük hanımdan, sahte olmayan bir duygusunu dinlemeyi başardım.

- Bu nasıl oldu?

Pigasov'un gözleri parladı:

- Ben, arkasında durup akçakavaktan yapılmış bir sopayla böğrüne indirdim, o da öyle bir çığlık kopardı ki, kendisine, "Bravo, bravo!" dedim, "İşte bu, doğal bir ses, gerçek bir çığlıktır; ileride de hep böyle davranın".

Odadakilerin hepsi gülmeye başladılar.

Darya Mihaylovna sanki bağırarak:

- Ne saçma şeyler söylüyorsunuz, Afrikan Semenich dedi. Sizin sopayla bir kızın böğrüne vuracağını hiç inanır mıyım?

- Vallahi, hem de kaleleri savunurken kullanılanlara benzeyen kocaman bir sopayla.

Matmazel Boncourt kahkahayla gülen çocuklara öfkeyle bakarak ağlamaklı bir sesle:

- Mais c'est une horreur ce que vous dites la monsieur! dedi.

Darya Mihaylovna da:

- Siz onu tanıyorsunuz, sakın sözlerine inanmayın, diye mırıldandı.

Ama sinirlenen matmazel uzun süre yatışmadı ve kendi kendisine sövüp saydı. Pigasov:

- Bana inanmayabilirsiniz, diyerek soğukkanlı bir sesle sözünü sürdürdü, inanın ki söylediklerim tümüyle doğrudur. Bunu benden başka kim bilir? Bundan başka komşumuz Çepuzova Yelena Antonovna'nın öz yeğenini aklıktan nasıl öldürdüğünü bana anlattığını, dikkat edin, kendisinin anlattığını söylersem, sanırım yine inanmayacaksınız.

- Amma da uyduruyorsunuz.

- İzin verip anlatacaklarımı dinleyin de, buna sonra karar verin. Dikkat edin ki ona kara çalmak istemiyorum, bir insanın bir kadını sevebileceği kadar da kendisini seviyorum; evinde, takvimden başka tek bir kitap bulamazsınız; yalnızca yüksek sesle okur.. bu alıştırmadan sonra da terlediğini duyumsayarak gözlerinin dışarı fırladığından yakını. Kısacası, o iyi bir kadındır, kendisinin oda hizmetçileri de çok şişman şeylerdir. Durup dururken ne için ona kara çalayım?

- Eh, dedi Darya Mihaylovna, Afrikan Semenich artık atına bindi. Akşama dek inmez.

- Ben mi ata bindim? Ya kadınlar?.. Onların hiç inmedikleri.. belki uyurken indikleri.. tam üç tane at var...

- Bu üç at dediğiniz nasıl şeylermiş bakalım?

- Anıştırma yapmak, başa kakmak ve iğnelemeli konuşmak.

- Biliyor musunuz Afrikan Semenich, diye Darya Mihaylovna söze başladı, sanırım kadınlara karşı beslediğiniz öfke boşuna değildir. Öyle görünüyor ki kadının biri...

Pigasov onun sözünü kesti:

- Beni incitti mi diyeceksiniz?

Darya Mihaylovna biraz şaşırdı, çünkü Pigasov'un mutlu olmayan evliliğini anımsamıştı, yalnızca başını salladı.

Pigasov:

- Gerçekten bir kadın beni çok kırdı; oysa ne iyi yürekliydi.

- Kimmiş o kadın?

Pigasov alçak bir sesle:

- Annem, dedi.

- Anneniz mi? Nasıl olur da sizi kırabilir?

- Beni dünyaya getirmekle!

Darya Mihaylovna kaşlarını oynattı:

- Sanırım, dedi, konuşmamız neşeli olmayan konulara yöneldi... Constantin, bize Talberg'in yeni etüdünü çalar mısınız? Belki müzik Afrikan Semenîç'i yatıştırır. Orfey, yaban hayvanlarını bile müzikle yatıştırırdı.

Konstantin Diomidîç piyanonun başına geçerek etüdü oldukça iyi çaldı. Natalya Aleksiyeвна onu baştan dikkatle dinlediye de, sonra yine işine daldı.

Darya Mihaylovna:

- Merci, c'est charmant, Talberg'i severim, il est si distingué. Afrikan Semenîç, niçin bu kadar daldınız?

Ağır ağır söze başlayan Pigasov:

- Dünyada üç tür bencil olduğunu düşünüyordum. Kendileri yaşayıp başkalarını da yaşatan benciller; kendileri yaşayıp başkalarını yaşatmayan benciller ve kendileri yaşayamadıkları gibi başkalarını da yaşatmayan benciller... Kadınların çoğu bu üçüncü öbektendir.

- Doğrusu büyük bir incelik! Yalnız bir şeye şaşıyorum Afrikan Semenîç: Verdiğiniz yargılarda kendinize nasıl da güveniyorsunuz! Sanki hiçbir zaman yanlış yapmamışsınız gibi.

- Bunu kim söylüyor. Ben de yanılıyorum. Erkek de yanılabilir; ama biz erkeklerle kadınların yanlışları arasındaki ayrımı biliyor musunuz? Bilmiyorsunuz değil mi? Örneğin erkek, iki kez iki dört değil de beş ya da üç buçuk eder diyebilir; ama kadın, iki kez ikinin bir ispermeçet mumu olduğunu söyler ki, aradaki ayrım işte budur.

- Bunu sanırım sizden daha önce de işitmişim... İzin verirsiniz bir şey soracağım; şimdi dinlediğiniz müzikle, üç tür bencil vardır yolundaki düşüncenizin arasında ne ilgi var?

- Hiçbir ilgi yok; aslına bakarsanız, ben müziği de dinlemedim.

Darya Mihaylovna, Griboyedov'un şiirini biraz değiştirerek:

"- Ey kardeşim! Görüyorum ki sen yola gelmeyeceksin;, boşuna uğraşmayalım," dedi ve sözünü sürdürerek, müzik de hoşunuza gitmediğine göre, öyleyse neyi seviyorsunuz? Yazını mı yoksa?

- Yazını severim, ama şimdikini değil.

- Niçin?

- Anlatayım... Yakın bir tarihte, Oka ırmağını bir beyle birlikte salla geçiyorduk. Sal, yalçın bir kıyıya yanaştı, arabaları saldan elle çekerek çıkarmak gerekiyordu. Beyin arabası ağırcaydı, kayıkçılar arabayı kıyıya çıkarmak için uğraşırken, bey salda durup kendisi taşıyormuş gibi öyle bir ıkınıyordu ki, insan elinde olmadan ona acıyordu. Kendi kendime, işte işi paylaşmanın yeni bir yöntemi diye düşünmüştüm. İşte bugünün yazını da aynıdır; biri yüklenip işi yapıyor, başkaları ıkınıyor.

Darya Mihaylovna gülümsedi.

Susmak bilmeyen Pigasov ise:

- Buna da zamanın yaşayışını betimlemek, toplumsal sorunlara karşı derin bir ilgi ve daha bilmem neler deniyor... Bu büyük sözlerden bıktım artık.

- Oysa, sizin saldırdığınız kadınlar, hiç olmazsa böyle büyük sözler söylemiyorlar.

Pigasov omuz silkti.

- Söylemiyorlar, çünkü beceremezler.

Darya Mihaylovna hafifçe kızardı ve zorlama bir gülümsemeyle:

- Afrikan Semenîç, dedi, gittikçe küstahlaşıyorsunuz.

Odayı bir sessizlik kapladı.

Birdenbire erkek çocuklardan biri Basistov'a dönerek sordu:

- Zolotonoşa nerede?

Pigasov söze karışıp:

- Poltava ilinde sevgili çocuğum, Ukrayna'nın tam göbeğinde dedi. Böylece konunun değişmesine sevinmişti. Yazından söz ediyorduk değil mi? Çok param olsaydı hemen Ukraynalı bir şair kesilirdim.

Darya Mihaylovna karşı çıktı:

- Daha neler. Şaire bakın... Ukrayna dilini biliyor musunuz sanki?

- Hiç bilmiyorum, buna gerek de yok.

- Nasıl gerek olmaz?

- Öyle işte, gerekli değil. Bir parça kâğıt alıp üstüne de "düşünce" diye bir başlık attıktan sonra şöyle yazarsınız: "Ey benim yazgım, kismetim," ya da "Oturmuş kazak Nalivayka höyük üstüne"; sonra da "Dağlar üzerinden, tarlalar üzerinden serçeler sığıyor hop hop" ya da buna benzer şeyler; işte şiir tamamdır. Bas ve yayınla. Bunu okuyan bir Ukraynalı da, elini şakağına götürür ve kesinlikle ağlar; onlar çok duyguludurlar!

Basistov bağırarcasına:

- İzin verin, neler söylüyorsunuz? Bu hiçbir şeye benzemiyor. Bir zamanlar Ukrayna'da da oturdum; orasını sever, dilini de bilirim. "Graye, graye voropaye" sözlerinin hiçbir anlamı yoktur.

- Belki, ama yine de Ukraynalıyı ağılatır. Dilden söz ediyorsunuz. Ukrayna'da dil var mı sanki!

Bir kezinde, bir Ukraynalıdan aklıma gelen ilk tümceyi çevirmesini rica etmiştim. Tümce şuydu: "Gramer, doğru okuma ve yazma sanatıdır". Bu tümceyi nasıl çevirdiğini biliyor musunuz?

Gramer sözcüğündeki sesli harfleri kalınlaştırdı, öteki sözcüklerin arkasına da birer (ı) ekledi; hepsi bu... Ne dersiniz, sizce bu dil bağımsız mıdır? Bunu bir dil olarak kabul etmektense, ben, en iyi arkadaşımı havanda ezmeye razıyım.

Basistov karşı çıkmak istediye de, Darya Mihaylovna:

- Bırakın onu, dedi, biliyorsunuz ki ağızından karşıtlamalardan başka tek söz işitemezsiniz.

Pigasov alaylı bir tavırla gülümsedi. İçeri giren uşak, Aleksandra ile kardeşinin geldiklerini haber verdi.

Darya Mihaylovna, konukları karşılamak için yerinden kalktı ve kendisine doğru yaklaşan genç kadına:

- Günaydın Aleksandrine. Ne iyi ettiniz de geldiniz. Günaydın Sergey Pavliç.

Volintsev, Darya Mihaylovna'nın elini sıktıktan sonra, Natalya Alekseyevna'ya yaklaştı.

Pigasov:

- Nasıl, diye sordu, yeni tanışmış olduğunuz baron bugün gelecek mi?

- Evet gelecek.

- Kendisi için büyük bir düşünür diyorlar. Ağızından Hegel adı düşmüyormuş.

Darya Mihaylovna yanıt vermedi. Aleksandra Pavlovna'yı kanepeye oturtup kendi de yanına yerleşti.

Pigasov sözünü sürdürerek:

- Felsefe, en yüksek görüş! dedi. Benim ölümüm de yüksek bir görüştür! İnsan yukarıdan neler görebilir acaba? Şu da var ki at almak istediğiniz zaman onu kulağından incelemesiniz.

Aleksandra Pavlovna ev sahibine sordu:

- Bu baron size bir makale getirmek istiyormuş, öyle mi?

Darya Mihaylovna abartılı bir küçümsemeyle:

- Evet, Rusya'da ticaretin sanayiyle olan ilişkisi konusunda bir makale. Ama korkmayın, burada okuyacak değiliz. Sizi bunun için çağırmadım. Le Baron est aussi aimable que savant. Hem Rusçayı da çok güzel konuşur! C'est un vrai torrent... il vous entraine.

Pigasov homurdanarak:

- Rusçayı öyle iyi konuşuyor ki, Fransızca iltifatlar ediliyor.

- Söylenin, daha söylenin bakalım Afrikan Semeniç. Sizin karmakarışık saçlı başınıza bu pek yakışıyor... Fakat niçin gelmedi?

Darya Mihaylovna çevresine bir göz attıktan sonra:

- Biliyor musunuz messieurs... et mesdames; bahçeye insek nasıl olur? Yemeğe daha bir saatimiz var, hava da çok güzel.

Hepsi birden ayağa kalkıp bahçeye yollandılar.

Darya Mihaylovna'nın bahçesi ırmağa dek uzanıyordu. İçinde koyu altın renkli, güzel kokulu yaşlı ıhlamur ağaçlarıyla çevrili ve uçları zümrüt yeşili boşluklarla kapalı yollar, akasya ve leylak ağaçlarından yapılmış birçok kamariye vardı.

Volintsev, Natalya ve Matmazel Boncourt, birlikte bahçenin en kuytu yerine geçtiler. Volintsev, Natalya ile yan yana yürüyor ve bir şey konuşmuyordu. Matmazel Boncourt da kendilerini biraz geriden izliyordu.

Sonunda Volintsev, koyu kumral, güzel bıyıklarının uçlarını çekerek:

- Bugün nelerle ilgilendiniz bakalım? dedi.

Volintsev'in yüz çizgileri kızkardeşininkine çok benziyordu. Yalnızca anlatımı daha az canlı ve daha az kıvraktı. Güzel ve sevecen gözlerinin bakışları da üzüntülü gibiydi.

Natalya:

- Hiçbir şeyle, dedi, Pigasov'un nasıl söylendiğini dinledim, kaneviçe işledim, okudum.

- Okuduğunuz şey neydi?

Natalya biraz duraksadıktan sonra:

- Haçlı seferlerini okudum, dedi.

Volintsev ona baktı ve:

- Haa! Sanırım çok ilginç bir şey olacak, dedi.

Ağaçtan kopardığı bir dalı sallamaya başladı. Yirmi adım daha yürüdükten sonra Volintsev yeniden:

- Annenizin tanışmış olduğu baron da kimmiş? diye sordu.

- Bu yöreye yeni gelen yüksek bir memurmuş; annem de onu çok övüyor.

- Anneniz hâlâ birçok şeyden hoşlanıyor.

- Bu, gönlünün daha çok genç olduğunu gösterir.

- Evet. Yakında atınızı göndereceğim. Hemen hemen binilecek duruma geldi. İstiyorum ki biner binmez dört nala kalksın. Bunda da başarılı olacağım.

- Merci... ama gene de utaniyorum. Siz kendiniz hayvanla uğraşıyorsunuz, ki bunun da güç bir şey olduğunu söylüyorlar.

- Bilirsiniz ki Natalya Alekseyevna, sizi biraz olsun hoşnut etmek için böyle önemsiz şeyler değil, daha büyüklerini bile yapmaya hazırım.

Volintsev hafif sıkılır gibi oldu.

Natalya ona içten bir gözle baktıktan sonra, bir kez daha "merci" dedi.

Uzunca bir susmadan sonra Sergey Pavliç:

- Biliyor musunuz... Sizin için yapmayacağım bir... Sanki bunları ne diye söylüyorum? Siz her şeyi biliyorsunuz aslında, dedi.

O anda evden bir çan sesi duyulmaya başladı. Matmazel Boncourt:

- Ah! La cloche du dîner! Dönelim artık diye bağırdı. Yaşlı Fransız kızı Volintsev ile Natalya'nın arkasından balkonun basamaklarını çıkarken kendi kendine, "Quel dommage, quel dommage que ce charmant garçon ait si peu de ressources dans la conversation" diye düşünüyordu.

Bunu dilimize şöyle çevirebiliriz: "Sen sevimli bir delikanlısın, ama biraz beceriksizsin."

Baron yemeğe gelmedi. Onu yarım saat kadar beklediler. Sofra başındaki söyleşi de bir türlü iyi gitmiyordu. Natalya'nın yanında oturan Sergey Pavliç, yalnızca ona bakıyor ve bardağına özenle su dolduruyordu. Pandelevski, sofra komşusu olan Aleksandra Pavlovna'nın ilgisini çekmeye boşuna çalışıyordu; onun tatlı coşkuluğuna karşılık kadın neredeyse esneyecekti.

Basistov ekmekten kürecikler yapıyor ve hiçbir şey düşünmüyordu. Pigasov bile susmuştu.

Darya Mihaylovna kendisine, bugün hiç de nazik olmadığını söylediğinde, o asık bir suratla,

- Sanki nazik olduğum gün mü var? Bu bana göre değil, dedi ve acı acı gülümseyerek, biraz sabırlı olun, ben şırayım; hem de sıradan bir Rus şırası. Şu sizin yüksek memurunuz...

- Bravo, diye bağırdı Darya Mihaylovna, Pigasov kışkırtıyor, hem de şimdiden.

Ama Pigasov, hiç yanıt vermedi, yalnızca somurtarak yüzüne baktı.

Saat yediyi çaldı, hepsi yine salonda toplandılar.

Darya Mihaylovna:

- Belki de artık gelmez, dedi.

Ama işte bir araba sesi duyuldu. Küçük bir yaylı arabası avluya girdi. Birkaç dakika sonra, uşak konuk odasına girerek Darya Mihaylovna'ya gümüş bir tabağa konmuş bir mektup uzattı.

Kadın, mektubu sonuna dek çabucak okuduktan sonra uşağa dönerek:

- Peki, bu mektubu getiren bey nerede? diye sordu.

- Arabada oturuyor efendim. İçeri almamızı buyurur musunuz?

- Çağır.

Uşak çıktı, Darya Mihaylovna:

- Düşünün ki Baron derhal Petersburg'a dönmek için buyruk almış bulunuyor. Ne yazık! Arkadaşı Bay Rudin ile makalesini bana göndermiş. Baron bu arkadaşını bana tanıştırmak da istiyordu. Kendisini epeyce de övmüştü. Ah ne yazık!.. Baronun burada biraz kalacağını umuyordum.
Uşak, "Dimitriy Nikolayeviç Rudin" diye haber verdi.

III

İçeri, otuz beş yaşlarında, uzun boylu, kıvrıkcık saçlı, kamburca, esmer, düzgün olmayan yüzünde anlamlı ve akıllı bir anlatım bulunan, canlı ve koyu mavi gözlerinde ince bir parıltı sezilen, geniş düzgün burunlu ve kırmızı dudaklı bir adam girdi. Giysisi eskice ve dardı. Çevik bir devinimle Darya Mihaylovna'ya yaklaştı, hafifçe eğilerek selam verdi ve çoktan beri tanıştırmak onuruna ulaşmak isteğinde olduğunu, arkadaşı baronun da gelip esenleşemediğinden çok üzgün bulunduğunu söyledi.

Rudin'in ince sesi, boyuna ve geniş omuzlarına hiç de uymuyordu.

Darya Mihaylovna:

- Oturun; çok sevindim, diyerek onu odada bulunanlara tanıştırdıktan sonra, buralı mı, yoksa yabancı mı olduğunu sordu.

Şapkasını dizlerinde tutan Rudin:

- Benim yurtluğum T... ilindedir diye yanıtladı, buraya geleli çok olmadı. Bir iş için geldim ve şimdilik kentinizde oturuyorum.

- Kimde kalıyorsunuz?

- Doktordayım. Üniversite'den eski arkadaşımdır.

- Ha! Doktorda mı?.. Onu pek övüyorlar. Mesleğinden iyi anladığını söylüyorlar.

- Baronla çoktan beridir mi tanışıyorsunuz?

- Onunla bu kış Moskova'da karşılaştık, şimdi de bir hafta kadar evinde kaldım.

- Baron çok akıllı bir adamdır.

- Evet efendim.

Darya Mihaylovna mendilinin ucundaki kolonyaya batırılmış düğümü kokladı.

- Memur musunuz? diye sordu.

- Kim? Ben mi efendim?

- Evet.

- Hayır... İstifa ettim.

Kısa süren bir sessizlikten sonra, herkes yeniden kendi havasında konuşmaya başladı.

Pigasov, Rudin'e:

- Merakımı başışlayın, ama baronun göndermiş olduğu makalenin içindekileri biliyor musunuz?

- Biliyorum.

- Bu makale ticaret ilişkilerini incelemekte... Hayır, demek istiyorum ki, ülkemizde sanayinin ticaretle olan ilişkilerini... Darya Mihaylovna, sanırım siz böyle söylemişsiniz.

Darya Mihaylovna:

- Evet, bundan söz ediyor, dedi ve elini alnına götürdü.

Pigasov:

- Kuşkusuz, diyerek sözünü sürdürdü, ben bu işlerden pek anlamam; ama, açık söylemeliyim ki, makalenin başlığı bana pek.. daha nazik bir dille nasıl söylemeli?.. pek belirsiz ve karışık görünüyor.

- Acaba neden öyle görünüyor?

Pigasov güldü ve bu arada Darya Mihaylovna'ya bir göz attı.

Tilkiyi andıran yüzünü yeniden Rudin'e çevirerek:

- Sizin için anlamı açık mı? diye sordu.
- Benim için mi? Açık.
- Hım... Kuşkusuz, bunu kendiniz daha iyi bileceksiniz.
- Başınız mı ağrıyor? diye Aleksandra Pavlovna, Darya Mihaylovna'ya sordu.
- Hayır. Ara sıra böyle oluyorum.. C'est nerveux.
- Sormama izin verirsiniz, diye Pigasov burnundan gelen ince bir sesle gene konuşmaya başladı, tanıdığınız Baron Muffel... adları sanırım böyleydi?
- Doğru.
- Baron Muffel, iktisat bilimiyle enikonu uğraşıyor mu, yoksa, bu ilgi çekici bilimle ancak şöyle, dünya zevklerinden ve memurluğundan artakalan saatlerinde mi ilgileniyor?
- Rudin Pigasov'u dikkatli dikkatli süzdü.
- Baron bu bilimin heveslisi, diye hafifçe kızarak yanıt verdi, ama makalesinde birçok doğru ve ilginç nokta var.
- Makaleyi bilmeden sizinle tartışmam... Ama, dostunuz Baron Muffel'in makalesi, olaylardan çok, belki de genel görüşlere dayanıyor, öyle değil mi?
- Yapıtta olaylar da var; olaylara dayanan görüşler de.
- Evet efendim, evet. Size kendi kanımı sunayım.. bu arada ben de düşüncemi söyleyebilirim: Derpt'te üç yıl kaldım.. şu genel kanılar, kuramlar, dizgeler denen şeyler.. beni başışlayın, taşralıyım, dobra dobra konuşurum.. hiçbir şeye yaramıyorlar. Bunlar, insanların gözlerini boyayan bilgiçlikten başka bir şey değil. Efendim, bana olaylardan söz edin, gerisi fasa fiso.
- Rudin:
- Gerçekten öyle! diye yanıt verdi.
- Peki, ya olayların niteliğini de bildirmek gerekir mi?
- Genel görüşler, diye Pigasov sözünü sürdürdü, beni çileden çıkaran bu genel görüşler, incelemeler, sonuçlardır. Bütün bunlar, kanı denen şeylere dayanmaktadır; herkes kendi kanılarından dem vurur, bunlara saygı gösterilmesini ister, bunlarla böbürlenir... Ufff!
- Pigasov yumruğunu havada salladı. Pandalevski güldü.
- Çok iyi, dedi, demek size göre kanı diye bir şey yok?
- Hayır, yoktur.
- Bu kendi kanınız mı?
- Evet.
- Peki, olmadığından nasıl söz ediyorsunuz? İşte size şimdilik bir kanı.
- Odadakilerin hepsi güldü ve birbirleriyle bakiştılar.
- Ama izin verin, izin verin, diye Pigasov söze başlamak istedi...
- Darya Mihaylovna el çırparak:
- Bravo, bravo, Pigasov mat oldu, mat oldu! diye haykırdı ve Rudin şapkasını yavaşçacık elinden çekiverdi.
- Pigasov can sıkıntısıyla:
- Hanımefendi, sevinmekte acele etmeyin, daha zaman var. Üstün bir tavır takınarak hazırcevaplık etmekle iş bitmez; bunu kanıtlamak ya da yalanlamak gerek... Biz tartışmamızın konusundan uzaklaştık.
- Rudin serinkanlılıkla:
- İzin verin, dedi, konu pek kolay. Siz genel kanıların yararına inanmıyorsunuz; kanılara inanmıyorsunuz...
- İnanmıyorum, inanmıyorum, hiçbir şeye inanmıyorum!
- Çok iyi. Öyleyse kuşkucusunuz?
- Bu tür bilimsel bir sözcük kullanmak gereğini duymuyorum. Ama gene de...
- Darya Mihaylovna söze karışarak:
- Kesmeyin! dedi.
- Pandalevski bu anda kendi kendine:
- "Ha gayret, ha gayret!" dedi ve sırtıttı.
- Rudin sözünü sürdürerek:
- Bu sözcük benim düşüncemi de anlatıyor, dedi. Siz de anlıyorsunuz; öyleyse neden kullanmayalım? Peki, hiçbir şeye inanmıyorsunuz... Öyleyse olaylara neden inanıyorsunuz?
- Neden mi, güzel bir soru! Olaylar, bilinen şeylerdir; bir olayın ne demek olduğunu herkes bilir... Bunlar hakkında ben kendi deneyimime ve duygularıma göre akıl yürütüyorum.

- Acaba duygularınız sizi aldatamaz mı? Duygunuz size güneşin dünya çevresinde döndüğünü söyler.. yoksa, siz Kopernik'le aynı düşüncede değil misiniz? Ona da mı inanmıyorsunuz? Bütün yüzlerde yeniden bir gülümseme belirdi; gözler Rudin'e döndü. Her biri "Pek de boş bir adam olmasa gerek," diye düşündü.

Pigasov:

- Siz hep alay etmek isteğindesiniz, dedi. Kuşkusuz, bu çok özgün bir şeydir, ama bir işe yaramıyor ki.

Rudin karşı çıkarak:

- Ne yazık ki, şimdiye dek söylediklerimde özgün denebilecek pek az şey var. Bunlar çoktan bilinen ve üzerinde binlerce kez konuşulan şeylerdir. Asıl konu bu değil...

Pigasov, biraz da küstahça:

- Ya, nedir? diye sordu.

Tartışmalarda, o, ilkin karşısındakiyle alay eder, sonra kabalaşır, en sonunda da somurtur, susardı.

Rudin sözünü sürdürdü:

- Açık söyleyeyim ki, akli başında insanların yanımda bu gibi şeylere saldırdıklarını görünce, içten bir üzüntü duymaktan kendimi alamıyorum.

Pigasov sözünü keserek:

- Dizgelere mi? diye sordu.

- Evet, isterseniz dizgelere olsun. Bu sözcük sizi neden böyle korkutuyor? Dizgelerin her biri yaşamın ilk köküyle ilgili temel yasaların bilinmesine dayanır...

- İzin verin... Bunları öğrenmek ve keşfetmek olanaksızdır!

- İzin buyurun. Ancak, herkes bunları kavrayamaz, yanlış düşmek de insanlar için pek doğaldır. Bununla birlikte, Newton'un bu temel yasalardan hiç olmazsa birkaçını keşfettiği noktasında benimle düşüncesiz olacağınızı sanıyorum. Diyelim ki, o bir dahiydi; dahilerin buluşlarındaki büyüklük de, bu buluşların bütün insanların malı oluşundadır. Aynı ayrı olaylardan genel sonuçlar çıkarmak çabası, insan zekâsının büyük bir özelliğidir. Ve bütün kültürümüz...

Pigasov:

- Çok derinlere daldınız! diye uzata uzata konuşarak onun sözünü kesti. Ben pratik bir adamım ve bütün bu fizikötesi inceliklere giremem, girmek de istemem.

- Çok iyi! Bu sizin bileceğiniz bir iş. Ama dikkat ederseniz, salt pratik bir adam olmak yolundaki isteğiniz, artık özel bir dizgedir. Kuramdır.

Pigasov atılarak:

- Kültür, diyorsunuz! Bakın bizi nelerle şaşırtmak istiyorsunuz! Şu övdüğünüz kültürünüz, bize sanki pek gereклиymiş gibi! Sizin kültür dediğinize ben metelik bile vermem!

Darya Mihaylovna, yeni tanıdığı gencin dinginliğinden, zarif, saygılı halinden pek hoşnut olmuştu:

- Ama, Afrikan Semenîç, tartışma yönteminiz çok kötü, dedi ve Rudin'in yüzüne içtenlikle baktı. "C'est'un homme comme il faut" diye düşündü. "Onu biraz okşamalı".. Bu son tümceyi aklından, Rusça olarak geçirmişti.

Biraz sustuktan sonra, Rudin sözlerini sürdürerek:

- Ben kültürün savunmasını yapacak değilim. Benim savunmama gereksinmesi de yoktur. Siz onu sevmiyorsunuz. Herkesin kendisine göre bir zevki var. Aslında bu konu bizi epey uzaklara götürebilir. Yalnızca eski bir atasözünü size anımsatmama izin verin: 'Jüpiter, öfkeleniyorsan suçlusun'. Demek istiyorum ki, dizgelere, genel kanılara vb.'ye karşı yapılan bütün bu saldırılar, özellikle şu bakımdan üzücüdür; çünkü, dizgelerle birlikte, insanlar genel olarak bilgiyi, bilimi ve bunlara olan inançlarını, yani kendilerine ve kendi güçlerine olan inançlarını yadsıyorlar. Oysa bu inanç insanlara gereklidir; yalnızca izlenimlerle yaşayamazlar; düşünceden korkup ona inanmamak yanılgıdır. Kuşkuculuk her zaman kendisini verimsiz ve güçsüz olarak göstermiştir..

Pigasov:

- Bunların hepsi laf, laf, diye mırıldandı.

- Belki. Ama izninizle dikkatinizi şuna çekmek isterim ki, çok zaman "bunlar hep laf" derken, daha akıllıca bir şey söylemek zorunda kalmaktan kurtulma isteğiyle böyle söylüyoruz.

Pigasov gözlerini ona dikerek:

- Ne buyurdunuz? diye sordu.

Rudin, elinde olmadan, ama kendini tutan bir sabırsızlıkla:

- Size ne söylemek istediğimi pek iyi anladınız. Yineliyorum; insanın kendi inandığı sağlam bir bilgisi ve üstünde sarsılmadan durabileceği bir zemini yoksa, kendi ulusunun geleceğiyle, rolüyle ve her türlü ayrıntıyla ilgili olarak kendi kendisine nasıl hesap verebilir? Kendisinin ne yapması gerektiğini nasıl bilebilir?...

Pigasov kısaca:

- Bu yaşta bu zekâ! dedi, eğilerek selam verdi, kimseye bakmadan bir yana çekildi.

Rudin ona baktı ve hafifçe gülümseyerek sustu.

Darya Mihaylovna:

- Ha! Demek geri çekiliyorsunuz! dedi. Üzülmeyin. Dimitriy...

Sonra iltifat edici bir gülümsemeyle:

- Bağışlayın ama, babanızın adı neydi? diye sordu.

- Nikolay'ı.

- Üzülmeyin sevgili Dimitriy Nikolay'ı. O, içimizden hiçbirini aldatmadı. Daha çok tartışmak niyetinde olmadığını göstermek istiyor... Sizinle tartışamayacağını anlıyor. İyisi mi, siz şöyle yanımıza gelin de biraz çene çalalım.

Rudin oturduğu koltuğu onlara doğru yaklaştırdı.

Darya Mihaylovna sözünü sürdürerek:

- Nasıl oldu da şimdiye dek tanışmadık, şaşıyorum... Bu kitabı okudunuz mu? C'est de Tocqueville, vous-savez? dedi ve Rudin'e Fransızca bir broşür uzattı.

Rudin kitapçığı eline aldı, birkaç sayfasını çevirdi ve masanın üstüne koyarak, Tocqueville'in bu yapıtını okumadığını, ama ortaya attığı konuda sık sık düşündüğünü söyledi. Konuşma hararetlendi. Başlangıçta, Rudin duraksar gibi, konuşmayı göze alamıyor, söyleyecek söz bulamıyordu; ancak sonunda ateşlendi ve konuşmaya başladı. Çeyrek saat sonra odada yalnızca onun sesi işitiliyordu. Herkes çevresinde toplanmıştı.

Yalnızca Pigasov uzakta, şömine yanındaki köşede kalmıştı. Rudin, akıllıca ve ateşli konuşuyordu. Çok bilgili, çok şeyler okumuş olduğunu göstermişti. Onun kişiliğinde bu derece bilgili bir insanın bulunabileceğini kimse tahmin etmemişti. Giyimi sıradandı. Hakkında dolaşan söylentiler de pek azdı. Böyle akıllı bir kimsenin, bir köyde birdenbire nasıl ortaya çıktığını kimsenin aklı almıyor ve herkesin tuhafına gidiyordu. Bu yüzden Rudin, Darya Mihaylovna'dan başlayarak herkesi şaşkınlık içinde bırakmış ve kendine hayran etmişti. Darya Mihaylovna bu keşfiyle gururlanıyor ve daha şimdiden Rudin'i sosyeteye nasıl tanıştıracığını düşünüyordu. Yaşına başına karşın, ilk izlenimlerinde çocukça denilecek pek çok şey vardı. Doğrusunu söylemek gerekirse, Aleksandra Pavlovna, Rudin'in konuşmalarından pek az şey anlıyordu, ama büyük bir hayranlık ve hoşnutluk içindeydi; kardeşi de öyleydi; Pandalevski, Darya Mihaylovna'ya bakıyor ve onu kıskanıyordu; Pigasov ise; "Sen paradan haber ver, ne akıllılar bulunmaz!" diye düşünüyordu.. Ama herkesten çok şaşkınlığa düşen Basistov'la Natala'ydı. Neredeyse Basistov'un soluğu kesilecekti; bütün bu süre içinde ağzını yaymış, gözlerini dört açmış, dinliyor, hem de ömründe kimseyi dinlememiş gibi dinliyordu; Natalya'nın ise, yüzünü bir pembelik kapladı, Rudin'e dikilen gözleri koyulaştı ve parladı.

Volintsev ona:

- Ne güzel gözleri var! diye fısıldadı.

- Evet, güzel.

- Yazık ki elleri kocaman ve kırmızı.

Natalya hiçbir şey demedi.

Çay ikram ettiler. Konuşma daha genel bir nitelik almıştı, ancak Rudin ağzını açar açmaz ötekilerin hemen susmaları, onun yarattığı etkinin gücünü anlamak için yetiyordu. Darya Mihaylovna, birdenbire Pigasov'a takılmak istedi. Yanına sokularak yavaşça:

- Niye susuyor ve yalnızca alaycı alaycı gülüyorsunuz? diye sordu. Onunla tartışmayı bir daha deneyin bakalım...

Ve onun yanıtını beklemeden, bir el işaretiyle Rudin'i çağırdı; Pigasov'u göstererek:

- Onun hakkında bilmediğiniz bir şey daha var, dedi; kadınlardan nefret edenlerden biridir; sözleriyle onlara durmadan sataşır durur; onu lütfen yola getirin.

Rudin ona, elinde olmaksızın biraz da yüksekten baktı.. boyu, ondan iki baş daha yüksekti.

Pigasov, hırsından az daha çarpılıyordu, hırçın yüzü kireç kesilmişti. Duraksayan bir sesle:

- Darya Mihaylovna yanılıyor, ben yalnızca kadınlara çatmıyorum; insan soyunun da pek büyük bir dostu değilim, dedi.

Rudin:

- İnsanlar konusunda sizin böyle kötü düşüncelere kapılmanıza yol açan nedir? diye sordu.

Pigasov dik dik onun gözlerine baktı:

- Olasıdır ki, içinde her gün biraz daha alçaklık keşfetmekte olduğum kendi yüreğimi inceleyişimdir. Başkalarını da kendime göre ölçüyorum. Bu belki de haksızlıktır, belki de ben başka insanlardan çok daha kötüyümdür; ama ne yapayım, alışkanlık!

Rudin:

- Anlıyor ve size acıyorum, dedi. Hangi soylu ruh kendini aşağı görme coşkusunu duymamıştır? Ama, böyle içinden çıkılmaz bir durumda kalmak doğru değildir.

Pigasov:

- Ruhumun soylu olduğunu söylediğiniz için size çok teşekkür ederim, dedi; durumuma gelince, kötü değil; bundan kurtuluş yolu olsa bile, aramam.

- Bağışlayın, ama bu, gerçeği görmek ve onun içinde yaşamak isteğine karşılık, yalnızca onurun tatmini demektir.

Pigasov:

- Elbette! diye haykırdı, onur; bunu anlıyorum; umarım ki siz de anlıyorsunuzdur; herkes de anlar; ya gerçek.. gerçek denen şey nedir? Neredeymiş bu gerçek?

Darya Mihaylovna söze karışarak:

- Durmadan yineliyorsunuz, bunu size anımsatırım, dedi.

Pigasov omuz silkti.

- Bundan ne çıkar? Soruyorum: gerçek nerededir? Düşünürler onun ne olduğunu bilmiyorlar. Kant, "İşte budur," diyor; Hegel ise, "Hayır, yalan söylüyorsunuz, gerçek o değil de budur," diyor.

Rudin, sesini yükseltmeden:

- Hegel'in bu konuda ne dediğini biliyor musunuz? diye sordu.

Pigasov konuşmasını coşkuyla sürdürerek:

- Yineliyorum; gerçek nedir.. ben bunu anlayamıyorum. Bence, gerçek denen şey dünyada asla yoktur; yani adı var, kendi yoktur.

Darya Mihaylovna:

- Tüh, tüh! Sizi yaşlı günahkar sizi; böyle konuşmaktan nasıl da utanmıyorsunuz! Gerçek yok, ha? Bundan sonra dünyada ne diye yaşamalı?

Pigasov can sıkıntısıyla:

- Sanırım Darya Mihaylovna sizin için her olasılığa karşı gerçekten yoksun yaşamak, et suyu pişirmede pek usta olan aşçınız Stepan'dan yoksun yaşamaktan daha kolaydır, dedi. Gerçek de nenize yarar, çok rica ederim, söyleyin? Ondan başınıza bone dikecek değilsiniz, ya!

Darya Mihaylovna:

- Şaka, özellikle kara çalmaya benzedikçe, hiç de yerinde bir yanıt sayılmaz, dedi.

Pigasov:

- Gerçek konusunda bir şey söyleyemem, ama doğru olan şey, belli ki, göze batıyor, dedi ve öfkelenerek bir yana çekildi.

Rudin ise onurdan söz etti ve çok ciddi konuştu. O, onuru olmayan bir insanın aşağılık bir yaratık, onuruna dünyayı yerinden oynatabilecek bir Arşimed kaldırıcı olduğunu; ama aynı zamanda atının atını yönettiği gibi, ancak onuruna egemen olabilen kimsenin insan adını taşımayı hak ettiğini; kendi kişiliğinden özveride bulunan kimsenin...

Sonuç olarak da:

- Bencillik, kendini öldürmedir, dedi; bencil insan, tek başına kalmış, meyvesiz bir ağaç gibi kurur gider; ama onur gelişime doğru bir eğilim olarak, yüksek olan her şeyin kaynağıdır... Evet! İnsan, kişiliğine kendini gösterme olanağını vermek için, içindeki inatçı bencilliği ezmelidir.

Pigasov, Basistov'a dönerek:

- Bana biraz kaleminizi verebilir misiniz? dedi.

Basistov, Pigasov'un kendisinden ne istediğini hemen anlayamadı.

Ve sonunda:

- Kalemi ne yapacaksınız? dedi.

- Bay Rudin'in şu son tümcesini bir yere yazmak istiyorum. Yazmazsam unuttur giderim. Böyle güzel sözler! Şunu kabul edin ki, brıçteki büyük işleme eş değerdedir.

Basistov coşkuyla:

- Öyle şeyler var ki, bunlarla alay edip eğlenmek günahtır, Afrikan Semenich! dedi ve Pigasov'a arkasını döndü.

Bu arada Rudin, Natalya'nın yanına yaklaştı. Kız ayağa kalktı; yüzünde şaşkınlık vardı. Natalya'nın yanında oturan Volintsev de ayağa kalktı.

Rudin, gezgin bir prens tavrıyla, yumuşak ve okşayıcı bir sesle:

- Şurada bir piyano görüyorum, dedi. Acaba siz mi çalıyorsunuz?

Natalya:

- Evet, ama pek de iyi çalamıyorum, diye yanıt verdi:

- Bakın, Konstantin Diomidich benden iyi çalar.

Pandalevski yüzünü çevirdi ve sırtıttı.

- Bunu boşuna söylüyorsunuz, Natalya Alekseyevna; siz de benden hiç aşağı kalmazsınız!

Rudin:

- Schubert'in "Erlkönig"ini biliyor musunuz? diye sordu.

Darya Mihaylovna:

- Bilir, bilir! diye seslendi. Oturun, Constantin... Dimitriy Nikolayich müzik sever misiniz?

Rudin hafifçe başını eğdi, dinlemeye hazırlanıyormuş gibi, parmaklarıyla saçlarını sıvazladı.

Pandalevski çalmağa başladı.

Natalya, piyanonun yanında tam Rudin'in karşısında durdu. Piyanonun daha ilk sesinde, Rudin'in yüzünde gülümseme belirdi. Koyu mavi gözleri boşlukta dolaşıyor, ara sıra da Natalya'ya takılıyordu. Pandalevski bitirmişti.

Rudin bir şey söylemedi, açık duran pencereye yaklaştı. Bahçenin üzerinde hoş kokulu bir duman tabakası, yumuşacık bir örtü gibi duruyordu; çevredeki ağaçlar uykulu bir serinlik yayıyordu. Yıldızlar hafifçe parıldıyor, yaz gecesi okşuyor ve kendini okşatıyordu. Rudin karanlık bahçeye baktıktan sonra, pencereye arkasını döndü.

- Bu müzik, bu gece.. diye söze başladı; bana, Almanya'da geçen üniversite yaşamımı, toplantılarımızı, serenatlarımızı anımsattı.

Darya Mihaylovna:

- Almanya'da bulundunuz mu? diye sordu.

- Bir yıl Heidelberg'de, bir yıl kadar da Berlin'de kaldım.

- Üniversite öğrencisi gibi mi giyinirdiniz? Orada üniversitelilerin başka bir kılıkla gezdiklerini söylüyorlar.

- Heidelberg'de mahmuzlu kocaman çizmeler ve kaytanlı Macar işi ceketler giyer, saçlarımızı da omuzlarımıza dek uzatırdık. Berlin'deyse üniversite öğrencileri herkes gibi giyinirler.

Aleksandra Pavlovna:

- Bize üniversitedeki öğrencilik yaşamınızdan bir şeyler anlatın, dedi.

Rudin anlatmaya başladı. Pek de iyi anlatamıyordu. Betimlemeleri yeterince renkli değildi.

Güldürmesini de beceremiyordu. Bununla birlikte Rudin kendi serüvenlerini anlatırken, çabucak eğitimin, bilimin önemiyle ilgili genelleşmiş görüşlere, üniversitelere ve genel olarak üniversite yaşamına geçti. Geniş, cüretli çizgilerle görkemli bir tablo çizdi. Hepsini dikkat kesilmiş, onu dinliyorlardı. Anlatışı ustaca ve sürükleyici olmakla birlikte, pek de açık değildi.

Konuşmasındaki bu belirsizlik, sözlerine özel bir güzellik veriyordu.

Rudin'in kafasındaki düşüncelerin çokluğu, onun tam ve açık açık konuşmasına engel oluyordu. Betimlemeler betimlemeleri izliyor; kimileyin beklenmedik derecede cüretli, kimileyin şaşırtacak denli doğru karşılaştırmalar arka arkaya sıralanıyordu. Deneyimli bir söylevcinin kendisini hoşnut bırakan titizliğiyle konuşmuyordu ama, sabırsız konuşmasından esin fıskırıyordu. Sözcükleri aramıyordu; onlar kendiliğinden, özgürce ve uysallıkla ağzına geliyor ve her sözcük, sanki doğrudan doğruya ruhundan akıyormuş gibi kesin kanısının ateşiyle yanıyordu. Rudin, neredeyse en yüksek gizleri biliyordu; söylevin müziğine erişmişti. Yüreğinin bir teline vurmakla, öbür tellerin hepsini de belirsiz olarak titreterek sesler çıkartmasını biliyordu. Dinleyicilerin, belki de o sırada neden söz edildiğini tam anlamıyla kavrayamıyorlardı; ama göğüsleri heyecanla kabarıyor, gözlerinin önünde ışıklı bir şeyler parıltıya başlıyordu.

Rudin'in bütün düşünceleri geleceğe yönelmiş görünüyordu; bu da, düşüncelerine bir hız ve gençlik katıyordu.

Pencerenin yanında durmuş, hiç kimseye bakmadan konuşuyordu; herkesin kendisine karşı gösterdiği dikkat ve ilgiden, genç kadınların yakınlığından ve gecenin güzelliğinden esinlenerek, duygularının akışına kapılarak, söz güzelliğine, şiire dek yükselmışti. Sesinin

dingin ve anlamlı tonu çekiciliğini büsbütün artırıyordu; ağzından sanki kendisinin de beklemediği daha yüksek birinin sözleri çıkıyordu... Rudin insanın ölümlü yaşamına sonsuzluk veren şeylerden söz ediyordu.

Konuşmasını şöyle bitirmişti:

- Bir İskandinav masalı anımsarım: Çar, komutanlarıyla karanlık bir sundurmanın altında, ocağın karşısında oturuyormuş. Bir kış gecesiymiş. Birdenbire pek büyük olmayan bir kuş, açık kapıların birinden girip ötekinden çıkmış. Çar, bu kuşun geçişini insanların dünyadaki yaşamlarına benzetmiş ve "Karanlıktan geldi, karanlığa gitti; sıcakta ve aydınlıkta pek az kalabildi," demiş... Komutanların en yaşlısı, "Haşmetmeap, bu kuş karanlıkta da yok olmaz, yuvasını bulur," diye yanıt vermiş... Bizim yaşamımız da bunun gibi hızlı ve değersizdir; ama büyük olan her şey insanlar aracılığıyla yapılmaktadır. Bu yüksek güçlerin aracı olmak düşüncesi, insanın bütün öteki sevinçlerinin yerine geçmelidir; ölümden bile insan, yaşamını ve kendi yuvasını bulacaktır.

Rudin sustu, elinde olmadan bir utancın gülüşüyle başını eğdi.

Darya Mihaylovna hafif sesle Rudin'e:

- Vous êtes un poète, dedi.

Pigasov bir yana, oradakilerin hepsi, içlerinden Darya Mihaylovna gibi düşünüyorlardı. Rudin'in uzun söylevinin sonunu beklemeden, sessizce şapkasını aldı ve çıkarken, kapının yanında duran Pendalevski'ye:

- Hayır! Ahmakların yanına gideceğim, dedi.

Ama, kimse onu alıkoymadı ve orada olmayışının ayırımına da varmadılar.

Uşaklar akşam yemeğini getirdiler, yarım saat sonra da konukların hepsi dağıldı. Darya Mihaylovna, Rudin'e yatıya kalmasını da rica etti. Kupanın içinde kardeşiyle birlikte eve dönerken, Aleksandra Mihaylovna, birkaç kez göğüs geçirerek, Rudin'in olağanüstü zekâsına şaşmaya başladı. Volintsev de onun düşüncelerini kabul ediyordu; ancak anlatışının kimi zaman biraz karanlık olduğunu söyledi.. sonra da, düşüncesini açıklamak ister gibi, 'yani pek de inandırıcı olmadığı'nı ekledi; ama yüzünü karanlık bir anlatım kapladı, kupanın köşesine dikilen gözleri daha da hüzünlü görünüyordu.

Pandeleviski, ipek işlemeli askılarını çıkarıp yatmaya hazırlanırken, iştirilebilecek gibi bir sesle "Çok usta adam!" dedi ve oda hizmetçisine sert bir bakışla baktıktan sonra, gitmesini buyurdu. Basistov bütün gece uyumadı ve soyunmadı da; sabaha dek Moskova'daki bir arkadaşına mektup yazdı; Natalya da soyunup yatağa girdiyse de bir dakika uyumadı; gözlerini bile kırpmadı. Başını avucuna dayamış, gözlerini karanlığa dikmişti; damarları belirgin atıyor, sık sık ve derin derin göğüs geçiriyordu.

IV

Ertesi sabah, Rudin daha giyinirken, Darya Mihaylovna'nın gönderdiği bir uşak, onu, çalışma odasında kendisiyle birlikte çay içmeye çağırdığını söyledi. Rudin, ev sahibi hanımı odasında yalnız buldu. Darya Mihaylovna onu pek nazik karşıladı, geceyi nasıl geçirdiğini sordu, çayını kendi eliyle koydu, şekerinin yetip yetmediğini de sordu, sigara ikram etti ve kendisiyle nasıl olup da şimdiye dek tanışmadığına şaşıldığını iki kez üst üste yineledi. Rudin ondan biraz uzakça oturmuştu; ama Darya Mihaylovna, kendi oturduğu koltuğun yakınında duran küçücük bir pufu gösterdi, kendi de hafifçe o yana eğilerek, ona ailesi, niyetleri, tasarıları konusunda sorular sormaya başladı. Darya Mihaylovna gelişigüzel konuşuyor, söylenenleri dalgın dalgın dinliyordu; ama Rudin, onun üstüne düştüğünü ve hattâ yaltaklandığını çok iyi anlıyordu. Bu sabah görüşmesini boşuna düzenlememiş; boş yere, yalın ama zarif à la madame Récamier giyinmemişti! Bununla birlikte, çok geçmeden Darya Mihaylovna ona sorular sormaktan vazgeçerek, kendisinden, gençliğinden, tanıştığı kimselerden söz etmeye başladı. Rudin, onun bu çene çalmalarını ilgiyle dinliyordu; tuhaftır ama, Darya Mihaylovna kimden söz ederse etsin, ön planda hep kendisi oluyordu, yalnızca kendisi; söz ettiği kimse de küçülüyor ve ortadan

yitiyordu. Bununla birlikte Rudin, Darya Mihaylovna'nın falan yüksek memura neler söylediğini, filan ünlü şair üzerindeki etkisini de ayrıntılarıyla öğrenmişti. Darya Mihaylovna'nın anlattıklarına bakılırsa, şu son yirmi beş yılın en tanınmış kişileri, düşlemlerinde yalnızca onunla tanışmayı ve onun iyilikseverliğinden yararlanmayı düşünmüşlerdir. Onlardan sıradan bir biçimde heyecanlanmadan ve övmeden, kendi uşaklarından söz eder gibi konuşur, kimilerini de acayip yaratıklar diye nitelerdi. Onlardan, değerli bir taşı süsleyen zengin bir çerçeve gibi söz eder; adları, asıl adın (yani Darya Mihaylovna'nın adının çevresinde) parlak bir çerçeve oluşturlardı.

Rudin sigarasını tütürerek dinliyor, susuyor ve çenesi çözülmüş olan hanımefendinin konuşmasına ancak arada sırada kimi düşüncelerini katıyordu. Rudin konuşmasını sever ve iyi konuşurdu. Uzun uzadıya konuşmaya pek dayanamazdı, ama dinlemesini de bilirdi. Başkasının anlattıklarını o kadar seve seve ve onu yüreklendirircesine dinlerdi ki, daha baştan korkutmadığı kimseler, onun yanında hiç çekinmeden içlerini dökerlerdi. Çok iyi yürekliydi; bu özel duygu, kendilerini başka insanlardan üstün duyumsamaya alışkın olan insanlardaki iyi yüreklilikti. Tartışmalarında, karşındakine pek az söz söyleme hakkı verir; onu, ateşli, coşkun konuşmasıyla sürükler, ezerdi.

Darya Mihaylovna Rusça konuşuyordu. Ana dilini iyi bilmekle böbürlenirdi, ama konuşmasında sık sık yanlış kullanımlara ve Fransızca sözcüklere raslanırdı. Halk dilini başka bir amaçla kullanır; ne var ki bu alanda her zaman başarı sağlayamazdı. Rudin'in kulağı, Darya Mihaylovna'nın ağızından çıkan sözlerden hiç de rahatsız olmuyordu; ama bunun ayırımına varacak duyarlılıkta da değildi.

Darya Mihaylovna sonunda yoruldu, başını koltuğun arka yastığına yaslayarak, gözlerini Rudin'e dikti ve sustu.

Rudin, ağır ağır konuşmaya başladı:

- Ben şimdi, sizin neden her yaz köye geldiğinizi anlıyorum, dedi. Bu dinlenme sizin için zorunludur; başkentteki yaşamdan sonra köyün sessizliği sizi canlandırıyor, güçlendiriyor. Doğanın güzellikleri karşısında derin bir sevgi duyduğunuza eminim.

Darya Mihaylovna Rudin'i göz ucuyla süzdü.

- Doğayı.. evet.. evet, kuşkusuz.. pek çok seviyorum; ama biliyor musunuz Dimitriy Nikolayic, köyde de insansız olmuyor. Buradaysa hiç kimseler yok. Buranın başta gelen akıllısı, Pigasov'dur.

Rudin:

- Şu dünkü, yaşlı küskün mü? diye sordu.

- Evet, ama köyde o da işe yarıyor; hiç değilse ara sıra insanı güldürüyor.

Rudin karşı çıkarak:

- O, aptal bir adam değil, dedi; ama yanlış yola sapmış. Bilmiyorum, Darya Mihaylovna, benimle aynı düşüncede misiniz, ama olumsuzlukta, her şeyi bütünüyle yadsımakta hiç de mutluluk yoktur. Her şeyi yadsılamakla, siz de kolayca akıllı bir adam yerine geçebilirsiniz; bu, bilinen bir hiledir. Saf kimseler, sizin yadsıdığınız şeyden daha değerli olduğunuz yargısına hemen varmaya hazırdırlar. Buysa, çoğu kez, gerçek değildir. Önce, insan her şeyde bir kusur bulabilir; ikincisi de, ciddi konuşuyorsanız sizin için daha kötü olur; çünkü, her şeyi yadsımaya yönlendirilen zekânız kısırlaşır, kurur. Onurunuzu doyururken, düşüncenin gerçek zevklerinden yoksun kalırsınız; o zaman da yaşam, yaşamın özü, sizin yüzeysel ve zehirli görüşlerinizden sıyrılarak, sürekli şuna buna saldırmak ve çevrenizdekileri güldürmekten başka bir şey olmayacaktır; eleştirmek, azarlamak, ancak seven bir kimsenin hakkıdır.

Darya Mihaylovna:

- Voilà M.Pigasov enterré, dedi. Kimin ne olduğunu anlamakta nasıl da ustasınız! Bununla birlikte, Pigasov sizi anlayamazdı. O yalnızca kendisini sever.

Rudin sözünü keserek:

- Kendisini de, başkalarını da azarlamak hakkını kazanabilmek için eleştiriyor, dedi.

Darya Mihaylovna güldü.

- Yani... nasıldı... iğneyi kendine, çuvaldızı başkasına. Ya Baron için ne düşünüyorsunuz?

- Baron için mi? İyi bir adam, iyi yürekli; bilgili de.. ama özyapısı güçlü değil.. o da ömrü boyunca yarı bilgin, yarı sosyete adamı olarak kalacak; yani bir hevesli ya da daha kestirme söylemek gerekirse, hiç.. oysa yazık!

Darya Mihaylovna:

- Ben de aynı düşüncedeyim, dedi. Makalesini okudum... Entre nous... cela a, assez peu de fond.

Biraz sustuktan sonra Rudin:

- Burada sizden başka kimler var? diye sordu.

Darya Mihaylovna serçe parmağıyla sigarasının külünü silkerek:

- Başka kimseler yok gibi. Dün gördüğümüz Lipina, Aleksandra Pavlovna çok sevimlidir, işte o kadar. Kardeşi de çok iyi bir insandır, un parfait honnête homme. Prens Garin'i biliyorsunuz. Hepsi bu kadar. Daha iki üç komşu var, ama onlar da hiçbir şey değildirler. Ya yapmacıktan pek gücenirler ya da kendilerini dev aynasında görürler; ya insanlardan kaçıp dururlar, ya da bir bakarsınız, yerli yersiz senlibenli davranırlar. Hanımefendi denebilecek kadın göremiyorum. Bir komşumuz daha var, çok okumuş; bilgili bir adam olduğunu bile söylüyorlar; ama çok garip ve düşlemci bir adam. Alexandrine onu tanıyor ve bana kalırsa, ona karşı pek de kayıtsız değil... İşte onunla ilgilenebilirsiniz, Dimitriy Nikolayic; sevimli bir yaratık; biraz olgunlaşması gerek; kesinlikle onu biraz olgunlaştırmalı!

Rudin:

- Çok sevimli bir bayan, dedi.

- Çocuk gibidir, Dimitriy Nikolayic, o tam bir çocuktur. Evlenmişti, mais c'est tout comme...

Ben erkek olsaydım, ancak böyle kadınlara âşık olurum.

- Öyle mi?

- Kesinlikle. Böyle kadınlar, hiç olmazsa tazedirler, tazeliğe kolayca öykünülemez.

Rudin:

- Başka her şeye öykünülebilir mi, dersiniz dedi ve güldü; buysa onda az görülür bir haldi. Gülerken, yüzü tuhaflaşıyor; hemen hemen yaşlı bir görünüme bürünüyor; gözleri ufalıyor, burnu kırışıyordu...

- Şu, Bayan Lipina'nın kendisine karşı pek de kayıtsız olmadığını söylediğiniz garip adam kim?

- Lejnev adında biri; Mihaylo Mihaylic Lejnev, buralı bir çiftlik sahibi.

Rudin şaşırıp kaldı ve başını kaldırdı.

- Mihaylo Mihaylic Lejnev mi? diye sordu, komşunuz mu?

- Evet. Onu tanıyor musunuz?

Rudin sustu; sonra koltuğun saçaklarını çekiştirerek:

- Onu eskiden, çok eskiden tanıdım, dedi; zengin bir adamdı galiba?

- Evet, zengin.. ama çok kötü giyiniyor ve bir çiftlik kâhyası gibi, sıradan bir arabayla gidip geliyor. Onu kendime alıştırmak istiyordum; akıllı bir adam olduğunu söylüyorlar. Onunla bir işim var. Biliyorsunuz, yurtluğumu kendim yönetiyorum.

Rudin başını eğdi.

Darya Mihaylovna:

- Evet, doğrudan doğruya kendim, dedi, çiftliğime hiçbir yabancı saçmalığını sokmuyorum. Kendi Rus yöntemlerime bağlı kalıyorum.

Sonra eliyle çevreyi göstererek:

- Gördüğünüz gibi, işler sanırım pek de kötü gitmiyor, diye ekledi..

Rudin saygılı bir tavırla konuşmaya başladı:

- Kadınlardaki pratik zekâyı yadsıyanların çok haksız olduklarına her zaman inanmışımdır, dedi.

Darya Mihaylovna hoş bir gülümsemeyle:

- Çok hoşgörülüsünüz, diye fısıldadı; ama bir şey söylemek istiyordum. Ne diyorduk? Ha, evet! Lejnev'den söz ediyorduk. Onunla bir toprak ayırma işimiz var. Birkaç kez buraya çağırdım; bugün bile kendisini bekliyorum, ama o, Allahlık adamın biri, gelmiyor. Garip bir adam! Kapının önündeki perde hafifçe açıldı; uzun boylu, kırışmış, dazlak kafalı, siyah fraklı, beyaz boyunbağlı, beyaz yelekli uşak içeri girdi.

Darya Mihaylovna:

- Ne o? diye sordu, hafifçe Rudin'e dönerek alçak bir sesle, n'est ce pas, comme il ressemble á Canning? dedi.

Uşak:

- Mihaylo Mihaylic Lejnev gelmişler, dedi, içeri alalım mı?

Darya Mihaylovna:

- Aman Tanrım! diye haykırdı; iyi adam sözünün üzerine gelir derler ya!.. Çağır, gelsin!

Uşak dışarı çıktı.

- Ne tuhaf adam, sonunda geldi, ama pek de saatinde gelmedi; konuşmamızı yarıda bıraktırdı.

Rudin yerinden kalktıysa da Darya Mihaylovna onu alıkoydu.

- Nereye? Sizin yanınızda da konuşabiliriz. Pigasov gibi bunun da nasıl bir adam olduğunu bilmenizi istiyorum. Biz konuşurken, vous gravez comme avec un burin, lütfen kalın.

Rudin bir şey söylemek istiyordu; ama ne düşündüyse gitmedi, kaldı.

Okurun artık tanımakta olduğu Mihaylo Mihayliç odaya girdi. Sırtında gene o her zamanki gri palto vardı. Güneşten yanmış ellerinde de gene o eski kasketini tutuyordu. Darya Mihaylovna'yı serbestçe eğilerek selamladı ve çay masasına yaklaştı.

Darya Mihaylovna:

- E, Mösyö Lejnev; sonunda bizi onurlandırabildiniz, dedi. Rica ederim, oturun. İşittiğime göre, bu beyle tanışıyormuşsunuz, diye Rudin'i gösterdi.

Lejnev, Rudin'e baktı ve yüzüne tuhaf bir gülümseme geldi. Hafifçe eğilerek:

- Bay Rudin'i tanıyorum, dedi.

Rudin, hafif bir sesle:

- Üniversitede birlikteydik, dedi ve gözlerini yere indirdi.

Lejnev, soğuk bir edayla:

- Sonraları da karşılaştığımız oldu, dedi.

Darya Mihaylovna, ikisine de şaşkınlıkla baktı ve Lejnev'e oturmasını rica etti. Adam, oturdu.

- Toprak sınırlarının saptanması işi için mi beni çağırıyordunuz? diye söze başladı.

- Evet, toprak sınırlarının saptanması için; ama zaten sizi görmek de istiyordum. Değil mi ya, yakın komşuyuz, neredeyse akraba sayılırız.

Lejnev:

- Çok teşekkür ederim, dedi; ama toprağı ölçme işine gelince, kahyanızla o işi tamamladık; onun önerilerinin tümünü kabul ediyorum.

- Biliyorum.

- Yalnız, kahyanız bana, sizinle yüz yüze görüşmeden kâğıtların imzalanamayacağını söylemişti.

- Evet, benim yöntemim böyle. Ha, unutmadan sorayım, şu sizin köylülerin hepsi vergili midirler?

- Evet efendim.

- Toprak sınırlandırma işiyle kendiniz mi ilgileniyorsunuz? Bu, takdir edilecek bir şey.

Lejnev:

- İşte, bunun için sizinle görüşmeye de kendim geldim, dedi.

Darya Mihaylovna güldü.

- Geldiğinizi görüyorum. ama bunu öyle bir sesle söylüyorsunuz ki.. Sanırım canınız buraya gelmeyi pek de istemiyordu.

Lejnev ağır ağır konuşarak:

- Ben hiçbir yere gitmiyorum, dedi.

- Hiçbir yere mi? Ya, Aleksandra Pavlovna'ya da mı gitmiyorsunuz?

- Onun kardeşiyle çoktan beri tanışırız da.

- Kardeşiyle! Ne yapalım, ben hiç kimseyi zorlayacak değilim... Kusuruma bakmayın Mihaylo Mihayliç, ama yaşça büyüğünüz olduğum için size çıkışabilirim; böyle tek başına yaşamak da ne oluyor yani? Evimden mi hoşlanmıyorsunuz? Yoksa... benden mi?

- Sizi tanımıyorum, Darya Mihaylovna, bunun için hoşuma gitmemeniz söz konusu olamaz.

Eviniz de pek güzel; ancak şunu açık söyleyeyim ki, ben kendimi sıkılmaktan hoşlanmam.

Giyilebilecek bir frakım yok, eldivenim yok; sonra sizin çevrenizden bir kimse de değilim.

- Doğuşunuz ve terbiyeniz bakımından benim çevremi içindesiniz, Mihaylo Mihayliç! Vous êtes des nôtres.

- Doğuş ve terbiye başka şeyler, Darya Mihaylovna! Sorun bu değil...

- İnsan, insanlar arasında yaşamalı Mihaylo Mihayliç! Diyojen gibi, fıçı içinde yaşanır mı?

- Her şeyden önce, orada o, çok rahatmış... Hem sonra, benim insanlar arasında yaşamadığımı nereden biliyorsunuz?

Darya Mihaylovna dudağını ısırды.

- O başka konu! Tanıştığınız kimseler arasında bulunmak onuruna ulaşamadığımdan, bana bu konuda üzölmekten başka bir şey kalmıyor.

Rudin söze karışarak:

- Sanırım, Mösyö Lejnev takdire değer olan özgürlükseverlik duygusunu epey abartıyor, dedi.

Lejnev yanıt vermedi; Rudin'e yalnızca şöyle bir baktı. Ortalığa, kısa süren bir sessizlik çöktü.

Lejnev ayağa kalkarak:

- Demek ki işimize artık tamamlanmış gözüyle bakabilir ve kahyanıza kâğıtları bana göndermesini söyleyebilirim, diye söze başladı.
- Söyleyebilirsiniz.. gerçi, açık söyleyeyim, pek de iyiliksever değilsiniz... Aslında bu öneriyi geri çevirmem daha doğru olurdu.
- Ama toprak sınırlandırma işi, benden çok sizin için kazançlı.

Darya Mihaylovna omuz silkti:

- Demek, evimde kahvaltı bile etmek istemiyorsunuz? dedi.
- Çok teşekkür ederim; hiç kahvaltı etmem, zaten eve hemen dönmek zorundayım.

Darya Mihaylovna ayağa kalktı, pencereye doğru giderek:

- Sizi alıkoyacak değilim; buna hakkım yok, dedi.

Lejnev eğilerek selam verdi.

- Güle güle Mösyö Lejnev! Sizi rahatsız ettiğim için beni bağışlayın.

Lejnev:

- Aman efendim, ne demek? dedi ve çıktı.

Darya Mihaylovna, Rudin'e:

- Nasıl buldun? diye sordu. Onun garip adamın biri olduğunu duymuştum, ama bu, her türlü garipliğin üstünde bir şey!

Rudin:

- Onda da Pigasov'un hastalığı var, dedi, yani özgün olma hastalığı. Öteki Mefisto'ya, beriki de sineklere benzemeye çalışıyor. Bütün bu davranışlarında daha çok bencillik, daha çok onurlu görünme kaygısı var; bu davranışlarda, gerçeğin ve sevginin payı pek az.. Bu da bir tür hesaptır. Biri onu görünce, adamın ne yetenekleri var ama kullanmıyor, desin diye. Herif kayıtsızlık ve tembellik maskesini suratına geçirmiş. Oysa, biraz dikkatlice bakarsanız, onda hiçbir yetenek olmadığını görürsünüz.

Darya Mihaylovna:

- Et de deux! diye mırıldandı. İnsanları değerlendirmede pek yamansınız. İnsan sizden gizlenemez.

Rudin:

- Öyle mi düşünüyorsunuz? dedi, ama Lejnev konusunda konuşmasam daha iyi ederdim. Onu severdim, bir arkadaş gibi severdim.. ancak sonraları, bir takım anlaşmazlıklar yüzünden...
- Kavga mı ettiniz?
- Hayır. Ama birbirimizle ilgimizi kestik; hem de, sanırım sonsuza dek...
- Evet, ondan olacak; dikkat ettim, burada bulunduğu sürece siz sanki kendinizde değildiniz.. Bununla birlikte, bu sabah beni görmeye geldiğiniz için size çok teşekkür ederim. Zamanımı pek hoş geçirdim; ama her şeyi kararında bırakmalı. Sizi kahvaltıya dek özgür bırakıyorum; kendim de işlerimle ilgileneceğim. Sekreterim, onu görmüştünüz, Constantin, c'est lui qui est mon secrétaire, sanırım beni bekliyordur. Size salık veririm; iyi hizmet etmesini çok seven bir gençtir; size de çok hayran. Yine görüşelim, cher Dimitri Nikolayıç! Beni sizinle tanıştırdığı için, barona bilerseniz ne kadar teşekkür borçluyum!

Darya Mihaylovna, elini Rudin'e uzattı. Rudin, bu eli önce sıktı, sonra da dudaklarına götürdü, hole çıktı, holden taraçaya geçti; ve taraçada Natalya'ya rasladı.

V

Darya Mihaylovna'nın kızı Natalya Alekseyevna, ilk bakışta insanın hoşuna gitmeyebilirdi. Henüz gelişmemişti; zayıf, esmer bir vücudu, hafif kamburca bir duruşu vardı. Ama yüzü güzel ve düzgündü; yalnızca on yedi yaşındaki bir kız için biraz da büyük sayılabilirdi. Hele ince ve

ortadan kırılmış gibi duran kaşlarının üstündeki düz ve temiz alnı pek güzeldi. Az konuşurdu, konuşulanları dinler, dikkatle ve göz kırpmadan (sanki her şeyin hesabını vermek ister gibi) bakardı. Çoğu kez kıpırtısız durarak, ellerini salıverir ve düşünceye dalar; o zaman yüzünde düşüncelerinin iç çatışmaları belirirdi... Dudaklarında ancak anlaşılabilen bir gülümseme görünür ve silinir; büyük, koyu gözleri hafifçe açılırdı. Matmazel Boncourt da ona hemen "Qu'avez-vous?" diye sorar ve çıkışmaya başlar, genç bir kızın böyle düşünceli ve dalgın durmasının ayıp olduğunu söylerdi. Ama Natalya dalgın değildi; tam tersine, derslerine çok dikkat eder, severek okur ve çalışırdı. Duyguları derin ve güçlüydü, ama bunları gizlerdi; çocukluğunda pek az ağlayan bu kızın, şimdi bile göğüs geçirdiği pek enderdi. Ancak bir şeye gücendiğinde yüzü hafifçe solardı. Annesi onu iyi huylu, akli başında bir kız sayar, şaka olarak ona, "Mon honnête homme de fille," derdi. Ama zekâsı ve yetenekleri konusunda pek de olumlu düşünmüyordu. "Benim talihime, Nataşam soğuk bir kızdır," diyordu, "Bana çekmemiş... Daha iyi. O mutlu olacak!" Darya Mihaylovna yanıliyordu; kızlarını iyi anlayan anneler, binde birdir.

Natalya, Darya Mihaylovna'yı seviyor, ama ona tümüyle güvenmiyordu.

Darya Mihaylovna kendisine bir gün:

- Benden saklayacak bir şeyin yok; olsaydı, saklardın.. sen akli başında bir kızsın, demişti.

Natalya, annesinin yüzüne baktı: "Sanki, insanın niye akli başında olmasın," der gibi düşündü. Rudin kendisine taraçada rasladığı sırada, o, Matmazel Boncourt ile birlikte, şapkasını giymek üzere odaya giriyordu. Bahçeye çıkacaklardı. Sabah çalışmaları bitmişti. Ona çoktan beri küçük bir öğrenci kız gibi davranmaktan vazgeçmişlerdi; Matmazel Boncourt ona artık mitoloji ve coğrafya dersleri vermiyordu; ama, Natalya her sabah eğitimcinin yanında tarihsel yapıtlar ve gezi kitapları gibi ibret alınacak kitaplar okumak zorundaydı. Bunları, Darya Mihaylovna sanki kendi özel düşüncesine uyararak seçerdi. Aslına bakılırsa, Petersburg'daki Fransız kitapçının gönderdiği her şeyi, doğallıkla Dumas-Fils'in ve Komp'un romanları dışında, Natalya'ya verirdi. Bu romanları da Darya Mihaylovna kendi okurdu. Natalya tarihsel kitaplar okurken, Matmazel Boncourt gözlüklerinin ardından özellikle ciddi ve yüzünü ekşiterek bakardı; bu yaşlı Fransız kızının anlayışına göre, bütün tarihsel kitaplar ayıp şeylerle doluymuş, gerçekten kendisi eski zamanın büyüklerinden yalnızca Kambiz'i, daha yeni zamanlardan da XIV. Louis'yi ve hiç sevmediği Napoléon'u biliyordu. Ama Natalya, Matmazel Boncourt'un varlığından haberi bile olmadığı kitapları da okuyor; Puşkin'i baştan başa ezbere biliyordu.

Rudin'le karşılaşınca, Natalya hafifçe kızardı. Rudin, ona:

- Gezmeye mi gidiyorsunuz? diye sordu.

- Evet. Bahçeye gidiyoruz.

- Ben de gelebilir miyim?

Natalya Matmazel Boncourt'a baktı.

Yaşlı kız ivedilikle:

- Mais certainement monsieur, avec plaisir, diye yanıtladı.

Rudin şapkasını aldı ve onlarla yürüdü.

Rudin'le aynı patikada yürümek Natalya'nın önce tuhafına gidiyordu; sonradan buna biraz alışır gibi oldu. Rudin, ona nelerle ilgilendiğini, köyü nasıl bulduğunu sormaya başladı. Gerçi kız yanıt verirken sıkılmıyor değildi, ama sık sık kapıldığı utangaçlık duygusunu duymadan yanıt veriyordu. Yüreği pır pırdı.

Rudin, ona yan gözle baktı ve:

- Köyde canınız sıkılmıyor mu? diye sordu.

- Hiç insan köyde sıkılır mı? Burada oluşumuzdan ben çok hoşnutum. Burada çok mutluyum.

- Mutlu musunuz? Ama bu sözcüğü bilerek kullanmalı. Her neyse... daha çok gençsiniz de...

Rudin bu sonuncu sözcüğü tuhaf bir sesle söyledi; Natalya'yı kiskanıyor mu, yoksa ona acıyor muydu, belli değildi.

- Evet gençlik! diye ekledi, bilimin bütün amacı, gençliğin bedavadan elde ettiğini elde etmektir.

Natalya, Rudin'e dikkatle baktı; ne dediğini anlamamıştı.

- Bugün bütün sabah annenizle konuştum; olağanüstü bir kadın. Bütün şairlerimizin onun dostluğuna neden değer verdiklerini anlıyorum.

Biraz sustuktan sonra:

- Ya siz, şiir sever misiniz? diye ekledi.

Natalya, "Beni sınava çekiyor," diye düşünerek hafif bir sesle:

- Evet, çok seviyorum, dedi.

- Şiir, tanrıların dilidir. Ben de çok severim; ama şiir, yalnızca dizelerde bulunmaz; o her yere dökülmüştür, çevremizdeki her şeye de.. Şu ağaçlara bakın, şu gökyüzüne her yerden güzellik ve yaşam fışkırıyor; güzellikle yaşamın olduğu her yerde şiir de vardır. Gelin şu sıraya oturalım...

Sonra:

- Bilmem neden ama, bana öyle geliyor ki, birbirimize alıştıktan sonra (gülümseyerek kızın yüzüne baktı) sizinle arkadaş oluruz. Siz ne dersiniz? diye sordu.

Natalya gene:

"Benimle küçük bir kızmışım gibi konuşuyor," diye düşündü ve ne söyleyeceğini bilemeden:

- Köyde uzun zaman kalmak niyetinde misiniz? diye sordu.

- Bütün yaz, güz ve belki kışın da kalacağım. Biliyorsunuz, zengin bir adam değilim; işlerim alt üst oldu, hem oradan oraya taşınmaktan da bıktım. Dinlenme zamanı geldi.

Natalya şaşırıyordu; çekinerek:

- Dinlenme zamanı mı? Bundan emin misiniz? diye sordu.

Rudin, yüzünü Natalya'ya çevirerek:

- Bununla ne demek istiyorsunuz?

Kız, oldukça sıkılarak:

- Demek istiyorum ki, başkaları dinlenebilir; ama sizin.. çalışmanız, yararlı olmaya çabalamanız gerek; bunu siz değil de kim yapacak?...

Rudin:

- Bu iltifatınıza teşekkür ederim, diye kızın sözünü kesti, yararlı olmak.. söylemesi kolay! (Eliyle yüzünü sıvazladı.) Yararlı olmak! diye yineledi. Buna kesinlikle inansaydım bile, nasıl yararlı olabilirim? Kendi gücümde emin de olsaydım; içten ve benim gibi düşünen kimseleri nerede bulabilirdim?

Rudin omzunu öyle umutsuzca silkti ve başını o derece tasalı yere eğdi ki, Natalya, elinde olmadan, "Akşam dinlediğim, umut fışkıran o coşkulu sözler acaba kimindi?" diye kendi kendine sordu.

Rudin, birdenbire aslan yelesine benzeyen saçlarını silkerek:

- Ama, hayır, diye ekledi, bunlar saçma, siz haklısınız. Size teşekkür ederim Natalya Alekseyevna, size içtenlikle teşekkür ederim. (Natalya kendisine niçin teşekkür edildiğini kesinlikle bilemiyordu.) Sözleriniz bana görevimi, yolumu göstermiş oldu... Evet, eyleme geçmeliyim. Yeteneğim varsa, onu saklamamalıyım; gücümü yalnızca sözcüklerle ve yararsız çene çalmalarla harcamamalıyım... Böylece, korkaklık ve tembelliğin ayıp, iş başarmanın zorunlu olduğu konusunda, suyun akışını andıran konuşmasına başladı. Pek güzel, ateşli ve inandırıcı konuşuyordu. Kendi kendisine sitemler yağıdırıyor, yapılmak istenen bir şey hakkında önceden görüş bildirmenin, olgunlaşmakta olan meyveyi toplu iğneyle delmek olduğunu ve bunun boş yere güç yitirmekten başka bir şey olmadığını kanıtlıyordu. Soylu olan bir düşüncenin kesinlikle destekleneceğini; ama insanların, ya kendileri ne istediklerini bilmediklerinden ya da başkaları onları anlamak sıkıntısına katlanamadıkları için anlaşılmasından kaldıklarına kıızı inandırmaya çalışıyordu. Uzun uzadıya konuştu ve bitirirken, Natalya Alekseyevna'ya bir kez daha teşekkür etti. Hiç beklemeden elini sıkarak, siz çok hoş ve soylu bir varlıksınız! dedi.

Bu serbestlik Matmazel Boncourt'u şaşkınlık içinde bıraktı; kırk yıldan beri Rusya'da bulunmasına karşın, Rusçayı pek zor anlıyor ve Rudin'in ağzından hızla dökülen bu sözlerin güzelliğine şaşırıyordu. Ona sorarsanız, Rudin usta bir sanatçıydı; kendi anlayışına göre de, bu tür insanlardan göreneğe uymaları istenemezdi.

Eğitmen ayağa kalkarak, çabuk çabuk robunu düzeltmeye başladı ve Natalya'ya dönerek, eve dönme zamanı geldiğini, üstelik Monsieur Volinsoff'un (Volintsev'in adını böyle söylüyordu) da kahvaltıya geleceğini söyledi.

Eve giden ağaçlı yollardan birine bakarak:

- İşte, o da geliyor! diye ekledi.

Gerçekten de Volintsev, pek uzakta değildi.

Tutuk adımlarla yaklaştı, hepsini eğilerek selamladı, yüzünde bir acı anlatımıyla, Natalya'ya:

- Oh, ne güzel; dolaşıyorsunuz ha? dedi.

Natalya:

- Evet, dedi; artık eve dönüyorduk.

Volintsev:

- Ya! dedi. Öyleyse gidelim.

Hep birlikte eve doğru yürüdüler.

Rudin, özellikle okşayıcı bir sesle, Volintsev'e:

- Kentlinizin sağlığı nasıl? diye sordu. Akşam da kendisine karşı çok güleryüzlü davranmıştı.

- Çok teşekkür ederim, iyidir. Bugün belki de gelecek.. Yanınıza geldiğim sırada, sanırım bir şeyden söz ediyordunuz.

- Evet, Natalya Alekseyevna ile konuşuyorduk. Bende büyük etki uyandıran bir söz söyledi.

Volintsev bu sözcüğün ne olduğunu sormadı. Hepsini derin bir sessizlik içinde Darya

Mihaylovna'nın evine döndüler.

Öğleden önce, gene salonda toplanıldı. Ama Pigasov gelmedi. Rudin pek keyifli değildi;

durmadan Pandaleveski'yi Beethoven'den bir şeyler çalmaya zorluyordu. Volintsev susuyor ve yere bakıyordu. Natalya annesinden ayrılmıyor, ya düşünceye ya da işe dalyordu. Basistov gözlerini Rudin'den ayırmıyor, akıllıca bir şey söylemesini bekliyordu. Böylece geçen üç saat oldukça tekdüze idi. Aleksandra Pavlovna öğle yemeğine gelmedi. Volintsev de masadan kalkar kalkmaz, yaylının hemen koşulmasını buyurdu ve hiç kimseyle esenleşmeden sıvıştı.

Canı sıkılıyordu. Natalya'yı çoktan beri seviyor ve ona evlenme önerisinde bulunmaya

hazırlanıyordu.. Ona karşı ilgi gösteriyordu ama yüreği sessizdi. Bunu açıkça görüyordu. Kıza, daha ince duygular duyurmayı ummuyor, onun kendisine alışarak sokulacağı anı bekliyordu.

Kızı heyecana getirecek ne olabilirdi? Bu iki gün içinde onda ne gibi değişiklik görmüştü?

Natalya, ona karşı gene eskisi gibi davranıyordu.

Natalya'nın huyunu belki de hiç bilmediği düşüncesi mi, onun kendisine karşı tahmin ettiğinden de yabancı olduğu düşüncesi mi içine işlemişti, kıskançlığı mı uyanmıştı, yoksa belli belirsiz kötü bir şey mi sezmeye başlamıştı. Kısacası, kendini nasıl avutmaya çalışırsa çalışsın, acı çektiği belliydi.

Kız kardeşinin yanına geldiğinde Lejnevi orada bulmuştu.

Aleksandra Pavlovna ona:

- Niye böyle erken döndün? diye sordu.

- Ne yapayım, canım sıkıldı!

- Rudin orada mıydı?

- Oradaydı.

Volintsev kasketini fırlattı ve oturdu.

Aleksandra Pavlovna hızla ona dönerek:

- Rica ederim Seryoja, bana yardım et de şu inatçı adamı (Lejnevi göstererek) Rudin'in çok akıllı ve iyi bir konuşmacı olduğuna inandırılım.

Volintsev bir şeyler mırıldandı.

Lejnevi:

- Ben sizinle hiç tartışmıyorum ki, diye söze başladı. Rudin'in zekâsından ve konuşma gücünden kuşku duymuyorum; ben yalnızca hoşuma gitmediğini söylüyorum.

Volintsev:

- Sen onu gördün mü ki? diye sordu.

- Bu sabah Darya Mihaylovna'da gördüm. Onun evinde egemen despot odur, değil mi?

Kadının, onunla da bozuşacağı zaman gelecektir; o, yalnızca Pandalevski'den hiçbir zaman ayrılamaz, ama şimdilik Rudin saltanat sürüyor. Onu gördüm, hiç görmez olur muyum! O oturuyor, hanımefendi de beni ona gösteriyor: Bakın, rica ederim, efendim, diyor, bizde ne tuhaf insanlar yetişiyor. Ben hara beygiri değilim!-Böyle sergilenmeye de alışık değilim. Başımı aldığım gibi çıktım.

- Onun evine ne diye gitmiştin?

- Toprağın sınırlarının belirlenmesi için.. ama bu bahanesi; canı yalnızca beni görmek istemiş. Hanımefendi, bilirsiniz...

Aleksandra Pavlovna coşkuyla konuşmaya başlayarak:

- Anlaşılan onun üstünlüğü sizi incitiyor, dedi. İşte, siz onu bundan dolayı bağışlamıyorsunuz.

Ben onun aklından başka, bütün yüreğinin de pek iyi olduğundan eminim. O konuşurken, gözlerine bir baksanız...

Lejnevi:

- "Yüksek ahlak"tan söz ediyor, diye söze başladı.

Aleksandra Pavlovna:

- Siz beni gücendireceksiniz, ağlayacağım. Darya Mihaylovna'ya gitmeyerek sizinle kaldığıma candan yazıklanıyorum. Siz buna layık değilsiniz, dedi ve acıklı bir sesle, yeter artık benimle alay etmeyin. Bana onun gençliğinden söz etseniz daha iyi edersiniz, diye ekledi.

- Rudin'in gençliğinden mi?

- Elbette, onu iyi tanıdığınızı ve çoktan beri ahbap olduğunuzu söylediniz ya!

Lejnev ayağa kalkarak, odada aşağı yukarı gezinmeye başladı.

- Evet, diye söze girdi; onu iyi tanırım. Onun gençliğini mi anlatmamı istiyorsunuz? Buyurun. O, T.'da, çiftlik sahibi bir ailenin çocuğu olarak doğmuştu. Çok geçmeden babası öldü. Anasının biricik oğlu olarak kaldı. Annesi iyi bir kadındı ve oğlunun gözünün içine bakıyordu; bulgurla karnını doyurur, elindeki paracıklarını da hep oğluna harcardı. O, öğrenimini, Moskova'da, önce bir amcanın yardımıyla, sonra da büyüüp tüylenince, gözüne girdiği zengin bir prensin hesabına yapmayı sürdürdü... Bağışlayın, ben.. onun ahbaplık ettiği demek istedim.. sonra üniversiteye girdi. Ben onunla üniversitede tanıştım ve sıkı ahbap oldum. Onunla o zamanlar başımızdan geçenleri size sonra, başka bir zaman anlatırım; şimdi değil... Sonra, Avrupa'ya gitti.

Lejnev, odada aşağı yukarı geziniyor; Aleksandra Pavlovna onu gözleriyle izliyordu.

Sözünü sürdürerek:

- Rudin Avrupa'dan annesine pek seyrek mektup yazıyordu ve kendisini ancak bir kez, on gün için görmeye gitmişti.. Yaşlı kadın o yanında yokken, yabancıların elinde öldü; ama ölüm anına dek gözlerini onun resminden ayırmadı. T.'da oturduğum sırada, kadını görmeye giderdim. İyi ve çok konuksever bir kadındı. Bana hep vişne reçeli ikram ederdi. Kadın, oğlu Mityasını cılgınca severdi. Peçorin anlayışını bilenler, bizim, her zaman sevmeye az yetenekli olanları sevdiğimizi söyleyeceklerdir size; ama, bana öyle geliyor ki, bütün analar çocuklarını severler; özellikle yanlarında bulunmayanları. Sonra Rudin'le Avrupa'da karşılaştım. Kadının biri, orada bulunan bizim Rus kadınlarından biri ona askıntı olmuştu; kendi halinde bir kadıncağız, yaşını başını almış ve çirkince bir şeydi; çoğu kez kendi halinde olan kızlar gibi. Onunla oldukça uzun zaman ilgilendi ve sonunda kadını başından silkip attı.. ama, hayır, yoo.. kadın onu başından attı. Ben de onunla arkadaşlığımı bozdu. İşte, hepsi bu kadar.

Lejnev sustu, eliyle alnını yokladı ve yorulmuş gibi koltuğa yığıldı.

Aleksandra Pavlovna:

- Biliyor musunuz Mihaylo Mihaylıç, diye söze başladı; görüyorum ki, siz kötü yürekli bir adamsınız; doğrusu, Pigasov'dan daha iyi değilsiniz. Anlattığınız her şeyin doğruluğundan ve buna hiçbir şey katmadığınızdan eminim; ama, anlattıklarınızı hiç de hoş bir açıdan göstermediniz! O yaşlı, zavallı kadını, onun bağlılığını, onun yalnız başına ölümünü, öteki hanımefendiyi... Bütün bunlara ne gerek var? Biliyor musunuz ki, en iyi bir insanın yaşamını bile hiçbir şey eklemeden, öyle anlatabilirsiniz ki, herkes dehşet içinde kalır. Bu bir çeşit karaçalma değil de, nedir yani?

Lejnev ayağa kalktı ve gene odada gezinmeye başladı.

Ve sonunda:

- Sizi hiç de dehşete düşürmek istemiyorum, Aleksandra Pavlovna, dedi. Ben karaçalan bir adam değilim. (Biraz düşündü, sonra...) Bununla birlikte, aslında bu söylediğinizde gerçek payı da var. Ben Rudin'e karaçalmıyordum; ama, kim bilir, belki de o zamandan beri değişmeyi başarmıştır. Belki de ona karşı haksızlık ediyorum, diye ekledi.

- İşte! görüyor musunuz.. Öyleyse, onunla yeniden ahbap olmaya, onu iyice tanımaya çalışacağınıza ve onun hakkındaki kesin yargınızı bana o zaman bildireceğinize söz verin.

- Başüstüne!... Ya sen, Sergey Pavliç, niye susuyorsun?

Volintsev titredi ve uykudan uyandırılmış gibi başını kaldırdı.

- Ne söyleyeyim? Onu tanımıyorum. Bununla birlikte, bugün başım da ağrıyor.

Aleksandra Pavlovna:

- Ne o, yüzün solgun görünüyor, dedi, hasta olmayasın?

Volintsev:

- Başım ağrıyor, diye yineledi ve dışarı çıktı.

Aleksandra Pavlovna ile Lejnev, önce onun arkasından baktılar, sonra da birbirlerine baktılar; ama hiçbirisi ötekine bir şey söylemedi. Volintsev'in yüreğinde olup bitenler, ne Aleksandra Pavlovna, ne de Lejnev için gizdi.

Aradan iki aydan çok zaman geçti. Bütün bu süre içinde Rudin, Darya Mihaylovna'nın evinden ayrılmadı. Hanımefendi onsuz olamıyordu; kendisinden söz etmesi, düşüncelerini dinlemesi, onun için bir zorunluluk olmuştu. Bir gün parasız kaldığını bahane ederek gitmek istediye de, hanımefendi ona beş yüz ruble verdi. Volintsev'den de iki yüz ruble ödünç aldı. Pigasov, Darya Mihaylovna'yı görmeye eskisinden daha seyrek gelmeye başladı. Rudin'in varlığı onu eziyordu. Gerçi, bu ezilişi duyumsayan yalnızca Pigasov değildi. O:

- Bu bilgiç herifi sevmiyorum, diyordu. Konuşması bile doğal değil; "ben" diyor ve duygulanarak duraklıyor... "Ben," yani, ben... Tıpkı bir Rus öyküsünün kahramanı gibi. Hep de uzun uzun sözcükler kullanıyor. Sen aksırırsın, o da sana, neden öksürmeyip de aksırdığını uzun uzadıya açıklamaya kalkışır... Övecek olsa, bir üst rütbeye yükseltiyormuş gibi över. Kendi kendisine saldırmaya başlayınca, iler tutar yerini bırakmaz; sen de, artık insan yüzüne bakacak durumu kalmadı, diye düşünürsün. Ne gezer! Kendi kendisine sert bir içki sunmuş gibi, daha da keyifleniyor.

Pandeleviski, Rudin'den korkuyor ve ona yaltaklanıyordu. Volintsev'in Rudin'le ilişkisi bir tuhaftı. Rudin ona "şövalye" diyor, yüzüne karşı ve arkasından göklere çıkarıyordu; ama Volintsev onu bir türlü sevmiyor ve Rudin onun yanında iyi yanlarını sayıp dökmeye başlayınca, elinde olmadan bir sabırsızlık ve sıkıntı duyuyordu. Acaba benimle alay mı ediyor? diye düşünüyor, yüreği de düşmanca atıyordu. Kendini yenmeye çalışıyor, bununla birlikte, Natalya'yı ondan kıskanıyordu. Gerçi Rudin'in de, tantanalı biçimde selamlamasına, "şövalye" diye seslenmesine ve ondan ödünç para bile almasına karşın, Volintsev'e karşı iyi niyet beslediği kuşkuluydu. Bu iki adamın, birbirlerinin elini dostça sıkarken ve göz göze bakışırken neler duyumsadıklarını anlamak zordu...

Basistov, Rudin'e hayranlığını, onun her sözünü yutmayı sürdürüyordu. Rudin ise ona pek önem vermiyordu. Her nasılsa, bir gün sabahtan öğleye dek onunla kaldı, önemli dünya olaylarından ve sorunlarından söz etti; onda canlı bir hayranlık uyandırdı; sonra da ondan soğudu. Belli ki, onun temiz ve sadık insanlar araması, laftan başka bir şey değildi. Darya Mihaylovna'nın evine gidip gelmeye başlayan Lejnev ileyse Rudin, tartışmaya bile girişmiyor ve ondan çekiniyor gibiydi. Lejnev de ona karşı soğuk davranıyor; ama Aleksandra Pavlovna'ya onun hakkındaki son düşüncesini de söylemiyordu; bu da Aleksandra Pavlovna'yı şaşırtıyordu. Hanımefendi, Rudin'e sanki tapıyordu, ama Lejnev'e de güvenmiyor değildi. Darya Mihaylovna'nın evindekiler, Rudin'in kaprislerine boyun eğiyor ve en ufak istekleri bile yerine getiriliyordu. Gündelik çalışmaların sırası ona bağlıydı. Hiçbir partie de plaisir onsuz düzenlenemezdi. Bununla birlikte o, ani pikniklere pek hevesli olmadığından, bunlara, çocuk oyunlarına katılan büyükler gibi, kıydan köşeden, gülümseyerek ve hafifçe canı sıkılmış bir ilgiyle katılırdı. Buna karşılık, Darya Mihaylovna'nın çiftliğin yönetimiyle ilgili buyruklarına, çocukların eğitimlerine, çiftlik yönetimiyle ilgili konulara ve genel olarak her şeye burnunu sokardı; kadının söylediklerini dinler, ufak tefek şeylerden bile canı sıkılmaz, kimi değişiklikler ve yenilikler önerirdi. Darya Mihaylovna bundan yalnızca lafta hoşnut oluyordu, o kadar. Çiftliğin yönetimiyle ilgili konularda, Darya Mihaylovna, tek gözlü, uysal ve kurnaz bir hileci olan Ukraynalı kahyasının dediklerini dinlerdi yalnızca. Adam, "akıl başta değil, yaştadır," diyerek hiç sıkılmadan sırtır ve tek gözünü kırpıştırıp dururdu.

Rudin, Darya Mihaylovna dışında, Natalya'dan başka hiç kimseyle öyle sık ve uzun uzadıya konuşmazdı. Ona gizlice kitaplar verir, tasarılarını açıklar, tasarladığı makale ve yapıtlarının ilk sayfalarını okurdu. Natalya çoğu kez hiçbir şey anlamazdı bunlardan. Gerçi, Rudin de onun anlayıp anlamamasına pek bakmıyordu ya; kızın kendisini dinlemesi yetiyordu ona. Natalya ile olan yakınlığı, Darya Mihaylovna'nın pek de hoşuna gitmiyordu. "Ama varsın köyde onunla çene çaladursun," diye düşünüyordu, "bir kız gibi onu eğlendirsin; bunun pek sakıncası yok.. hem, kız da biraz akıllanmış olur. Petersburg'da bu durumu değiştiririm."

Darya Mihaylovna yanılıyordu. Natalya'nın Rudin'le çene çalmalarında küçük bir kız hali yoktu. O Rudin'in söylediklerine özlemle dikkat ediyor, bunların önemini anlamaya çalışıyordu; kız

kendi düşüncelerini, onun düşünme biçimine uyduruyordu; Rudin onun eğitici ve önderiydi. Şimdilik, kızın yalnızca kafası kaynıyordu... Ama genç bir kızın kafası uzun zaman yalnız başına kaynamaz. Natalya, bahçede, dişbudak ağacının ince ve hafif gölgesindeki sırada otururken, Rudin ona Goethe'nin Faust'unu ya da Hoffman'ı ya da Bettin'in Mektupları'nı ya da Novalis'i okuyor; sürekli olarak okumayı kesip anlayamadığı her şeyi ona açıklayıp yorumlamaya başlayınca, Natalya ne tatlı anlar geçiriyordu! Natalya da Almanca'yı, hemen hemen bütün kızlarımız gibi kötü konuşuyor, ama iyi anlıyordu. Rudin ise, coşumcu Alman şiirine ve felsefesine dalmış, kendi hoşlandığı bu dünyalara onu da arkası sıra sürüklüyordu. Bütün bunlar kızın dikkatli bakışlarının önüne, anlamasa da, en iyi biçimde seriliyordu. Rudin'in elinde tuttuğu kitabın sayfalarından, olağanüstü betimlemeler, yeni parlak düşünceler, kızın ruhuna şırl şırl akan bir pınar gibi dökülüyor; kız, yüce duyguların soylu sevinciyle coşuyor; yüreğinde hayranlığın kutsal ışığı sessizce parlıyor, alevleniyordu.

Bir seferinde, pencere yanında, gergefin arkasında oturmuş:

- Söyleyin bakalım, Dimitriy Nikolayic, kışın Petersburg'a gideceksiniz, değil mi? diye konuşmaya başlamıştı.

Rudin, gözden geçirmekte olduğu kitabı dizlerine bırakarak:

- Para bulabilirsem gideceğim, dedi.

Uyuşuk uyuşuk konuşuyordu; nedenini anlayamadığı bir yorgunluk duyuyor ve sabahtan beri hiçbir iş yapmıyordu.

- Parayı neden bulamayasınız?

Rudin başını salladı:

- Size öyle geliyor!

Rudin, anlamlı bir biçimde yana baktı.

Natalya bir şey söylemek istedi, ama kendini tuttu.

Rudin, eliyle pencereden dışarısını göstererek:

- Bakın, diye söze başladı; şu elmayı görüyor musunuz? Kendi meyvelerinin çokluğundan ve ağırlığından iki büklüm olmuş. Dahinin doğru bir belirtisi...

Natalya:

- İki kat oluşunun nedeni, alttan dayanakları olmayışı, dedi.

- Sizi anlıyorum, Natalya Alekseyevna; ama bir insanın bunu, yani bir dayanağı bulması, pek de kolay değil.

- Bana öyle geliyor ki, başkalarının acıması.. her neyse, yalnızlık...

Natalya biraz şaşırır gibi oldu ve yüzü kızardı:

- Peki, ya kışın köyde ne yapacaksınız? diye ivedilikle sordu.

- Ne mi yapacağım? O büyük makalemi bitireceğim; hani şu bildiğiniz, yaşamda ve sanatta trajik olanla ilgili makale; üç gün önce planını size anlatmıştım. Bitirince onu size göndereceğim.

- Bastırarak mısınız?

- Hayır.

- Neden hayır? Bu sıkıntıya kimin için katlanacaksınız öyleyse?

- Sizin için...

Natalya gözlerini aşağı indirdi:

- Ama, ben o makaleyi anlayamam ki, Dimitriy Nikolayic!

Biraz daha uzakta duran Basistov, alçakgönüllü bir tavırla:

- Makalenin neyle ilgili olduğunu sorabilir miyim? dedi.

Rudin:

- Yaşamda ve sanatta trajik olanla.. diye yineledi. İşte, Basistov da okur. Ama henüz asıl düşünce üzerinde durmadım. Aşkın trajik önemini, şimdiye dek, kendi kendime bile yeterince açıklayabilmiş değilim.

Rudin, aşktan sık sık ve seve seve söz ederdi. Matmazel Boncourt, önceleri daha aşk sözcüğünü duyar duymaz, borazan sesi işitmiş eski bir alay beygiri gibi ürker ve kulaklarını diker ve titrerdi, ama sonra alışmıştı; hatta kimi zaman dudak büküyor ve burnuna arada bir enfiye çekiyordu...

Natalya çekinerek:

- Bana kalırsa aşkta trajik olan, mutsuz bir aşk demektir, dedi.

Rudin:

- Hiç de değil, diye karşı çıktı, bu daha çok aşkın gülünç yönüdür. Bu konu, tümüyle başka biçimde ortaya konmalıdır; daha derinlemesine incelenmelidir... Aşk; bütün giz ondadır; nasıl gelir, nasıl gelişir, nasıl biter. Aşk, kimileyin birdenbire, gün gibi sevinçli gelir; kimileyin külün altındaki ateş gibi uzun zaman yanar ve her şey bittiği bir sırada ruha alev gibi girer; kimileyin yürekte yılan gibi sürünür; kimileyin birdenbire dışarı fırlar... Evet, evet; bu önemli bir konudur. Sanki zamanımızda da kim seviyor, âşık olmaya kim cesaret edebiliyor ki?

Ve Rudin düşünceye daldı. Sonra birdenbire:

- Acaba, Sergey Pavliç çoktan beri niçin görünmüyor? diye sordu.

Natalya ürktü ve gergefe eğildi:

- Bilmem, diye fısıldadı.

Rudin ayağa kalkarken:

- Ne olgun ve soylu bir adam! dedi. Bugünkü Rus soylularının en yetkin örneklerinden biri! Matmazel Boncourt, o Fransız gözleriyle, yan yan baktı.

Rudin odanın içinde şöyle bir dolaştı.

- Acaba dikkat ettiniz mi? diyerek, topuğu üzerinde sert bir dönüş yaptı; meşe sağlam bir ağaçtır; eski yaprakları, ancak yenileri sürmeye başlayınca dökülür, dedi.

Natalya ağır ağır:

- Evet, dikkat ettim, dedi.

- Aynı şey, güçlü bir yürekteki eski aşk için de geçerlidir. Aşk artık ölmüştür, ama yerinde durmayı sürdürür; ancak yeni bir aşk onu yerinden sökebilir.

Natalya yanıt vermedi; "Bu da ne demek?" diye düşündü.

Rudin durakladı, saçlarını silkti ve uzaklaştı.

Natalya da odasına gitti. Küçük yatacığında şaşkın şaşkın oturdu. Rudin'in son sözleri üzerinde derin derin düşündü ve birdenbire ellerini sıkıp acı acı ağlamaya başladı. Neye ağladığını Tanrı bilir.

Neden böyle ağladığını kendi de bilmiyordu. Yaşlarını siliyor, ama çoktan beri biriken bir kaynaktan akar gibi yenileri dökülüyordu.

Aynı gün Aleksandra Palovna'nın evinde de, hanımefendiyle Lejnev, Rudin'den söz ediyorlardı. Lejnev önce konuşmaktan çekiniyordu, ama kadın ondan işin aslını öğrenmeye karar vermişti. Ona:

- Görüyorum ki, Dimitriy Nikolayic sizin eskisi gibi hoşunuza gitmiyor. Şimdiye dek size özellikle hiçbir şey sormamıştım; siz onun hakkında artık bir yargıya varmışsınızdır; değişmiş olup olmadığını ve ondan neden hoşlanmadığınızı öğrenmek istiyorum.

Lejnev kendine özgü ağır konuşmasıyla:

- Sabredemediğinize göre, sevinerek... yalnız bakın, kızmaca yok..

- Haydi başlayın, başlayın...

- Bırakın da içimdekileri birer birer dökeyim.

- Lütfen, lütfen başlayın.

- E, diye Lejnev yavaşça divana uzanarak söze başladı, Rudin'den neden hoşlanmadığımı size anlatayım. Gerçi, akıllı bir adamdır...

- Hem de nasıl!

- Dikkati çekecek denli akıllı, ama aslında boş bir adamdır...

- Bunu söylemek kolay!

Lejnev:

- Ama aslında boştur, diye yineledi; bununla birlikte, bunun zararı yok. Biz hepimiz boş insanlarız. Onun ruh olarak bir acımasız ve tembel oluşuna ve pek bilgili olmayışına da bir şey demiyorum...

Aleksandra Pavlovna ellerini çırpı:

- Pek bilgili olmayışına ha! Rudin'in mi! diye şaşkınlıkla haykırdı.

Lejnev gene aynı sesle:

- Pek de bilgili değil, diye yineledi; başkasının hesabına yaşamasını, rol yapmasını ve benzeri işleri sever; bunlar haydi neyse.. ama asıl kötüsü, buz gibi soğuk oluşudur.

- O mu, bu ateşli ruh mu soğuk? diye Aleksandra Pavlovna onun sözünü kesti.

- Evet, buz gibi soğuk, kendi de bunu biliyor; ama, ateşli görünmeye çalışıyor. Bunda kötü olan bir şey varsa.. diye Lejnev gittikçe daha coşarak konuşuyordu, onun tehlikeli bir oyun oynadığıdır. Elbette, kendisi için değil; o kendi kâğıtlarına ne bir metelik, ne de kılını koyar; başkalıyorsa yüreğini koyuyor.

Aleksandra Pavlovna:

- Kimden ve neden söz ediyorsunuz, sizi anlamıyorum, dedi.

- Daha da kötüsü, onun dürüst olmayışıdır. Akıllı bir adam olsa, sözlerinin değerini bilmesi gerekir; oysa sözünü de parayla satın alıyormuş gibi söylüyor... İyi konuştuğu su götürmez bir gerçektir. Yalnızca onun konuşması Rus konuşması değildir. Ve son olarak, süslü konuşmak genç delikanlılarda hoş görülür, o yaşı gelmiş bir adamın kendi söylevlerinin gürültüsüyle avunması ve böbürlenmesi ayıptır!

- Bana kalırsa Mihaylo Mihayliç, dinleyici açısından, sizin de böbürlenip böbürlenmemeniz arasında bir fark yok...

- Bağışlayın ama Aleksandra Pavlovna, ikisi aynı şey değil. Biri bana bir söz söyler, o söz içime işler; bir başkası aynı sözü ya da daha güzelini söyler, ama o bir kulağımdan girer, ötekenden çıkar. Bu neden böyledir?

Aleksandra Pavlovna onun sözünü kesti:

- Yani, siz aldırış etmeyebilirsiniz.

Lejnev:

- Evet, aldırış etmem, dedi, belki de kulaklarım oldukça hatırı sayılır türdendir. Demek istediğim şu ki, Rudin'in söyledikleri her zaman kuru laf olarak kalmaktadır, hiçbir zaman uygulanmayacaktır; oysa bu arada, bu laflar genç bir yüreği şaşırtıp yıkabilir.

- Kimden.. kimden söz ediyorsunuz, Mihaylo Mihayliç?

Lejnev durdu:

- Kimden söz ettiğimi mi öğrenmek istiyorsunuz? Natalya Alekseyevna'dan. Aleksandra Pavlovna bir an için şaşırdı, ama sonra birdenbire güldü:

- Rica ederim! diye söze başladı, kafanızda hep ne garip düşünceler var! Natalya henüz çocuk denecek yaşta; eh, bir şey olsa bile, düşünüyor musunuz ki, Darya Mihaylovna...

- Darya Mihaylovna, bencil kadının biridir ve yalnızca kendisi için yaşar; ayrıca, çocuklarını eğitmedeki becerisine kendi de öyle inanmıştır ki, onlar için telaşlanmak aklından bile geçmiyor. Hem, nasıl olur! Bir baş sallama, bir yüksekten bakış, sonra da her şey yoluna girer. Kendisi bir bilim ve sanat koruyucusu, akıl küpü ve Tanrı bilir daha ne sanan bu hanımefendi, aslında bir sosyete kocakarisından başka birşey değildir. Natalya ise çocuk değil; o, inanın bana, sizin ve benim düşündüğümüzden çok daha derin düşünmektedir. Bu derece dürüst, tutkulu ve ateşli bir kızın, böyle bir oyuncu ve koketle karşılaştırılması gerekir miydi? Ama, bu da olağan işlerdendir.

- Koket ha! Ona mı koket diyorsunuz?

- Elbette ona... Peki, Aleksandra Pavlovna, siz söyleyin bakayım, onun Darya Mihaylovna'nın evindeki rolü nedir? Evde bir tanrı, bir ermiş olmak, buyruklara, aile dedikodu ve tartışmalarına karışmak.. bu, bir erkeğe yakışır mı hiç?

Aleksandra Pavlovna, Lejnev'in yüzüne baktı:

- Sizi tanıyamıyorum, Mihaylo Mihayliç, dedi. Kızardınız, coştunuz. Doğrusu bu işte başka bir şey gizli olmalı...

- E, evet, öyle! Sen kadına kendi düşüncene göre bir işten söz edersin; o da seni başka türlü değil de, özellikle böyle konuşmaya yönlendirir; şöyle böyle bir neden uydurmayınca içi rahat etmez.

Aleksandra Pavlovna kızdı:

- Bravo, Mösyö Lejnev! Siz de kadınlara saldırmakta Pigasov'dan hiç geri kalmıyorsunuz; ama ne dersiniz deyin, nasıl derin görüşlü olursanız olun, böyle kısa bir zamanda hepsini ve her şeyi anlamış olduğunuza inanmak bana pek kolay gelmiyor. Sanırım, yanıyorsunuz. Size kalırsa, Rudin bir tür Tartuffe! (*)

- Sorun şu ki, Tartuffe bile değil. Tartuffe hiç olmazsa neyi elde etmeye çalıştığını biliyordu; oysa beriki, bütün aklına karşın...

- Peki, öyleyse nedir? Ağzınızdaki baklayı çıkarın bakalım.

Lejnev ayağa kalktı:

- Bakın, Aleksandra Pavlovna, diye söze başladı, haksız olan sizsiniz, ben değilim. Siz bana, Rudin hakkındaki kesin düşüncelerimden dolayı kızılıyorsunuz; onun için böyle konuşmaya hakkım var! Belki de bu hak bana pahalıya mal oldu. Onu iyi tanırım; onunla uzun zaman bir arada yaşadım. Anımsıyor musunuz, size bir gün Moskova'daki yaşamımızı anlatmaya söz vermiştim. Sanırım bunun zamanı geldi; ama beni dinlemeye sabrınız yetecek mi?

- Anlatın, anlatın.

- E, izninizle.

Lejnev, odada ağır adımlarla dolaşmaya başladı; gezinirken duraklıyor ve başını önüne eğiyordu.

Söze başladı:

- Siz, benim küçük yaşta öksüz kaldığımı ve 17 yaşından sonra bir büyüğüm bulunmadığını belki bilir, belki bilmezsiniz. Moskova'da teyzemin evinde oturur ve canımın isteğini yapardım. Küçükken oldukça hoş, bencil bir çocuktum; yapmacıklardan, kendimi övmekten hoşlanırdım. Üniversiteye girince, bir öğrenci gibi davrandığım için, çok geçmeden adım bir olaya karıştı. Size bunu anlatacak değilim, değmez. Yalan söyledim, üstelik oldukça çirkin bir yalan... Yalanımı çıkardılar, yüzüme vurdular, rezil ettiler beni... Afalladım ve çocuk gibi ağladım. Bu, bir tanıdığın evinde, birçok arkadaşın yanında oluyordu. Hepsi bana kahkahayla gülmeye başladılar; bir üniversite öğrencisi dışında, hepsi; dikkat buyurun, inat edip de yalanımı açıklamadığım sürece bana en çok karşı çıkan oydu. Bana acıdı mı, ne oldu, bilmiyorum; elimden tutup beni kendi odasına götürdü.

Aleksandra Pavlovna:

- O, Rudin miydi yoksa? diye sordu.

- Hayır, değildi.. o, bir insandı.. artık öldü.. olağanüstü bir insandı. Adı Pokorski idi. Onu birkaç sözcükle anlatmaya gücüm yetmez; anlatsam da, başka hiç kimsenin adını ağzına almak insanın içinden gelmez. O yüksek, temiz ruhlu bir insandı, bir daha o derecede parlak bir zekâya raslamadım. Pokorski, odundan yapılmış eski bir evin çatı katında, basık ve küçük bir odada oturuyordu; çok yoksuldu, özel ders vererek geçiniyordu. Kimi zaman, konuğuna bir bardak çay sunamayacak durumda olurdu. Odasındaki biricik divanı da öyle eskiydi ki, bir kayığı andırıyordu. Bütün bu yoksulluğuna karşın, pek çok geleni gideni vardı; hepsi de onu severdi. O, yürekleri kendine çekiyordu. İnanmazsınız belki, ama onun küçük odasında oturmak, insana öyle tatlı geliyor, öyle neşe veriyordu ki... Rudin'le onun evinde tanıştım. O sırada Rudin, prensinden ayrılmıştı.

Aleksandra Pavlovna:

- Pokorski dediğiniz kişinin ne gibi bir özelliği vardı? diye sordu.

- Size nasıl söyleyeyim? Şiir ve gerçek.. işte, herkesi ona çeken bunlardı. Açık ve geniş bir zekâsı vardı, ayrıca bir çocuk gibi sevimli ve alaycıydı. Onun şakası, kahkahası hâlâ kulaklarımda çınlıyor; aynı zamanda:

İyilik mihrabında parlayan

Bir gece kandiliydi o...

Arkadaş çevremizden yarı deli bir şair, onu böyle tanımlamıştı.

Aleksandra Pavlovna:

- Peki, konuşması nasıldı? diye bir daha sordu.

- Keyifli olduğu zamanlar iyi konuşurdu, ama öyle olağanüstü değil. Rudin o zaman da ondan yirmi kez daha güzel konuşuyordu.

Lejnev kollarını kavuşturdu ve durakladı:

- Pokorski ve Rudin birbirlerine benzemezlerdi. Rudin ondan çok daha parlak ve şakraklı, konuşması daha akıcı, daha coşkuluydu. Pokorski'den çok daha yetenekli gibi görünüyordu, ama onun yanında bir yoksul gibi kalırdı. Rudin, her düşünceyi pek iyi işler, ustalıkla tartışırdı; ama düşüncelerini kendi kafasından değil, başka yerlerden ve özellikle Pokorski'den alıyordu; görünüşte, Pokorski sessiz, yumuşak, dahası, zayıftı; kadınları çılgınca severdi, coşmaktan zevk alırdı ve onuruna dokunulmasına asla izin vermezdi. Rudin, ateşli, yiğit ve yaşam dolu bir adamdı. Onuruna dokunulmadıkça soğuktu; ve çekingen bile sanılabilirdi. Ama damarına basınca, küplere binerdi. Her bakımdan insanları elde etmeye çalışır, ama genel düşünceler adına yapardı bunu ve gerçekten, birçokları üzerinde güçlü bir etkisi vardı. Doğrusu onu kimse sevmezdi, ancak onun egemenliğine katlanırlardı; ona bağlanan belki de bir ben vardım... Oysa, Pokorski'ye herkes kendiliğinden bağlıydı. Buna karşılık, Rudin, karşısına ilk çıkanla konuşup tartışmaktan hiçbir zaman vazgeçmezdi... Çok kitap okumuş değildi, ama gene de Pokorski'den ve hepimizden daha çok okumuştı; üstelik, derli toplu bir zekâsı, güçlü bir belleği vardı; gençliği etkileyen de budur! Gençliğe, yargılar verin, yanlış bile olsa size sonuçlar çıkarsın! Çok vicdanlı bir adam bunu yapamaz. Gerçeği tam anlamıyla kendiniz de bilmediğiniz için, onu gençliğe veremeyeceğinizi kendilerine söylemeyi hele bir deneyin.. gençlik, oturup da sizi dinlemez bile. Ama onu aldatmak da olanaksızdır. Hiç olmazsa gerçeği bildiğinize yarı

yarıya sizin de inanmanız gerekir... İşte bundan dolayı Rudin bizim gibileri öylesine etkiliyordu. Görüyorsunuz ya, az önce size onun pek çok kitap okumuş olduğunu söylemişim; ama o felsefe kitapları okuyordu, kafası da öyle biçimlenmişti ki, okuduğundan genel olan her şeyi süzüyor, işin aslına ve kökenine sarılıyor, buna her yandan doğru ve parlak düşün telleri geçiriyor, ruhsal bakış açıları açıyordu. Elimi vicdanıma koyup da söylemem gerekirse, o zamanki çevremizde hep yarım yamalak öğrenim görmüş çocuklar vardı. Felsefe, sanat, bilim ve yaşam.. bütün bunlar bizim için yalnızca laftan, daha doğrusu çekici, güzel ama dağınık ve birbirinden ayrılmış birer kavramdan başka bir şey değildi. Biz, bu kavramların birbiriyle ilgisini, dünyanın genel yasasını anlayamıyor, duyumsamıyorduk; bununla birlikte, yarım yamalak ondan söz ediyor, onun hakkında bir yargıya varmak için kendimizi zorluyorduk... İlk Rudin'i dinlerken, genel bağlantıyı yakaladığımızı ve perdenin sonunda açıldığını sanmıştık. Doğrusu, kendi kafasından bir şey eklemeydi, ama tuhaf değil mi, bildiğimiz her şeyde yetkin bir düzen yaratıyor, darmadağınık olan öğeler birleşiyor, bir araya toplanıyor, karşımızda bir yapı gibi yükseliyor, her şey aydınlanıyor, her yandan bir ruh esiyordu... Hiçbir şey anlamsız ve raslantısal kalmıyordu; her şeyde mantıklı bir zorunluluk ve güzellik görülüyor, her şey açık ve aynı zamanda gizemli bir önem kazanıyordu; yaşamdaki her ayrı olay bir akort sesi veriyor, bizler, bir keşfin kutsal dehşeti altında bir yürek coşkusuyla, kendimizi sonsuz gerçeğin büyük bir şey için çağrılmış canlı varlıkları, araçları olarak duyumsuyorduk... Bütün bunlar size gülünç gelmiyor mu?

Aleksandra Pavlovna ağır ağır:

- Hiç de gelmiyor! dedi, neden öyle düşünüyorsunuz? Sizi tümüyle anlamıyorum; ama gülünç de gelmiyor bana.

Lejnev sözünü sürdürerek:

- Elbette, o zamandan beri epey akıllandık, dedi. Bütün bunlar şimdi bize çocukça gelebilir.. ama, bir daha söylüyorum, o zaman biz Rudin'e çok şeyler borçluyduk. Kuşkusuz ki, Pokorski onunla karşılaştıramayacak denli yüksekti. Pokorski hepimize ateş ve güç veriyordu; ama kimileyin kendisini bitkin duyumsar ve susardı. Sinirliydi ve pek sağlıklı bir adam değildi; ama kanatlarını bir açtı mı... Tanrım, nerelere uçmuyordu; göklerin derinliklerinde, ta mavi göklere havalanıyordu! Oysa Rudin'in, bu yakışıklı ve güçlü çocuğun birçok küçük yönü vardı; dedikodu bile yapıyordu; onda her şeye burnunu sokma, her şeyi belirleme ve açıklama tutkusuna vardı. Onun tez canlı etkinliği hiç azalmıyordu... Siyasal bir varlık! Ondan, kendisini o zaman tanıdığım gibi söz ediyorum. Ama ne yazık ki, hiç değişmemiş. Bu yüzden, inançları da değişmemiş.. otuz beş yaşında!.. Kendisi hakkında herkes bunu kolay kolay söyleyemez.

Aleksandra Pavlovna:

- Oturun, niye böyle sucu beygiri gibi ayakta dolaşıyorsunuz? dedi.

Lejnev:

- Bana böyle daha iyi geliyor, dedi. Ama Aleksandra Pavlovna, size şunu söylemeliyim ki, Pokorski'nin çevresine girer girmez, yeniden doğmuş gibi oldum: Uslanmışım, her şeyi soruyor, derslerime çalışıyor, seviniyor, insanları sayıyordum; tek sözcükle, sanki bir tapınağa ayak basmışım. Gerçekten, toplantılarımızın, anımsıyorum, Tanrı sizi inandırсын, çok güzel ve dokunaklı bir hali vardı. Düşünün; beş altı çocuk baş başa vermiş, ortada bir yağ mumu yanıyor, kötü bir çay, bayat ve çok kuru peksimetler yeniyor; bir de yüzlerimizin anlatımını görseydiniz, konuşmalarımızı bir işitseydiniz! Herkesin gözleri coşkulu, yanakları kızarmış, yüreklerimiz çarpıyor ve biz Tanrı'dan, insanlığın geleceğinden, şiiirden söz ediyoruz... Kimi zaman boş şeyler konuşuyor, saçma düşünceler karşısında da hayranlık duyuyorduk; ama ne çıkar!.. Pokorski, ayaklarını altına almış, yanağını eline dayamış, oturuyor; gözleri pırıl pırıl. Rudin, odanın ortasında, ayakta, konuşuyor, pek etkileyici konuşuyor, sözlerine diyecek yok; şarıldayan denizin karşısında genç Demosten gibi, saçları dağılmış şair Subbotin, arada bir uykudaymış gibi, kesik kesik sesler salıveriyor; aramızda, sonsuz ve hiçbir şeyin bozmadığı suskunluğuyla derin bir düşünür olarak kabul edilen ve bir Alman papazının oğlu olan kırk yaşındaki Schiller, özel bir görkemle susuyor; toplantılarımızın Aristophanes'i olan neşeli Şçitov, sessizleşiyor ve yalnızca gülümsüyordu; acemilerden ikisi üçü, büyük bir zevkle dinliyorlar... Gece, hafif ve sessiz, kanatlanmış gibi uçuyor. İşte, artık şafak da sökmek üzere, bizler, duygulu, neşeli, dürüst, akli başında (o zaman bizde şaraptan eser bile yoktu) ve ruhumuzda tatlı bir yorgunlukla evlerimize dağılıyoruz... İnsan o zaman, yıldızlara bile güvenle bakabiliyordu; sanki onlar yaklaşmış ve daha anlaşılır olmuşlardı... Ah! ne güzel o günler, onların boş yere geçtiğine inanmak istemiyorum. Aslına bakılırsa, boş yere geçmedi; sonradan

yaşamın çamuruna batanlar için bile boş geçmiş sayılmaz... Eski arkadaşlarımızdan bu gibi kimselere kaç kez raslamıştım! İnsan büsbütün canavarlaşmış görünüyor, ama, Pokorski'nin adı söylenir söylenmez, pis ve karanlık bir odada unutulmuş bir parfüm şişesi açılmış gibi, ondaki bütün soyluluk kalıntıları devinime geçiyordu...

Lejnev sustu; solgun yüzü kızardı.

Aleksandra Pavlovna, Lejnev'e şaşkınlıkla bakarak:

- Rudin'le ne zaman, niçin kavga ettiniz? diye sordu.

- Onunla kavga etmedim, ama Avrupa'da onun nasıl bir adam olduğunu anlayınca, kendimi çektim. Onunla daha Moskova'dayken de kavga edebilirdim. Daha o zaman bana kötü bir oyun oynamıştı.

- Ne yaptı?

- Ne mi yaptı? Bakın, ben.. bunu size nasıl anlatayım? Bunu anlatmak pek yakışmaz bana.. ama.. ben çabuk âşık olan bir insandım.

- Siz mi?

- Ben. Tuhaf değil mi? Ama, doğrusu da buydu... Evet, o sırada çok sevimli bir kızcağızı seviyordum. Bana neden öyle bakıyorsunuz? Kişiliğim konusunda size çok daha şaşırtıcı bir şey de söyleyebilirim.

- Nedir, öğrenmeme izin verir misiniz?

- Bakın, sorun ne. O zamanlar ben Moskova'dayken, geceleri buluşmaya giderdim. Acaba kiminle, diye düşüneceksiniz. Bahçenin ta ucundaki ıhlamur ağacıyla. Ağacın ince, zarif gövdesine sarılır ve bütün doğayı kucaklamış gibi olurdum; yüreğimse, tatlı bir coşkuyla genişler, sanki bütün doğa, gerçekten içime akardı... İşte, böyle bir insandım ben! Size daha ne söyleyeyim? Belki de siz benim şiir yazmadığımı düşünüyorsunuz. Yazdım, hem de Manfred'e benzeş olarak koskoca bir dram yazdım. Dramdaki kişiler arasında göğsü kanlı bir hayalet de vardı; bu, onun kendi kanı değil, bütün insanlığın kanıydı. Evet efendim, evet, şaşırmayın... Ama durun, size aşkımdan söz ediyordum. Genç bir kızla tanışmıştım...

Aleksandra Pavlovna:

- Artık ıhlamurla buluşmaya gitmekten vazgeçmişsinizdir, dedi.

- Vazgeçtim. Bu kızcağız neşeli; açık anlatımlı bakışı ve çınlayan sesiyle, çok iyi ve çok güzel bir yaratıktı.

- Aleksandra Pavlovna, alaylı alaylı:

- Ne de güzel betimliyorsunuz, dedi.

Lejnev:

- Siz de çok ciddi bir eleştirmensiniz, dedi. Evet, bu kız yaşlı babasıyla oturuyordu... Ama, ayrıntılara girecek değilim. Size bu kızın pek iyi olduğunu da söyleyeceğim; öyle ki, siz ona yarım bardak çay koymasını söylersiniz, o, her zaman dörtte üçünü doldurur! İlk karşılaşmamızdan üç gün sonra, ben artık tutuşmuştum; yedinci günse dayanamayarak, Rudin'e her şeyi anlattım. Âşık olan genç bir adam çenesini tutamaz; ben de Rudin'e her şeyi açıkladım. O zamanlar ben tümüyle onun etkisindeydim ve daha sonra söyleyeyim, benim üzerimdeki etkisi birçok konuda olumluydu. İlkini beni yadırgamadı, adam etmeye çalıştı. Pokorski'yi ben coşkuyla seviyor ve onun ruhsal temizliği karşısında bir tür korku duyuyordum, Rudin'e daha yakındım. Benim bu aşkımla öğrenince, anlatılmaz bir coşku duydu. Beni kutladı, kucakladı ve öğüt vermeye, bu durumumun önemini uzun uzun açıklamaya başladı. Kulak kesildim... Onun, nasıl konuştuğunu bilirsiniz. Sözleri beni olağanüstü etkiledi. Kendime karşı olan saygım birdenbire yerine geldi, ciddi bir tavır takındım ve gülmekten vazgeçtim. Anımsıyorum, o zaman bile, göğsümde değerli bir sıvıyla dolu bir şişe varmış da onu dökmekten korkuyormuşum gibi, daha sakınarak yürümeye başlamıştım... Çok mutluydum, üstelik bana karşı açıktan açığa ilgi gösteriyorlardı. Rudin sevgilimle tanışmayı istedi; dahası, kızı onunla tanıştırmak için ben kendim üsteledim.

Aleksandra Pavlovna sözünü keserek:

- Anlıyorum, sorunun ne olduğunu anlıyorum, dedi. Rudin sevdiğiniz kızı elinizden almış, siz de onu hâlâ bağışlayamıyorsunuz... Bahse girerim ki yanılmıyorum!

- Bahsi yitirirsiniz o zaman Aleksandra Pavlovna, yanılıyorsunuz. Rudin sevgilimi almadı, böyle bir isteği hiç olmadı; aslına bakarsanız, benim mutluluğumu yıkan o oldu; ama serinkanlılıkla düşünülecek olursa, bunun için kendisine şimdi teşekkür etmeye hazırım. Ancak o zamanlar, az daha aklımla oynatıyordum. Rudin bana hiç de engel olmak istemiyordu, tam tersine! Ama bütün davranışları, kendisini de başkasını da iğneli bir kelebek gibi sözle iğneleme konusundaki

o uğursuz alışkanlığı yüzünden, her ikimizi de birbirimize kötölemeye kalkıştı; ilişkimiz, birbirimize karşı nasıl davranmamız gerektiği, duygularımız ve düşüncelerimiz konularında baskı yaparak bizi hesap vermeye zorluyor, bizi övüyor ve beğeniyordu; düşünün, bizimle mektuplaşmaya bile başladı!.. Ve bizi büsbütün şaşırttı! O zaman, benim o küçük hanımla evlenmemin pek olasılığı yoktu; artık kafamda o kadarcık bir sağduyu vardı, ama doğrusu, biz birkaç ayımızı Paul ve Virjini gibi pek güzel geçirebilirdik. Bu arada anlaşmazlıklar başladı, ortaya türlü türlü gerginlikler çıktı; kısacası, işler çorbaya döndü. Sonuçta Rudin, güzel bir günün sabahında, bir arkadaş gibi, olup bitenleri kızın yaşlı babasına bildirmeyi kutsal bir görev saymış; bildirmiş de.

Aleksandra Pavlovna:

- Yok canım! diye haykırdı.

- Evet, hem dikkat buyurun, işin tuhafı, benim onayım ile bildirdi! Kafamın o zamanlar nasıl karıştığını hâlâ anımsıyorum; çevremdeki her şey basbayağı dönüyor ve karanlık odadaki gibi ters görünüyordu; beyaz olanı kara, kara olanı beyaz, yalan olanı gerçek, düşsel olanı da görev gibi görüyordum... Ah! Bunu anımsamaktan şimdi bile utanıyorum. Rudin ise yılmıyordu! Niye yılsın! Kimi zaman bir göl üzerinde uçan kırlangıç gibi, her çeşit anlaşmazlıklar ve çıkmazlar arasında süzülürdü.

Aleksandra Pavlovna, başını safça yana eğerek kaşlarını kaldırdı:

- Demek ki, siz de kızla ayrılmış oldunuz? diye sordu.

- Ayrıldım.. hem de iyi ayrılmadım, gücendirecek denli beceriksizce ve gürültülü biçimde... Ben de ağlıyordum, o da ve niçin ağladığımı Tanrı bilir... Bir Gordium kördüğümü oluşmuştu ve kesilmesi gerekiyordu; ama bunu yapmak zordu! Bununla birlikte, dünyada her şey daha iyiye doğru gidip düzeler. Kız da daha iyi biriyle evlendi, şimdi de refah içinde.

Aleksandra Pavlovna:

- Ama, açıkça söyleyin; ne de olsa, siz Rudin'i şu anda bile bağışlamış değilsiniz, diye söze başladı.

Lejnev:

- Ne? diye sözünü kesti, Rudin'i Avrupa'ya gönderirken ben çocuk gibi ağlıyordum. Ama açıkça söyleyeyim ki, kuşku daha o zaman ruhuma girmişti; sonradan Avrupa'da ona raslayınca.. o zaman artık yaşımı başımı almıştım. Rudin bana olduğu gibi göründü.

- Onda özellikle neler keşfettiniz?

- Size bir saat önce sözünü ettiğim her şeyi. Ancak, onun için yargılarım ağırsa, onu tanımadığımdan değil... Natalya Alekseyevna'ya gelince, sözlerimi boşuna harcamak istemem; ama siz kardeşinizin durumuna dikkat edin.

- Kardeşimin mi! Neden?

- Ona bir baksanıza. Hiçbir şeyi anlamıyor musunuz?

Aleksandra Pavlovna gözlerini yere indirdi:

- Haklısınız, diye fısıldadı; gerçekten kardeşim.. sanırım.. bir süreden beri onu tanıyamıyordum... Ama sanıyor musunuz ki...

Lejnev fısıldayarak:

- Daha yavaş, sanırım buraya geliyor, dedi. Bana güvenin, Natalya da çocuk değil, ama ne yazık ki bir çocuk gibi deneyimsiz. Göreceksiniz, bu kız hepimizi şaşırtacak.

- Nasıl?

- Bakın nasıl... Biliyor musunuz ki, özellikle bu tür kızlar suda boğulurlar, zehir yutarlar ve benzeri şeyler yaparlar? Onun böyle sessiz oluşuna bakmayın; tutkuları güçlü, özyapısınıysa Tanrı bilir!

- Bu kadarına doğrusu aklım ermez, sanırım şairliğiniz tuttu. Sizin gibi soğuk yaradılışlı bir adama, sanırım ben de bir yanardağ gibi görünüyordumdur!

Lejnev gülerek:

- Oh, hayır, dedi... İş özyapıya gelince, sizde Tanrı'ya şükür, özyapı diye bir şey yok.

- Bu ne küstahlık?

- Bu mu? Bu en büyük iltifattır, rica ederim...

Volintsev odaya girdi; Lejnev'e ve kızkardeşine kuşkuyla baktı. Son zamanlarda zayıflamıştı. İki de onunla konuşmaya başladılar; ama onların şakalarına o yalnızca gülümsüyor ve Pigasov'un bir kez onun hakkında dediği gibi, hüznü bir tavşan gibi bakıyordu. Bununla birlikte, olasıdır ki, yaşamda bir kez bile onun gibi kötü bakan bir adam henüz doğmamıştır.

Volintsev, Natalya'nın kendisinden uzaklaştığını duyumsuyor, sanki onunla birlikte ayağının altındaki toprak da kayıyordu.

VII

Ertesi gün pazardı, Natalya da yataktan geç kalkmıştı. Bir gün önce, akşama dek çok durgundu, gözyaşlarından utanıyordu ama belli etmiyordu, geceyi de rahatsız geçirmişti. Yarı giyinmiş olarak piyanonun başına oturmuş, Matmazel Boncourt'u uyandırmamak için, ara sıra güçlükle duyulabilir akortlar alıyor ya da soğuk tuşlara alnını dayayarak uzun süre kıpırdamadan kalıyordu. Hep düşünüyordu: Rudin'in kendisi değil, onun söylediği bir söz kafasını yoruyor ve derin düşüncelere dalıyordu. Volintsev'i ara sıra anımsıyordu. Onun kendisini sevdiğini de biliyordu; ama düşüncesi onu hemen bırakıyordu. Tuhaf bir yürek çarpıntısı içindeydi. Sabahleyin çabucak giyenerek aşağı indi, annesiyle selamlaştıktan sonra, bir aralık yalnız başına bahçeye çıktı. Yağmakta olan yağmura karşın, hava sıcaktı, aydınlık ve ışıklı bir gündü. Duru gökte, alçak bulutlar güneşi örtmeden hafifçe kayıp gidiyor ve zaman zaman tarlaların üzerine ansızın sağanak yağmur iniyordu. İri, parlak damlalar, elma taneleri gibi kuru bir gürültüyle dökülüyorlardı; güneş, bunların titreşen ağı arasında oynuyordu; rüzgârın biraz önce dalgalandırdığı otlar, nemi susamışçasına yutuyor ve hiç kımıldamıyorlardı. Damlalar altında ıslanan ağaçların tüm yaprakları hafif hafif titriyordu; kuşların ötüşleri kesilmiyor, yağmurun şarılması altında onların cıvıltılarını dinlemek insana avuntu veriyordu. Tozlu yollardan yükselen duman, damlaların sık ve keskin çarpışlarıyla hafifçe alacalanıyordu. İşte bulut geçti, esmeye başlayan hafif rüzgâr, zümrüt yeşil ve altın sarısı otları birbirine katmaya başladı... Ağaçların birbirine yapışan yaprakları seyrekleşti. Her yandan güçlü, hoş bir koku yükseldi...

Natalya bahçeye indiği sırada, gözyüzü artık bulutlardan hemen tümüyle temizlenmişti. Gökten tazelik ve sessizlik esiyordu, gizli ve belirsiz duygulardan, yürekte tatlı bir üzüntü duyulan, o mutlu ve dingin sessizlik...

Natalya, iki yanı gümüş yapraklı akçakavak ağaçlarıyla kaplı yoldan aşağıya göle doğru gidiyordu; karşısına, birdenbire yerden biter gibi Rudin çıkıverdi.

Kız şaşırdı. Rudin kızın yüzüne bakıyordu:

- Yalnız mısınız? diye sordu.

- Evet, yalnızım, dedi Natalya; ama, ben bir dakika için çıktım... Artık dönüyorum.

- Sizi geçireyim.

Kızla yan yana yürümeye başladı:

- Sizi üzgün gibi görüyorum? diye fısıldadı.

- Ben mi?.. Ben de sizin neşesiz durduğunuzu söylemek istiyordum.

- Belki... Zaman zaman böyle olurum.

- Bunun için benim daha çok nedenim var..

- Neden acaba? Benim üzülecek bir şeyim olmadığını mı sanıyorsunuz?

- Bu yaşta yaşamdan zevk almalısınız.

Natalya susarak birkaç adım attı.

- Dimitriy Nikolayic! diye seslendi.

- Efendim!

- Anımsıyor musunuz?... Dün yaptığınız karşılaştırmayı... anımsıyor musunuz?... Hani meşe ağacıyla...

- E, anımsadım. Ne oldu?

Natalya, Rudin'e göz ucuyla baktı.

- Siz.. bununla ne demek istiyordunuz?

Rudin başını eğdi ve gözlerini uzaklara dikti.

- Natalya Alekseyevna!, diye söze başladı, kendine özgü ağırbaşlı ve dinleyene içinde saklı bulunanların onda birini bile söylemediğini düşündüren etkili anlatımıyla, Natalya Alekseyevna! Kendi geçmişim konusunda az konuştuğumun ayırımına varmışsınızdır. Bazı teller var ki, onlara hiç el sürmek istemiyorum. Yüreğim.. içimde olup bitenleri kim ve niçin öğrensinsin? Bunları sergilemek bana hep kutsallığı çiğnemek gibi gelirdi; ama size karşı içtenim; siz güvenimi kazandınız... Herkes gibi sevmiş olduğumu, acı çektiğimi sizden gizleyemem... Nerede ve nasıl? Bu konuda konuşmaya bile değmez; ama yüreğim pek çok sevinç ve pek çok üzüntü gördü.

Rudin biraz sustu; sonra:

- Size dün söylediğim, belki de benimle, benim şimdiki durumumla ilgilidir; ama her ne halse bundan söz etmeye bile değmez. Yaşamın bu yönü benim için artık yok. Bana, şimdi yaysız bir arabayla güneşin altında, tozlu yollarda bir duraktan bir durağa sürüklenmekten başka bir şey kalmıyor... Hedefime ne zaman ulaşacağım, ulaşabilecek miyim, Tanrı bilir... İyisi mi, sizden söz edelim.

Natalya onun sözünü keserek:

- Demek ki, Dimitriy Nikolayic, yaşamdan bir şey beklemiyorsunuz!

- Oh, hayır! Çok şeyler bekliyorum, ama kendim için değil... Eylemden, eylemin mutluluğundan hiçbir zaman vazgeçmeyeceğim; ama zevklerden vazgeçtim. Umutlarım, düşlemlerim ve kişisel mutluluğum arasında ortak hiçbir şey yoktur. Aşk (bu sözü söylerken omuzlarını silkti).. aşk, benim için değildir; ben... aşka layık değilim; seven kadın, erkeği tam olarak istemekte haklıdır, oysa ben kendimi tümüyle buna adayamam. Üstelik, hoş gidebilme isteği delikanlılıkta güçlüdür; bense epey yaşlandım. Ben başkalarını nasıl kandırabilirim? Tanrı vere de kendimi kurtarsam!

- Anlıyorum, diye fısıldadı Natalya, büyük davalar peşinde koşanlar, kendilerini düşünmemelidir; acaba bir kadın böyle bir erkeği beğenecek durumda değil midir? Tersine, öyle sanıyorum ki bir kadın böyle bir bencile... Size göre, genç erkeklerin ve delikanlıların hepsi bencildir ve hepsi sevdikleri zaman bile yalnızca kendilerini düşünürler, öyle mi? İnanın ki, kadın yalnızca özveriyi anlamakla kalmaz; kendinden özveride bulunmasını da bilir. Natalya'nın yanakları hafifçe kızardı, gözleri parıladı. Rudin'le tanıştığı zamana dek, hiçbir zaman böyle uzun ve böyle ateşli bir konuşma yapmamıştı.

Rudin, alçakgönüllü bir gülümsemeyle:

- Kadının rolü konusundaki kanımı siz birçok kez işitmişsinizdir; biliyorsunuz ki, bana göre, Fransa'yı yalnızca Jeanne d'Arc kurtarabilirdi. Ama asıl sorun bunda değil. Siz yaşamın eşigindeyiz. Sizin geleceğinizden söz etmek hem neşeli bir iş, hem de yararsız değil. Bakın; biliyorsunuz, ben sizin arkadaşınızım; evinizde bir akraba gibiyim... Bu yüzden sorumun bir küstahlık sayılmayacağına inanıyorum. Söyleyin bakayım, yüreğiniz şu ana dek rahat mıydı? Natalya'yı bir yürek çarpıntısı kapladı ve yanıt vermedi. Rudin durakladı, kız da durdu.

Rudin:

- Bana darılmıyorsunuz, değil mi? diye sordu.

Natalya:

- Hayır, dedi, ama hiç beklemiyordum ki, bana...

- Ancak, diye Rudin sözünü sürdürdü, bana yanıt vermeyebilirsiniz. Gizinizi biliyorum.

Natalya birden ona korkuyla baktı.

- Evet... evet... Kimden hoşlandığınızı biliyorum. Ondan daha iyisini seçemeyeceğinizi de size söylemek zorundayım. Çok iyi bir insandır o; sizi mutlu etmesini bilecektir; yaşamın yükü onu çığnemiş değildir; ruh olarak içten ve açıktır... Sizin mutluluğunuzu sağlayabilir.

- Kimden söz ediyorsunuz, Dimitriy Nikolayic?

- Yoksa kimden söz ettiğimi anlayamıyor musunuz? Elbette, Volintsev'den. Ne? Sanki bu doğru değil mi?

Natalya, Rudin'den biraz uzaklaştı. Büsbütün afallamıştı.

- Sanki o sizi sevmiyor mu? İnsaf edin! Sizden gözünü ayırmıyor, her davranışınızı izliyor; sonra, aşk saklanabilir mi? Siz de ona ilgi duymuyor musunuz? Anladığıma göre, o, annenizin de hoşuna gidiyor... Sizi seçiminiz...

Natalya, şaşkınlıkla elini yakındaki bir fidana uzatarak onun sözünü kesti:

- Dimitriy Nikolayic, doğrusu, bundan söz etmek tuhafıma gidiyor; ama inanın ki siz yanılıyorsunuz.

Rudin:

- Ben mi yanılıyorum? dedi. Sanmam... Sizinle tanışalı çok olmadı; ama sizi artık iyice tanıdım. Öyleyse sizde açıktan açığa gördüğüm bu değişiklik nedir? Yani, siz altı hafta önce ilk gördüğüm zamanki gibi misiniz?.. Hayır, Natalya Alekseyevna, yüreğiniz pek de boş değil.

Natalya ancak anlaşılır biçimde:

- Belki de... dedi; ama ne de olsa yanılıyorsunuz.

Rudin:

- Nasıl olur? diye sordu.

- Bırakın beni, bana bir şey sormayın, diye karşı çıktı Natalya ve çabuk adımlarla eve doğru yürüdü. İçinde birdenbire duymaya başladığı şeylerden kendi de korkmuştu.

Rudin, arkasından yetişerek onu durdurdu.

- Natalya Alekseyevna! diye konuşmaya başladı, bu konuşma böyle bitemez; bu, benim için de çok önemli... Sizi nasıl anlamalıyım?

- Bırakın beni! diye yineledi Natalya.

- Natalya Alekseyevna, Tanrı aşkına!

Rudin'in yüzünde heyecan belirdi, rengi soldu.

Natalya:

- Siz her şeyi anlıyorsunuz, beni de anlamanız gerek! dedi, elini çekti ve hiçbir yana bakmadan yürüdü.

Arkadan Rudin:

- Tek bir söz! diye haykırdı.

Kız durdu, ama geri dönmedi.

- Siz benden, çünkü karşılaştırmayla ne demek istediğimi sordunuz. Bilin ki sizi aldatmak istemiyorum. Ben kendimden, kendi geçmişimden ve sizden söz ettim.

- Ne? Benden mi?

- Evet, sizden; yine söylüyorum, sizi aldatmak istemem... O zaman nasıl bir duygudan söz ettiğimi şimdi biliyorsunuz... Bugüne dek ben hiçbir zaman cesaret edip de...

Natalya birdenbire yüzünü elleriyle örttü ve eve doğru koşmaya başladı.

Rudin'le arasındaki konuşmanın bu beklenmedik sonucundan öyle şaşırılmıştı ki, yanından koşup geçtiği Volintsev'i bile görmedi. O, arkasını bir ağaca dayamış, kıpırdamadan duruyordu.

Çeyrek saat önce Darya Mihaylovna'nın evine gelmiş ve ev sahibesini konuk odasında bulmuştu; bir iki söz konuştuktan sonra sessizce çıkmış ve Natalya'yı aramaya koyulmuş, âşıklara özgü bir önseziyle doğru bahçeye inmişti. Natalya'yı bakışıyla izledikten sonra ağaçtan ayrılarak, niçin ve nereye olduğunu bilmeden bir iki adım attı. Yaklaşınca, Rudin onu gördü.

İkisi de birbirlerinin gözünün içine baktılar, eğilerek selam verdiler ve konuşmadan uzaklaştılar.

Her ikisi de, "Bu böyle bitmeyecektir," diye düşündü.

Volintsev, bahçenin ta ucuna dek yürüdü. Bu durum onu çok üzmüştü; gördükleri yüreğine kurşun gibi çökmüştü; damarlarındaki kan ara sıra öfkeyle hızlanıyordu. Yağmur gene çiselemeye başladı. Rudin kendi odasına döndü. O da rahat değildi: Kafasındaki düşünceler bir fırtınayı andırıyordu. Genç ve dürüst bir ruhun safça ve umulmadık duygusu, herkesin erincini kaçırabilir.

Sofrada olağandışı bir durum vardı. Natalya yüzü solmuş, iskemlede zor duruyor ve gözlerini yerden kaldırmıyordu. Volintsev her zamanki gibi onun yanında oturmuş, zaman zaman onu zorla konuşturuyordu. Raslantı olarak, o gün Pigasov da Darya Mihaylovna'nın evinde yemektedir. Masa başında herkesten çok konuşan oydu. Söz arasında, insanların da, köpekler gibi kuyruksuzlar ve uzun kuyruklular diye ikiye ayıramayacağını kanıtlamaya kalkıştı:

- İnsanlar, ya doğuştan ya da kendi yanlışlarından dolayı kuyruksuz kalırlar, diyordu.

Kuyruksuz olmak kötüdür; böyle kimseler, hiçbir şeyi başaramazlar, bunların kendi kendilerine inançları yoktur; ama uzun ve tüylü kuyruğu olanlar, mutludur. Bu gibiler kuyruksuzlardan daha kötü, daha zayıf da olsalar, kendilerinden emindirler; kuyruğu salıverdi mi, herkes bundan zevk alır. Şaşılacak olanı şu ki, kuyruk, vücudun tümüyle gereksiz bir bölümüdür, öyle değil mi? Kuyruk neye yarar? Oysa herkes iyi yönlerimiz konusunda kuyruğumuza göre yargılıyor bizi.

Pigasov, derin bir göğüs geçirdikten sonra:

- Ben kuyruksuzlardanim, diye ekledi ve asıl can sıkıcı olanı da, kuyruğumu kendim koparmış olmamdır, dedi.

Rudin, ilgisiz bir tavırla:

- Yani, sizden çok daha önce La Rochefoucault'nun söylediğini yinelemek istiyorsunuz:

"Kendinden emin ol ki, başkaları da sana inansınlar". Burada kuyruğun ne işi var, anlamıyorum.

Volintsev, kesin bir sesle ortaya konuşmaya başladı:

- İzin verin, derken gözleri parıldadı, izin verin de, herkes ne diyecekse istediği gibi anlatsın, dedi. Baskıdan söz ediyorlar.. Bana kalırsa, akıllı diye anılan kimselerin baskısından kötüsü yoktur. Tanrı belalarını versin!

Volintsev'in bu sözleri herkesi şaşırttı, hepsi sindi. Rudin, onun yüzüne baktı, ama bakışına dayanamayıp döndü, gülümsedi ve ağzını bile açmadı.

Pigasov, "Hoppalaa! Desene, sen de kuyruksuzsun!" diye düşündü. Natalya'nın korkudan ödü patlayacaktı. Darya Mihaylovna, Volintsev'e uzun uzun ve şaşkınlıkla baktıktan sonra, ilk konuşan o oldu ve bakanlardan N.N.'nin köpeğinin olağanüstü güzel olduğundan söz etmeye başladı.

Öğle yemeğinden sonra, Volintsev çok durmadı. Natalya ile vedalaşırken, dayanamayıp, ona:

- Neden böyle suçluymuş gibi şaşkın duruyorsunuz? Siz hiç kimseye karşı suçlu olamazsınız! dedi.

Natalya hiçbir şey anlamadı, yalnızca arkasından baktı. Çaydan önce Rudin ona yaklaştı ve gazetesini alıyormuş gibi masaya eğilerek:

- Bütün bunlar düş gibi, değil mi? Sizi kesinlikle yalnız görmem gerekiyor... Bir dakikacık bile olsa...

Rudin, sonra Matmazel Boncourt'a dönerek:

- İşte aradığınız yergi, dedi ve yeniden Natalya'ya eğilerek, fısıltıyla:

- Saat ona doğru terasta olmaya çalışın; sizi leylaklı kameriyede bekleyeceğim... dedi

Akşamın kahramanı Pigasov'du. Rudin, er meydanını ona bırakmıştı. Pigasov, Darya Mihaylovna'yı çok güldürüyordu; önce, otuz yıl boyunca karısının eteğinin altında bir kılıbık olarak yaşayan ve son derece kadınlaşan bir komşusunu anlatıyordu; adamcağız bir gün, Pigasov'la yürüyormuş, küçük bir çamur birikintisini atlarken cüppesinin eteklerini eliyle, tam kadınların eteklerini topladıkları gibi toplamış. Sonra da, ilk zamanlar mason, sonra karaduygulu ve daha sonra da banker olmak isteyen bir çiftlik sahibini anlattı.

Pigasov ona:

- Filip Stepaniç, masonken nasıldınız? diye sormuş.

- Nasıl olduğumu biliyorsunuz; serçe parmağımda upuzun bir tırnak bırakmıştım.

Ama, Darya Mihaylovna, Pigasov'un aşktan söz etmeye başlayarak, kadınların kendisi için de göğüs geçirdiklerine onu inandırmaya çalıştığı sırada katıla katıla gülüyordu; ateşli bir Alman kadınının ona "İştah açıcı Afrikancığım", "Nonoşum" dediğini anlatıyordu. Darya Mihaylovna gülüyor, Pigasov da yadsımıyordu; söylediğine göre zaferleriyle gerçekten övünmeye hakkı vardı; bir kadını kendisine âşık etmekten kolay bir şey olmadığını ileri sürüyordu. Bunun için herhangi bir kadına on gün sırayla dudaklarında cennetin, gözlerinde de mutluluğun saklı olduğunu; öteki kadınların, onun yanında sıradan birer paçavra olduklarını söylerseniz, böyle bir kadın on birinci günü, cennetin dudaklarında, mutluluğun da gözlerinde gizli olduğuna inanarak sizi sevecektir. Dünyada her şey olabilir. Kimbilir, belki de Pigasov haklıdır.

Saat dokuz buçukta, Rudin artık kameriyedeydi. Gökyüzünün uzak ve solgun derinliğinde tek tük yıldızlar parıldamaya başlamıştı; batıda güneşin kızılığ belli oluyordu. Orada, gökyüzü daha açık ve daha temizdi; yarım daire biçiminde olan ay, salkımlı kayın ağaçlarının siyah ağları arasında altın gibi parlıyordu. Öteki ağaçlar, yapraklarının arasından parıldayan göz gibi deliklerle ya çatınmış birer dev andırıyor ya da karanlık bir yığın oluşturluyorlardı. Bir tek yaprak kımıldamıyordu; leylaklarla akasyaların üst dalları, sanki bir şeye kulak veriyor ve sıcak havada geriniyorlardı. Yakındaki ev kapkara görünüyordu; ışıklarla aydınlanan uzun pencereler kızılıntrak bir ışık halinde belli oluyordu. Akşam dingin ve sessizdi; ama bu sessizlikte, tutkulu, boğuk bir göğüs geçirme duyumsanıyordu.

Rudin, kollarını göğsünde kavuşturmuş, çevreye dikkatle kulak veriyordu. Yüreği hızla çarpıyor, o da soluğunu, elinde olmadan tutuyordu. Sonunda hafif ve hızlı adım sesleri işitti; Natalya kameriyeye girdi.

Rudin ona doğru atıldı ve ellerini yakaladı. Elleri buz gibiydi.

Titrek bir fısıltıyla:

- Natalya Alekseyevna! dedi; sizi görmek istiyordum.. yarını bekleyemezdim. Size bu sabah bile, hiç de kestiremediğim ve açıklayamadığım bir şeyi söylemem gerekiyor; sizi seviyorum! Natalya'nın Rudin'in avuçlarındaki elleri hafifçe ürperdi.

- Sizi seviyorum, diye yineledi, hem de böyle uzun zamandan beri nasıl yanılabildiğimi, sizi çoktan beri sevdiğimi nasıl anlayamadım!.. Ya siz Natalya Alekseyevna, söyleyin, siz?

Natalya güçlükle soluk alabiliyordu.

- Görüyorsunuz, buraya geldim, diyebildi.

- Hayır, söyleyin, beni seviyor musunuz?

- Sanıyorum ki... evet... diye fısıldadı.

Rudin, kızın ellerini daha çok sıkarak, onu kendine doğru çekmek istedi.

Natalya çevresine bakındı.

- Bırakın beni, korkuyorum, sanıyorum ki biri bizi dinliyor... Tanrı aşkına, dikkatli olun.

Volintsev bir şeyler seziyor.

- Tanrı yardımcısı olsun! Gördünüz ya, ona bugün yanıt bile vermedim... Ah, Natalya Alekseyevna, bilseniz nasıl mutluyum. Bizi artık hiçbir şey ayıramaz!

Natalya onun gözlerine baktı.

- Bırakın beni diye fısıldadı, gitmeliyim.

- Bir dakika, diye Rudin söze başladı...

- Hayır, bırakın beni, bırakın..

- Yoksa benden korkuyor musunuz?

- Hayır, hayır, ama zamanıdır...

- Öyleyse bir kez daha yineleyin...

- Mutlu olduğunuzu söylüyorsunuz, öyle mi? diye sordu.

- Ben mi? dünyada benden daha mutlu bir kimse yoktur. Yoksa, kuşkunuz mu var?

Natalya başını kaldırdı. Kameriyenin gizemli gölgesinde, gecenin göklerinden düşen aydınlıkta, onun soylu, genç ve coşkulu olan solgun yüzü çok güzeldi.

- Öyleyse bilin ki, diye söze başladı, ben sizin olacağım.

Rudin:

- Oh! Tanrım! diye haykırdı...

Natalya onun elinden kurtuldu ve kaçtı. Rudin, biraz durduktan sonra ağır adımlarla kameriyeden çıktı. Ay ışığı yüzünü aydınlattı; dudaklarında bir gülümseme vardı.

Rudin, hafifçe:

- Mutluyum, dedi. Sonra da kendi kendisini inandırmak ister gibi, evet... mutluyum, diye yineledi.

Vücudunu doğrulttu, kıvrıkcık saçlarını silkti ve elini kolunu neşeyle sallayarak, çevik adımlarla bahçeye doğru yürüdü.

Bu arada, leylaklı kameriyenin yanındaki yapraklar kımıldadı ve Pandelevski ortaya çıktı.

Sakınarak çevresine bakındı, başını salladı, dudaklarını sıktı, "Öyle mi! Bunun Darya Mihaylovna'ya bildirilmesi gerek!" dedi ve gözden yitti.

VIII

Volintsev eve döndüğünde öyle üzgün ve öyle neşesizdi, kız kardeşine öyle isteksiz yanıt veriyordu ve çalışma odasına öyle çabuk kapandı ki, kız kardeşi Lejnev'i çağırmak için adam göndermeye karar verdi. Zor anlarında, hep ona başvururdu. Lejnev, ertesi gün geleceği haberini gönderdi.

Volintsev ertesi sabah da neşelenmedi. Çaydan sonra işe gitmek istiyordu, ama kaldı, her zaman pek yapmadığı halde divana uzanıp kitap okumaya başladı. Volintsev yazına karşı ilgi duymaz, şiirlerden de adeta korkardı. "Bu da şiir gibi anlaşılmaz bir şey," der ve sözlerini haklı göstermek için de, Aybulat'ın şu dizelerini öne sürerdi:

Yaslı günler bitinceye dek,
Ne gururlu deneyim, ne mantık
Elleriyle koparamaz
Kanlı yaşamın minelerini.

Aleksandra Pavlovna kardeşine telaşla bakıyor, ama onu sorularıyla rahatsız etmiyordu. Kapının önünde bir araba durdu. Kadın, "E, hele şükür, Lejnef geldi," diye düşündü. Hizmetçi içeriye girdi ve Rudin'in geldiğini haber verdi.

Volintsev kitabı yere attı ve başını kaldırdı.

- Kim gelmiş? diye sordu.

Uşak:

- Dimitriy Nilolayic Rudin, diye yineledi.

Volintsev kalktı:

- Buyur et, gelsin dedi; sen de, kardeşim, diyerek Aleksandra Pavlovna'ya döndü:

- Bizi yalnız bırak.

Kız:

- Niye sanki? diye söze başladı...

- Ben biliyorum, diye sinirli sinirli ekledi, senden rica ediyorum.

Rudin içeriye girdi. Volintsev onu soğuk bir edayla selamladı, odanın ortasında olduğu halde ona elini bile uzatmadı.

Rudin:

- Doğru söyleyin, beni beklemiyordunuz değil mi? diye söze başladı ve şapkasını pencereye bıraktı.

Volintsev'in dudakları hafifçe kıpırdıyordu; zor durumdaydı, ama şaşkınlığını gizlemeye çalışıyordu:

- Doğru, sizi hiç de beklemiyordum, diye onun sözünü kesti, dün olup bitenden sonra, gönderdiğiniz birini beklemek daha yerinde olurdu.

Rudin otururken:

- Ne demek istediğinizi anlıyorum, diye mırıldandı, ve açık konuşmanıza çok sevindim. Böylesi çok daha iyi. Soylu bir adama gelir gibi, size kendim geldim.

Volintsev:

- Acaba iltifatsız olmaz mı? dedi.

- Niçin geldiğimi açıklamak istiyorum.

- Tanışıyoruz; ziyaretime gelemez misiniz? Hem de ziyaretinizle beni ilk kez onurlandırmıyorsunuz ki!

Rudin:

- Ben, soylu bir adamın bir soyluyu ziyaret etmesi gibi size geldim, diye yineledi, şimdi, kendimi vicdanınıza bırakıyorum! Size tam bir güvenim var.

Volintsev, hep eski durumunda duruyor, Rudin'e asık bir yüzle bakıyor ve ara sıra bıyıklarının uçlarını çekiştiriyordu.

- Konu nedir? diye sordu.

- İzin verin.. anlaşmaya geldim, elbette; ama, bu öyle birdenbire olamaz ki...

- Niye olmasın?

- Buna üçüncü bir kişi de karışıyor...

- Nasıl üçüncü bir kişi?

- Sergey Pavliç, siz beni anlıyorsunuz.

- Dimitriy Nikolayic, sizi hiç de anlamıyorum.

- İstiyorsunuz ki...

- İstiyorum ki, kestirme konuşalım... diyerek, Volintsev onun sözünü kesti.

Öfkesi ciddileşmeye başlamıştı.

Rudin kaşlarını çatı.

- İzin verin.. şimdi yalnızız... Size söyleyeyim. Ancak, siz sanırım işi anlıyorsunuz.

Volintsev sabırsızlıkla omuzlarını kaldırdı.

- Natalya Alekseyevna'yı sevdiğimi söylemek zorundayım; onun da beni sevdiğini düşünmek hakkımdır.

Volintsev'in rengi attı, ama hiç yanıt vermedi, pencereye doğru gitti ve arkasını döndü.

- Anlıyorsunuz ki Sergey Pavliç, diye Rudin konuşmasını sürdürdü, emin olmasaydım...

Volintsev, onun sözünü hemen keserek:

- Rica ederim! Hiç de kuşku duymuyorum, dedi... Sanki ne olacak! Hayırlı olsun! Bu haberi gelip de bana vermeye sizi hangi şeytan dürttü? Bu işte rolüm ne ki?... Kimi sevdiğinizden ya da sizi kimin sevdiğinden bana ne? Doğrusu anlayamıyorum.

Volintsev pencereye bakmayı sürdürüyordu. Sesi boğuktu.

Rudin ayağa kalktı:

- Sergey Pavliç, neden size gelmeye karar verdiğimi ve neden aramızdaki.. karşılıklı sevgimizi gizlemek zorunluluğunu bile duymadığımı söyleyelim. Size büyük saygım vardır; bakın size niçin geldim; istemiyordum.. ikimiz de karşınızda güldürü oynamak istemiyorduk. Natalya Alekseyevna'ya karşı olan duygularınızı biliyorum. İnanın, ben değerimin ne olduğunu biliyorum; onun yüreğindeki yerinizi almaya ne denli az layık olduğumu anlıyorum; ama, bunun böyle olması yazgıysa, yalan, hile ve yapmacık şeyler daha mı iyiydi? Anlaşmazlıklara ve hatta dün yemek sırasında ortaya çıkan olay gibi sahnelere yol açmaktan daha iyi değil midir? Sergey Pavliç, kendiniz söyleyin.

Volintsev kendi kendini yatıştırmaya çalışır gibi, kollarını göğsünde kavuşturmuştu.

Rudin:

- Sergey Pavliç, diye sürdürdü, sizi gücendirdim, bunu anlıyorum; ama bizi anlayın... Size olan saygımızı kanıtlamak için başka bir yol olmadığını ve sizin içten soyluluğunuzun değerini bildiğimizi anlayın. İçtenlik, bir başkasıyla tam bir içtenlik yersiz olurdu; ama sizinle.. bu bir görev olmuştu. Gizimizin elinizde olduğunu düşünmek, bize zevk veriyor.

Volintsev, zorlama bir kahkaha salıverdi:

- Güveninize teşekkürler! diye haykırdı; yalnızca, şuna dikkat buyurun ki, ne sizin gizinizi öğrenmek, ne de kendi gizimi vermek isterdim. Oysa siz onu malınız gibi kullanıyorsunuz. Ama, izin verin; biz diye konuşuyorsunuz. Demek ki, sizin bu ziyaretinizden ve ziyaretinizin amacından Natalya Alekseyevna'nın da haberi olduğunu düşünebilirim.

Rudin biraz bozuldu.

- Hayır, ben amacımı Natalya Alekseyevna'ya bildirmemiştim; ama onun da benim düşüncelerime katılacağını biliyorum.

Volintsev biraz sustuktan, parmaklarını pencerenin pervazında trampet çalar gibi tıkırdattıktan sonra, konuşmaya başlayarak:

- Bunların hepsi çok iyi, dedi. Gerçi, açık söyleyeyim, bana karşı daha az saygı besleseydiniz, daha iyi olurdu. Doğrusunu söyleyeyim, bu saygınızın hiç gereği yok; şimdi sizin benden istediğiniz nedir, onu anlayalım.

- Ben hiçbir şey istemiyorum. Yo.. hayır! Ben yalnızca bir şey istiyorum: Beni sinsi, hileci bir adam saymamanızı ve beni anlamanızı istiyorum. Umuyorum ki, içtenliğimden artık kuşku duymazsınız. Sergey Pavliç, istiyorum ki, arkadaşça ayrılalım; bana elinizi eskisi gibi uzatmanızı istiyorum.

Volintsev'e yaklaştı.

Dönerek bir adım geri çekilen Volintsev:

- Beni bağışlayın, saygıdeğer efendim, diye mırıldandı, niyetlerinizin tümüyle yerinde olduğunu kabule hazırım; bütün bunlar iyi, güzel; hatta doğru olduğunu düşünelim; ama biz sıradan ve alçakgönüllü insanlarız, sizinki gibi yüksek zekâların hamlelerine karşılık verecek durumda değiliz. Size içten görünen şey, bize can sıkıcı ve yersiz görünüyor. Size yalın ve açık görünen, bize karışık ve karanlık geliyor. Bizim gizlediklerimizle siz övünüyorsunuz; sizi nasıl anlayabiliriz? Kusuruma bakmayın; sizi arkadaş da sayamam; size elimi de uzatamam. Bu belki küçüklük olur ama, zaten ben de küçüğüm.

Rudin şapkasını pencereden aldı; acıklı bir sesle:

- Sergey Pavliç! dedi, bağışlayın; ben umutlarımda aldandım. Benim ziyaretim, gerçekten oldukça tuhaftı; ama ben, sizin... (Volintsev bu sırada sabırsız bir hareket yaptı.) Özür dilerim, artık bundan söz edecek değilim. Her şeyi gözden geçirince görüyorum ki, siz haklısınız ve başka türlü de davranamazdınız. Beni bağışlayın ve hiç olmazsa son niyetlerimin temizliğine sizi inandırayım. Sizin alçakgönüllülüğünüzden eminim.

Volintsev, öfkeden titreyerek:

- Artık çok oluyorsunuz! diye bağırdı, sizin güveninize hiç de gereksinmem yok, bunun için alçakgönüllülüğüme güvenmeye hiç de hakkınız yoktur.

Rudin bir şey söylemek istiyordu, ama yalnızca ellerini açtı, selam verdi ve çıkıp gitti; Volintsev de kendini divana atarak yüzünü duvara çevirdi.

Kapıdan, Aleksandra Pavlovna'nın:

- Yanına gelebilir miyim? diyen sesi duyuldu.

Volintsev hemen yanıt vermedi ve eliyle çabucak yüzünü sildi. Hafifçe değiştirilmiş bir sesle:

- Hayır Şaşa, biraz bekle, dedi.

Aradan yarım saat geçince, Aleksandra Pavlovna gene kapıya geldi:

- Mihaylo Mihayliç gelmiş, görüşmek istiyor musunuz? diye sordu.

Volintsev:

- İstiyorum, dedi, gönder onu buraya.

Lejnev içeriye girdi:

- Ne var, yoksa hasta mısın? diye sordu ve divanın yanında duran koltuğa oturdu.

Volintsev hafifçe kalktı, dirseğine dayandı, dostunun yüzüne uzun uzun baktı ve Rudin'le aralarında geçen konuşmayı ona sözcüğü sözcüğüne anlattı. Natalya'ya karşı olan duygularından Lejnev'e hiç söz etmemişti; ama bunların Lejnev için bir giz olmadığını seziyordu.

Volintsev anlatmasını bitirir bitirmez, Lejnev:

- E, kardeş, ben bu işe şaştım kaldım, dedi. Ben ondan her türlü acayıplığı bekliyordum, ama bu yaptığı... Bununla birlikte, bu konuda kendini gösterdi.

Heyecanlanan Volintsev:

- Rica ederim! Bu doğrudan doğruya yüzsüzlüktür. Onu az daha pencereden fırlatacaktım! Benim karşımda övünmek mi istedi, yoksa korktu mu? Ne hakla? Bu durumda bir insanın yanına gitmeye nasıl cesaret edersin?..

Volintsev elini savurdu ve sustu.

Lejnev:

- Hayır kardeşim, sorun bu değil, diye dinginlikle söze başladı, buna belki de inanmazsın, ama o bunu iyi bir düşünceyle yapmış olacak, vallahi. Görüyorsun ya, soylu ve içtendir; ağzını açmak, güzel konuştuğunu göstermek için fırsat da buluyor; bak, bize gereken nedir, biz neden yoksun olarak yaşayamayız. Dili, onun düşmanıdır; ama aynı zamanda ona çok da yardımı dokunuyor.

- Nasıl bir ağırbaşlılıkla girip de konuştuğunu düşünemezsin!

- Eh, bunsuz da olamaz; ceketini bile, kutsal bir görev yapıyormuş gibi ilikler. Onu tek başına bir odaya kapatır ve bir köşeden onun orada çevreye nasıl buyruklar savurduğunu gözetlerdim. Üstelik, bir de yalın olmaktan söz ediyor!

Volintsev:

- Söylesene bana kardeşçğim, nedir bu Tanrı aşkına? Felsefe midir, nedir?

- Sana nasıl söyleyeyim? Bir yandan felsefe gibi görünüyor; öte yandan hiç de öyle gözükmüyor. Her türlü saçmayı da felsefeye yüklemek doğru olmaz.

Volintsev onun yüzüne baktı:

- Söyledikleri yalan olmasın, ne dersin?

- Hayır oğlum; aldatmadı. Bununla birlikte, biliyor musun ne? Bu konuda bu kadar konuştuğumuz yeter. Ver, kardeşçğim, çubuklarımızı tüttürelim. Aleksandra Pavlovna'yı da buraya çağıralım. Onun yanında daha tatlı söyleşiliyor ve daha kolay susuluyor. Bize çay ikram eder.

Volintsev:

- İyi ya, dedi; sonra da, Saşa gel! diye haykırdı. Aleksandra Pavlovna içeri girdi. Lejnev onun elini yakaladı ve dudaklarına sımsıkı bastırdı.

Rudin evine karışık ve tuhaf bir ruh durumunda döndü. Kendi kendine kızıyor, kendisini bağışlanmaz bir acelecilikle ve çocuklukla suçluyordu. "Az önce yapılan bir budalalığı anlamak gibi can sıkıcı bir şey yoktur," sözü boşuna söylenmemiş.

Pişmanlık Rudin'i kemiriyordu.

Dişleri arasından, "Beni şeytan çekti," diyordu, "Şu çiftçinin yanına gitmek! Bu nereden de aklıma geldi? Yalnızca küstahlık işiteyim diye mi?...

Darya Mihaylovna'nın evinde olağanüstü bir şeyler oluyordu. Ev sahibi kadın ortalarda görünmüyordu; öğle yemeğine de gelmemişti. Yanına girip çıkan tek kişi olan Pandelevski'nin güvenle belirttiğine göre, bayanın başı ağrıyormuş. Rudin, Natalya'yı da görmedi; kız, Matmazel Boncourt'la birlikte odasında oturuyordu. Yemek odasında onunla karşılaşınca, kız kendisine öyle acıklı bir bakışla baktı ki, yüreği titredi. Yüzü değişmişti, dünden beri sanki başına bir yıkım gelmişti. Belirli olmayan bir takım sezislerin üzüntüsü Rudin'i ezmeye başlamıştı. Bunu unutabilmek için Basistov'la ilgilenmeye başladı; onunla çok konuşuyordu; onun ateşli ve canlı bir delikanlı olduğunu; coşkusu, umutları ve sarsılmamış bir inancı bulunduğunu görmüştü. Darya Mihaylovna, akşamüstü iki saat kadar konuk odasında gözüktü.

Rudin'e karşı güler yüzlüydü; ama kendisini biraz uzak tutuyor, ya gülümsüyor, ya kaşlarını çatıyor, bir şeyler anlatmak istercesine burnundan konuşuyordu. Durumunda ve tavrında bir saraylılık ve soyluluk edası vardı. Son zamanlarda sanki Rudin'e karşı biraz soğuk davranıyordu. Omzu üzerinden kadının dimdik duran başına bakarken, "Bu bilmece de nedir acaba?" diye düşünüyordu.

Bilmecenin çözülmesini uzun zaman beklemedi. Gece saat on ikiye doğru odasına dönerken, karanlık koridordan geçti. Biri, birdenbire eline bir kâğıt tutuşturdu. Çevresine bakındı; Natalya'nın oda hizmetçisini andıran bir kız yanından uzaklaşıyordu. Odasına girince, hizmetçisini gönderdi. Kâğıdı açtı ve Natalya'nın kendi eliyle yazdığı şu satırları okudu: "Yarın sabah saat yedide, daha geç değil, meşe ormanının arkasındaki Avdühin Gölüne gelin. Başka herhangi bir zaman olmaz. Bu, son buluşmamız olacak ve her şey bitmiş sayılacaktır, gelirsiniz... Gelin, karar vermek gerekiyor..."

Not: Gelmezsem, artık görüşmeyeceğiz demektir; o zaman size bildiririm..."

Rudin düşünceye daldı, kâğıdı elinde evirdi çevirdi, yastığının altına soktu, soyundu, yattı. Ama hemen uyuyamadı; sonra tavşan uykusuna daldı ve uyandığında saat beş bile değildi.

IX

Natalya'nın Rudin'le buluşma yeri olarak gösterdiği Avdühin Gölü, çoktan beri göl olmaktan çıkmıştı. Otuz yıl önce suyu akıp gitmişti ve o zamanlardan beri bırakılmış bir durumdaydı. Yalnızca, bu çukurun bir zamanlar kalın bir çamur tabakasıyla kaplı dümdüz dibinden ve bent kalıntılarından buranın bir göl olduğu anlaşılabilirdi. Burada bir çiftlik evi vardı. Ama çoktan beri onun da yerinde yeller esiyordu. İki ulu çam ağacı, evi anımsatıyordu. Rüzgâr burada ağaçların yüksek ve seyrek yeşilliklerini her zaman hışırdatır ve canlı canlı inletirdi. Çamların dibinde işlenmiş korkunç bir cinayetle ilgili söylentiler halk arasında dolaşüyor ve bu ağaçlardan hiçbirinin, bir kimsenin ölümüne neden olmadan devrilmeyeceği de söyleniyordu. Burada bulunan üçüncü bir çam ağacı, bir fırtınada yere yıkılınca, küçük bir kızı ezmmişti. Eski gölün çevresindeki bu yerler tekin sayılmazdı; ıssız, çıplak ve iç kapayıcıydı; güneşli günlerde bile, yakındaki, çoktan ölmüş ve kurumuş meşe ormanı yüzünden daha da ıssız ve sıkıntılı görünüyordu. Kocaman ağaçların seyrek, boz renkli dalları, alçak fundaların üstüne üzünçlü düşlemler gibi sarkıyorlardı. Onlara bakmak, insana korku veriyordu; sanki kötü yürekli yaşlılar başbaşa vermiş, kötü şeyler kuruyorlardı. Dar ve az çiğnenmiş bir patika yana sapıyordu. Zorunlu olmadıkça Avdühin Gölü yakınlarından kimse geçmezdi. Natalya, bilerek böyle ıssız bir yer seçmişti. Darya Mihaylovna'nın evinden buraya ancak yarım verstlik bir uzaklık vardı. Rudin Avdühin Gölü'ne geldiğinde, güneş çoktan yükselmişti; ama neşeli bir sabah değildi. Süt beyaz renkli sık bulutlar gökyüzünü kaplamıştı; rüzgâr ısıklık çalarak ve inleyerek onları çabucak dağıtıyordu. Rudin yapışkan labada ve kararmış ısırgan otlarıyla kaplı bendenin üzerinde aşağı yukarı gezinmeye başladı. Dingin değildi. Bu buluşmalar, bu yeni duyular onu ilgilendiriyor ve coşkulandırıyor; özellikle, dünkü nottan sonra... Bu işin sonunun yaklaştığını görüyor ve içten içe üzülmüyordu; gerçi, onun büyük bir gözüpeklikle kollarını göğsüne kavuşturup çevreyi gözleyişini gören kimse, bunun böyle olduğunu düşünmezdi. Pigasov, onun için bir seferinde boş yere dememişti, "Başı Çin kuklaları gibi hep ağır çekiyor," diye. Ama bir tek başla, ne denli güçlü olursa olsun, insan için kendi içinde olup bitenleri bile anlaması zordur...

O akıllı ve derin görüşlü Rudin, Natalya'yı sevip sevmediği, onun için acı çekip çekmediği ve ayrılınca da acı çekeceği konusunda kesin bir söz söyleyecek durumda değildi. Neden kendisini Lovlas'a bile benzetmeden, gerçeği onun için itiraf etmeli, zavallı kızın huzurunu kaçırmıştı? Kızı neden gizli bir ürpermeyle bekliyordu? Bunun bir tek yanıtı vardı: Tutkusuz insanlar kadar kolay sürüklenen olmaz.

Rudin bentte dolaşılıyor, Natalya da kırdaki kestirme yoldan, ıslak otların üstünden yürüyerek ona doğru hızla yürüyordu.

Arkasından yürüyen ve ona zor yetişen hizmetçisi Maşa:

- Küçük hanım! Küçük hanım! Ayaklarınızı ıslatacaksınız, diyordu.

Natalya onu dinlemeden, gelişigüzel koşuyordu.

Maşa:

- Tanrı vere de bizi görmeseler! diyordu. Ben evden nasıl çıktığımıza şaşıyorum. Ne olur, şu matmazel uyanmasa.. İyi ki, uzak değilim.

Sonra, bendin üstünde yontu gibi duran Rudin'i görünce:

- Ah, baksana bekliyor; yalnızca, bu yüksek yerde beklemeseydi, keşke çukura gitseydi.

Natalya durdu:

- Maşa, burada çamların yanında bekle, diye mırıldandı ve göle inmeye başladı.

Rudin ona doğru yaklaştı ve şaşkınlık içinde durdu. O, kızın yüzünde hiç böyle bir anlatım görmemişti. Kaşları çatık, dudakları sıkılmış, gözleri dosdoğru ve ciddi bakıyordu.

- Dimitriy Nikolayic, diye söze başladı, şimdi zamanımız yok. Beş dakika için geldim. Annemin her şeyi bildiğini size söylemeliyim. Bay Pandelevski bizi görmüş ve üç gün önce anneme anlatmış. O her zaman annemin casusluğunu yapar. Annem dün beni yanına çağırdı.

Rudin:

- Aman Tanrım! - diye haykırdı; bu korkunç bir şey.. Peki, anneniz size ne dedi?

- Bana kızmadı, çıkışmadı da; yalnızca düşüncesizliğimden dolayı beni azarladı.

- O kadar mı?

- Evet ve beni sizin karınız olarak görmektense, benim ölümü görmeyi yeğlediğini söyledi.

- Sahi, bunu dedi mi?

- Evet; hem de üstelik, sizin hiç de benimle evlenmek isteğinde olmadığınızı, sizin yalnızca şöyle can sıkıntısından peşime takıldığınızı, sizden bunu beklemediğini; bununla birlikte, sizinle sık görüşmeme izin verdiğinden, bu işte kendisinin de suçu olduğunu.. beni akıllı bir kız sandığı için kendisini çok şaşırttığımı ve daha birçok şey söyledi. Ama hepsi aklımda kalmadı.

Natalya, bütün bunları düpedüz ve tekdüze bir sesle söyledi.

Rudin:

- Ya siz, Natalya Alekseyevna, siz ona ne dediniz? diye sordu.

- Ne mi dedim? diye Natalya yineledi... Siz şimdi ne yapmak niyetindesiniz?

Rudin:

- Tanrım, ey Tanrım, diye haykırdı, bu çok acımasızca oluyor! Bu denli çabuk! Böyle birdenbire bir darbe! Demek, anneniz bu derece öfkeleni?

- Evet, evet, adınızı bile işitmek istemiyor.

- İşte bu korkunç! Yani, hiçbir umut yok mu?

- Hiç yok.

- Neden bu denli mutsuzuz. Şu Pandelevski de çok nefret edilecek adam! Natalya Alekseyevna, siz bana ne yapmak niyetinde olduğumu soruyorsunuz. Başım dönüyor ve hiçbir şey düşünecek durumda değilim... Ancak yıkımımı duyumsayabiliyorum... Şaşıyorum, serinkanlılığınızı nasıl koruyabiliyorsunuz!

Natalya:

- Kendimi serinkanlı mı duyumsuyorum sanıyorsunuz?

Rudin, bendin üzerinde gezinmeye başladı. Natalya gözünü ondan ayırmıyordu; sonunda:

- Anneniz size bir şeyler sormadı mı? diye konuştu.

- Siz sevip sevmediğimi sordu.

- Peki... Ya siz?

Natalya sustu.

- Ben yalan söylemedim.

Rudin onun elinden tuttu:

- Her zaman, her şeyde soylu kız! Oh, bir genç kız yüreği, saf altındandır. Ama anneniz, evlenmemizin olanaksız olduğu konusundaki düşüncesini öyle kesin bir dille mi söyledi?

- Evet, kesin. Size söylediğim gibi; sizin benimle evlenmeyi düşünmediğinize inanmış bir kez.

- Demek ki, beni bir yalancı sayıyor! Neden acaba?

Ve Rudin elleriyle başını uttu.

Natalya:

- Dimitriy Nikolayic! diye mırıldandı, biz boşuna zaman yitiriyoruz. Unutmayın ki, bu sizinle son görüşmemiz. Buraya ağlamak için, yakınmak için gelmedim; görüyorsunuz ki ağlamıyorum. Buraya, ne öğüt vereceğinizi öğrenmek için geldim.

- Size nasıl bir öğüt verebilirim, Natalya Alekseyevna?
- Bu da ne demek? Siz erkeksiniz, size inanmaya alıştım, size sonuna değin inanacağım.
Söyleyin, amacınız nedir?
- Benim amacım mı? Anneniz belki de beni evine almayacaktır.
- Belki de. Bana daha dün, sizinle ahablığı kesmek zorunda olduğunu söyledi.Ama siz benim soruma yanıt vermiyorsunuz.

- Hangi sorunuza?

- Ne düşünüyorsunuz, şimdi ne yapmamız gerek?

Rudin:

- Ne mi yapalım? dedi, elbette boyun eğeceğiz.

Natalya ağır ağır:

- Boyun eğelim, diye yineledi ve kanı dudaklarından çekildi.

Rudin:

- Yazgımıza boyun eğelim, diye sürdürdü konuşmasını. Başka ne yapabiliriz ki? Bunun nasıl acı, ağır ve dayanılmaz olduğunu çok iyi biliyorum; ama kendiniz düşünün Natalya Alekseyevna, ben yoksul bir adamım... Doğrusu ben çalışabilirim; zengin bile olsam, ailenizden sizi zorla alıp götürmeme, annenizin öfkesine dayanabilir misiniz?.. Hayır, Natalya Alekseyevna, bu düşünülemez bile. Görülüyor ki, bizim bir arada yaşamamız alnımıza yazılmamış ve düşlemlediğim o mutluluk da, bana göre değil!

Natalya birdenbire elleriyle yüzünü örttü ve ağlamaya başladı. Rudin onun yanına sokuldu.

- Natalya Alekseyevna! Sevgili Natalya! diye sıcak bir sesle konuşmaya başladı, ağlamayın, ne olur beni üzmeysin, sakın olun...

Natalya başını kaldırdı:

- Bana sakın olmamı söylüyorsunuz, diye söze başladı ve gözleri yaşların arasından parıldadı:

- Ben sizin düşündüğünüz şey için ağlamıyorum. Gücüme giden o değil; sizinle kendimi aldatmış olduğuma üzülüyorum. Nasıl! Size öğüt vermeniz için geliyorum, hem de nasıl bir anda! Sizin de ilk sözünüz.. boyun eğelim! İşte özgürlük, özveri ve daha bilmem ne konusundaki düşüncelerinizi nasıl uyguluyorsunuz!

Kızın sesi kısıldı. Şaşırın Rudin:

- Ama Natalya Alekseyevna, diye söze başladı, unutmayın ki.. ben sözlerimden vazgeçmiş değilim... yalnızca...

Kız yeni bir güçle konuşmaya başlayarak:

- Siz bana, annem, sizinle evlenmektense, ölmeme razı olacağını söylediği zaman, ona ne dediğimi soruyordunuz; ona, "Başkasıyla evlenmektense, ölmeyi yeğlerim!" dedim... Sizse, boyun eğelim, diyorsunuz. Demek ki, annem haklıymış; siz gerçekten yapacak başka işiniz olmadığından benimle alay etmek istemişsiniz...

Rudin onu:

- Ant içerim, Natalya Alekseyevna.. inanın ki.. diye inandırmaya çalışıyordu.

Ama, kız artık onu dinlemiyordu.

- Niye beni durdurmadınız? Niye siz kendiniz de... Yoksa, engeller çıkabileceğini mi düşünüyordunuz? Bundan söz etmekten utaniyorum.. ama, işte artık her şey bitti.

Rudin:

- Biraz yatışmanız gerek, Natalya Alekseyevna, diye konuşmaya başladı; nasıl davranacağımızı birlikte düşünmeliyiz.

- Siz özveriden öyle çok söz ediyordunuz ki, diye kız onun sözünü kesti, ama biliyorsunuz, bana bugün, şimdi, "seni seviyorum, ancak evlenemem ve geleceğinden sorumlu olamam, ver elini ve beni izle," deseydiniz, biliyor musunuz, sizinle gelirdim; çünkü, her şeyi göze almıştım. Ama doğrusu, sözle davranış arasında dağlar var ve siz, şimdi üç gün önce, öğleyin Volintsev'in önünde korktuğunuz gibi korktunuz.

Rudin'in yüzü kızardı. Natalya'nın beklenmedik coşkunuğu onu şaşırtmıştı; kızın son sözleriyle onuruna dokundu.

- Siz şimdi çok sinirlisiniz, Natalya Alekseyevna, beni nasıl insafsızca gücendirdiğinizi anlayamazsınız. Umarım zamanla bana hak vereceksiniz, sizin dediğiniz gibi, bana hiçbir yükümlülük yüklemeyen mutluluktan vazgeçmenin neye mal olduğunu anlayacaksınız. Varlığınız, benim için dünyada her şeyden değerlidir; ben yararlanmayı düşünseydim, dünyanın en alçak adamı olurum...

Natalya:

- Belki, belki.. diye onun sözünü kesti, siz belki de haklısınız, ama ben ne söylediğimi bilmiyorum. Size şimdiye dek inanıyordum, her sözünüze inanıyordum... Bundan sonra, rica ederim, sözlerinizi ölçerek konuşun, onları düşünmeden harcamayın. Sizi sevdiğimi söylediğimde, bu sözün ne demek olduğunu biliyordum. Her şeye hazırdım. Şimdiye, verdiğiniz bu dersten dolayı size teşekkür ederek, esenleşmem kalıyor.

- Durun, Tanrı aşkına, Natalya Alekseyevna, size yalvarıyorum. Ant içerim ki, nefretinizi gerektirecek bir davranışta bulunmadım. Biraz da siz benim durumumu düşünün; sizden ve kendimden ben sorumluyum. Sizi içtenlikle sevmeseydim... Tanrım, birlikte kaçmamızı salık verirdim. Er ya da geç, anneniz bizi bağışlayacaktır ve o zaman... Ama, kendi mutluluğumu düşünmeden önce...

Rudin sustu. Natalya'nın doğruca ona dikilen gözleri kendisini rahatsız ediyordu.

- Bana, dürüst bir adam olduğunuzu kanıtlamaya çalışıyorsunuz, Dimitriy Nikolayic! dedi. Ben bundan kuşku duymuyorum. Siz iki yüzlü davrananlardan değilsiniz.. sanki ben bu kaniya varmak mı istiyordum, bunun için mi buraya geldim?...

- Ben bunu beklemiyordum, Natalya Alekseyevna..

- Ha, şimdi ne demek istediğiniz anlaşıldı. Evet, siz bütün bunları beklemiyordunuz; siz beni tanıımıyordunuz. Rahatsız olmayın.. siz beni sevmiyorsunuz.. ben de kimseyi zorlayacak değilim.

Rudin:

- Sizi seviyorum, diye haykırdı.

Natalya irkildi:

- Belki... Ama, beni nasıl seviyorsunuz? Dimitriy Nikolayic, bütün sözlerinizi anımsıyorum.

Anımsıyor musunuz, bana, tam bir eşitlik olmadıkça aşk olmaz, demiştiniz... Düzey olarak siz benden çok yükseksiniz, dengim değilsiniz... Ben adil bir biçimde cezalandırıldım. Sizi, kendinize daha çok yaraşan çalışmalar bekliyor. Bu günü unutamayacağım; elveda!

- Natalya Alekseyevna, gidiyor musunuz? Böyle mi ayrılacaktık?

Rudin elini kıza uzattı. Natalya durdu. Onun yalvaran sesi, sanki kızı duraksamaya düşürmüştü. Sonunda:

- Hayır, diye konuşabildi, içimde bir şeyin kırıldığını duyuyorum. Buraya geldim, sizinle hummaya tutulmuş gibi konuştum; kendime gelmeliyim şimdi. Bu olmamalı, bunun olmaması gerektiğini kendiniz söylediniz, bu olmayacaktır. Tanrım, ben buraya gelirken, aklımda, kendi evimle, bütün geçmişimle esenleşiyordum. Ya sonra? Sonra burada kime rasladım? Korkak adamın birine... Ailemden ayrılamayacağımı da nereden bildiniz? "Anneniz razı değil... Ne korkunç şey!" Sizden duyduklarım bunlardır. Rudin, siz misiniz? Sizi tanıyamıyorum. Hayır! Hoşça kalın! Ah! Beni sevseydiniz, bunu şimdi anlardım, şu anda... Hayır, hayır! Elveda!.. Çabucak döndü ve merak ederek ona çoktan beri elle işaret etmeye başlamış olan Maşa'ya doğru koşmaya başladı.

Rudin, Natalya'nın arkasından:

- Asıl korkan sizsiniz, ben değilim! diye bağırdı.

Kız ona artık önem vermeden, kırdan evine doğru koşar adım gidiyordu. Bir aksiliğe uğramadan yatak odasına geldi; ama eşikten adımını atar atmaz, gücü kesildi ve baygın bir durumda Maşa'nın kollarına düştü.

Rudin ise uzun süre bentte durdu; sonra ürkerek, ağır adımlarla patikaya geldi ve yavaş yavaş yürümeye başladı. Çok utanmış ve gücenmişti. "Yaman bir kızmış," diye düşünüyordu. "Hem de daha on sekiz yaşında! Hayır, ben onu tanıımıyormuşum. Ne olağanüstü bir kızmış. Ne güçlü bir istenci var! Haklı; o, benim ona duymuş olduğumdan daha başka türlü bir sevgiyi hak ediyor." Sonra "Duymuş olduğumdan mı?" diye sordu kendi kendine. "Yoksa ben, artık sevgi duymuyor muyum? Demek ki bunun böyle bitmesi yazgıymış. Onun yanında nasıl da aşağılık, nasıl da zavallıymışım!"

Küçük bir yaylının hafif gürültüsü Rudin'i gözlerini kaldırmak zorunda bıraktı. Karşıdan her zamanki atıyla Lejnev geliyordu. Rudin onunla susarak selamlaştı ve birden, bir düşünceyle yolundan dönerek ivedilikle Darya Mihaylovna'nın evine doğru yollandı.

Lejnev ona yol verdi, arkasından baktı ve biraz düşündükten sonra atını geri döndürerek yeniden geceyi yanında geçirmiş olduğu Volintsev'e gitti. Onu uykuda buldu; uyandırmamalarını söyledi ve çayı beklemek üzere balkonda oturup çubuğunu yaktı.

X

Volintsev saat ona doğru uyandı ve Lejnev'in balkonda oturduğunu öğrenince, çok şaşıtı; yanına gelmesi için rica etmelerini söyledi.

Ona:

- Ne oldu? diye sordu. Hani eve gitmek istiyordun?

- Evet, istiyordum, ama Rudin'e rasladım.. Kırdı yalnız başına dolaşıyordu; çok üzgündü.

Bunun için döndüm.

- Rudin'e rasladığın için mi döndün?

- Doğrusunu söyleyeyim, niçin döndüğümü ben de bilmiyorum; belki de seni anımsadığım için; canım seninle oturmak istedi; eve nasılsa yetişirim.

Volintsev gururlu bir edayla güldü.

- Evet, Rudin'i düşünürken, aynı zamanda beni de anımsamamak olmaz.. Bana bak! diye yüksek sesle haykırdı, bize çay getir!

Ahbablar çay içmeye başladılar. Lejnev çiftlik işlerinden ve ambarları mukavvayla yeni bir yöntemle kaplamaktan söz etti..

Volintsev birdenbire yerinden fırlayarak, masaya öyle bir hızla vurdu ki, bardaklar, tabaklar bile şangırdadı.

- Hayır! diye haykırdı, buna artık dayanamam! Bu kendini beğenmiş herifi düelloya çağıracağım, isterse beni vursun, yoksa kurşunu onun okumuş alnına yerleştiririm!

Lejnev:

- Ne yapıyorsun yahu, delirdin mi Tanrı aşkına? diye söylendi; bu ne biçim bağırma böyle? Çubuğumu elimden düşürdüm... Ne oluyorsun?

- Onun adını duydukça, sinirlenmemek elimde değil; işitince kan beynime çıkıyor.

Lejnev çubuğunu yerden alırken:

- Yeter kardeşim, yeter! Ayıp değil mi, dedi, aldırma! Bırak şunu!..

Volintsev odada dolaşarak:

- O beni aşağıladı, dedi. Evet, beni aşağıladı. Bunu sen de kabul etmelisin. İlk zamanlarda anlayamadım; beni şaşırttı.. bunu kimse de bekleyemezdi ki. Ama benimle alay edilemeyeceğini ona göstereceğim! Onu, şu ilençli filozofu keklik gibi vuracağım.

- Bu davranışınla çok bir şey mi kazanacağını sanıyorsun? Kız kardeşinden söz etmiyorum. Biliyorum, tutku senin gözünü karartmış.. sana kardeşin falan vız gelir. Öteki beyefendiye gelince, ne düşünüyorsun, filozofu öldürmekle işlerin yoluna girecek mi sanki?

Volintsev kendini koltuğa attı:

- O zaman çeker bir yerlere giderim. Yoksa, burada üzüntü yüreğime çöktü; kendime yer bulamıyorum.

- Gitmek, evet anlarım, o başka konu. Buna razıyım. Sana biliyor musun ne öneriyorum? Gel seninle Kafkasya'ya gidelim, ya da doğrudan doğruya Ukrayna'ya galuşki (*) yemeye. Çok hoş olur, kardeşim.

- Peki, ama kız kardeşimi kime bırakayım?

- Sanki Aleksandra Pavlovna da ne diye bizimle gelmesin? Vallahi pek iyi olur. Onunla ilgilenmeyi ben üzerime alırım! Onun hiçbir şeyini eksik etmem; isterse her gece penceresinin altında serenat da söylerim; arabacılar kolanya serper, yollara da çiçekler yayarım. Biz ikimiz, kardeşim, seninle yeniden dünyaya doğmuş gibi olacağız; öyle zevk alacağız, göbeklerimizi öyle şişireceğiz ki, döndükten sonra artık bizi ne aşk etkiler, ne de meşk!

- Mişa, sen hep işin alayındasın!

- Hiç de alayında değilim. Bu parlak düşünce benim değil, senin kafanda doğdu.

Volintsev:

- Hayır! Saçma! diye gene bağırıldı. Ben dövüşmek, onunla dövüşmek istiyorum!

- Bak, gene başladın! Bugün amma da sinirlisin kardeş!..

Bir adam elinde bir mektupla içeriye girdi.

Lejnev:

- Kimden? diye sordu.

- Dimitriy Nikolaviç Rudin'den. Lasunuskilerin adamı getirdi.

Volintsev:

- Rudin'den mi? Kime?

- Size, efendimiz.

- Bana mı? Ver bakayım.

Volintsev mektubu aldı, çabucak açtı, okumaya başladı. Lejnev mektubu dikkatle izliyordu; tuhaf şey, Volintsev'in yüzünde hemen hemen sevinçli bir şaşkınlık belirdi; kolları yana düştü.

Lejnev:

- Ne var? diye sordu.

Volintsev hafif bir sesle:

- Al oku, diye mektubu ona uzattı.

Lejnev okumaya başladı. Rudin şunları yazıyordu:

Sayın Bay Sergey Pavliç!

Ben bugün Darya Mihaylovna'nın evinden ayrılıyorum, hem de sonsuza dek ayrılıyorum. Bu, sanırım sizi çok şaşırtacaktır. Özellikle dünkü olaydan sonra. Benim böyle davranmama yol açan nedenleri size açıklayamam; ama sanıyorum ki, yola çıkacağımı size bildirmek zorundayım. Beni sevmiyor ve kötü bir adam sayıyorsunuz. Kendimi haklı çıkarmak niyetinde değilim; zaman haklı olduğumu gösterecektir. Bence, bir yargıya varmış kimseye, bu yargısının yanlış olduğunu kanıtlamaya çalışmak yersizdir ve bir erkeğe yakışmaz. Beni anlamak isteyen, nedenlerimi görecektir, anlamak istemeyen ya da anlamayanın suçlamalarıysa beni hiç ilgilendirmez. Ben sizi anlamakta yanıldım. Bana göre, siz eskiden olduğu gibi soylu ve dürüst bir adam olarak kalıyorsunuz; ama, ben içinde geliştığımız o çevreden daha yüksekte durmasını bileceğinizi sanmıştım; yanıldım. Ne yapalım? İlk ve son defalık değil. Size yinelıyorum; Ben gidiyorum. Size mutluluk dilerim. İnanın ki, benim bu dileğim çok içtendir. Umarım ki, şimdi mutlu olacaksınız. Zamanla, belki de hakkımdaki düşüncelerinizi değiştireceksiniz. Bundan sonra, bir gün gene görüşüp görüşmeyeceğimizi bilmiyorum; ama, her şeye karşın, size içten saygılarımı sunuyorum.

D. P.

Not: Size borçlu bulunduğum iki yüz rubleyi T. eyaletindeki köyüme varır varmaz göndereceğim. Bu mektuptan Darya Mihaylovna'ya söz etmemenizi de ayrıca rica ederim. İkinci not: Bir sonuncu ve önemli rica daha: Şimdi yola çıkmakta olduğumdan, size yapmış olduğum ziyaretimden Natalya Alekseyevna'ya söz etmeyeceğinizi umarım.

Lejnev mektubu bitirir bitirmez, Volintsev:

- Buna ne dersin? diye sordu.

Lejnev:

- Ne diyeyim! Doğululara özgü bir "Allah! Allah!" deyip parmağını şaşkınlıkla ısırmaktan başka ne yapabilirim! Gidiyormuş.. Eh! Yolu açık olsun! Ama dikkate değer olanı şu ki: Bu mektubu yazmayı da borç saymış, sana olan ziyaretini de borç duygusuyla yapmıştı... Bu efendilerin ağzında da, her adımda borç, borç! Lejnev, gülerek "not"taki borçla ilgili satırları anıştırmıştı.

Volintsev:

- Hem de ne cevherler yumurtluyor, diye haykırdı. Beni anlamakta yanılmışmış, bilmem hangi çevreden daha yüksekte kalmamı bekliyormuş. Tanrım, bu saçmalar da neymiş.. şiirden beter! Lejnev yanıt vermedi; yalnızca gözleri gülümsedi. Volintsev kalktı:

- Darya Mihaylovna'ya gitmek istiyorum, dedi, bütün bunların ne demek olduğunu anlamak istiyorum..

- Hele dur, kardeş; defolup gitmesi için ona zaman bırak. Sanki gene ona raslamak mı istiyorsun? Nasılsa defolup gidecek, daha ne istiyorsun? Yatıp da uyuman, daha hayırlıdır; sen gerçekten bütün gece bir yandan öbür yana dönmüş durmuşsun. Şimdi işlerin artık yoluna giriyor...

- Bu sonucu da nereden çıkarıyorsun?

- Bana öyle geliyor. Gerçekten, uyusan çok iyi edersin; ben de kız kardeşinin yanına gider, biraz da onunla otururum.

- Canım hiç de uyumak istemiyor. Ne diye uyuyacakmışım?..

Volintsev paltosunun eteklerini çekştirerek:

- Gider tarlalara bakarım daha iyi, dedi.

- O da iyi. Git kardeşim, git tarlalarına bir göz at...

Volintsev gittikten sonra, Lejnev de Aleksandra Pavlovna'nın evine gitti. Kadını konuk odasında buldu. Aleksandra Pavlovna onu gülererek selamladı. Onun gelişine her zaman sevinirdi; ama bugün yüzü asıktı. Rudin'in dünkü ziyareti onu rahatsız etmişti.

Lejnev'e:

- Kardeşimin yanında mıydınız? diye sordu, bugün nasıl?

- Bir şeyi yok, tarlalara bakmaya gitti.

Aleksandra Pavlovna sustu.

- Rica ederim, bana söyler misiniz? diye konuşmaya başladı ve mendilinin oyasını dikkatle inceleyerek, siz, biliyor musunuz? niçin...

Lejnev sözünü keserek:

- Rudin'in niçin geldiğini mi? dedi. Biliyorum. Esenleşmeye gelmiş.

Aleksandra Pavlovna başını kaldırdı.

- Ne, esenleşmeye mi?

- Evet. Yoksa işitmediniz mi? Evet, Darya Mihaylovna'nın evinden gidiyor.

- Gidiyor mu?

- Temelli; hiç değilse, gideceğini söylüyor.

- Ama, rica ederim, bütün bu olup bitenlerden sonra buna nasıl bir anlam vermeli?

- O başka bir konu! Anlaşılmaz bir şey; ama gene de böyle. Sanırım evde bir şeyler oldu. Sazın telini çok germiş olacak ki, kopmuş.

Aleksandra Pavlovna:

- Mihaylo Mihayliç, diye söze başladı, ben hiçbir şey anlamıyorum; bana öyle geliyor ki, benimle alay ediyorsunuz.

- Vallahi değil!.. Size, gidiyor, diyorum; tanıdıklarına da bunu mektupla bildiriyor. Bir bakıma bu, bir görüş açısına göre hiç de kötü değil; ama onun gidişi, en şaşırtıcı bir girişimin gerçekleşmesine engel oluyor. Kardeşinizle bundan yeni yeni söz etmeye başlamıştık.

- Ne var? Nasıl bir girişim?

- Bakın. Kardeşinizle, eğlenmek üzere bir geziye çıkmamızı, sizi de yanımıza almamızı öneriyorum. Sizinle ilgilenmeyi, ben kendi üzerime alıyorum...

Aleksandra Pavlovna:

- Çok güzel, diye haykırdı, rahatımı nasıl sağlayacağınızı tahmin ediyorum; belki de beni açlıktan öldürürsünüz.

- Aleksandra Pavlovna, beni tanımadığınız için böyle konuşuyorsunuz. Beni kaba saba herifin biri, bir kütük mü sanıyorsunuz? Şeker gibi erimesini de bildiğimi ve günlerce karşınızda diz üstü kalabileceğimi de düşünmüyor musunuz?

- Açık söyleyeyim ki, bunu görmek isterdim!

Lejnev birdenbire kalktı:

- Aleksandra Pavlovna, benimle hele bir evlenin de, bunların hepsini görürsünüz.

Aleksandra Pavlovna kulaklarına dek kızardı. Şaşkınlıkla:

- Ne dediniz, Mihaylo Mihayliç? diye yineledi.

Lejnev:

- Uzun zamandan beri, şimdiye dek dilimin ucuna binlerce kez geleni söyledim, dedi. Bunu sonunda söyleyebildim, siz de bildiğiniz gibi davranabilirsiniz. Sizi daha çok sıkmamak için, ben şimdi çıkıyorum. Karım olmak isterseniz... Şimdi çıkıyorum; önerimi kabul ediyorsanız, beni çağrılarını söyleyin.. ben anlarım...

Aleksandra Pavlovna, Lejnev'i alıkoymak istiyordu, ama o, çabucak çıkıverdi; bahçeye şapkasız gitti ve bahçenin kapısına dayanarak, gözlerini bir yerlere dikti.

- Mihaylo Mihayliç, diye seslenen hizmetçi dadının sesini duydu, hanımefendinin yanına buyurun, sizi çağırıyorlar.

Mihaylo Mihayliç döndü, hizmetçiye şaşırtacak bir davranışla, iki eliyle başını yakaladı, alnından öperek Aleksandra Pavlovna'nın yanına gitti.

Lejnev'le karşılaşmasından sonra Rudin hemen eve döndü, odasına kapanarak iki mektup yazdı; biri, Volintsev'e (okur bu mektubu artık biliyor); öteki de Natalya'ya. Bu ikinci mektubun üzerinde çok durdu, pek çok şey karaladı ve değiştirdi ve bunu özenle ince bir mektup kâğıdına

geçirdikten sonra, elinden geldiğince küçük katlayarak cebine koydu. Üzgün bir yüzle odada aşağı yukarı birkaç kez gezindi, pencerenin yanındaki koltuğuna oturdu, koluna dayandı; bir damla gözyaşı sessizce kirpiklerine iniverdi... Kalktı, bütün düğmelerini ilikledi, uşağını çağırdı ve Darya Mihaylovna'ya giderek kendisini görüp göremeyeceğini sormasını buyurdu. Uşak çabucak döndü ve Darya Mihaylovna'nın kendisini beklediğini bildirdi. Rudin onun yanına gitti.

Kadın onu, çalışma odasında iki ay önce ilk kez karşıladığı gibi kabul etti; ama bu kez yalnız değildi. Alçakgönüllü, taze, temiz ve sevimli Pandelevski de, her zamanki gibi, bir köşede oturuyordu.

Darya Mihaylovna, Rudin'i nazik karşıladı. Rudin de onu incelikle selamladı. Ama, her ikisinin de gülümseyen yüzlerine bakan pek deneyimli olmayan bir kimse bile, aralarında pek de hoş olmayan bir durum bulunduğunu anlayabilirdi. Rudin, Darya Mihaylovna'nın kendisine kızdığını biliyordu. Darya Niyalovna da, Rudin'in her şeyden haberi olduğunu seziyordu.

Pandelevski'nin verdiği haber kadının keyfini kaçırmış ve sinirlerini bozmuş, sosyete damarını kabartmıştı. Şu yoksul, memur olmayan ve şimdilik adı sanı belirsiz bir kimse olan Rudin, kızıyla, Darya Mihaylovna Lasunska'nın kızıyla gizlice buluşmak cüretini göstermiş ha!

Darya Mihaylovna:

- Onun akıllı ve bir dahi olduğunu varsayalım, diyordu, ama bu neyi gösterir ki? Bundan sonra herkes bana damat olmak umuduna kapılır!

Pandelevski söze karışarak:

- Ben uzun zaman gözlerime inanamadım, nasıl olur da insan konumunu bilmez, şaşır kaldım, dedi.

Darya Mihaylovna çok sinirlenmişti. Natalya'yı da epeyce hırpalamıştı.

Kadın, Rudin'e oturmasını rica etti. Rudin oturdu, ancak eski, ilk zamanlarda neredeyse evin sahibi olan Rudin gibi değil, iyi bir tanıdık gibi de değil, konuk gibi, hem de yakın olmayan bir konuk gibi oturdu. Her şey bir anda değişmişti.. Suyun, birden buza dönüşmesi gibi..

Rudin:

- Darya Mihaylovna, size konukseverliğinizden dolayı teşekkür etmek için geldim, diye konuşmaya başladı. Köyümden bugün haber aldım ve hemen yola çıkmam gerek.

Darya Mihaylovna, Rudin'in yüzüne dik dik baktı ve "O benden önce davrandı; demek ki işin farkına vardı; böylece de beni bu sıkıcı durumdan kurtarıyor. Böylesi daha iyi. Yaşasın akıllı insanlar!" diye düşündü; sonra da yüksek sesle:

- Yok canım? diye haykırdı, çok kötü! Eh, ne yapacaksınız! Bu kış sizi Moskova'da görmeyi umuyorum. Yakında biz de buradan gideceğiz.

- Moskova'ya gidip gidemeyeceğimi bilemiyorum, Darya Mihaylovna; para bulursam, sizi görmeyi borç sayarım.

Pandelevski kendi kendine, "Vay, efendimiz! Bir süre önce burada evin efendisi gibi buyruklar verirken, şimdi ne biçim konuşuyorsun!" dedi.

Darya Mihaylovna, alışılmış, kesik kesik konuşmasıyla:

- Demek ki köyünüzden iç açıcı olmayan haberler aldınız? dedi.

Rudin ilgisizce:

- Evet, dedi.

- Yoksa kıtlık mı olmuş?

- Hayır... Başka bir şey Darya Mihaylovna, inanın ki.. evinizde geçirdiğim günleri hiçbir zaman unutmuyacağım.

- Ben de Dimitriy Nikolayic, sizinle tanışmamızı her zaman zevkle anımsayacağım. Ne zaman gidiyorsunuz?

- Bugün öğleden sonra.

- Öyle çabuk mu!.. Eh, iyi yolculuklar dilerim. Bununla birlikte, işleriniz sizi alıkoymazsa, belki de bizi gene burada bulabilirsiniz.

Rudin:

- Buna zaman bulabileceğimi pek sanmıyorum, dedi ve kalktı; beni bağışlayın, size olan borcumu hemen şu anda ödeyemeyeceğim; ama köye varır varmaz...

Darya Mihaylovna onun sözünü kesti ve:

- Yeter, Dimitriy Nikolayic, utanmıyor musunuz! dedi; acaba saat kaç?

Pandelevski yeleğinin cebinden emayeli altın saatini çıkardı, pembe yanağını beyaz ve katı yakasına dikkatle bastırarak saate baktı.

- İki buçuk, dedi.

Darya Mihaylovna:

- Artık giyinme zamanı geldi, dedi. Güle güle, Dimitriy Nikolayîç!

Rudin kalktı. Onunla Darya Mihaylovna arasındaki görüşmenin bir özelliği vardı. Sanatçılar rollerini böyle yinelerler, konferanslarda diplomatlar önceden kararlaştırılan tümceleri birbirlerine böyle söylerler.

Rudin çıktı. Sosyete insanlarının, kendilerine gereksiz olan bir adamı aralarından atmayıp onu sanki düşürdüklerini, şimdi deneyimle biliyordu; balodan sonra artık kendileri için gereksiz olan bir eldiven, şeker kâğıdı, tombala piyangosundan kalan boş bir bilet gibi...

Rudin, çabucak hazırlandı ve yola çıkma anını sabırsızlıkla beklemeye başladı. Onun niyetini öğrenince, evdekilerin hepsi çok şaşırdılar; uşaklar bile ona şaşkınlıkla bakıyorlardı. Basistov üzüntüsünü gizlemiyordu. Natalya, ağıktan açığa Rudin'den kaçıyordu. Onun bakışıyla karşılaşmamaya çalışıyordu; bununla birlikte, Rudin yazdığı mektubu kızın eline sıkıştırmayı başardı.

Öğle yemeğinde, Darya Mihaylovna, Moskova'ya gitmeden kendisini burada bir kez daha görmeyi umduğunu yineledi; ama Rudin hiçbir yanıt vermedi. Pandelevski herkesten çok Rudin'le konuşuyordu. Rudin'in içinden, üzerine atılıp onun pembe ve sağlıklı yüzünü parça parça etmek geliyordu. Matmazel Boncourt, gözlerinde ikiyüzlü ve tuhaf bir anlatımla, sık sık Rudin'e göz atıyordu; böyle bir anlatım, ancak kimi zaman eski ve çok akıllı av köpeklerinde görülebilir... Matmazel kendi kendine, "Gördün mü, neye uğradığını sen de anlayamadın!" diyordu.

Sonunda, saat altıyı vurdu ve Rudin'i götürecek araba hazırlandı. O ivedilikle herkesle esenleşmeye başladı. Kendisini hiç de iyi duymıyordu. Bu evden böyle çıkmak aklından geçmiyordu; onu sanki kovuyorlardı.. "Bütün bunlar nasıl oldu! Acelem neydi?" diyordu içinden; zorlama bir gülümsemeyle çevresine selam verirken; "Sonu hep aynı kapıya çıkar!" diye düşünüyordu. Natalya'ya son kez baktı ve içi burkuldu; kızın gözleri, üzümlü bir ayrılık suçlamasıyla üzerine dikilmişti.

Rudin, merdivenden ivedi ivedi inerek arabaya atladı. Basistov onu ilk durağa dek geçirmek istedi ve yanına oturdu.

Yaylı araba avludan çam ağaçlarıyla çevrili geniş yola çıkınca, Rudin konuşmaya başladı:

- Don Kişot'un, düşesin sarayından ayrılırken ne dediğini anımsıyor musunuz? "Özgürlük" der, "Sevgili Sanço, insanın en değerli nimetlerinden biridir ve bir başkasına borçlu kalmadan Tanrı'dan bir lokma ekmek elde edenler, mutludurlar." Ben de şimdi Don Kişot'un duygularını duymaktayım. Bir gün, dilerim, siz de bunu tadarsınız.

Basistov, Rudin'in elini sıktı, dürüst delikanlının yüreği coşkulu göğsünde hızla çarpmaya başladı. Rudin, durağa dek konuştu, insanın iyi yönlerinden, gerçek özgürlüğün öneminden, coşkuyla, soylu bir edayla ve doğru sözcüklerle söz etti. Ayrılık zamanı gelince, Basistov dayanamadı, ona sarıldı ve hıçkırıqlarla ağlamaya başladı. Rudin'in gözlerinden de yaşlar döküldü; ama Basistov'dan ayrıldığı için ağlamıyordu. Bunlar, onurunun gözyaşlarıydı.

XI

Araba evden ayrıldıktan sonra, Natalya odasına giderek, Rudin'in mektubunu okudu:

İyi yürekli Natalya Alekseyevna,

Gitmeye karar verdim. Benim için başka çıkar yol yoktu. Bana burada uzaklaşmam söylenmeden, gitmeye kendim karar verdim. Benim buradan ayrılmamla bütün anlaşmazlıklar sona ermiş olacaktır. Kimsenin benim için üzüleceğini sanmıyorum. Daha ne bekleyebilirim?... Dünya böyledir; ama size ne diye yazıyorum?

Sizden, olasıdır ki sonsuza dek ayrılıyorum. Size layık olduğumdan daha kötü bir anı bırakmak, çok acı olurdu. İşte size bunun için yazıyorum, ne kendimi haklı çıkarmak ve ne de kendimden başkasını suçlamak isterim; durumu, elimden geldiğince açıklamak istiyorum... Şu son günlerdeki olaylar öyle beklenmedik, öyle birdenbire oldu ki...

Bugünkü buluşmamız bana bir ders olacak. Evet, siz haklısınız; sizi anladığımı sanıyordum, oysa anlayamamışım. Yaşamım boyunca her türlü insanla karşılaştım; birçok kadınla ve kızla yakın ilişki kurdum; ama sizinle tanışınca, ilk kez tümüyle dürüst ve içten bir ruhla yakınlık kurmuş oldum. Buna alışık olmadığım için, sizin değerlerinizi bile anlayamadım. Tanışmamızın daha ilk gününden başlayarak, size bir ilgi duydum. Siz bunu anlayabilirdiniz. Sizinle saatlerce başbaşa kalıyordum, ama sizi tanıyamadım; sizi tanımaya bile çabalamıyordum; böyle olduğu halde, sizi sevdiğim düşüncesine nasıl saplanabildim?.. Bu günahımdan ötürü şimdi cezalandırılmış bulunuyorum.

Daha önce de bir kadın sevmiştim, o da beni sevmişti... Ona karşı olan duygularım, onun bana karşı olan duyguları gibi sıradan değildi; o da deneyimsiz bir kadın olmadığından, çok uygun düşmüştü. Gerçeği o zaman anlayamamıştım; şimdi de karşıma çıktığı halde, yine tanıyamadım. Sonunda anlayabildim; ama artık çok geç. Geçmiş bir daha yaşayamayız. Yaşamımızı birleştirebiliriz, ama artık asla birleşemeyiz. Sizi içten bir aşkla, düşlemin aşkıyla değil, yüreğin aşkıyla sevebileceğimi; bunun elimden gelip gelmeyeceğini kendim de bilmediğim halde, size nasıl kanıtlayabilirdim?

Doğa bana çok şey bağışladı; bunu biliyorum ve yapmacık bir utanma yüzünden, karşınızda alçakgönüllülük göstermeye kalkışacak değilim. Özellikle, böyle acı ve benim için böyle utandırıcı olan anlarda... Evet, doğa bana çok şey bağışladı; ama erdemlerime uygun bir şey yapmadan, arkamda hayırlı bir iz bırakmadan öleceğim. Benim bütün varlığım çarçur olacaktır; ben, ektiğim tohumların meyvesini göremeyeceğim. Benim eksik kalan bir yanımda var.. kaldı ki, bunun ne olduğunu kendim de söyleyecek durumda değilim. Belki de, insanların yüreklerini etkilemek ve kadınların yüreklerini büyülemek gücünden yoksunum; oysa, zihinlere olan egemenlik hem çürük, hem de yararsızdır. Yazgım tuhaftır; gülünç bile diyebiliriz; kendimi bir şeye tümüyle ve tutkuyla verdiğim halde gene de vermiş olmuyorum. Sanırım, yaşamımı, kendimi, inanmadığım bir saçmalık uğrunda vermiş olacağım... Tanrım! Otuz beş yaşına geldim, hâlâ bir şey yapmaya niyetleniyorum!..

Ben şimdiye dek hiç kimsenin karşısında böyle konuşmadım; bunu ilk kez açıklıyorum. Kendim için söylediklerim artık yeter. Sizden söz etmek ve kimi öğütler vermek istiyorum; başka bir şey yapabilecek durumda değilim... Siz şimdi gençsiniz, ama ne kadar yaşarsanız yaşayın, hep yüreğinizin söylediklerini dinleyin; kendi aklınıza da, başkasının aklına da uymayın; inanın ki, ömrünüzü geçirdiğiniz çevre ne denli yalın ve ne denli darsa, o denli de daha iyidir; önemli olan, bunda yeni yönler aramak değil, bütün değişikliklerin zamanında olmasıdır. Gençliğinde genç olabilene ne mutlu... Ama görüyorum ki, bu öğütler, sizden çok bana yakışır.

Açıkça söyleyeyim ki Natalya Alekseyevna, çok üzülüyorum. Darya Mihaylovna'ya aşladığım o duygunun özelliğinden olacak, hiçbir zaman kendimi aldatmamışımdır; ama geçici de olsa, hiç olmazsa sessiz bir köşe bulacağımı umuyorum. Şimdi gene dünyada bocalayıp duracağım. Sizin konuşmanızın, varlığınızın, dikkatli ve akıllı bakışınızın yerini neyle doldurabilirim? Suç bende; ana kabul edin ki, yazgı bile isteye bizimle alay etmiş gibi. Sizi sevdiğimi ancak bir hafta önce anlayabildim. Üç gün önce, akşamleyin, bahçede, bunu sizden işittim... Ama söylediklerinizi ne diye anımsatayım? İnsafsızca bir anlaşmadan sonra, kendimle birlikte hiçbir umudu götürmeden, onursuzca gidiyorum... Siz, size karşı ne derece suçlu olduğumu gene de bilmiyorsunuz... Bende budalaca bir içtenlik, bir boşboğazlık var... Bundan söz etmek de neye yarar! Ben sonsuza dek gidiyorum.

Mektubunun burasında Rudin, Volintsev'i görmeye gidişinden söz etmemişti, ama düşünmüş taşınmış ve bütün bu bölümü karalamış, Volintsev'in mektubuna da ikinci notu eklemişti.

Dünyada yapılmış kalıyorum.

Bu sabah acımasız bir gülüşle dediğiniz gibi, ben, bana daha çok yakışan uğraşlara dalmak üzere yaşayacağım. Yazık! Tembelligimi yenerek kendimi bu uğraşlara verebilseyim! Ama, hayır! Ben bundan sonra da, şimdiye dek olduğum gibi, bir yanı eksik bir varlık olarak kalacağım... Karşıma çıkan ilk engelde yıkılıyorum; sizinle olan olay, bana bunu kanıtladı.

Geleceğim ve eğilimlerim için aşkımdan el çekebilseydim; ama ben, sanki bana düşecek olan sorumluluktan korktum. İşte bundan dolayı, size uygun değilim. Benim için kendi çevrenizden ayrılmanızı hak etmiyorum. Bununla birlikte, bütün bunlar belki de daha iyidir. Belki de bütün bu çektiklerimden daha temiz ve daha güçlü çıkacağım. Size tam bir mutluluk diliyorum. Elveda! Ara sıra beni anımsayın. Umarım ki, adımın daha pek çok anıldığını duyacaksınız.

Rudin.

Natalya, Rudin'in mektubunu dizlerinin üzerine bıraktı ve gözlerini yere dikerek uzun zaman kıpırdamadan durdu. Bu mektup, sabahleyin Rudin'le esenleşirken, elinde olmayarak, kendisini sevmediğini haykırdığında nasıl haklı olduğunu bütün kanıtlardan daha açık olarak kanıtlıyordu. Ama, bu onun üzüntüsünü hafifletmedi. Kimildamadan oturuyor; sanki, koca koca dalgalar sessizce başının üzerini örtüyor, kendisi de buz gibi soğuk ve dili tutulmuş, dibe batıyordu. İlk düşlem kırıklığı herkese ağır gelir; ama asla hafif yaratılışlı olmayan, içten ve abartmayı sevmeyen kimseler için, bu hemen hemen dayanılmaz bir acıdır. Natalya, çocukluğunu ve o zamanlar akşamüstleri gezinirken, gökyüzünün karanlık olan yönüne doğru değil, hep parlak ve güneşin kızıl alevler içinde battığı yöne doğru yürümeye çalıştığını anımsadı. Yaşam, şimdi önünde karanlık duruyor, kendisi de aydınlığa arkasını dönmüş bulunuyordu...

Natalya'nın gözleri yaşla doldu. Gözyaşları, her zaman iç açıcı değildir. Bunlar göğüste uzun zaman kaynadıktan sonra, önce zorla, sonra da yavaş yavaş ve daha tatlı akiverince, avutucu ve iyileştiricidir; sıkıntının verdiği acıyı gözyaşları bitirir. Ama soğuk ve esirgenerek dökülen gözyaşları da vardır; bunları, insanın yüreğine devinimsiz ve ağır bir yük gibi oturmuş bulunan acı, yürekten damla damla sızdırır; bunlar avuntu getirmez ve yüreği hafifletmezler. Böyle gözyaşı dökmeyenler, henüz daha mutsuz sayılmazlar. Natalya da bunları o gün tatmıştı. Aradan iki saat geçti; Natalya kendine geldi, kalktı, gözlerini sildi, mumu yaktı ve Rudin'in mektubunu mumun alevinde sonuna dek yaktı, külünü de pencereden savurdu. Sonra, Puşkin'in bir yapıtından kismetine bir sayfa açtı ve gözüne ilk çarpan satırları okudu. Sık sık böyle falına bakardı. Kendisine şu satırlar çıkmıştı:

Yazık, düşlemi o geçmiş günlerin
Genç, duyarlı ruhu eder tedirgin.
Sevinç, zevk, eğlence, neşe ve bayram,
Olmuştur artık onun için haram.
Çünkü, geçmişinden acı duyanı,
Zehirler elbet pişmanlık yılanı...

Natalya durdu, aynaya soğuk bir gülümsemeyle baktı ve bir şeyi olumlar gibi başını yukarıdan aşağı sallayarak konuk odasına indi.

Darya Mihaylovna onu görür görmez, hemen çalışma odasına götürdü, yanına oturttu, gülümseyerek yanağını okşadı ve bu arada gözlerine dikkatle ve merakla baktı. Darya Mihaylovna gizli bir şaşkınlık duyuyordu; kızını asla tanımadığı düşüncesi ilk kez aklından geçti. Pandelevski'den kızının Rudin'le buluştuğunu işitince, yalnızca kızmakla kalmamış, ama akılcı Natalyasının böyle bir davranışı nasıl göze aldığına pek şaşmıştı. Ne var ki, kızını yanına çağırıp da ona, bir Avrupalı kadından beklendiği gibi değil, bağıra çağıra ve hiç de incelikli olmayan biçimde çıkışmaya başlayınca; Natalya'nın sert yanıtları, bakışlarındaki ve davranışlarındaki kesinlik, Darya Mihaylovna'yı şaşırtmış, hatta korkutmuştu bile.

Rudin'in birdenbire ve nedeni anlaşılamayan ayrılışı, kadının yüreğinden büyük bir yükü kaldırmıştı; ama o, gözyaşları ve isterik bayılmalar bekliyordu... Natalya'nın görünüşteki dinginliği onu yine şaşırttı.

Darya Mihaylovna onunla:

- E, ne var ne yok kızım? Bugün nasılsın? diye konuşmaya başladı.

Natalya annesine baktı.

- Sevgilin gitti ya... Niye böyle apar topa gittiğini biliyor musun?

Natalya hafif bir sesle:

- Anneciğim, dedi. Size söz veriyorum, siz kendiniz ondan söz etmezseniz, benden de onun için hiçbir zaman bir şey duymayacaksınız...

- Demek ki, bana karşı suçlu olduğumu itiraf ediyorsun.

Natalya başını eğdi:

- Benden hiçbir zaman, hiçbir şey işitmeyeceksiniz, dedi.

Darya Mihavloyna gülerək:

- Vay, bak hele! dedi. Sana inanıyorum. Ya, üç gün önceyi anımsıyor musun? Nasıl... Neyse, artık söylemeyeceğim, olan oldu, biten bitti. Artık onu anmayalım. Öyle değil mi! İşte, şimdi seni gene eskisi gibi görüyorum; yoksa sen beni büsbütün sersem ettin. Haydi, öp bakayım beni, benim akıllı kızım!..

Natalya, Darya Mihaylovna'nın elini dudaklarına götürdü. Darya Mihaylovna da onu alnından öptü.

- Öğütlerime her zaman kulak ver; bir Lasunska ve benim kızım olduğunu unutmazsan, her zaman mutlu olursun, diye ekledi. Şimdi gidebilirsin.

Natalya sessizce çıktı. Darya Mihaylovna arkasından bakarak, "O da bana benzemiş; benim gibi hercai gönüllü; mais elle aura moins d'abandon" diye düşündü ve geçmişe.. çoktan geçmiş olan anılara daldı...

Sonra Matmazel Boncourt'u çağırmasını söyledi ve ikisi başbaşa uzun uzadıya oturdular. Onunla konuşmayı bitirince, Pandelevski'yi çağırdı. Rudin'in gidişinin gerçek nedeninin ne olduğunu öğrenmek istiyordu... Ama Pandelevski onu tümüyle yatıştırdı. Bu onun uzmanlığıydı. Ertesi gün Volintsev kızkardeşiyle birlikte öğle yemeğine geldi. Darya Mihaylovna ona karşı çok incelikli davranıyordu, ama bu kez özellikle güler yüz gösterdi. Natalya, dayanılmaz bir sıkıntı içindeydi; ama, Volintsev de ona karşı pek saygılıydı ve onunla konuşurken öyle çekingen davranıyordu ki, kız ona içinden teşekkür etmekten kendini alamıyordu.

O gün, sessiz ve sıkıntılı geçti; ama giderken, her şeyin eskisi gibi olduğunu duyumsamışlardı; buysa çok, pek çok şey anlatıyordu.

Evet, her şey ve herkes eskisi gibiydi; Natalya'dan başka hepsi. Natalya yalnız kalınca, yorgun ve bitkin, güçlükle karyolasına sürüklenebildi, yastıkların üzerine yüz üstü yıkıldı. Yaşamak ona öyle acı, öyle tiksindirici ve boş geliyordu ki, kendi kendisinden, aşkından ve üzüntüsünden öylesine utanıyordu ki, o anda belki de ölmeye bile razı olurdu. Onu, daha pek çok acı günler, uykusuz geceler, üzücü heyecanlar bekliyordu; ne var ki, daha gençti; yaşam onun için henüz başlamıştı. Oysa o da yaşamdan er geç kendi payını alacaktır. İnsanın başına nasıl bir yıkım gelirse gelsin, o, ya aynı gün ya da en çok ertesi gün, değişimin kabalığını hoş görün, karnını tıka basa doyuracaktır ve işte size artık ilk avuntu...

Natalya üzüntüler içinde kıvranıyordu, bu onun ilk gönül acısıydı. Ama Tanrı'ya şükür ki, bu ilk acılar, ilk aşk gibi, yinelenmezler.

XII

Aradan aşağı yukarı iki yıl geçmişti. Mayıs ayının ilk günleriydi. Aleksandra Pavlovna evinin balkonunda oturuyordu, ama soyadı artık Lipina değildi, Lejneva olmuştu. Mihaylo Mihayliç Lejnev'le evleneli bir yılı geçmişti. Kadın, eskisi gibi sevimliydi, ama son zamanlarda biraz şişmanlamıştı. Balkonun basamakları bahçeye iniyordu; orada balkonun önünde kırmızı yanaklı, beyaz hırkalı ve şapkası beyaz ponponlu bir çocuğu elinden tutan bir sütnine dolaşıyordu. Aleksandra Pavlovna, sık sık onlara bakıyordu. Çocuk ağlamıyordu, parmağını ciddi bir tavırla emiyor, çevresine sessiz sessiz bakınıyor ve daha şimdiden babası Mihaylo Mihayliç'e uygun bir oğul olduğunu gösteriyordu.

Balkonda, Aleksandra Pavlovna'nın yanında, eskiden tanıdığımız Pigasov oturuyordu. Onu görmeyeli beri, Pigasov'un saçları başı, eni konu ağarmış, vücudu hafifçe kamburlaşmış, zayıflamış ve tek bir dişi düştüğü için, konuşurken sözcükleri söyleyişi değişmişti. Bu söyleyiş, konuşmalarına daha da bir zehir katıyordu. Aradan geçen yıllar, onun kin ve nefretini azaltmamış, ama keskin zekâsını körletmişti; söylediklerini, eskiden olduğundan çok daha fazla yineleyip duruyordu. Mihaylo Mihayliç evde değildi; onu çaya bekliyorlardı. Güneş batmıştı. Güneşin battığı yerde, gökten aşağı doğru soluk yaldızlı, limon rengi ince bir şerit uzanıyordu;

karşıda da bunun gibi iki şerit vardı; biri daha alçak ve mavi, öteki daha yüksek ve kırmızı-
leylek rengindeydi. Gökyüzünün yüksekliklerinde hafif, küçük bulutlar eriyip gidiyordu. Her şey
havadaki durgunluğu gösteriyordu.

Pigasov birdenbire güldü.

Aleksandra Pavlovna:

- Ne var, Afrikan Semyoniç? diye sordu.

- Hiç... Dün, bir köylü gevezelik edip duran karısına "gıcırdama" dedi... Bu, çok hoşuma gitti.
Gıcırdama! Ve gerçekten, kadın hangi konuda düşünce yürütebilir ki? Bilirsiniz ki, sözüm her
zaman "meclisimizin dışında" kilerle ilgilidir. Atalarımız bizden daha akıllıymışlar. Onların
masallarında alnı yıldızlı dilberler pencerenin dibinde oturur ve put gibi susarlar. İşte, böyle
olmalı. Bakın, kendiniz bir düşünün: Üç gün önce bizim Başkan'ın hanımı, beni sanki piştovla
alnımdan vurdu. Benim eğilimimden hoşlanmadığını söyledi! Eğilim! E, doğanın hoş bir
buyruğuyla onun dilinin birdenbire tutulması, hem kendisi, hem de başkaları için daha iyi
olmaz mıydı?

- Hiç değişmediniz, Afrikan Semyoniç, hep de biz zavallılara saldırıyorsunuz... Biliyor musunuz,
bu bir tür yıkımdır, doğrusu. Size acıyorum.

- Yıkım mı? Ne buyuruyorsunuz! Her şeyden önce, bence dünyada üç tür yıkım vardır: Kışın
soğuk odada oturmak, yazın dar ayakkabı giymek, ağlayan ve Acem tozuyla bile
susturulamayan bir bebeğin yattığı odada geceyi geçirmek... Ayrıca, insaf edin, şimdi ben artık
pek uslu bir adam oldum. Alın da, bana bakarak "Dürüst Adam Nasıl Olur?" kitabını yazın. İşte
ben böyle dürüst davranırım.

- İyi davranıyorsunuz, buna diyecek yok! Çok değil, daha dün Elena Antonovna bana sizden
yakındı.

- Bak hele! Size acaba ne dedi, onu öğrenebilir miyim?

- Bana dedi ki, sabahtan öğleye dek sorularına hep "ne buyurdunuz?" "ne buyurdunuz?" diye,
hem de cırlak bir sesle yanıt vermişsiniz.

Pigasov güldü:

- Ama siz de kabul edin ki, Aleksandra Pavlovna, bu iyi bir buluştu, değil mi?

- Pek iyi! Ancak, Afrikan Smeyoniç, demek ki bir kadına karşı bu kadar saygısız
olabiliyorsunuz?

- Ne dediniz? Elena Antonovna sizce kadın mıdır?

- Ya sizce nedir?

- Davul! İnsaf edin; sıradan bir davul; şu tokmaklarla çalınan davullardan...

Aleksandra Pavlovna konuşmayı değiştirmek isteyerek:

- Ah, şey! diye sözünü kesti, diyorlar ki, sizi kutlamam gerekiyormuş, öyle mi?

- Neden?

- Yargıtayın kararı onaylamasından dolayı. Glinovski çayırları size kalıyormuş...

Pigasov asık bir suratla:

- Evet, bana kalıyor, dedi.

- Bunları elde etmek için yıllarca uğraştınız, şimdi de hoşnut değilmiş gibisiniz.

Pigasov ağır ağır konuşarak:

- Aleksandra Pavlovna, size şunu söyleyeyim ki, hiçbir şey, geç gelen mutluluktan daha kötü
ve gücendirici olamaz, dedi. Bu, ne de olsa, size zevk vermez, üstelik de sizi savaşım ve
yazgıya ilenmek gibi kutsal bir hakkınızdan yoksun kılar. Evet hanımefendi, geç gelen mutluluk
acı ve gücendirici bir şeydir.

Aleksandra Pavlovna da omuz silkti:

- Getir nineciğim, diye haykırmaya başladı; Mişa'nın artık yatıp uyuma saati. Ver bakayım onu.
Aleksandra Pavlovna, oğluyla uğraşmaya başladı. Pigasov da mırıldanarak balkonun öteki
köşesine çekildi.

Birdenbire, bahçenin ötesindeki yolda, oldukça yakın bir yerde, hafif yaylısıyla Mihaylo Mihayliç
gözüktü. Atının önünde koskocaman iki köpek koşuyordu; biri sarı, öteki griydi; onları alalı çok
olmamıştı. Hayvanlar durmadan birbirlerini ısıyor ve hiç ayrılmıyorlardı. Kapıdan onlara karşı
yaşlı bir çoban köpeği fırladı, havlamaya hazırlanır gibi ağzını açtı, ama sonra vazgeçip esnedi
ve kuyruğunu dostça sallayarak geri döndü.

Lejneva karısına uzaktan seslenerek:

- Saşa, bak sana kimi getiriyorum, dedi...

Aleksandra Pavlovna kocasının arkasında oturana tanıyamadı.

En sonra:

- A! Bay Basistov! diye haykırdı.

Lejnev:

- O, o... diye yanıt verdi. Hem de bize ne yaman haberler getiriyor. Şimdi hele biraz bekle, öğrenirsin.

Ve avluya girdi.

Birkaç saniye sonra Basistov'la birlikte balkondaydı.

- Yaşasın!- diye bağırdı ve karısını kucakladı; Seryova evleniyor!

Aleksandra Pavlovna heyecanla:

- Kiminle? diye sordu.

- Elbette Natalya ile... İşte, dostumuz bize bu haberi Moskova'dan getirdi, sana bir de mektup var...

Çocuğun elinden tutarak:

- Duyuyor musun Mişuk, dayın evleniyor!.. Ah, seni kerata seni, şimdi de yalnızca gözlerini kırptırıyor! dedi.

Dadısı:

- Uyumak istiyor, söze karıştı.

Basistov, Aleksandra Pavlovna'ya yaklaşarak:

- Evet efendim, dedi, Darya Mihaylovna'nın salık vermesi üzerine Moskova'dan bugün geldim; yurtluğun hesaplarını denetleyeceğim. Ha, işte mektubunuz...

Aleksandra Pavlovna kardeşinin gönderdiği mektubu çabucak açtı; bu birkaç satırlık bir mektuptu. Sevincinin ilk coşkulu anında, kızkardeşine, Natalya'ya evlenme önerisinde bulunduğunu, onun ve Darya Mihaylovna'nın onayını aldığını bildiriyor, ayrıntıları ilk postayla daha uzun yazarak göndereceğine söz veriyor ve herkesi kucaklıyor, öpüyordu. Tatlı bir coşkuyla yazdığı belliydi.

Çay sunuldu. Basistov'u da oturtular ve soru yağmuruna tuttular. Getirdiği haber, herkesi şaşırtmıştı; Pigasov'u bile sevindirmişti.

Lejnev söz arasında:

- Lütfen söyler misiniz, dedi, kulağımıza Bay Korçagin adında biriyle ilgili söylentiler gelmişti.

Demek ki, uydurmaymış.

(Korçagin yakışıklı bir gençti; çok burnubüyük ve kendine hayran bir sosyete aslanıydı.

Olağanüstü görkemli bir tavır takınırdı. Sanki canlı bir insan değil de, halktan toplanan yardımla dikilmiş, kendi kendisinin heykeliydi.)

Basistov gülerek:

- Hayır, büsbütün uydurma değil, diye konuşmaya başladı. Darya Mihaylovna ona pek güler yüz gösteriyordu. Ama Natalya Alekseyevna onun adını duymak bile istemiyordu.

Pigasov söze karışarak:

- Ben onu tanıyorum, dedi, serserinin biridir; geveze bir aptaldır. Bütün insanlar ona benzeseydi, yaşamaya razı olmak için, çok para kazanmak gerekirdi.. rica ederim!

Basistov karşı çıkarak:

- Belki, dedi, ama sosyetedeki konumu yabana atılmaz.

Aleksandra Pavlovna:

- Canım, ne ayrımı var! diye haykırdı. Ne hali varsa görsün! Ah, kardeşim için bilerseniz nasıl seviniyorum!... Natalya da neşeli ve mutlu mu?

- Evet, efendim, o, her zamanki gibi sessiz. Aslında siz onu biliyorsunuz; Sanırım hoşnut.

Akşam, hoş ve canlı konuşmalarla geçti. Yemeğe oturdular.

Lejnev, Basistov'un kadehine lafit koyarken, ona:

- Ha, sormanın tam zamanı, dedi, Rudin'in nerede olduğunu biliyor musunuz?

- Şimdi kesin olarak bilmiyorum. Geçen kış, kısa bir süre için Moskova'ya gelmiş; sonra da bir aileyle Simbirsk'e gitmişti; onunla bir süre mektuplaştık. Son mektubunda, bana Simbirsk'ten ayrılacağını bildiriyor, ama nereye gittiğini yazmıyordu. İşte o zamandan beri onunla ilgili hiçbir şey duymadım.

Pigasov söze karışarak:

- Nereye gidecek! dedi, bir yerde oturmuş söylev veriyordur. Bu bey her zaman kendisine borç para verecek ve onu ağız açık dinleyecek iki üç beğenen kimse bulabilir. Bakın, o, Tsarevokokşaysk'ta ya da Çulhom'da, onu dünyanın en büyük dahisi sayan yaşlı ve başı peruklu bir yaşlı kızın kollarında can verecektir...

Basistov, hoşnutsuzlukla ve hafif bir sesle:

- Onun hakkında çok sert konuşuyorsunuz, dedi.

Pigasov:

- Hiç de sert değil, dedi, üstelik tümüyle haklıyım. Bana sorarsanız o, çanak yalayıcıdan başka bir şey değildir.

Lejnev'e döndü:

- Size söylemeyi unuttum, bakın ben Avrupa'ya Rudin'in birlikte gittiği şu Terlahov'la tanıştım, dedi. Evet, evet, Rudin hakkında bana neler anlattığını bilemezsiniz; doğrusu bu sözlere de katılırsınız! Kayda değer olanı şu ki, Rudin'in yandaşları ve dostları, zamanla düşman kesiliyorlar.

Basistov coşkuyla:

- Beni böyle dostların dışında tutmanızı rica ederim! dedi.

- Ha, siz mi? O başka... Aslında sizden söz etmiyoruz.

Aleksandra Pavlovna:

- Acaba Terlahov size neler anlattı? diye sordu.

- Çok şeyler anlattı. Hepsini aklımda kalmadı, ama Rudin'in başından geçen en iyi öykü aklımda. Durmadan gelişerek... -Bu beyler hep gelişirler; başkaları, örneğin basbayağı uyurlar ya da yerler de bunlar, uykunun ya da yemenin gelişme aşamasında bulunurlar; öyle değil mi, Bay Basistov?- (Basistov hiçbir yanıt vermedi.) Evet, demek ki, yavaş yavaş gelişerek, Rudin felsefe yoluyla, âşık olması gerektiği sonucuna varmış. Böyle şaşırtıcı bir sonuca uygun bir hanım aramaya koyulmuş. Talihi ona gülmüş. Çok sevimli bir Fransız terzi kızla tanışmış. Bütün bu işler Ren ırmağı boyunca küçük bir Alman kasabasında olmuş. Kıza gidip gelmeye, ona türlü kitaplar götürmeye; doğadan ve Hegel'den söz etmeye başlamış. Terzi kızın halini düşünün bir! Bu kız onu gökbilimci sanmış! Gerçi bilirsiniz, kötü bir çocuk değildir; eh, yabancı ve Rus, kızın hoşuna gitmiş. Sonunda onunla bir buluşma belirlemiş, hem de pek şairane bir buluşma. Gondolda, ırmak üzerinde. Fransız kızını razı olmuş; güzelce giyinerek onunla birlikte gondola binmiş. Böylece iki saat kadar dolaşmışlar. Bütün bu sürede neyle ilgilendiğini sanıyorsunuz? Fransız kızının başını okşamış, düşünceli düşünceli göklere bakmış ve kıza birkaç kez kendisine karşı bir baba sevecenliği duyduğunu söylemiş. Fransız kızını eve kudurmuş gibi dönmüş, sonra da her şeyi Terlahov'a anlatmış. İşte o, bu tür bir erkektir!

Ve Pigasov güldü:

Aleksandra Pavlovna sıkıntıyla:

- Sizi eski sinik sizi! dedi, ben, gitgide şu kaniya varıyorum ki, Rudin'i kötülemek isteyenler bile ona karşı kötü bir şey söyleyemiyorlar.

- Kötü bir şey mi? İnsaf buyurun! Onun, sürekli başkasının hesabına yaşaması, aldığı borçlar... Mihaylo Milayliç, sanırım sizden de borç para almıştı, öyle değil mi?

Lejnev:

- Bakın, Afrikan Semyoniç, diye konuşmağa başladı ve yüzünün anlatımı ciddileşti; dinleyin: Siz de biliyorsunuz, karım da bilir ki, şu son zamanlarda ben Rudin'e karşı pek sevgi duymuyor ve onu sık sık çekiştiriyordum. Bununla birlikte, (Lejnev bardaklara şampanya doldurdu) bakın size ne öneriyorum: biz biraz önce kardeşimizin ve nişanlısının sağlığına içmiştik; şimdi de size, Dimitriy Rudin'in sağlığına içmemizi öneriyorum.

Aleksandra Pavlovna ve Pigasov, Lejnev'e şaşkınlıkla baktılar. Basistov ise birdenbire canlandı, sevinçten kızardı ve gözlerini dört açtı.

Lejnev sözünü sürdürdü:

- Ben onu iyi tanırım, onun kusurlarını da iyi bilirim. Kendisi sıradan bir adam olmadığından, kusurları çok daha sırtıyor.

Basistov:

- Rudin bir dahidir! dedi.

Lejnev:

- Evet, diyelim ki onda deha denen şey vardır, dedi, ama özyapı... İşte, bütün yıkım burada; onda eksik olan budur... Ama asıl konu bu değil. Ben onun iyi ve herkeste bulunmayan özelliklerinden söz etmek istiyorum. Onda coşku var; buysa, emin olun, zamanımızda uyusuk bir adam için en değerli bir özelliktir. Bizler hepimiz kılı kırk yaran, ilgisiz ve saçma insanlarız; biz uykuya dalmış, donmuş kimseleriz. Bizi bir an için bile olsa kımıldatıp ısıtabilenler sağ olsunlar. Söylemenin zamanı geldi. Saşa, anımsıyor musun, bir kez seninle ondan söz ediyorduk; ben onu soğuk bir adam olmakla suçlamıştım. O zaman ben hem haklı, hem de

haksızdım. Onun soğukluğu kanındadır, başında değil; bu, onun suçu değildir. O, benim önce dediğim gibi, ne oyuncu, ne dolandırıcı, ne de yalancısıdır. Evet o, başkasının sırtından geçiniyor; ama açıkgöz gibi değil, bir çocuk gibi... Evet, o bir yerde, gerçekten yoksulluk ve yokluk içinde ölecektir. Ama bunun için de ona taş atmak mı gerekir? Onda yapıcı bir özyapı, kan olmadığı için, hiçbir şey başaramadı; ancak yarar sağlayamayacağını ve şimdiye dek sağlamadığını kim söyleyebilir? Onun sözlerinin, genç ve doğanın onun gibi yaşamayı ve kendi düşüncelerini gerçekleştirmeyi esirgemediği ruhlarda olumlu tohumlar ekmediğini kim ileri sürebilir? Ben bunu kendisinde denemiş olanların başında geliyorum... Saşa, gençliğimde Rudin'in benim için ne olduğunu bilir. Anımsadığım göre, Rudin'in sözlerinin insanları etkilemediğini ileri sürüyordum; ama o zaman ben, bu yaşında benim gibilerden, yaşamış ve yaşamda yıpranmış olanlardan söz ediyordum. Konuşmada sahte bir ses çıkınca, bizim için onun bütün uyumu yiter gider; bereket versin ki, genç bir adamda ses duygusu henüz o derece gelişmiş ve şımartılmış değildir. Dinlediği şeyin aslı, ona pek güzel geldikten sonra, tonu onun nesine gerek! Tonunu o kendinde de bulur.

Basistov:

- Bravo! Bravo! diye haykırdı, nasıl da doğru söyledi! Rudin'in etkisine gelince; size ant içerim ki, bu adam insanı yalnızca sarsmasını bilmekle kalmıyor, yerinden oynatıyor, insanı tepeden tırnağa değiştiriyor, insanı ateşliyor.

Lejnev, Basistov'a dönerek:

- İşitiyor musunuz? dedi, size daha nasıl kanıtlar gerekiyor? Siz felsefeye saldırıyorsunuz; ondan söz ederken, yeterince aşağılayıcı sözler kullanıyorsunuz. Ben, kişisel olarak felsefeye karşı pek insafli değilim ve ondan pek de anlamam; ama bizim çektiklerimizin nedeni felsefe değildir! Felsefî kurnazlıklar ve boş sözler, Rus olan bir kimseye hiçbir zaman aşılanamaz; çünkü onun sağlam bir sağduyusu vardır; ama, felsefe adı altında gerçeğe ve anlayışa yönelik namuslu hiçbir çabayı baltalamamız doğru değildir. Rudin'in yıkımı, Rusya'yı tanımamasındandır ve bu gerçekten büyük bir yıkımdır. Rusya bizim herhangi birimiz olmadan olabilir, ama biz hiçbirimiz onsuz olamayız. Bunu düşünene yazık... Gerçekten yurtsuz yaşayabilene de çok yazık! Kozmopolitlik, saçmadır; kozmopolit bir kimse sıfırdır, sıfırdan da aşağıdır; ulusçuluk dışında ne yazın, ne sanat, ne yaşam, ne de gerçek vardır; hiçbir şey yoktur. Güzel bir insanın, yüzü olmadığı düşünülemez; yalnızca kötü bir kimse, yüz­süz olabilir. Ama gene de söylerim ki, bu Rudin'in suçu değildir. Bu onun yazgısıdır, onun acı ve ağır yazgısıdır, bundan dolayı da biz onu suçlayamayız. Biz de Rudinlerin ortaya çıkışlarını anlamaya kalkışacak olursak, çok derinlere dalarız. Onda güzel olan her şey için kendisine teşekkür edelim. Bu, ona karşı haksız davranmaktan daha kolaydır. Bizse ona karşı haksızlık ettik. Onu cezalandırmak bize düşmez, buna gerek de yok; o, kendisini hak ettiğinden çok daha insafsızca cezalandırmıştır... Allah vere ki, yıkım ondaki kötülükleri silmiş ve yalnızca en iyi olanı bırakmış olsun! Rudin'in sağlığına içiyorum. En iyi yıllarımda yakın arkadaşım olanın sağlığına içiyorum, gençlik için, onun umutları için, onun güveni ve dürüstlüğü için ve yüreklerimizin yirmi yaşındayken çarptığı her şey için ve yaşarken daha iyisini görmeyeceğimiz şeyler için içiyorum... Senin için altın çağ, Rudin'in sağlığı için içiyorum!

Hepsi bardaklarını Lejnev'le tokuşturdular. Ateşlenen Basistov, az daha bardağını kıracaktı ve bardağını bir dikişte son damlasına kadar boşalttı. Aleksandra Pavlovna da, Lejnev'in elini sıktı. Pigasov:

- Mihaylov Mihayliç, sizin böyle güzel konuşabileceğinizi aklıma bile getirmezdin, dedi, Rudin'le bile karşılaştırabilirim bu yeteneğinizi; beni bile etkilediniz.

Lejnev, canı sıkılarak:

- Ben genellikle iyi konuşamam, dedi, sizi etkilemekse, bence zordur. Ama, Rudin hakkında bunca söz yeter. Artık başka şeylerden söz edelim... Bakayım, ne... neydi o?... Şu Pandelevski hâlâ Darya Mihaylovna'nın evinde mi oturuyor? diye sordu.

- Elbette orada! Darya Mihaylovna ona çok kazançlı bir iş sağladı.

Lejnev güldü:

- Bak, o yoksulluk içinde ölmeyecek; bu kesin.

Akşam yemeği bitti, konuklar dağıldılar. Aleksandra Pavlovna, başbaşa kaldıkları zaman kocasının yüzüne baktı.

Kocasının alnını okşayarak:

- Bugün nasıl da iyiydin, Mişa, dedi, nasıl da akıllıca ve soylu konuştun! Ama, kabul et ki, bir zamanlar ona karşı konuştuğun gibi, bu kez de ondan yana biraz fazla coştun...

- Düşeni dövmezler... Oysa o zaman senin düşüncelerini çelmesinden korkuyordum.

Aleksandra Pavlovna kalkıp saf yürekle:

- Hayır, dedi, o bana her zaman çok okumuş bir adam gibi görünürdü, ondan korkuyordum ve onun yanında ne konuşacağımı bilemiyordum. Ama, Pigasov'un bugün onunla çok alay ettiğini kabul et, öyle değil mi?

Lejnev:

- Pigasov mu? dedi. Ben, özellikle Pigasov'un yanımda oluşundan dolayı Rudin'i öylesine coşkuyla savundum. O, Rudin'e çanak yalayıcı demek cesaretini gösterdi! Oysa bence, Pigasov'un çanak yalayıcılığı, onunkinden yüz kat daha kötüdür. Kendisinin bir serveti var; her şeyle alay eder; baksana nasıl hep ileri gelenlere ve zenginlere yanaşiyor. Biliyor musun, şu herkesi ve her şeyi öfkeyle azarlayan, felsefeye ve kadınlara karşı saldırgan dil kullanan şu Pigasov, memurken rüşvet yemiş, hem de nasıl! Ya, işte, bunlar böyledir!

Aleksandra Pavlovna:

- Yok canım, diye haykırdı. Bunu hiç beklemezdim!... Biraz sustuktan sonra, bak Mişa, dedi, sana bir şey sormak istiyordum...

- Ne?

- Ne düşünüyorsun? Kardeşim, Natalya ile mutlu olacak mı?

- Sana ne diyeyim?... Her türlü olasılık var... Dizginler kızın elinde olacak; bunu senden neden saklayayım, kız senin kardeşinden daha akıllıdır; ama kardeşin de sevimli bir insandır; kızı da candan seviyor. Daha ne istiyorsun? İşte, biz birbirimizi seviyoruz ve mutluyuz, doğru değil mi?

Aleksandra Pavlovna güldü ve Mihaylo Mihayliç'in elini sıktı.

Aleksandra Pavlovna'nın evinde bütün bu anlattıklarımız geçerken, Rusya'nın uzak illerinin birinde, güneşin altında büyük bir yolda, üç kira beygiri koşulu, hasırla örtülü bir araba gidiyordu. Önde, oturma yerinde, ayaklarını arabanın tokacına yan dayamış, kırılmış ve yırtık cepkenli bir köylü oturuyor, ipten dizginleri çekiyor ve kamçısını savuruyordu; arabanın içinde de, boş denecek kadar hafif bir bavul üzerinde, uzun boylu, kasketli ve omzuna eski, tozlu bir pelerin almış bir adam oturuyordu. Bu Rudin'di. Başını eğmiş ve kasketinin siperini gözlerinin üzerine bastırmıştı. Arabanın tekdüze sarsıntısı, onu iki yana sallıyordu. Tümüyü duyularını yitirmiş gibi görünüyor, sanki uyukluyordu. Sonunda doğruldu.

Arabayı süren köylüye:

- İstasyona ne zaman varacağız? diye sordu.

Köylü:

- İşte orası beyim, dedi ve dizginleri daha hızlı sarstı, şu tepeye vardıktan sonra iki verst daha kalır, çok değil.

Sonra da:

- E, sen düşün bakalım.. ben sana nasıl düşünüldüğünü şimdi gösteririm, diye ince bir sesle mırıldanarak sağdaki yedeği kamçılamağa başladı.

Rudin:

- Bana öyle geliyor ki, çok yavaş gidiyorsun, dedi, sabahtan beri sürükleniyoruz, bir türlü varamadık. hiç değilse biraz şarkı söyleyen.

- Ne yaparsın, beyim! görüyorsun ki, atlar yorulmuş.. hava da sıcak. Şarkı da söyleyemeyiz; faytoncu değiliz ki...

Köylü, arabanın yanından geçtiği koyu kahve rengi gocuklu ve yamuk çarıklı bir yolcuya dönerek:

- Kuzum, hey kuzum! kuzum çekil! diye haykırdı.

Yoldan geçen:

- Bak hele.. arabacı! diye arkasından mırıldandı ve durdu. Aşağılama dolu bir sesle:

- Seni, Moskova tohumu seni, dedi, başını sallayıp yürüdü.

Köylü ortadaki duraklayan atın dizginini sarsarak:

- Nereye? dedi, ah seni hileci seni, sen gerçekten hilecinin birisin...

Son derece yorgun olan beygirler, güçlkle posta istasyonunun avlusuna girdiler. Rudin yaylıdan indi, arabacıya para verdi. Arabacı teşekkür bile etmedi ve paraları avucunda uzun

uzadıya evirip çevirdi; çünkü bahşışı az bulmuştu. Rudin, bavulunu durağın odasına kendi getirdi.

Bir zamanlar Rusya içinde çok gezmiş olan bir tanıdığım, bana, istasyon odasının duvarlarında "Kafkas Tutsağı"ndan sahneler canlandıran resimler ya da Rus generallerinin resimleri asılıysa, burada çabucak at bulunabileceğini söylemişti; ama bu resimler ünlü kumarbaz Jorj dö Jermeni'nin yaşamıyla ilgiliyse, yolcunun buradan hemen yola çıkabileceğini düşünmemesi gerekir; Jermeni'nin beyaz ceketini, önü açık beyaz yeleğini ve gençliğindeki dar ve kısa paçalı pantolonunu, onun yaşlı halinin sivri damlı bir evde iskemleyi havaya kaldırmış oğlunu öldürürkenki öfkeli yüzünü doya doya seyredebilecektir. Rudin'in girdiği odada, işte bu "Otuz Yıl" ya da "Kumarbazın Yaşamı" tabloları asılıydı. Seslenince, karşısına uykulu uykulu buranın memuru çıkıp geldi (kusura bakmayın ama, hiç uykulu olmayan bir memur gördünüz mü?) ve Rudin'in sorusunu bile beklemeden, ilgisiz bir sesle at bulunmadığını bildirdi.

Rudin:

- Neden daha nereye gittiğimi sormadan at olmadığını söylüyorsunuz? dedi. Ben buraya kira atlarıyla geldim.

İstasyon memuru:

- Hiç atımız yok, diye yanıt verdi, ya siz nereye gidiyorsunuz?

- ...sk kasabasına.

Memur:

- Atımız yok, diye yineledi ve dışarı çıktı.

Rudin öfkeyle pencereye yanaştı, kasketini de masanın üstüne fırlattı.

Bu son iki yıl içinde çok değişmemiş, ama biraz sararmıştı; kıvrıkcık saçlarının şurasında burasında gümüş teller belirmiş, olağanüstülüğünü hâlâ koruyan gözleri, sanki parlaklığını yitirmişti; çektiği acıların, üzüntülerin belirtisi olarak, dudaklarının çevresinde, yanaklarında ve şakaklarında hafif kırışıklar oluşmuştu.

Giysileri dökülüyordu, üzerinde Frenk gömleği bile yoktu.

Belli ki, en parlak dönemi geçmişti; bahçıvanların dedikleri gibi, artık tohuma kaçmıştı.

Duvarlardaki yazıları okumaya koyuldu... Bu, canı sıkılan yolcuların bilinen eğlencesidir... Kapı birdenbire gıcırdadı ve içeriye buranın memuru girdi:

- ...sk için at yok ve daha uzun zaman da olmayacak! dedi; ama ...ov'a dönecek atlar var.

Rudin:

- ...ov'a mı? Ama rica ederim! ...ov hiç de yolumun üzerinde değil. Ben Penza'ya gidiyorum, oysa ...ov, sanırım Tambov yönündedir..

- Ne olacak? Tambov'dan istediğiniz yere gidersiniz ya da ...ov'dan oraya geçebilirsiniz.

Rudin düşündü. Sonunda:

- Eh, haydi bakalım, dedi, söyleyin de atları koşuversinler. Ne fark eder, Tambov'a giderim.

Atlar çabucak koşuldu. Rudin bavulunu çıkardı, arabaya bindi, oturdu, eskisi gibi başını eğdi.

Yüzünde yardıma gereksinme duyan, acıklı, uysal bir görünüm vardı. Troyka (*), çanları kesik kesik çingirdayarak, ağır bir tırısla yola koyuldu.

SONSÖZ

Aradan birkaç yıl daha geçti.

Soğuk bir güz günüydü. S. ili merkezinin en önemli lokantasının (lokantanın üstü oteldi) önünde bir fayton yavaşlayarak durdu. Faytondan hafifçe gerinerek, oflayarak, çok yaşlı olmayan, ama göbeği hatırı sayılır denilebilecek şişmanlığa erişmiş bir bey indi. İkinci katın merdivenlerinden çıkarak, geniş bir koridorun giriş yerinde durdu ve karşısında kimseyi göremeyince, yüksek sesle bağırarak oda istedi. Bir kapı çarptı, alçak bir paravanın arkasından uzun boylu bir uşak çıktı ve yolcuya doğru yan yan yürüdü; koridorun yarı karanlığında cilalı

sırtı ve sıvalı kollarıyla ancak fark olunuyordu. Yolcu odasına girer girmez paltosunu ve atkısını çıkararak divana oturdu ve ellerini dizlerine dayadıktan sonra, uykudan uyanıyormuş gibi çevresine bakındı; sonra, kendi uşağını çağırmasını buyurdu. Otel hizmetlisi, başını peki der gibi eğerek çıktı. Bu yolcu, Lejnev'den başkası değildi. Yine kura erlerinin toplanması, onu da köyden S.'ye getirmişti.

Lejnev'in odaya giren uşağı genç, kıvrıkcık saçlı, al yanaklı bir delikanlıydı; sırtında gri bir palto, ayağında yumuşak keçe çizmeler vardı.

Lejnev:

- E, kuzum, gördün mü işte, geldik bile. Sen de lastiğin tekerlekten fırlamasından korkuyordun.

Uşak, paltosunun kalkık yakası arasından gülmeye çalışarak:

- Geldik! dedi, ama lastik acaba neden fırlamadı?

Koridorda birdenbire gür bir ses duyuldu:

- Burada kimse yok mu?

Lejnev irkildi ve kulak verdi. Ses:

- Hey! Orada kim var? diye sordu.

Lejnev kalktı, hızlı adımlarla giderek kapıyı açtı.

Karşısında uzun boylu, saçları nerdeyse bütünüyle ağarmış ve kamburlaşmış sırtında bronz düğmeli, eski soft bir redingot olan bir adam duruyordu. Lejnev onu hemen tanıdı.

Coşkuyla:

- Rudin! diye haykırdı.

Rudin döndü; sırtını ışığa vermiş olduğundan, Lejnev'in hatlarını birdenbire ayırt edemedi; duralamış, ona bakıyordu.

Lejnev:

- Beni tanıyamadınız mı? dedi.

Rudin:

- Mihaylo Mihayliç! diye haykırdı ve elini uzattı; ama sonra utanarak geri çekti.

Lejnev, onun elini iki eliyle çabucak yakaladı:

- Girin, içeri girin! diyerek odasına çekti.

Bir süre sessizce ona baktı, sonra elinde olmadan sesini hafifleterek:

- Ne kadar da değişmişsiniz? dedi.

Rudin, odayı dalgın dalgın süzerken:

- Evet, öyle diyorlar! dedi. Eee, yıllar geçiyor... Siz, hiç de değişmemişsiniz. Aleksandra'nın sağlığı nasıl.. eşiniz?

- Teşekkür ederim, iyi, iyi... Hayır ola, sizi hangi rüzgâr buralara attı?

- Beni mi? Bu, anlatmakla bitmez. Daha doğrusu, buraya zorunlu olarak uğradım. Bir tanıdığını arıyordum. Ama elbette sizi gördüğüme çok sevindim...

- Öğle yemeğini nerede yiyeceksiniz?

- Ben mi? Bilmiyorum. Lokantanın birinde. Bugün yola çıkmam gerekiyor.

- Hemen mi?

Rudin anlamlı anlamlı güldü:

- Evet efendim, hemen, dedi; beni köyümde oturmaya zorunlu tutarak gönderiyorlar.

- Benimle yemek yersiniz ama.

Rudin ilk kez Lejnev'in doğrudan gözlerine baktı.

- Beni öğle yemeğini birlikte yemeye mi çağırıyorsunuz? diye sordu.

- Evet Rudin, eskisi gibi.. ahbapça. İster misiniz? Size raslayacağımı ummuyordum ve Tanrı bilir, bundan sonra ne zaman görüşebileceğiz? Böyle ayrılmamız doğru değil!

- Hay hay, yiyelim.

Lejnev, Rudin'in elini sıktı, uşağı çağırarak öğle yemeği hazırlamasını ve buzun içine bir şişe şampanya koymasını söyledi.

Yemekte Lejnev'le Rudin, birbirleriyle sözleşmiş gibi hep üniversitedeki öğrencilik zamanlarından söz ettiler; şimdi ölmüş ve sağ olan birçok arkadaşlarını ve birçok şeyi anımsadılar. Rudin'in konuşması önceleri neşesizdi, ama birkaç bardak şarap içince, kanı ateşleniverdi. Sonunda, uşak sonuncu yemeği de getirdi. Lejnev kalktı, kapıyı kilitledi ve masaya dönünce, tam Rudin'in karşısına oturdu ve usulcacık çenesini iki eline dayayıp konuşmaya başladı:

- Eee, şimdi anlatın bakalım, sizi görmeyeli beri başınızdan neler gelip geçti?

Rudin, Lejnev'in yüzüne baktı.

Lejnev, "Tanrım! Zavallı nasıl da değişmiş!" diye düşündü.

Gerçi, yaklaşmakta olan yaşlılığın belirtileri yüzünde görülmesine karşın, Rudin'in yüzü, onu özellikle yol boyundaki istasyonda gördüğümüzden beri az değişmiş, ama anlatımı başkalaşmıştı. Gözleri başka türlü bakıyordu; varlığında, davranışlarında bile, kimi zaman bir ağırlık, kimi zaman anlamsız bir çeviklik vardı; soğuklaşmış ve sanki parçalanmış konuşmasında kesin bir yorgunluk seziliyordu; gizli ve sessiz üzüntüsü, bir zamanların yapmacık üzüntülerinden ve genel olarak, gençliğin umutlu, güvenli ve onur dolu yapmacık üzüntüsünden çok başkaydı.

- Size, başımdan gelip geçenleri mi anlatayım? diye konuşmaya başladı; hepsini anlatmak hem olanaksız, hem de değmez. Çok acı çektim, serseri gibi dolaşmalarım yalnızca bedenimi değil, ruhumu da sürüklemişti. Tanrım, neler ve kimler düş kırıklığına uğratmadı ki beni! Kimlerle yakınlık kurmadım! (Lejnev'in, kendisine ilgiyle baktığını görerek) evet, kimlerle yakınlık kurmadım! diye yineledi. Kaç kez kendi sözlerim bile, yalnızca kendimde değil, düşüncelerime katılan başkalarının ağzında bile nefretimi uyandırmıştır! Kaç kez, bir çocuk duygusallığından, kamçılanan atın kuyruğunu bile kıpırdatmayan kaba duygusuzluğuna geçtim... Kaç kez sevindim, umut besledim, savaştım ve kendimi boşuna alçalttım. Kaç kez, şahin gibi yükseldim ve kabuğu ezilmiş bir sümüklü böcek gibi yerde sürünerek döndüm. Nerelerde dolaşmadım, ne yollardan geçmedim ki!

Sonra da:

- Oysa yollar çamurlu oluyor, diye ekledi ve hafifçe yana döndü. Siz bilirsiniz... diye sürdürürken, Lejnev:

- Bakın, dedi, biz bir zamanlar birbirimizle senli benli konuşurduk. İster misin, geçmişini yineleyelim... "Yakınlığımızın" şerefine içelim!

Rudin canlandı, doğruldu, gözlerinde de sözcüklerle anlatılamaz bir şey parıldadı:

-İçelim, dedi, teşekkür ederim kardeşim, içelim!

Birer bardak içtiler.

Rudin gülerek ve "sen" sözcüğünü vurgulayarak:

- Sen bilirsin ki, içimde beni kemiren ve bana sonuna dek rahat vermeyecek olan bir kurt var. Bu beni insanlara doğru itiyor; başlangıçta onlar kendilerini benim etkime bırakıyorlar; sonra da...

Rudin elini havada savurdu.

- Sizden.. senden ayrılalı beri.. ben çok çektim ve çok şey öğrendim. Yaşamaya başladım; on beş yirmi kez yeni yeni şeylere heves ettim... İşte, durumumu görüyorsun!

Lejnev kendi kendine konuşur gibi:

- Dayanma gücün yokmuş, dedi.

- Dayanma gücüm mü yokmuş? Ben hiçbir zaman, hiçbir şey kurmasını bilemedim; ama ayağımın altında zemin yokken, kendi temelimi kendim atmam gerektiğinde zor oluyor, kardeşim! Bütün serüvenlerimi, yani doğrusunu söyleyeyim, bütün başarısızlıklarımı sana anlatacak değilim. Sana iki üç olayı anlatacağım.. yaşamımda başarının sonunda bana gülümsediği.. yo, hayır.. başarı ummaya başladığım sırada.. çünkü bunların ikisi aynı şey değildir...

Rudin ağarmış ve artık seyrekleşmiş saçlarını, bir zamanlar koyu ve sık kıvrıkcıklarını yaptığı gibi, aynı silkişle arkaya attı:

- Haydi, dinle bakalım, diye konuşmaya başladı. Moskova'da oldukça garip biriyle ahbap oldum. Çok zengindi ve geniş yurtlukları vardı; memur değildi, bellibaşlı ve biricik tutkusu, bilime olan sevgisiydi. Ona bu tutku nereden gelmişti, bunu şimdi bile anlayamıyorum! Bu, ona, kel başa şimşir tarak gibi yakışıyordu! Kendisi, aklın bilinen düzeyinde çabalayarak duruyor, neredeyse konuşmasını bile beceremiyordu; yalnızca gözlerini anlamlı bir biçimde çeviriyor ve başını anlamlı anlamlı sallıyordu. Ben, kardeşim, ömrümde onun gibi kavrayışsız ve yeteneksiz bir adam görmedim... Smolensk ilinde öyle yerler vardır ki baştan başa kumsaldır; şurada burada hiçbir hayvanın yemediği bir ot yetişir. Eline hiçbir şey geçmiyordu. Her şey sürüklenip ondan öteye, daha uzaklara gidiyordu; o ise, kolay olan her şeyi zorlaştırmakla aklını bozmuştu. Onun buyruklarına bağlı kalınsaydı, adamlarının topuklarıyla yemek yemeleri gerekirdi. Çalışıyor, yazıyor ve yorulmadan okuyordu. Bilimde, büyük bir dirençle ve sabırla çabalıyordu; yüce bir onuru vardı; özyapısı çeliktendi. Yalnız başına yaşar ve garip bir adam sayılırdı. Onunla tanıştım.. ve benden hoşlandı. İşte şimdi söylüyorum, onun

ne olduğunu çabucak anladım; ama onun bu yoldaki hevesi beni duygulandırdı. Bununla birlikte, öyle olanak ve araçları vardı ki, öyle çok iyilik yapabilir, çevresindekilere öyle yararlar sağlayabilirdi ki... Onun yanına taşındım, sonra da onun köyüne gittim. Kardeşim, büyük tasarıları vardı; birçok gelişim ve yenilik için tasarılar yapıyordum.

Lejnev, sevgiyle gülümsedi:

- Lasunski'da olduğu gibi.. anımsıyor musun? dedi.

- Ne? O zaman ben ruhumda, söylediklerimden hiçbir şey çıkmayacağını biliyordum; ama burada.. burada, önümde bambaşka bir alan gelişmekteydi.. yanımda tarımla ilgili kitaplar da götürdüm.. hiçbirini de sonuna dek okumadım ya, neyse.. ve böylece işe giriştim. Önceleri işler umduğum gibi gitmedi; sonra da, yoluna girer gibi oldu. Yeni arkadaşım susuyor ve bakıyordu; işime karışmıyordu, yani bir dereceye dek işime karışmıyordu. Önerilerimi kabul ederek uyguluyordu; fakat zorla, inatla, gizli bir güvensizlikle; hep de kendi dediğinde üsteliyordu. Kendi kafasından çıkan her düşünceye çok değer veriyordu. Bu düşünceye, uğur böceğinin otun ucuna eriştiği, onun üzerinde kanatlarını düzelterek uçmaya hazırlanıyormuşçasına durduğu gibi, çabıyla ve güçlkle erişir, sonra da birdenbire yere yuvarlanır ve gene tırmanmaya başlardı... Bütün bu karşılaştırmalardan şaşırıp kalma; onlar daha o zaman içimde kaynayıp duruyorlardı. İki yıl böylece sürüklendim durdum. Gösterdiğim bütün özene karşın, iş ağır ilerliyordu. Yorulmaya başlamıştım. Arkadaşımdan usandığım için onu kışkırtmaya başladım; çünkü beni tüyden bir yatak gibi boğuyordu; güvensizliği, sessiz bir kışkırtma biçimine dönüştü, ikimiz de birbirimize düşman kesildik, artık hiçbir şey üzerine konuşamıyorduk; o, gizlice ve durmadan, benim isteğime bağlı olmadığını bana göstermeye çalışıyordu. Buyruklarım ya çığrından çıkıyor ya da hiç dinlenmiyordu... Sonunda bu çiftçinin yanında bir akıl hocası konumunda olduğumu anladım. Zamanımı ve gücümü boş yere yitirdiğimden, üzüldüm; umutlarımda genel olarak aldandığımı görünce, çok kırıldım. Buradan ayrılmakla neler yitirdiğimi çok iyi biliyordum; ama kendimi tutamıyordum. Bir gün, tanık olduğum ve bana dostumun çok çirkin bir yönünü gösteren ağır ve öfkeli bir sahneden sonra, onunla kesin olarak kavga ettim ve bu hevesli efendiyi bozkır unuyla Alman balı bulamacına bulaşmış olarak bıraktım; çıkıp gittim.

Lejnev, iki elini Rudin'in omuzlarına koyarak:

- Yani, yiyecek bir lokma ekmeğini bırakmışsın.

- Evet, kendimi gene boşlukta, hafif ve çıplak buldum. Uç uçabildiğin yere... Eh, içelim!

Lejnev:

- Senin sağlığın için, dedi, kalkıp Rudin'i alnından öptü, senin sağlığına ve Pokorski'nin anısına... O da böyle yoksul kalmasını biliyordu.

Biraz sonra Rudin:

- İşte sana serüvenlerimin bir numaralı, dedi, ne dersin, daha anlatayım mı?

- Anlat, rica ederim.

- Of! Canım konuşmak istemiyor. Konuşmaktan yoruldum, kardeş... Neyse, peki. Birçok yerde dolaştıktan sonra.. dur, sana, iyi yürekli gibi görünen bir makam sahibine nasıl yazman olduğumu ve sonradan neler olduğunu anlatayım. Ama, bu bizi çok uzaklara götürür... Birçok yerde dolaştıktan sonra, sonunda.. iş adamı olmaya, işinde kendisi çalışan bir adam olmaya karar verdim.. rica ederim, gülme.. durum şöyle oldu: Biriyle buluştum... sen belki de bunu duymuşsundur... Kurbeev adında biri.. tanıyor musun?

- Hayır, duymadım. Ama rica ederim, Rudin, konu şu ki.. bu şakadan dolayı kusuruma bakma.. bir iş adamı olamayacağını, sen şu aklınla nasıl oldu da anlayamadın?

- Biliyorum, kardeşim, bu işlerden anlamadığımı biliyorum; yalnızca düşündüm, işim ne olabilir ki?... Fakat Kurbeev'i görmüş olsaydın! Sen, rica ederim, sakın onu boş bir geveze sanma. Benim bir zamanlar iyi konuştuğumu söylerler. Onun yanında ben solda sıfır kalırım. Şaşırtıcı derecede bilgin bir adamdı; bilgili bir kafaydı. Sanayi ve ticaret kurumları konusunda, kardeşim, yaratıcı bir kafası vardı. Kafasında en gözüpek, en beklenmedik tasarılar kaynıyordu. Onunla birleştik ve güçlerimizi birlikte, yararlı bir işte kullanmaya karar verdik.

- Söyler misin, ne gibi işler?

Rudin gözlerini yere eğdi.

- Sen gülersin!

- Neden güleyim? Yoo, gülmeyeceğim.

Rudin utangaç bir gülümsemeyle:

- Biz, K. ilindeki bir ırmağı teknelerin gidiş gelişine elverişli bir duruma sokmaya karar verdik, dedi.

- Bak hele? Demek ki bu Kurbeev sermayesi olan bir adammış, ha?

Rudin:

- O, benden de yoksuldu, dedi ve ağarmış başını sessizce önüne eğdi.

Lejnev güldü, ama birdenbire durdu, Rudin'in elini yakaladı.

- Beni başışla kardeşim, ne olur, dedi; ama bunu hiç beklemiyordum. E, sakın sizin bu girişiminiz, şöyle yalnızca kâğıt üzerinde kalmış olmasın?

- Hayır, bütünüyle değil. Başlangıçta işleri yoluna koyduk. İşçi tuttuk.. ve işe başladık. Ama o zaman ortaya türlü engeller çıktı. Her şeyden önce, değirmen sahipleri bizi hiç de anlamak istemiyorlardı; bundan başka, suya makinesiz karşı koyamazdık; makine içinse, paramız yetmiyordu. Altı ay kulübelerde oturduk. Kurbeev kuru ekmek yiyordu, benim karnım da pek doymuyordu. Bununla birlikte, hiç yazıklanmıyorum. Doğa orada öyle güzeldi ki! Her yola başvuruyorduk, tüccarları inandırıyor, mektuplar ve genelgeler gönderiyorduk. Sonuçta, bu tasarı uğruna son meteliğimi de harcamış oldum.

Lejnev:

- Sanırım, son meteliğini harcamak zor bir şey değildi, dedi.

- Doğrusu, zor değildi.

Rudin pencereden dışarıya baktı.

- Oysa tasarı, inan ki iyiydi; çok büyük yarar sağlayabilirdi.

Lejnev:

- Şu, Kurbeev dediğin adam ne oldu? diye sordu.

- O mu? O, şimdi Sibirya'da altın arayıcısı. Ve göreceksin, büyük bir servet kazanacak; batmayacaktır o.

- Belki, ama senin bir servet kazanamayacağın kesin.

- Ben mi? Ne yaparsın! Ama, biliyorum; sana göre ben, hep boş bir adamdım.

- Sen mi? Yapma kardeşim! Bir zamanlar, senin karanlık yönlerin gözüme batıyordu; ama şimdi, inan bana, seni değerlendirmeyi öğrendim. Senin bir servetin olamayacak... Seni, özellikle bundan dolayı seviyorum.. emin ol!

Rudin hafifçe güldü.

- Doğru mu?

Lejnev:

- Seni özellikle bunun için sayıyorum! diye yineledi, beni anlıyor musun?

İkisi de sustular.

Rudin:

- E, üç numaraya geçeyim mi? diye sordu.

- Lütfen.

- Peki, üçüncü ve son numara... Bu numaradan henüz yeni ayrıldım. Ama canını sıkıyormu ya?

- Anlat, anlat.

Rudin:

- İşte, görüyor musun, diye konuşmaya başladı, boş bir zamanımda oturmuş düşünüyordum... benim hep pek çok boş zamanım oldu. Düşündüm ki; bilgim çok, iyi niyetim de var... Bana bak, sen de benim iyi niyetli olmadığımı söylemeye kalkışmazsın, değil mi?

- Nasıl olur?

- Bütün başka noktalarda, ben az çok zayıftım.. sanki neden eğitimci ya da daha iyisi, öğretmen olmayayım.. böyle boşuna yaşamaktansa...

Rudin durakladı ve göğüs geçirdi.

- Boşuna yaşamaktansa, bildiklerimi başkalarına vermeye çalışmam daha iyi değil mi? Belki de onlar benim bu bildiklerimden bir yarar sağlarlar. Yeteneklerim sıradan değil... dil de biliyorum... Bak, ben kendimi bu yeni işe verme kararındaydım. Yer bulmak için büyük çabalar gösterdim; özel ders vermek istemiyordum; ortaokul ve ilkokullarda görülecek işim yoktu. Sonunda, buradaki lisede iş bulmayı başardım.

Lejnev:

- Ne? Şimdi sen, öğretmen misin? diye sordu.

- Rus dili öğretmeni. Sana şunu söyleyeyim ki, ben hiçbir işe, buna sarıldığım gibi istekle ve coşkuyla sarılmamıştım. Gençliği etkileme düşüncesi, beni canlandırıyordu. Giriş dersinin hazırlanmasıyla üç hafta uğraştım.

Lejnev sözünü keserek:

- Bu dersin notları yanında mı? diye sordu.

- Hayır, bir yerde yitirdim. Kötü olmadı; beğenildi de. Dinleyicilerimin yüzlerini, şimdi karşımdaymışlar gibi görüyorum. İyi, genç yüzler, her birinde saf bir dikkat, ilgi vardı; hayranlık bile... Kürsüye çıktım, dersimi sıtmalıkten okudum; bir saatten çok süreceğini sanıyordum; oysa yirmi dakikada bitirdim. Müfettiş de orada oturuyordu. Gümüş gözlüklü, kısa perukalı, kara kuru, yaşlı bir adam; başını ara sıra bana doğru eğiyordu. Bitirip de kanepeden fırladığım zaman, bana, "İyi, yalnızca biraz yüksek ve belirsiz yazılmış, ana konuda da bilgi verilmiş," dedi. Lise öğrencileriye, beni saygılı bakışlarıyla uğurladılar doğrusu. İşte, gençlik bundan dolayı değerlidir. İkinci dersi de okuyarak yaptım, üçüncüsünü de öyle.. sonra doğaçlama ders vermeye başladım.

Lejnev:

- Sanırım, başarıyordun da? diye sordu.

- Çok başarılı olmuştum. Öyle büyük bir kalabalığa sesleniyordum ki! Ders olarak, onlara ruhumda olan her şeyi veriyordum. Bunların arasında, gerçekten dikkati çeken üç dört çocuk vardı; ötekiler beni pek anlamıyorlardı. Ama, açık söyleyeyim ki, beni anlayanlar bile, sorularıyla kimi zaman rahatsız ediyorlardı. Ama yılmadım. Sevmeye gelince, beni hepsi seviyorlardı; yoklamalarda hep yüksek not veriyordum. Ama o zaman da bana karşı bir dedikodu başgösterdi.. yoo, hayır.. hiçbir dedikodu yoktu; ama ben kendi çevreme düşmemiştim. Öteki öğretmenleri rahatsız ediyordum, onlar da beni rahatsız ediyorlardı. Lise öğrencileri, üniversiteliler gibi her zaman okumuyorlar; derslerimden pek az şey anlıyorlardı.. olaylarıysa kendim az biliyordum. Bununla birlikte, benim için saptanan ders yönteminin çemberinden de hoşnut değildim.. bilirsin, bu benim zayıf yanımdır. Kökten değişiklikler istiyordum ve sana ant içerim ki, bu değişiklikler hem ciddi, hem de kolaydı. İyi ve dürüst bir adam olan, önceleri üzerinde iyi bir etki bıraktığım müdürün yardımıyla bunları uygulayabileceğime inanıyordum. Karısı da bana yardım ediyordu. Kardeşim, bütün yaşamımda bu türden kadınlara çok raslamış değilim. Kırk yaşlarında vardı; ama iyiye inanıyor, güzel olan her şeyi on beş yaşındaki bir kız gibi seviyor ve düşüncelerini kimin karşısında olursa olsun söylemekten çekinmiyordu. Onun soylu coşkusu ve ruh temizliğini hiçbir zaman unutmayacağım. Onun düşüncelerinin de yardımıyla bir plan yazdım... Ama, tam o sırada kuyumu kazdılar, beni ona karşı lekelediler. Ufak tefek, sert, hırçın ve hiçbir şeye uymayan, Pigasov'un türünden, ama ondan çok daha ciddi matematik öğretmenininin, bana özellikle zararı dokundu... Bak, anımsamışken sorayım; Pigasov ne oldu, sağ mı?

- Sağ... düşünebiliyor musun, küçükburjuva bir kadınla evlendi. Kadın Pigasov'u dövüyormuş, diyorlar.

- Hak ediyordur! Ya Natalya Alekseyevna sağ mı?

- Evet.

- Mutlu mu?

- Evet.

Rudin sustu.

- Neden söz ediyordum.. evet! Matematik öğretmeninden. Benden nefret etmeye başladı; derslerimin hava fişekleri gibi, öğrenciye hiçbir yararı olmadığını söylüyor, belirsiz olan her tümceyi eleştiriyordu. Bir seferinde, XVI. yüzyıla ilgili bir anıt yüzünden beni şaşırttı.. ama daha da önemlisi, amaçlarımı da keşfetti; sabun köpüğünden sonuncu balonum da iğneye saplanır gibi ona takıldı ve patladı. Kendisiyle daha ilk anda anlaşılamadığım müfettiş, bana karşı müdürü silahlandırdı; olay çıktı; savımdan vazgeçmek istemiyordum; ateşlendim; konu üst makamlara yansıdı; istifamı vermek zorunda kaldım. Ama bununla da yetinmeyerek, bana karşı böyle davranılmaması gerektiğini göstermek istedim.. ama bana istediklerini yaptılar... Şimdi buradan gitmem gerekiyor.

Sonra bir sessizlik oldu; iki ahbap başlarını eğmiş duruyorlardı.

İlk olarak Rudin söze başladı:

- Evet kardeşim, diye konuştu, şimdi Koltsov'la birlikte, "Ey gençlik, sen beni ne duruma getirdin, hiçbir yere adım atacak gücüm kalmadı," diyebilirim. Oysa hiçbir işe yaramaz mıydım, yeryüzünde benim için gerçekten de iş mi yoktu? Bu soruyu kendime sık sık sorardım ve kendi

gözümde her ne denli alçalmaya çalışıyordumsa da, bütün insanların payını alamadığı güçlerin kendimdeki varlığını duymadan da olamıyordum! Öyleyse, bu güçler neden verimsiz kalıyor? Hem de üstelik, anımsıyor musun, seninle birlikte Avrupa'dayken, ben gururlu ve yapmacıklardan hoşlanan biriydim. Gerçekten, o zamanlar ben ne istediğimi açıkça göremiyor, sözlerle sarhoş oluyor ve düşlemlere inanıyordum; ama şimdi, sana ant içerim ki, şimdi ben istediğim her şeyi yüksek sesle, herkesin karşısında söyleyemiyorum. Kesin olarak gizleyeceğim bir şey yok; sözcüğün tam anlamıyla ruhsal olarak ben iyi niyetli bir insanım; azla yetiniyorum, duruma ve koşullara uymak istiyorum, az bir şey istiyorum, yakın bir hedefe ulaşarak hiç olmazsa azıcık bir yarar sağlamak istiyorum. Ama, yok, başaramıyorum! Bunun anlamı nedir? Ötekiler gibi yaşayıp iş yapmama engel olan nedir? Şimdi, yalnızca bunun için düşünem kuruyorum; ama daha ancak belirli bir duruma gelmiş, bir noktada henüz duraklamışken, yazgı beni hemen alaşağı ediyor... Ben ondan korkmaya başladım; yazgımdan... Acaba bütün bunlar neden? Bana bu bilmeceyi çöz bakalım!

Lejnev:

- Bilmece! diye yineledi. Evet, bu doğru. Sen benim için de her zaman bir bilmeceydin. Gençliğinde, kimi zaman ufak bir olaydan sonra sen birdenbire konuşmaya başlayınca, yürekleri bile titretiyordun; sonra gene başlıyordun... E, sen ne demek istediğimi biliyorsun.. seni o zaman bile anlamıyordum; ondan dolayı seni sevmekten vazgeçmiştim. Sendeki güçler öyle çok, ideale ulaşma çaban öyle yorulmazdı ki...

Rudin onun konuşmasını keserek:

- Laf, yalnızca laf! Eylem yoktu, dedi.

- Eylem yokmuş! Sanki nasıl eylem olacaktı?..

- Nasıl eylem mi? Anımsarsan, Pryajentsev'in yaptığı gibi, kendi emeğimle kör bir kadını ve bütün ailesini besleyebilseydim... İşte sana eylem.

Rudin, Lejnev'e sessizce baktı ve başını salladı.

Lejnev bir şey söylemek istiyordu, eliyle yüzünü sıvazladı; sonunda:

- Demek ki, köye gidiyorsun? diye sordu.

- Köye.

- Köyün hâlâ duruyor mu?

- Orada ona benzer bir şey kalmış. İki buçuk kişi. Ölünecek bir köşe de var. Sen belki de şu anda, "Burada da edebiyat yapmadan olamadı," diye düşüneceksin. Edebiyat yapmak, beni gerçekten yıktı batırdı; beni yedi bitirdi, ölünceye dek ondan kurtulamayacağım. Ama bu söylediğim edebiyat değildir. Şu ak saçlar, şu kırıksıklar edebiyat değildir, kardeşim; şu yırtık kollar edebiyat değildir. Sen bana karşı her zaman sert davranıyordun ve haklıydın; ama şimdi, artık her şey bittikten sonra, artık sertliğe gerek kalmadı... Kandilin yağı tükendi, kandilin kendisi de kırıldı; işte fitili de şimdi neredeyse yanıp bitecek... Artık beni uslandıracak olan, ölümdür...

Lejnev yerinden fırladı:

- Rudin, diye haykırdı, bunu neden bana söylüyorsun? Sana ne yaptım da bunu hak ettim?

Senin çökmüş avurtlarını ve kırıksıklarını gördükten sonra, edebiyat yapmak sözcüğü aklıma gelseydi, nasıl bir yargıç ve nasıl bir insan olabilirdim? Senin için ne düşündüğümü mü öğrenmek istiyorsun? Buyur! Düşünüyorum ki: İşte o insan ki.. yetenekleriyle nelere erişemezdi; isteseydi hangi dünya nimetlerini elde edemezdi; isteseydi.. oysa, onu aç ve yersiz

yurtsuz buluyorum...

Rudin sessizce:

- Senin acıma duygunu uyandırıyorum, dedi.

- Hayır, yanılıyorsun. Sen bana saygı aşılıyorsun, anladın mı? O çiftçi ahababınla yıllarca bir arada kalmaya kim engel oldu? Eminim ki ona yalakalık yapmak isteseydin, sana bir servet sağlardı. Neden liseye yerleşemedin; neden böyle garip adamsın? Sonuç şu olmuştur ki, sen bir işe nasıl düşünceyle başlamış olursan ol, hiçbir zaman kendi kişisel çıkarını düşünmemiş, ne kadar yağlı olursa olsun, iyi olmayan toprakta kökleşmemişsindir.

Rudin sessiz bir gülümsemeyle:

- Yazgı beni bir şeye sahip olmamak ve durmadan yer değiştirmek için yaratmış; yerimde duramıyorum, dedi.

- Bu doğru; bana daha önce de söylediğin gibi, sen içinde kurt bulunduğundan duramıyor değilsin... Sen kurttan dolayı değil; boşuna bir tedirginliğin ruhuyla da değil, sen gerçeğe olan aşkıyla yanıyorsun. Şu besbelli ki, seninle yaptıkları bütün tartışmalarına karşın kendilerini

bencil bile saymayan ve seni dolap çeviren biri olarak gören birçok insana göre, o ateş sende daha parlak yanıyor. Senin yerinde olsaydım, bendeki bu kurdun susmasını çoktan sağlar ve her şeye boyun eğderim; oysa sende bir hırçınlık bile belirmedi; eminim ki, daha bugün, hemen, şimdi bir çocuk gibi yeni bir işe sarılmaya hazırsındır.

Rudin:

- Hayır kardeşim, şimdi yorgunum, dedi. Bu kadarı yeter.

- Yorgunsun! Başkası çoktan ölmüş olurdu. Sen, kendini ölümün yatıştıracağını söylüyorsun; yaşam yatıştırmıyor mu sanıyorsun? Ancak yaşayıp da başkalarına karşı hoşgörülü olmamış bir kimse, hoşgörüyü hak etmiyor demektir. Oysa, kim hoşgörü istemediğini söyleyebilir? Sen yapabildiğini yaptın, savaşabildiğin kadar savaştın... Daha ne istiyorsun?

Rudin, içini çekerek:

- Sen, kardeşim, bambaşka bir adamsın.

Lejnev sözünü:

- Yollarımız ayrıldı, diye sürdürdü, olasıdır ki servetim, soğukkanlılığım ve başka mutlu şeylerim olduğu için, benim bir yerde durmama, ellerimi kavuşturup seyirci kalmama hiçbir şey engel olamadı; oysa senin kıra çıkarak kollarını sıvaman, çalışıp iş görmek gerekiyordu.

Yollarımız ayrıldı.. ama bak, birbirimize nasıl da yakınız. Birbirimizle hemen hemen aynı dilde konuşuyoruz; aramızda yarı anıştırmalarla anlaşıyoruz; aynı duygularla büyümüşüz. Kardeşim, bizler artık az kaldık; ikimiz de kuşağımızın son bireyleriyiz! Aramızda anlaşmazlık olabilir; yaşlılıkta bile, önümüzde uzun bir yol varken bile savaşabilirdik; ama şimdi, kalabalık çevremizde seyrekleştiği bir sırada, yeni kuşaklar yanımdan geçip bizi geride bıraktıkları ve bize yabancı olan hedeflere doğru gittikleri sırada, biz birbirimize sıkıca sarılmamız gerekir. Kadehleri tokuşturalım, kardeşim, haydi bir zamanlar yaptığımız gibi; Gaudeamus igitur!

Dostlar kadehlerini tokuşturdular; coşkulu ve falsolu ama gerçek Rus sesleriyle eski üniversiteli öğrencilerin şarkısını söylediler.

Gene Lejnev konuşarak:

- Bak, şimdi köye gidiyorsun, dedi, orada uzun süre kalacağını aklım pek almıyor; nerede, nasıl sona ereceğini de düşünemiyorum... Ama unutma, başına her ne gelirse gelsin, senin için başını sokacak bir yuva her zaman hazırdır. Bu, benim evimdir... duyuyor musun, yaşlı adam? Düşünce sakatları da vardır; onların da sığınacak bir köşeleri olmalıdır.

Rudin ayağa kalktı.

- Teşekkür ederim kardeşim, diye sözünü sürdürdü, teşekkür ederim. Bu sözlerini hiçbir zaman unutmayacağım. Yalnız, böyle rahat bir köşeyi hak etmiyorum ben. Yaşamımı yıktım ve düşünceye de gerektiği gibi hizmet etmedim.

Lejnev:

- Sus! dedi, herkes doğanın kendisini yarattığı gibi kalır, ondan daha çoğu istenemez! Sen kendine "Serseri Yahudi" adını verdin; ama ne biliyorsun, belki de böyle sonsuza dek dolaşman gerekiyor, belki de bununla sen kendin de bilmediğin soylu bir görev yapmış oluyorsun; atasözü boşuna mı söylenmiş: "Hepimiz Tanrı'nın elindeyiz," diyor.

Rudin'in şapkasını aldığı görünce:

- Artık gidiyorsun, demek... diye sürdürdü. Bu gece burada kalmayacak mısın?

- Gidiyorum, hoşçakal. Teşekkür ederim. Sonum iyi olmayacak.

- Onu Tanrı bilir... Sen gerçekten mi gidiyorsun?

- Gidiyorum. Elveda. Beni kötülüklerimle anma ve sana söylediklerimi unutma. Hoşçakal.

Dostlar kucaklaştı. Rudin hızlı adımlarla çıktı. Lejnev, odada uzun uzun ileri geri dolaştı, pencere önünde durdu, düşündü ve kısık bir sesle, "Zavallı," diye mırıldandı ve iskemleye oturarak karısına mektup yazmaya başladı.

Dışarıda bir rüzgâr koptu; korkunç bir iniltiyle eserek şangırdayan camlara çarpıyordu. Dünyayı uzun bir güz gecesi kapladı. Böyle gecelerde, çatı altında sıcak bir köşesi olanlara ne mutlu... Ve Tanrı yersiz yurtsuz dolaşan serserilerin yardımcısı olsun!

26 Temmuz 1848 gününün sıcak bir öğle üzeri, Paris'te "Ulusal İşlikler" başkaldırısı hemen bastırıldığı bir sırada, Saint-Antoine Mahallesi'nin dar sokaklarından birinde, bir tabur asker bir koruganı ele geçiriyordu. Birkaç top ateşi, bunu artık yerle bir etmişti; buranın, henüz sağ olan savunucuları bulundukları yerleri bırakıp kendi canlarını kurtarma kaygısındaiken, devrilmiş bir yolcu arabasının delik deşik sandığının ta tepesinde, uzun boylu, eski ceketli, beli kırmızı bir şalla sarılı ve dağınık ak saçlı başında hasır şapka olan bir adam görüldü. Bir elinde kırmızı bir bayrak, ötekinde de eğri ve kör bir kılıç tutuyor; yukarı tırmanırken ince sesiyle bir

şeyler haykırıyor ve bayrakla kılıcı savuruyordu. Bir Vensen nişancısı ona nişan aldı ve ateş etti... Uzun boylu adam bayrağı bırakıverdi; kendisi de, birinin ayaklarına kapanırcasına, çuval gibi yere yıkıldı... Kurşun yüreğini delip geçmişti.

- Tiens! diye koşan başkaldırııcılardan biri, yanındakine bağırdı, on vient de tuer le Polonais. (*) Yanındaki:

- Bigre! diye yanıt verdi, her ikisi de pancurları kapalı, duvarları mermi ve şarapnel parçalarıyla alacalanmış bir evin mahzenine koştular.

Bu "Polonais" dedikleri, Dimitriy Rudin'di.